

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УПРАВЛІННЯ

Смерічевський С.Ф.
Кірізлєєва А.С.

ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК У
БАНКАХ
ПІДРУЧНИК

Київ



2014

УДК 336.71
ББК У262.1я73
С 50

*Затверджено Міністерством освіти і науки України
як підручник для студентів вищих навчальних закладів
(Лист № 1/11-5781 від 18.04.2014 р.)*

Рецензенти:

О. В. Дзюблюк – професор, доктор економічних наук;
Ф. О. Журавка – професор, доктор економічних наук;
П. Є. Житний – професор, доктор економічних наук.

Смерічевський С. Ф.

С 50 Фінансовий облік у банках: підручник / С. Ф. Смерічевський, А. С. Кірізлєєва. – К.: Кондор-Видавництво, 2014. – 408 с.

ISBN 978-966-2781-98-4

Підручник містить програмну анотацію і теоретичний зміст питань за темами, список рекомендованої літератури, питання й тести для самоконтролю і перевірки знань, основні поняття і категорії з курсу дисципліни, практичні завдання.

Призначений студентам вищих закладів освіти для самостійного вивчення дисципліни за всіма формами навчання. Буде корисний при підготовці до семінарських занять, виконанні контрольних робіт, написанні рефератів та індивідуальних робіт.

ББК У262.1я73

ISBN 978-966-2781-98-4

© Смерічевський С. Ф.,
Кірізлєєва А. С., 2014.
© Кондор-Видавництво, 2014.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	8
ЗАСОБИ КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ ТА КРИТЕРІЇ ЇХ ОЦІНЮВАННЯ	10

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ ФІНАНСОВОГО ОБЛІКУ У КОМЕРЦІЙНОМУ БАНКУ 13 |

ТЕМА 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ОБЛІКУ	13
1.1. Сутність, принципи і види обліку	13
1.2. Облікова політика банку	17
1.3. Аналітичний та синтетичний облік	21
1.4. План рахунків бухгалтерського обліку	24
1.5. Внутрішній банківський контроль	29
Питання для самоконтролю	32
Тестові завдання	33
Приклади розв'язання типових задач	35
Список використаної літератури	37
ТЕМА 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВИХ ЗВІТІВ	38
2.1. Основні вимоги до складання фінансової звітності	38
2.2. Порядок складання фінансової звітності банків	41
2.3. Порядок подання банками фінансової звітності до Національного банку та її оприлюднення	50
Питання для самоконтролю	52
Тестові завдання	52
Список використаної літератури	54

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК КАПІТАЛУ ТА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У БАНКАХ 55 |

ТЕМА 3. ОБЛІК КАПІТАЛУ БАНКУ	55
3.1. Капітал банку та його структура	55
3.2. Облік операцій із власними акціями на первинному та вторинному ринку	60
3.3. Облік субординованого боргу банку	66
Питання для самоконтролю	67
Тестові завдання	68
Список використаної літератури	69
ТЕМА 4. ОБЛІК ЗОБОВ'ЯЗАНЬ	70
4.1. Критерії визнання і методи оцінки	71

4.2. Облік коштів на вимогу суб'єктів господарювання	73
4.3. Строкові кошти фізичних осіб	88
4.4. Депозити юридичних осіб	91
4.5. Організація обліку кредиторської заборгованості	97
4.6. Облік розрахунків за іншими видами зобов'язань	98
Питання для самоконтролю	102
Тестові завдання	103
Приклади розв'язання типових задач	106
Список використаної літератури	116
ТЕМА 5. ОБЛІК ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ	117
5.1. Загальні положення щодо обліку дебіторської заборгованості	117
5.2. Критерії визнання і методи оцінки	119
5.3. Організація обліку дебіторської заборгованості	120
5.4. Резерви по сумнівних боргах	123
Питання для самоконтролю	126
Тестові завдання	127
Приклади розв'язання типових задач	128
Список використаної літератури	129

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ТА ЗАПАСІВ ТОВАРНО-МАТЕРІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ

ТЕМА 6. ОБЛІК НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ	130
6.1. Визначення необоротних матеріальних активів, їх класифікація та оцінка	131
6.2. Аналітичний облік необоротних матеріальних активів	134
6.3. Фінансовий облік надходження необоротних матеріальних активів	136
6.4. Поліпшення та підтримання у робочому стані необоротних активів	141
6.5. Бухгалтерський облік основних засобів і нематеріальних активів після первісного визнання	142
6.6. Амортизація основних засобів і нематеріальних активів	144
6.7. Зменшення корисності основних засобів і нематеріальних активів	147
6.8. Вибуття основних засобів і нематеріальних активів	149
Питання для самоконтролю	150
Тестові завдання	151
Приклади розв'язання типових задач	152

Список використаної літератури.....	154
ТЕМА 7. ОБЛІК ЗАПАСІВ ТОВАРНО-МАТЕРІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ.....	155
7.1. Склад та оцінка запасів товарно-матеріальних цінностей (ТМЦ).....	155
7.2. Облік придбання та вибуття запасів товарно-матеріальних цінностей.....	156
Питання для самоконтролю.....	158
Тестові завдання.....	159
Приклади розв'язання типових задач.....	161
Список використаної літератури.....	162

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК ОСНОВНИХ ОПЕРАЦІЙ ТА ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ БАНКУ.....

ТЕМА 8. ОБЛІК КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ.....	163
8.1. Методика обліку кредитів, наданих клієнтам.....	163
8.2. Бухгалтерський облік наданих кредитів.....	168
8.3. Поняття ефективної ставки відсотка. Методика розрахунку.....	172
8.4. Погашення заборгованості за наданими кредитами.....	185
8.5. Бухгалтерський облік отриманих кредитів.....	186
8.6. Бухгалтерський облік простроченої та безнадійної заборгованості за наданими та отриманими кредитами.....	189
8.7. Бухгалтерський облік кредитів при виникненні ознак зменшення корисності. Застосування методу ефективної ставки за фінансовими інструментами зі зменшеною корисністю.....	190
Питання для самоконтролю.....	195
Тестові завдання.....	196
Приклади розв'язання типових задач.....	198
Список використаної літератури.....	242
ТЕМА 9. ОБЛІК ІНВЕСТИЦІЙ БАНКУ В ЦІННІ ПАПЕРИ.....	243
9.1. Загальні принципи оцінки та обліку цінних паперів у портфелях банку.....	243
9.2. Облік цінних паперів у торговому портфелі банку.....	250
9.3. Облік цінних паперів у портфелі банку на продаж.....	256
9.4. Переведення цінних паперів з портфеля на продаж в інші портфелі.....	264
9.5. Облік цінних паперів, що утримуються в портфелі банку до погашення.....	266

9.6. Зменшення корисності цінних паперів та його відображення в фінансовому обліку	270
Питання для самоконтролю	274
Тестові завдання	275
Приклади розв'язання типових задач	276
Список використаної літератури	292
ТЕМА 10. ОБЛІК КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ У БАНКУ	293
10.1. Організація касової роботи банку	293
10.2. Документальне оформлення та порядок здійснення касових операцій	297
10.3. Облік руху готівкових коштів в національній валюті	300
10.4. Облік касових операцій з клієнтами банку	303
10.5. Операції банків з індивідуальними банківськими сейфами	304
10.6. Облік внутрішньобанківських операцій банків	308
10.7. Бухгалтерський облік валютно-обмінних операцій банків	309
10.8. Облік операцій з ювілейними монетами, що мають гривневий номінал і виконують функцію засобу платежу	310
Питання для самоконтролю	311
Тестові завдання	312
Приклади розв'язання типових задач	313
Список використаної літератури	314
ТЕМА 11. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ В ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТАХ ТА БАНКІВСЬКИХ МЕТАЛАХ	315
11.1. Теоретичні основи бухгалтерського обліку операцій в іноземних валютах та банківських металах	315
11.2. Відбиття в бухгалтерському обліку операцій з купівлі-продажу іноземної валюти та банківських металів для власних потреб банку на дату розрахунку	316
11.3. Відображення в бухгалтерському обліку операцій з купівлі-продажу іноземної валюти та банківських металів за дорученням клієнтів на дату розрахунку	319
11.4. Відображення в бухгалтерському обліку переоцінки активів і зобов'язань в іноземній валюті та банківських металах	321
Питання для самоконтролю	323
Тестові завдання	323
Приклади розв'язання типових задач	325
Список використаної літератури	325

ТЕМА 12. ОБЛІК ДОХОДІВ, ВИТРАТ І ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ	
ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ	327
12.1. Доходи і витрати банку	327
12.2. Класифікація доходів і витрат банку	329
12.3. Бухгалтерський облік доходів і витрат банку. Визнання фінансового результату банку	332
Питання для самоконтролю	343
Тестові завдання.....	344
Приклади розв'язання типових задач	346
Список використаної літератури.....	347
ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ І КАТЕГОРІЇ	348
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	356
ДОДАТКИ	360

ПЕРЕДМОВА

Дисципліна «Фінансовий облік у банках» займає важливе місце серед навчальних предметів загальноекономічного циклу підготовки. Вона має на меті формування сучасної системи знань з теорії і практики бухгалтерського обліку у банках з огляду на Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Завдання дисципліни: засвоєння техніки документального оформлення операцій у первинних облікових документах; вивчення методики здійснення бухгалтерських операцій у банківських установах; засвоєння методики реєстрації облікової інформації в системі рахунків та ознайомлення з методикою формування звітних показників за даними бухгалтерського обліку у банках з метою вивчення теоретичних засад фінансового обліку у банках.

У підручнику взято до уваги специфіку кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Студентам пропонуються для вивчення такі модулі:

Змістовий модуль 1. Загальна теорія фінансового обліку у банку.

Змістовий модуль 2. Фінансовий облік капіталу та зобов'язань у банках.

Змістовий модуль 3. Фінансовий облік необоротних активів та запасів товарно-матеріальних цінностей.

Змістовий модуль 4. Фінансовий облік основних операцій та фінансового результату банку.

Зміст першого змістового модуля висвітлює сутність та принципи фінансового обліку, загальні принципи побудови плану рахунків, характеристику аналітичного та синтетичного обліку; методичні засади складання фінансових звітів.

Другий змістовий модуль розкриває специфіку обліку капіталу банку, особливості фінансового обліку зобов'язань та дебіторської заборгованості банку.

У третьому змістовому модулі розкрито систему обліку нематеріальних активів, основних засобів, інших необоротних матеріальних активів та запасів товарно-матеріальних цінностей.

Четвертий змістовий модуль містить основи фінансового обліку основних операцій комерційних банків, а саме: бухгалтерський облік інвестицій банку в цінні папери; балансовий та позабалансовий облік

кредитних операцій; основні положення організації касової роботи банку та облік касових операцій у банку; а також операцій банківських інститутів в іноземній валюті.

Достатню увагу приділено практично-прикладним і творчим завданням. Підручник містить програмну анотацію, перелік питань за змістовими модулями зі списками рекомендованої літератури, запитання й тестові завдання для поточного контролю знань. Для кращого сприйняття термінологічного матеріалу студентам надається список основних понять і категорій з курсу дисципліни. З метою зручного використання при розв'язанні практичних завдань та підвищення якості засвоєння студентами, слухачами курсів підвищення кваліфікації та практичними працівниками методологічних засад фінансового обліку банківських операцій у додатку підручника надано План рахунків бухгалтерського обліку банків України.

ЗАСОБИ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ ТА КРИТЕРІЇ ЇХ ОЦІНЮВАННЯ

Для організації навчання за кредитно-модульною системою використовується модульно-рейтингова система оцінювання знань, яка передбачає накопичення балів за виконання усіх запланованих видів роботи.

Система оцінювання знань як система контролю успішності студента складається з таких різновидів: поточний, модульний, підсумковий модульний та семестровий (академічний) контроль.

Поточний контроль використовується під час проведення семінарських занять і має основною метою перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Поточний контроль є активною формою поглиблення, систематизації та закріплення знань, здобутих під час лекційних занять та самостійної підготовки студентів. У процесі поточного контролю у виді усного опитування, письмового експрес-опитування, обговорення проблемних питань, тестування, рішення ситуаційних задач тощо оцінюється рівень засвоєння студентом програмного матеріалу, оволодіння конкретними знаннями і набуття навичок з чітко визначеної проблеми, активність його роботи, старанність і творчий підхід.

Модульний контроль окремого змістового модуля здійснюється з метою оцінювання результатів навчання студента за кожний змістовий модуль, тобто оцінки рівня опрацювання ним теоретичного і практичного матеріалу у межах окремого змістового модуля. Основна форма проведення такого виду контролю – модульна контрольна робота (МКР). Його мета – закріплення та поглиблення студентами теоретичних і практичних знань, забезпечення підготовки до семестрового (академічного) контролю, стимулювання студентів до активної роботи протягом всього навчального семестру.

Підсумково-модульний контроль є віддзеркаленням рівня опрацювання студентом теоретичного та практичного матеріалу, рівня засвоєння ним вказаного матеріалу. Оцінка підсумкового модульного контролю є результатом накопичення студентом балів протягом вивчення навчальної дисципліни в повному обсязі. Ця оцінка виставляється студенту за двома значеннями: за бально-рейтинговою шкалою (від 1 до 100 балів), що відповідає конкретній оцінці за шкалою ECTS (A, B, C, D, E, FX, F), та за національною шкалою (від 2 балів (незадовільно) до 5 балів (відмінно)).

Повний і остаточний підсумок вивчення студентами матеріалу дисципліни здійснюється під час семестрового (академічного) контролю, коли враховуються результати всіх попередніх видів контролю вивчення навчальної дисципліни.

Семестровий (академічний) контроль передбачає проведення екзамену. До екзамену з навчальної дисципліни залучаються всі студенти незалежно від того, скільки балів отримано ними за результатами поточного оцінювання. Загальний результат складання студентом екзамену є сумою балів, виставлених за відповідь на кожне окреме питання екзаменаційного білета, оцінюється в діапазоні від 0 до 100 балів включно. Для виставлення підсумкової оцінки за навчальну дисципліну до суми балів за поточну успішність додається сума балів за складання екзамена. Отримана загальна кількість балів ділиться на 2, що і становить підсумкову кількість балів за навчальну дисципліну. Критеріями оцінювання знань студентів з кожного змістового модуля дисципліни «Фінансовий облік у банках» під час поточного контролю, їх самостійної роботи, старанності й наполегливості є нижченаведені показники:

«3» – засвоєно більше 90% навчального матеріалу; студент добре обізнаний у теоретичному плані, вільно володіє і оперує законами, категоріями та понятійним апаратом навчальної дисципліни; аргументовано і на високому рівні веде дискусію на семінарському занятті; в змозі розв'язувати проблемні питання, вирішувати розрахункові задачі, здатний до оригінального творчого мислення; вміє самостійно опрацьовувати навчальний матеріал;

«2» – засвоєно більше 70% навчального матеріалу; студент добре обізнаний у теоретичному плані, добре володіє і оперує законами, категоріями та понятійним апаратом навчальної дисципліни; аргументовано і на належному рівні веде дискусію на семінарському занятті; має навички розв'язування типових проблемних питань, розрахункових задач, здатний до творчого мислення; вміє самостійно працювати над навчальним матеріалом;

«1» – засвоєно більше 50% матеріалу; студент ознайомлений з категоріальним апаратом дисципліни, виявляє необхідний мінімум теоретичних і практичних знань; опрацював основну навчальну літературу з курсу, може розв'язувати типові розрахункові задачі.

Загальна оцінка з кожного змістового модулю визначається як середньозважена з таких видів роботи:

- робота на семінарському занятті (до 60% загальної кількості балів);

- самостійна робота студента (до 40% загальної кількості балів), яка складається з: розв'язання тестових завдань (15%); розв'язання ситуаційних завдань (15%); підготовки й доповіді стислого есе на занятті (10%).

Крім участі в семінарських заняттях студенти мають письмово виконати модульні завдання за підсумками засвоєння матеріалу модулів навчальної дисципліни «Фінансовий облік у банках».

Модульна контрольна робота складається з тестових завдань, теоретичних запитань та розв'язання ситуаційних завдань. Модульні контрольні роботи виконуються на семінарських заняттях після вивчення відповідного матеріалу дисципліни, під контролем викладача-керівника семінарських занять наприкінці останнього семінарського заняття у рамках змістового модуля.

Екзамен проводиться у письмовій формі за білетами, затвердженими кафедрою банківської та біржової справи і формуються за зразком типового екзаменаційного білета з питань, що охоплюють зміст робочої програми дисципліни «Фінансовий облік у банках».

Бажаємо успіху у вивченні дисципліни!

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ ФІНАНСОВОГО ОБЛІКУ У КОМЕРЦІЙНОМУ БАНКУ

ТЕМА 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ОБЛІКУ

- 1.1. Сутність, принципи і види обліку.
- 1.2. Облікова політика банку.
- 1.3. Аналітичний та синтетичний облік.
- 1.4. План рахунків бухгалтерського обліку.
- 1.5. Внутрішній банківський контроль.

Програмна анотація

Сутність фінансового обліку. Принципи ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Організація бухгалтерського обліку. Облікова політика банку. Розгляд системи обліку. Фінансовий облік. Управлінський облік. Податковий облік. Первинні документи. Банківська документація. Види внутрішнього банківського контролю.

Види інформаційних рівнів. Аналітичний облік. Обов'язкові та необов'язкові параметри. Регістри аналітичного обліку. Синтетичний облік. Регістри синтетичного обліку.

План рахунків бухгалтерського обліку. Дев'ять класів синтетичних рахунків бухгалтерського обліку. Структура балансових та позабалансових рахунків. Постійні й тимчасові рахунки.

1.1. Сутність, принципи і види обліку

Бухгалтерський (фінансовий) облік у банках України – це складова системи обліку, що містить сукупність правил, методик і процедур обліку для виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передавання інформації про операції банку зовнішнім, а також внутрішнім користувачам для прийняття управлінських рішень.

Бухгалтерський облік та фінансова звітність у банках України ґрунтуються на таких принципах.

Повне висвітлення – усі банківські операції підлягають реєстрації на рахунках бухгалтерського обліку без будь-яких винятків.

Превалювання сутності над формою – операції обліковуються та висвітлюються у звітності відповідно до їх сутності та економічного змісту, а не лише за їх юридичною формою.

Автономність – активи та зобов'язання банку мають бути відокремлені від активів і зобов'язань власників цього банку та інших банків (підприємств). У зв'язку з цим особисте майно та зобов'язання власників не мають відображатися у фінансовій звітності банку. Активи – контрольовані ресурси, що виникли в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигід у майбутньому. Зобов'язання – теперішня заборгованість, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, приведе до зменшення ресурсів, що втілюють у собі економічні вигоди.

Обачність – застосування в бухгалтерському обліку методів оцінки, відповідно до яких активи та/або дохід не завищуватимуться, а зобов'язання та/або витрати – не занижуватимуться.

Безперервність – оцінка активів банку здійснюється, виходячи з припущення, що його діяльність триватиме в неосязному майбутньому.

Нарахування та відповідність доходів і витрат – для визначення фінансового результату звітного періоду потрібно порівняти доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів.

Послідовність – постійне (із року в рік) застосування банком обраної облікової політики. Зміна методів обліку можлива лише у випадках, передбачених міжнародними стандартами фінансової звітності, і потребує додаткового обґрунтування і розкриття у фінансових звітах;

Історична (фактична) собівартість – активи і пасиви обліковуються пріоритетно за вартістю їх придбання чи виникнення. Активи та зобов'язання в іноземній валюті, за винятком немонетарних статей, мають переоцінюватись у разі зміни офіційного валютного курсу на звітну дату.

Бухгалтерський облік у банках має забезпечувати своєчасне надання правдивої порівняльної інформації про активи, зобов'язання, фінансовий стан і результати діяльності банку.

Повнота й достовірність операцій у сфері обліку забезпечуються обліковою політикою і внутрішніми процедурами банку, що проводяться

відповідно до законодавства України, у тому числі нормативно-правових актів Національного банку України та міжнародних стандартів фінансової звітності.

Бухгалтерський облік має надавати можливість прогнозування і визначення стратегії розвитку діяльності банку шляхом порівняння статей балансу з показниками, встановленими керівником банку, та аналізу їх динаміки.

Система обліку складається з бухгалтерського (фінансового), управлінського та податкового обліку, які ґрунтуються на єдиній інформаційній базі, відрізняючись формою та періодичністю розрахунку даних.

Фінансовий облік забезпечує своєчасне й повне відображення всіх операцій банку та надання користувачам інформації про стан активів і зобов'язань, власний капітал, результати фінансової діяльності та їх зміни. На основі даних фінансового обліку складається фінансова звітність. Зміни у фінансовому обліку не впливають на податковий облік.

Управлінський облік ведеться банком для забезпечення внутрішніх потреб в інформації, виходячи зі специфіки та особливостей діяльності й структури управління. Банки самостійно обирають метод обліку витрат та калькулювання собівартості банківських продуктів, визначають зміст внутрішньої звітності, а також строки її подання на різні рівні управління. Організація управлінського обліку має забезпечувати перевірку ідентичності інформації і розрахунків, виконаних на основі фінансового обліку.

Банки можуть вибирати відповідні політику та процедури організації управлінського обліку для визначення потрібних показників діяльності банку і надання змоги:

- упроваджувати фінансову структуру, яка виділяє різні центри витрат і центри прибутку та різні види діяльності банку;
- визначати прибутковість та ефективність центрів прибутку, бізнес-напрямів (клієнтських сегментів), продуктів і клієнтів;
- визначати стратегічні й тактичні плани та завдання з відповідними цілями і ключовими показниками діяльності банку;
- розробляти бюджети, прогнози та контролювати їх виконання;
- аналізувати і порівнювати з бюджетними даними фактичні результати діяльності банку в цілому, а також за центрами прибутку, бізнес-напрямами (клієнтськими сегментами), продуктами та клієнтами;

- надавати об'єктивну базу для ціноутворення банківських продуктів;
- інше.

Податковий облік ведеться з метою накопичення даних про валові доходи й валові витрати відповідно до законодавства України і використовується для складання податкової звітності, форма, правила, порядок і термін подання якої визначаються Державною податковою адміністрацією. Нині податковий облік ведеться відповідно до Податкового кодексу України. Зміни в податковому обліку не впливають на бухгалтерський облік.

Фінансовий облік ведеться безперервно з часу реєстрації банку до його ліквідації із застосуванням комп'ютерних засобів, за допомогою яких в автоматизованому режимі здійснюється збирання, передавання, систематизація та обробка інформації.

Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та забезпечення фіксування фактів здійснення всіх операцій банку в первинних документах, збереження протягом установленого строку оброблених документів, реєстрів бухгалтерського обліку і звітності несе керівник банку. Керівником банку є голова виконавчого органу – правління (ради директорів), який здійснює управління поточною діяльністю банку та несе відповідальність за ефективність його роботи відповідно до установчих документів та законодавства України.

Бухгалтерські операції можуть виконувати працівники будь-якого структурного підрозділу банку, якщо це передбачено їх функціональними (посадовими) обов'язками.

На служби бухгалтерського обліку покладається виконання таких функцій:

- централізоване встановлення та підтримка єдиних правил бухгалтерського обліку відповідно до внутрішньої облікової політики, розробленої на підставі правил, установлених Національним банком України згідно з міжнародними стандартами фінансової звітності;
- ведення реєстрів бухгалтерського обліку відповідно до основних вимог Національного банку України та облікової політики банку;
- ведення та підтримка внутрішнього плану рахунків (план аналітичних рахунків), складеного на підставі Плану рахунків бухгалтерського обліку, встановленого для банків Національним банком України;
- своєчасна підготовка, перевірка і надання фінансової звітності;

- встановлення централізованого бухгалтерського контролю за виконанням правил облікової політики в різних підрозділах банку та достовірністю фінансової звітності.

Головний бухгалтер банку, який очолює службу бухгалтерського обліку, у своїй роботі керується внутрішніми Положеннями, міжнародними стандартами фінансової звітності та нормативно-правовими актами України.

Підставою для бухгалтерського обліку операцій банку є первинні документи, які фіксують факти здійснення цих операцій.

Банківська документація – це сукупність документів, на підставі яких банком здійснюються бухгалтерський облік та контроль. Залежно від характеру операції документи поділяються на касові, меморіальні, позабалансові. Форми документів і порядок їх використовувати для різних операцій визначаються окремими нормативно-правовими актами Національного банку України та наведені у відповідних темах навчального посібника.

1.2. Облікова політика банку

Облікова політика банку – це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються банком для складання та подання фінансової звітності.

Положення про облікову політику банку затверджується правлінням (радою директорів) банку. Облікова політика банку доводиться до відома всіх підрозділів банку.

Цим документом визначається порядок ведення бухгалтерського обліку операцій, які здійснює банк згідно із законодавством України. У ньому мають бути відображені особливості організації та ведення бухгалтерського обліку банку.

На підставі принципу послідовності облікова політика банку має передбачати постійне (із року в рік) застосування прийнятої стабільної облікової політики. Облікова політика може змінюватись тільки тоді коли:

- вимагається нормативно-правовими актами Національного банку України, ухваленими відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності, та/або міжнародними стандартами фінансової звітності;
- приводить до того, що фінансові звіти надають достовірну й доречнішу інформацію про вплив операцій, інших подій або

умов на фінансовий стан, фінансові результати діяльності або грошові потоки банку.

Положення про облікову політику може бути використане як базисне на час діяльності банку, до якого за потреби вносяться зміни з визначеного часу. У разі внесення змін до положення про облікову політику, що за обсягом охоплюють більшу частину тексту або істотно впливають на його зміст, положення про облікову політику викладається в новій редакції.

Вимоги основних положень облікової політики банку. Облікова політика банку базується на основних принципах бухгалтерського обліку, зазначених вище, яких банки мають дотримуватися при веденні рахунків і складанні зовнішньої та внутрішньої звітності.

Банки ведуть бухгалтерський облік і складають фінансову звітність у валюті України. Операції в іноземній валюті відображаються в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності у валюті України з перерахуванням її за офіційним валютним курсом, установленим Національним банком України на дату здійснення операції або складання звітності.

Операції мають бути відображені в обліку в тому звітному періоді, в якому вони були виконані, незалежно від дати руху коштів за ними.

Банки висвітлюють обрану ними облікову політику шляхом опису:

- принципів обліку статей звітності;
- методів оцінки окремих статей звітності;
- фактів, що стосуються змін в обліковій політиці.

Облікова політика банку має брати до уваги методи оцінки активів та зобов'язань.

Оцінка – це процес визнання тієї суми коштів, за якою статті фінансової звітності мають визнаватися і обліковуватися у балансі та звіті про фінансові результати.

Активи і зобов'язання мають бути оцінені та відображені в обліку таким чином, щоб не переносити наявні фінансові ризики, які потенційно загрожують фінансовому становищу банку, на наступні звітні періоди.

Активи і зобов'язання обліковуються пріоритетно за вартістю їх придбання чи виникнення (за первісною або справедливою вартістю).

При обліку за первісною (історичною) вартістю активи визнаються за сумою фактично сплачених за них коштів, а зобов'язання – за сумою мобілізованих коштів в обмін на зобов'язання.

При обліку за справедливою (ринковою) вартістю активи визнаються за тією сумою коштів, яку необхідно було б сплатити для

придбання таких активів у поточний час, а зобов'язання – за тією сумою коштів, яка б вимагалася для проведення розрахунку у поточний час.

Приведення вартості активів у відповідність із ринковою здійснюється шляхом їх переоцінки.

Процедури бухгалтерського обліку мають виключати можливість здійснення взаємозаліку (крім випадків, передбачених чинним законодавством) активів та зобов'язань, або доходів та видатків як у бухгалтерських записях, так і у фінансовій звітності, а саме:

- кредитів, депозитів й іншої кредиторської і дебіторської заборгованості різних юридичних та фізичних осіб;
- кредитів, депозитів й іншої кредиторської і дебіторської заборгованості одних і тих же юридичних та фізичних осіб, що враховуються в різних валютах та з різними строками погашення;
- депозитів та кредитів, наданих під заставу депозиту, якщо інше не визначене відповідними законодавчими актами;
- витрат і доходів тієї ж юридичної особи.
- *Банки мають обліковувати доходи й витрати відповідно до таких принципів:*
- доходи й витрати обліковуються у періоді, до якого вони належать;
- отримані доходи, які належать до майбутніх періодів, обліковуються як відстрочені доходи;
- здійснені витрати та платежі, які належать до майбутніх періодів, обліковуються як відстрочені витрати.

Облікова політика визначає порядок створення та використання резервів на підставі законодавства України та нормативно-правових актів Національного банку України. Резерви під активи створюються за рахунок витрат банку та мають використовуватися лише на цілі, для яких вони були створені.

Обов'язково мають бути розроблені та затверджені основні складові облікової політики банку:

- характеристика аналітичних рахунків внутрішнього плану рахунків;
- додаткові реєстри аналітичного обліку та форми первинних документів, на підставі яких здійснюються операції (крім тих, що визначені в загальному порядку), включаючи форми документів для внутрішньої бухгалтерської звітності;
- правила документообігу та технології обробки облікової інформації;

- перелік визначених прав працівників банку на підписування документів;
- перелік операцій, що потребують додаткового контролю;
- порядок проведення інвентаризації і методи оцінки активів та зобов'язань;
- порядок контролю за виконаними внутрішніми операціями;
- порядок розрахунків між філіями та іншими структурними підрозділами банку (внутрішньосистемні розрахунки);
- порядок фінансування (бюджетування) структурних підрозділів банку;
- порядок консолідації фінансової звітності асоційованих та дочірніх компаній;
- порядок застосування в обліку принципу нарахування доходів та витрат (включаючи порядок амортизації активів банку, створення та використання резервів);
- політика банку щодо роботи з цінними паперами (як придбаними, так і емітованими);
- процедури вивіряння та контролю (операцій, звітності тощо);
- порядок реєстрації договорів;
- інші документи та рішення, необхідні для організації бухгалтерського обліку.

Зміни в обліковій політиці банку. Будь-які зміни в обліковій політиці, що мають суттєвий вплив на показники звітного або майбутніх періодів, мають бути описані з зазначенням їх причин і змін у відповідних статтях.

Не вважається зміною в обліковій політиці:

- нова облікова політика щодо операцій, які не є суттєвими;
- нова облікова політика щодо операцій, які відрізняються по суті від попередніх і не здійснювалися раніше.

Нова облікова політика застосовується до подій та операцій з часу їх виникнення.

Національний банк України встановлює обов'язкове застосування у банках внутрішнього банківського контролю.

Внутрішній банківський контроль – це сукупність процедур, які забезпечують дотримання положень внутрішніх і зовнішніх нормативних актів при здійсненні операцій банку та достовірність і повноту інформації.

Внутрішній банківський контроль поєднує в собі бухгалтерські та адміністративні (внутрішні) контролю.

Система внутрішнього банківського контролю, як і всі інші процедури банку, має бути чітко документована. Документація за процедурами внутрішнього банківського контролю (у паперовій або електронній формі) має бути доступною для використання працівниками банку.

1.3. Аналітичний та синтетичний облік

За допомогою рахунків у бухгалтерському обліку одержують зведення про банківські ресурси та операції. Однак у банківській діяльності для визначення можливості здійснення операції чи надання послуги необхідна більш детальна інформація (наприклад, не загальна кількість наявних у банку ресурсів, а наявність ресурсів у кожного конкретного клієнта). Деталізація показників бухгалтерського обліку в банках дозволяє, з одного боку, одержати інформацію про можливість здійснення операції, а з іншого – організувати контроль за збереженням наявних ресурсів і цінностей.

Тобто, у фінансовому обліку виділяються два інформаційних рівні – **аналітичний і синтетичний**.

Аналітичний облік дає докладну характеристику бухгалтерських об'єктів. За допомогою аналітичних рахунків, які є основою побудови аналітичного обліку, деталізується і конкретизується інформація, що є в синтетичному рахунку. Аналітичні рахунки будуються на основі балансових рахунків четвертого порядку залежно від характеру цінностей, коштів, розрахунків.

Згідно з Постановою Правління Національного банку України від 17 червня 2004 року № 280 із змінами та доповненнями про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України усі номери рахунків аналітичного обліку, що відкриваються банками, мають формуватися за такою схемою:

AAAA K EEEEEEEEE (1.1)

де **AAAA** – номер балансового (позабалансового) рахунка (4 символи);

K – ключовий (контрольний) розряд (1 символ);

EEEEEEEEEE – інформація щодо аналітичного рахунка (до 9 символів).

Довжина номера рахунку не є фіксованою. Максимальна довжина номера рахунку має становити 14 символів, мінімальна – 5 символів.

Сегмент **EEEEEEEE** визначається банком самостійно. До складу цього сегмента можуть включатися код контрагента, порядковий номер рахунка, номер філії, код валюти тощо.

До розрахунку ключового розряду входять сегменти **AAAA**, **EEEEEEEE** номера рахунка та коду банку. У разі потреби банки можуть збільшити обсяг цього сегмента поза номером рахунка. Залежно від сфери застосування параметри сегмента розподіляються на параметри клієнтів, документів, договорів, аналітичних рахунків.

Усі параметри поділяються на дві групи – **обов'язкові** та **необов'язкові**. **Обов'язкові** параметри вводяться з огляду на вимоги Національного банку України щодо побудови фінансової та статистичної звітності банків, щоб зменшити витрати праці на її складання. Вони також є обов'язковими для заповнення при занесенні у комп'ютерну систему нового контрагента або при відкритті нового аналітичного рахунка. **Необов'язкові** параметри використовуються при організації внутрішнього обліку в банку.

Обов'язкові параметри аналітичного обліку поділяються на **загальні** та **спеціальні**. Серед загальних параметрів виділяють параметри клієнтів (резидентність, код країни, форма власності, галузь економіки, вид економічної діяльності) та параметри аналітичних рахунків (номер аналітичного рахунка, номер балансового рахунка, код валюти). Спеціальні параметри застосовуються до окремих груп аналітичних рахунків залежно від їхнього економічного змісту.

Особові рахунки та аналітичні рахунки з обліку внутрішньобанківських операцій є регістрами аналітичного обліку.

У деяких випадках як регістри аналітичного обліку використовуються документи та їх копії. Особові рахунки відкриваються за кожним видом коштів та цінностей, що обліковуються, при цьому вказується їх призначення та власник.

Усі балансові й аналітичні рахунки, що відкриваються у банку, реєструються в **Книзі реєстрації відкритих рахунків**.

Синтетичний облік необхідний для групування даних аналітичного обліку у відокремлені показники, що здійснюється у спеціальних регістрах. Якщо побудова аналітичних рахунків залежить від характеру відображених у них показників, то структура регістрів синтетичного обліку обумовлена насамперед системою бухгалтерського обліку. Інформація первинних документів, регістрів аналітичного обліку систематизується в регістрах синтетичного обліку. Регістри синтетичного обліку – це носії спеціального формату (паперові, електронні) у виді відомостей на магнітних та інших носіях, призначені

для хронологічного, систематичного або комбінованого накопичення, групування та узагальнення інформації з первинних документів.

Є велика кількість реєстрів синтетичного обліку, але основні з них такі:

Баланс – це звіт про фінансовий стан банку, який відображає його активи, зобов'язання та капітал у грошовому вираженні на певну дату.

Оборотно-сальдовий баланс – документ, що містить як залишки, так і обіги за рахунками.

Регістри касових операцій, форми яких банк визначає самостійно (касові журнали з приходу та видатків каси та інші).

Баланс складають у вигляді таблиць. Залишки за рахунками можуть наводитись у балансі окремо за операціями з резидентами та нерезидентами, а всередині – за видами валют. Баланс комерційного банку може складатися як у розгорнутій формі – за всією номенклатурою діючих рахунків, так і за статтями балансу.

Стаття чи позиція балансу – це агрегований об'єкт обліку, який визначається за допомогою об'єднання рахунків четвертого порядку за ознакою їх економічного змісту.

Відображення інформації в балансі здійснюється за допомогою методу подвійного запису за рівнянням (1.2):

$$\text{активи} = \text{зобов'язання} + \text{капітал} \quad (1.2)$$

Кожна операція, яка відбивається у бухгалтерському обліку, впливає на баланс банку, але незважаючи на характер цього впливу (одночасне збільшення активів, капіталу чи зобов'язань, одночасне зменшення активів, капіталу чи зобов'язань, збільшення коштів на активному рахунку та зменшення на пасивному чи навпаки) вищенаведена рівність має зберігатись.

Отже, баланс банку дозволяє отримувати агреговану і систематизовану інформацію стосовно фінансового стану банку і контролювати правильність відображення операцій у бухгалтерському обліку.

У оборотно-сальдовому балансі відображаються вхідні залишки, обороти за дебетом і кредитом за день, вихідні залишки за дебетом та кредитом відповідних рахунків четвертого порядку з проміжним підсумком за балансовими рахунками вищих рівнів, аналогічно до позабалансових рахунків. Завдяки перевірці та підтвердженню правильності вихідних та вхідних залишків забезпечується досягнення правила відповідності й послідовності балансу банку.

Багато різновидів оборотно-сальдових балансів (загальний оборотно-сальдовий баланс, оборотно-сальдовий баланс за виконавцями, оборотно-сальдовий баланс по рахунку за період).

Перевірка правильності ведення аналітичного обліку та звіряння даних синтетичного й аналітичного обліку відбувається щоденно. Ведення синтетичного обліку забезпечується за допомогою рахунків 1, 2, 3, 4 порядків Плану рахунків бухгалтерського обліку. Детальна інформація про кожного контрагента та кожну операцію має фіксуватися на рівні аналітичного обліку на аналітичних рахунках. Відповідність залишків аналітичного обліку даним синтетичного обліку за всіма балансовими та позабалансовими рахунками перевіряється щоденно в автоматичному режимі шляхом складання пробного балансу та зіставлення отриманих підсумків із даними щоденного балансу (підписується керівником та головним бухгалтером банку).

1.4. План рахунків бухгалтерського обліку

Одним із складових елементів фінансового обліку є план рахунків, завдяки якому досягається уніфікація та систематизація бухгалтерських рахунків.

План рахунків бухгалтерського обліку банків України (далі – План рахунків – додаток А) – систематизований перелік рахунків бухгалтерського обліку, що використовується для детальної та повної реєстрації всіх операцій з метою забезпечення потреб складання фінансової звітності. План рахунків розроблено відповідно до загальноприйнятих у міжнародній практиці принципів і міжнародних стандартів та є обов'язковим для використання банками України.

У Плані рахунків наведені номери та найменування синтетичних рахунків I, II, III, IV порядків, що забезпечують запис інформації про наявність і рух активів, зобов'язань, капіталу та результати від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності банків. Першою цифрою номера визначено клас рахунків.

План рахунків складається з дев'яти класів:

Клас 1. Казначейські та міжбанківські операції.

Клас 2. Операції з клієнтами.

Клас 3. Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання.

Клас 4. Фінансові та капітальні інвестиції.

Клас 5. Капітал банку.

Клас 6. Доходи.

Клас 7. Витрати.

Клас 8. Управлінський облік.

Клас 9. Позабалансові рахунки.

Кожний клас розподілений на рахунки:

- II порядку (двозначні – розділ);
- III порядку (тризначні – група);
- IV порядку (чотиризначні – балансовий рахунок).

Клас 1 Плану рахунків призначений для відображення в обліку взаємовідносин між Національним банком України та банками України, між банками України та іноземними банками, у тому числі операції з готівкою, банківськими металами, кредитами, депозитами та цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, тощо.

У цьому класі обліковуються казначейські та міжбанківські операції банків.

До міжбанківських операцій належать кредитні й депозитні операції між банками, ведення кореспондентських рахунків, безготівкові розрахунки між банками, обумовлені виконанням платежів клієнтів або власними зобов'язаннями одного банку перед іншим та іншими операціями згідно із законодавством України.

У розділі «Банківські метали» обліковуються дорогоцінні метали, визначені як банківські згідно з нормативно-правовими актами Національного банку України. Інші дорогоцінні метали (лом, вироби з дорогоцінних металів) обліковуються в групі рахунків класу 3 «Запаси матеріальних цінностей». У цьому розділі не мають обліковуватися дорогоцінні метали, які зберігаються за дорученням третьої сторони. Такі дорогоцінні метали обліковуються за позабалансовими рахунками.

У розділах «Кошти у Національному банку України» та «Кошти Національного банку України» відображаються активи та зобов'язання банку за операціями з Національним банком України. На кореспондентському рахунку банку в Національному банку України обліковуються також обов'язкові резерви банку.

У **класі 2 Плану рахунків** відбиваються операції з клієнтами, зокрема операції за розрахунками, наданими кредитами та залученими вкладками (депозитами). Рахунки цього класу використовуються для обліку операцій за розрахунками з клієнтами (крім банків) – суб'єктами господарювання, органами державної влади та самоврядування, фізичними особами.

За рахунками суб'єктів господарювання обліковуються кошти юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

За **класом 3 Плану рахунків** відображаються операції з цінними паперами (окрім цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, та інвестицій в асоційовані та дочірні компанії), обліковуються запаси товарно-матеріальних цінностей, сформовані банківські резерви, субординований борг, розрахунки між філіями одного банку, позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами тощо.

Рахунки 39 розділу «Розрахунки між філіями банку» призначені для здійснення розрахунків між філіями банку. У зведеному балансі банку – юридичної особи на звітну дату залишки за активними рахунками розділу мають дорівнювати залишкам за пасивними рахунками розділу.

У **класі 4** відображаються інвестиції банку в асоційовані та дочірні компанії, операції з основними засобами і нематеріальними активами.

За рахунками **класу 5** відображається капітал банку, який містить статутний капітал, емісійні різниці, загальні резерви та інші фонди, результати минулих років, результати переоцінки.

Рахунки цього класу можуть кореспондувати з дебіторами, кредиторами та рахунками готівкових коштів у разі сплати дивідендів, викупу акцій (часток, паїв) в акціонерів (учасників) банку, збільшення капіталу банку шляхом переоцінки активів, з рахунками класів 6 та 7 під час формування фінансового результату діяльності банку за звітний рік. В іншому випадку рахунки класу 5 кореспондують тільки між собою.

Доходи та витрати банку відображаються відповідно за рахунками **класу 6 «Доходи»** та **класу 7 «Витрати»** незалежно від порядку їх оподаткування.

Банки в обліковій політиці самостійно визначають порядок формування аналітичних рахунків за балансовими рахунками класу 6 «Доходи» і класу 7 «Витрати» внутрішнього плану рахунків.

Під час формування фінансового результату банку за звітний рік доходи і витрати зараховуються на рахунки 5040 «Прибуток звітного року, що очікує затвердження» або 5041 «Збиток звітного року».

Рахунки у **класі 8** відкриваються банками для ведення управлінського обліку та кореспондують тільки між собою. Залишки за рахунками класу 8 не беруться до уваги під час складання фінансової звітності банку.

У **класі 9** обліковуються позабалансові операції. Бухгалтерський облік операцій з позабалансовими рахунками ведеться за системою подвійного запису. Позабалансові рахунки кореспондують тільки між собою.

Для відображення операцій за системою подвійного запису використовуються рахунки розділу 99, які можуть кореспондувати між собою без використання контррахунків.

Позабалансовий рахунок є активним, якщо під час переведення його на баланс дебетується балансовий рахунок. Наприклад, рахунок 9100 А «Зобов'язання з кредитування, надані банкам» – активний, тому що в разі надання кредиту банк дебетуватиме балансовий рахунок групи 152 «Кредити, що надані іншим банкам».

Позабалансовий рахунок є пасивним, якщо під час переведення його на баланс кредитується балансовий рахунок. Наприклад, рахунок 9110 «Зобов'язання з кредитування, отримані від банків» – пасивний, тому що в разі отримання коштів за кредитною лінією банк кредитуватиме балансовий рахунок групи 162 «Кредити, отримані від інших банків».

Рахунки розділів 90-95 використовуються для обліку зобов'язань та вимог за укладеними, але ще не виконаними договорами, такими, як кредитні лінії, дозволений овердрафт, непокриті безвідкличні акредитиви, різні гарантійні зобов'язання, зобов'язання за цінними паперами, спотові, форвардні контракти та договори з купівлі-продажу іноземної валюти та інших фінансових інструментів. Рахунки розділів 90-95 можуть бути активними або пасивними.

Рахунки розділів 96-98 використовуються для обліку списаних активів, документів, цінностей, розрахунків за операціями з приватизації і довірчого управління.

Рахунки розділу 99 – це контррахунки, які використовуються для подвійного запису операцій за рахунками 90-98. Контррахунки відкриваються в аналітичному обліку в будь-якому розрізі на розсуд банку.

Кожний клас розподілений на рахунки другого порядку, об'єднані в розділ. Нумерація рахунків розділу двозначна. **Розділ** у свою чергу поділяється на групи, номери яких мають тризначну нумерацію. **Група** – на рахунки 4 порядку – **балансові рахунки**, номери яких чотиризначні.

Зважаючи на особливості побудови аналітичного рахунку, банки самостійно визначають власну систему аналітичного обліку, створюючи внутрішній план рахунків (сукупність усіх аналітичних рахунків банку).

Внутрішній план аналітичних рахунків має передбачати опис характеристики кожного рахунку або групи рахунків, порядок їх відкриття та закриття, а отже, має бути визначений відповідальний за його супроводження (на рівні банку – юридичної особи).

Всі рахунки, що відкриваються юридичним і фізичним особам, а також рахунки за внутрішніми операціями банку реєструються в **Книзі відкритих рахунків**, яка ведеться в розрізі балансових рахунків четвертого порядку та містить такі позиції щодо рахунку:

- номер балансового рахунка;
- номер особового рахунка;
- код контрагента;
- найменування контрагента;
- дата відкриття рахунка;
- дата закриття рахунка.

Книга має бути пронумерована, прошнурована, засвідчена підписами керівника та головного бухгалтера банку, скріплена відбитком печатки банку та зберігатись у призначеної відповідальної особи.

Банки зобов'язані вести та зберігати книги реєстрації відкритих рахунків в електронній або паперовій формі.

У плані рахунків бухгалтерського обліку виділяють активні, пасивні, активно-пасивні, контрарні, контрактивні та контрпасивні рахунки.

На активних рахунках обліковуються кошти за їх складом і розміщенням. За дебетом рахунка здійснюється зарахування коштів, а за кредитом – їх вибуття.

Сальдо на активних рахунках завжди має бути дебетове. Для розрахунку сальдо на активному рахунку необхідно до вхідного залишку додати оборот за дебетом та відняти оборот за кредитом.

Пасивні рахунки призначені для відображення правових відносин банку у грошовій формі. На пасивних рахунках обліковуються кошти за джерелами їх надходження, тобто висвітлюється право власності. У пасивних рахунках збільшення джерел коштів фіксується за кредитом, а зменшення – за дебетом.

На активно-пасивних рахунках залежно від змісту операції сальдо може бути як за дебетом, так і за кредитом.

Контрарні рахунки – це рахунки бухгалтерського обліку, показники яких використовуються для регулювання оцінки об'єктів обліку, відображених в інших рахунках.

Контрактивні рахунки регулюють інформацію, зафіксовану на відповідних активних рахунках, демонструючи реальну вартість активної позиції. Наприклад, рахунок резервів під заборгованість за кредитами, які видані клієнтам, доводять кредитний портфель банку до вартості, яка реальна до повернення.

Контрпасивні рахунки регулюють відповідні рахунки пасиву балансу. Залежно від режиму функціонування контрактивні рахунки – пасивні, а контрпасивні – активні.

У плані рахунків бухгалтерського обліку виділяють постійні та тимчасові рахунки.

Постійні рахунки мають залишки на кінець звітного періоду, які фіксуються у балансі та діють у наступному році.

Тимчасові рахунки призначені для обліку доходів і витрат та закриваються в кінці року, а також рахунки для розподілу сум між контрагентами, виходячи із технології проведення операцій у банку.

Балансові рахунки в Плані рахунків класифікуються за типами контрагентів, характером операцій і ступенем ліквідності активів і зобов'язань.

План рахунків забезпечує мультивалютний облік операцій, суть якого полягає в обліку операцій в іноземній валюті за тими самими рахунками, що і операцій у гривні.

Управлінський облік здійснюється за рахунками класу 8. Банки самостійно встановлюють внутрішні правила управлінського обліку.

Аналітичний облік є складовою системи бухгалтерського обліку, що надає детальну інформацію про кожного контрагента та кожну операцію. Ведення аналітичного обліку забезпечується за допомогою аналітичних рахунків. Відкриття аналітичних рахунків передбачає наявність обов'язкових параметрів згідно з вимогами Національного банку України. Додаткова інформація, необхідна для складання звітності та управління банком, забезпечується за допомогою додаткових параметрів, які визначаються банком самостійно.

1.5. Внутрішній банківський контроль

Бухгалтерський контроль – це сукупність процедур, які дають змогу забезпечити збереження активів банку та достовірність звітності, що складається службою бухгалтерського обліку на основі даних, отриманих від операційних підрозділів. Вони містять:

- заходи щодо забезпечення безпомилкового відображення операцій відповідно до їх економічної сутності;
- продуктивність системи документообороту;
- наявність операційних процедур, які передбачає бухгалтерський контроль.

Бухгалтерський контроль може бути *попереднім, поточним та подальшим* (який здійснюється після відображення операції в обліку) і має надати можливість впевнитися в тому, що:

- операції проведені тільки за загальним та/або спеціальним дозволом керівника банку;
- операції відображені та оцінені згідно з вимогами облікової політики банку;
- система аналітичного обліку дозволяє відстежувати використання ресурсів та рух активів банку;
- розпорядження активами відбувається лише в межах встановлених повноважень;
- інвентаризація активів і зобов'язань (балансових та позабалансових) проводиться з певною регулярністю, а виявлені недоліки усуваються належним чином.

Попередній контроль передбачає перевірку відповідності операції вимогам законодавства України, наявності відповідних дозволів і лімітів.

Порядок проведення попереднього, поточного та подальшого контролю визначається банком (службою бухгалтерського обліку) самостійно. Тобто банк самостійно встановлює перелік операцій, які вимагають додаткового контролю, визначає обсяг і частоту перевірок окремих ділянок роботи працівників бухгалтерської служби, порядок здійснення логічного та арифметичного контролю достовірності звітності.

Попередній, поточний контроль виконує працівник банку, який, виходячи зі змісту документів, наданих в електронному або паперовому виді, перевіряє правильність їх оформлення і наявність порушень процедур бухгалтерського обліку. Після перевірки документ підписується працівником банку. Працівники банку, які підписали будь-який касовий та/або розрахунковий документ, не маючи на те права, несуть відповідальність згідно з законодавством України. У такому ж порядку несуть відповідальність працівники банку, які мають право підпису, у разі перевищення ними своїх повноважень.

Якщо операції за рахунками підлягають додатковому контролю, виконавець передає необхідні документи контролюючому працівникові, який після перевірки правильності оформлення операції підписує їх. Після додаткового контролю документ передається виконавцю для відображення операції за відповідними рахунками.

Головні бухгалтери банків, їх заступники, начальники відділів та інші працівники, на яких покладено обов'язки подальшого контролю, повинні систематично проводити перевірки стану обліково-операційної роботи.

У процесі подальших перевірок з'ясовуються причини порушень правил здійснення операцій і ведення бухгалтерського обліку. За

результатами перевірок вживаються заходи щодо усунення виявлених порушень та їх недопущення в майбутньому.

Склад працівників, які залучаються до проведення подальших перевірок, крім працівників, що займаються попереднім, поточним контролем, заступника головного бухгалтера і начальників відділів, визначається головним бухгалтером, виходячи з обсягу операцій у банку.

Адміністративний (внутрішній) контроль – це сукупність процедур, згідно з якими керівник банку делегує свої повноваження, зокрема такі:

- збереження цінностей та активів;
- безпека працівників банку;
- ефективність, продуктивність та безпека процедур обробки інформації;
- наявність процедур, які чітко розмежують завдання та відповідальність служб і працівників банку.

Адміністративний (внутрішній) контроль складається з попереднього, поточного та подальшого контролю, й передбачає перевірку правильності фінансової операції до та після її проведення з метою забезпечення її відповідності встановленим правилам. Адміністративний (внутрішній) контроль дає змогу виявити ризики і вжити ефективних заходів щодо них.

До системи адміністративного контролю належать такі елементи:

- організаційна структура банку;
- методи закріплення повноважень та обов'язків;
- методи контролю, що застосовуються керівником для проведення моніторингу результатів роботи, включаючи внутрішній аудит;
- принципи та практика у сфері трудових ресурсів;
- система бухгалтерського обліку;
- принципи бухгалтерського обліку та процедури контролю.

Таким чином, структура адміністративного контролю складається з організаційної схеми та всіх ухвалених керівником принципів і процедур.

Адміністративний контроль передбачає розподіл повноважень між працівниками банку таким чином, щоб жоден працівник банку не зміг зосередити в своїх руках всі необхідні для здійснення повної операції повноваження (прийом, оплата, зберігання).

Для цього операційний цикл будь-якої операції має передбачати такі етапи:

- дозвіл на операцію;
- облік;
- здійснення платежів;
- контроль операцій;
- аудит дотримання правил і процедур проведення операцій та їх бухгалтерського обліку.

Взаємозв'язок між системою внутрішнього банківського контролю та внутрішнім аудитом.

Внутрішній аудит – це незалежний підрозділ, який не бере участі у виконанні операцій, а періодично перевіряє та оцінює:

- адекватність і ефективність заходів та системи внутрішнього контролю;
- управління ризиками, кредитним та інвестиційним портфелем;
- повноту, своєчасність і достовірність фінансової та іншої звітності;
- дотримання принципів і внутрішніх процедур обліку;
- відповідність регулятивним вимогам.

Створення ефективної системи внутрішнього банківського контролю досягається шляхом оптимізації взаємовідносин та обміну інформацією між внутрішнім контролем, зовнішніми та внутрішніми аудиторами банку.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає призначення та мета фінансового обліку?
2. Що таке бухгалтерський облік?
3. Хто є користувачами інформації бухгалтерського обліку?
4. Що таке документообіг та які його етапи?
5. Визначення синтетичного та аналітичного обліку.
6. Як відбувається класифікація параметрів аналітичного рахунка?
7. Які ви знаєте загальні та спеціальні реквізити меморіальних документів?
8. З якою періодичністю складається фінансова звітність?
9. Які методи використовуються для визнання доходів та витрат?
10. Яке призначення принципів бухгалтерського обліку?
11. За якими принципами відбувається побудова номерів аналітичного та синтетичного рахунків?

12. З яких форм складається фінансова звітність?
13. Охарактеризуйте загальний зміст регулюючих записів.
14. Який буває зміст та види внутрішнього банківського контролю?
15. Як ви розумієте поняття «операційний день» та «операційний час»?
16. Що є особливостями бухгалтерського обліку у період переходу банківських установ до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та звітності?
17. Які вимоги висуваються до побудови систем синтетичного та аналітичного обліку на сучасному етапі.
18. Які ви знаєте особливості застосування комп'ютерних технологій у документообігу банківських інститутів?
19. Які вимоги висуває законодавство України до складання фінансової звітності?
20. У чому полягають переваги та проблеми переходу банківських установ до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку й звітності?
21. Що ви знаєте про стан організації електронної системи документообігу у банках України та світовий досвід?

Тестові завдання

У тестах оберіть одну правильну відповідь.

1. Управлінський облік у банку ведеться:

- А) з метою накопичення інформації про валові доходи і витрати, податкові зобов'язання і податковий кредит з ПДВ;
- Б) для повного та своєчасного відображення всіх банківських операцій і надання користувачам інформації про стан активів, капіталу і зобов'язань;
- В) для забезпечення керівництва банку і його підрозділів оперативною інформацією.

2. Формує облікову політику системи і форми управлінського обліку:

- А) регіональне управління НБУ;
- Б) сам банк;
- В) МФУ.

3. Несе відповідальність за організацію обліку в банку:

- А) керівник;

- Б) головний бухгалтер;
- В) весь бухгалтерський (обліковий) відділ.

4. Параметри аналітичного обліку бувають:

- А) прямі й непрямі;
- Б) обов'язкові та рекомендовані;
- В) обов'язкові й необов'язкові.

5. Балансові рахунки в комерційному банку складаються з:

- А) 6 цифр;
- Б) 4 цифр;
- В) 3 цифр.

6. Бухгалтерська робота у банках поділяється:

- А) на операційну та облікову;
- Б) технічну й операційну;
- В) внутрішню та зовнішню.

7. У бухгалтерію банку входить ... підрозділ:

- А) кредитний;
- Б) фінансової звітності;
- В) емісійний.

8. Відповідальним виконавцем банку є:

- А) працівник банку, якому доручено оформлення розрахунково-грошових документів;
- Б) керівник банку;
- В) головний бухгалтер банку.

9. Операційна робота – це:

- А) складання бухгалтерських проводок;
- Б) обслуговування клієнтів і перевірка документації;
- В) складання облікових регістрів.

10. В обліковій системі банку використовується ... форма обліку:

- А) автоматизована;
- Б) журнально-ордерна;
- В) меморіально-ордерна.

11. Поточний контроль може бути:

- А) комплексним та наступним;
- Б) суцільним, первинним, додатковим;
- В) зовнішнім і внутрішнім.

Приклади розв'язання типових задач

Приклад 1 (обчислення ключового розряду в номері рахунка).
Обчислення ключового (контрольного) розряду за рахунком 1211 к 728011234 для банку, код банку 300001 (або 30000 – без ключового (контрольного) розряду).

Розв'язання

Запишемо рахунок, для якого потрібно обчислити ключовий (контрольний) розряд, у такому виді: 300001211к728011234 .
Множимо його цифри порозрядно на умовну суму: 1371337137137137 .

$$\begin{aligned} 300001211 \text{ к } 728011234 \times 1371337137137137 &= \\ &= 3000034130766037298 \end{aligned}$$

В отриманому результаті запишемо лише одиничні розряди, не беручи до уваги вищі. Отримані цифри додаємо:

$$3 + 0 + 0 + 0 + 0 + 3 + 4 + 1 + 3 + 0 + 7 + 6 + 6 + 0 + 3 + 7 + 2 + 9 + 8 = 62 .$$

Додаємо кількість символів рахунка (у цьому прикладі – 14):
 $62 + 14 = 76$. Останній розряд отриманої суми завжди множимо на 7:
 $6 \times 7 = 42$. Останній розряд отриманої суми 2 є ключовим (контрольним) розрядом для рахунка 1211 к 728011234 .

Аналітичний рахунок має номер 12112728011234 .

Приклад 2 (обчислення ключового розряду в номері рахунка).
Обчислення ключового (контрольного) розряду за рахунком 1211 к 7281 для того самого банку, як у прикладі 1.

Розв'язання

Запишемо рахунок, для якого потрібно обчислити ключовий (контрольний) розряд, у такому виді: 300001211к7281; множимо його цифри порозрядно на умовну суму: 1371337137137137 .

$$\begin{aligned} 300001211 \text{ к } 7281 \times 1371337137137137 &= \\ &= 3000034130766100000 \end{aligned}$$

В отриманому результаті запишемо лише одиничні розряди, не беручи до уваги вищі. Отримані цифри додаємо:

$$3 + 0 + 0 + 0 + 0 + 3 + 4 + 1 + 3 + 0 + 7 + 6 + 6 + 1 + 0 + 0 + 0 + 0 + 0 = 34.$$

Додаємо кількість символів рахунка (у цьому прикладі – 9): $34 + 9 = 43$. Останній розряд отриманої суми 3 завжди множимо на 7: $3 \times 7 = 21$. Останній розряд отриманої суми 1 є ключовим (контрольним) розрядом для рахунка 1211к7281. Аналітичний рахунок має номер 121117281.

Приклад 3. 5 липня 2012 року в Банк звернувся клієнт-юридична особа про відкриття власного поточного рахунка у національній валюті. Клієнту присвоєно код 7415.

Визначити:

1. Загальні обов'язкові параметри клієнта, що мають бути заповнені при відкритті рахунка.

2. Необов'язкові параметри клієнта, що можуть бути відображені при відкритті поточного рахунка у національній валюті.

3. Створити в ОДБ (операційний день банку) рахунок за структурою аналітичного рахунка відповідно до затвердженого банком внутрішнього аналітичного Плану рахунків – а саме:

$$NNNN\ K\ FFFF\ Y\ XPP.[N],$$

де а) $NNNN$ – номер балансового рахунку четвертого порядку;

б) K – ключ НБУ;

в) $FFFF$ – код клієнта – контрагента;

г) Y – код валюти фінансового інструменту, що набуває одне із значень:

0 – гривня; 1 – долар США; 2 – євро; 3 – російський рубль; 4 – золото; 5 – англійські фунти стерлінгів; 9 – мультивалютний рахунок.

д) X – код банківського продукту, що визначається за строковістю фінансового інструменту, може набути значення:

0 – заборгованість на вимогу, РКО юридичних осіб; 1 – заборгованість на вимогу, РКО фізичних осіб; 2 – кредитна/депозитна заборгованість короткострокова; 3 – кредитна/депозитна заборгованість довгострокова; 4 – похідний фінансовий інструмент; 5 – ...

є) PP – порядковий номер рахунка в межах даного клієнта набуває значення від 0 до 99;

ж) $[N]$ – для мультивалютних рахунків з параметром $Y = 9$ показник набуває значення:

0 – гривня; 1 – долар США; 2 – Євро; 3 – російський рубль; 4 – золото; 5 – англійські фунти стерлінгів.

Розв'язання

1. У разі відкриття банком аналітичного рахунка для обліку операцій з клієнтами заповнюються такі обов'язкові параметри клієнта:

- код контрагента;
- ідентифікаційний номер відповідно до Єдиного державного реєстру;
- резидентність клієнта;
- код власного підрозділу банку згідно з довідником власних підрозділів;

- код країни;
- ознака інсайдера;
- інституційний сектор економіки;
- форма власності;
- види економічної діяльності;
- організаційно-правова форма господарювання.

2. Необов'язкові параметри – кожен банк визначає окремо для власних управлінських потреб.

3. Клієнту за планом необхідно відкрити рахунок – 2600 K 74150001, де K – ключ НБУ формується автоматично системою.

Список використаної літератури

1. Международные стандарты финансовой отчетности 2011. – М.: Аскери-АССА, 2011. – 998 с.

2. Про банки і банківську діяльність: закон України від 07.12.00 № 2121 – III, зі змінами від 27.04.07 № 997 – V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

3. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України: постанова НБУ України від 17.06.2004 р. № 280, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0918-04>.

4. Про затвердження Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України: постанова Правління Національного банку України від 30 грудня 1998 року № 566, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0056-99>.

ТЕМА 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВИХ ЗВІТІВ

- 2.1. Основні вимоги до складання фінансової звітності.
- 2.2. Порядок складання фінансової звітності банків.
- 2.3. Порядок подання банками фінансової звітності до Національного банку та її оприлюднення.

Програмна анотація

Мета складання фінансової звітності та її користувачі. Склад фінансової звітності. Зразки форм фінансової звітності. Порядок, періодичність складання та вимоги до розкриття інформації у фінансовій звітності. Порядок подання до Національного банку та оприлюднення фінансової звітності.

Структура фінансової звітності. Звіт «Баланс». Звіт про фінансові результати. Звіт про рух грошових коштів. Звіт про власний капітал. Примітки до звітів. Річна та квартальна фінансова звітність. Інформація про банк, яку даний інститут має розкривати у фінансовій звітності. Порядок подання банками фінансової звітності до Національного банку та її оприлюднення.

2.1. Основні вимоги до складання фінансової звітності

Фінансова (бухгалтерська) звітність – це система взаємопов'язаних узагальнювальних показників, що відображають фінансовий стан банку та результати його діяльності за звітний період.

Метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності й рух грошових коштів банку,

материнського банку та учасників консолідованої групи як єдиної економічної одиниці.

Фінансова звітність складається на основі даних бухгалтерського обліку.

Банк (материнський банк) складає фінансову звітність відповідно до вимог нормативно-правових актів НБУ та міжнародних стандартів фінансової звітності.

Фінансова звітність має включати інформацію, яка є суттєвою та своєчасною для користувачів, виходячи з принципів безперервності, нарахування, обачливості, превалювання суті над формою та інших принципів міжнародних стандартів фінансової звітності.

Інформація, наведена у фінансовій звітності, має відповідати таким якісним характеристикам:

- **зрозумілість інформації**, що подається у фінансових звітах для користувачів. Припускається, що користувачі мають відповідні знання з бізнесу, економічної діяльності та бухгалтерського обліку;
- **доречність інформації**, яка впливає на прийняття економічних рішень користувачів, дає змогу оцінити ними події чи скоригувати їх оцінки, зроблені в минулому;
- **суттєвість інформації**, тобто її відсутність або викривлення, може вплинути на економічні рішення користувачів звітності. У фінансових звітах має відобразитись уся істотна інформація;
- **достовірність інформації** – це відсутність суттєвих помилок та упередженості й відображення дійсного стану справ;
- **правдивість подання інформації** – це реальне віддзеркалення операцій та інших подій, результатом яких є зміна активів, зобов'язань або капіталу банку на дату звітності;
- **нейтральність інформації** – це відсутність в інформації упередженості. Фінансові звіти не є нейтральними, якщо в результаті відбору або викладу інформації вони впливають на прийняття рішення або на судження з метою досягнення заздалегідь визначеного результату;
- **зіставність інформації**, тобто можливість порівнювати фінансові звіти за різні періоди для того, щоб визначити тенденції змін у фінансовому стані та результатах діяльності банку. Передумовою зіставності є наведення відповідної інформації попереднього періоду й розкриття інформації про облікову політику та її зміни;

- **своєчасність інформації** свідчить про те, що несвоєчасне подання фінансової звітності може призвести до втрати доречності й достовірності інформації. Для досягнення оптимального співвідношення між доречністю та достовірністю потрібно брати до уваги задоволення потреб користувачів, які приймають економічні рішення.

Банки, які мають філії, представництва на території України і за кордоном, складають зведену фінансову звітність.

6 вересня 2007 року Рада з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку схвалила переглянуту версію МСБО 1 «Подання фінансових звітів». Зміни є результатом першої стадії спільного проекту РМСБО і Ради зі стандартів фінансового обліку США щодо перегляду та гармонізації подання фінансових звітів.

Переглянутий стандарт набрав чинності для річних звітних періодів, що почалися з 1 січня 2009 року.

Складається та подається фінансова звітність до Національного банку в грошовій одиниці України (у тисячах гривень).

Банк (материнський банк) самостійно визначає порядок складання і подання фінансової звітності відокремленими структурними підрозділами та учасниками консолідованої групи. Всі дані форм фінансової звітності (у тому числі й примітки до них) подаються порівняно з даними попереднього року (за певний період).

Вихідні залишки фінансової звітності за попередній період є вхідними залишками фінансової звітності за звітний період. Банк зазначає в дужках ті показники фінансової звітності, які для визначення підсумків беруться зі знаком «мінус».

Фінансова звітність складається на підставі даних бухгалтерського обліку зі зважанням на коригуючі проводки щодо подій, які коригують дані після дати балансу за певний період.

Банк складає фінансову звітність на основі файлів 02 «Дані про обороти та залишки на рахунках» (далі – файл 02), 25 «Дані про обороти зі згортання та залишки на рахунках» (далі – файл 25), А4 «Дані про коригуючі обороти за результатами звітного року та залишки на рахунках (з урахуванням залишків за рахунками класів 6 та 7)» (далі – файл А4), 81 «Дані про коригуючі обороти за результатами звітного року та залишки на рахунках (без залишків за рахунками класів 6 та 7)» (далі – файл 81).

Материнський банк розкриває суттєву інформацію як окрему статтю фінансових звітів або приміток до них, а несуттєву – об'єднує із сумами, подібними за економічною сутністю чи функціями.

Банк розкриває інформацію за активами, зобов'язаннями, доходами та витратами у примітках статті «Інші» фінансової звітності, якщо суми становлять понад 10% від загальних сум згідно з їх категорією (активи, зобов'язання, доходи та витрати відповідно).

Залишки за контрактивними рахунками включаються в активи і контрпасивними рахунками в пасиви до розрахунку з протилежним знаком і зменшують відповідні статті за групами та розділами.

Банк, що звітує, перераховує в національну валюту України статті фінансової звітності філій та представництв українських банків на території інших держав аналогічно до здійснення перерахунку статей в іноземній валюті, зазначених безпосередньо в балансі самого банку.

Фінансову звітність підписують керівник та головний бухгалтер банку, а консолідовану – керівник та головний бухгалтер материнського банку.

Інструкцією НБУ про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України від 24.10.2011 р. за № 373 встановлена відповідальність керівництва материнського банку за перекручення даних фінансової звітності, порушення строків її подання та оприлюднення, а також її оприлюднення не в повному обсязі.

2.2. Порядок складання фінансової звітності банків

Структура фінансової звітності:

а) **Звіт про фінансовий стан (Баланс).** Банк у звіті «Баланс» відображає активи, зобов'язання та власний капітал банку. Звіт «Баланс» визначає склад і структуру майна банку, ліквідність банку, наявність власного та запозиченого капіталу, зміну дебіторської та кредиторської заборгованості тощо. Статті звіту «Баланс» розміщені в порядку зменшення ліквідності.

Банк складає звіт «Баланс» за квартал на підставі показників файла 02, річний звіт «Баланс» – на підставі показників файла 25, річний звіт «Баланс» з огляду на усі коригуючі проводки – на підставі показників файла 81. Банк складає звіт «Баланс» за певний період (квартал, рік) за наростаючим підсумком з початку звітного року.

Банк у звіті «Баланс» до статей активів і пасивів та в примітки включає суми переоцінки, а до статей активів і зобов'язань та в примітки – суми нарахованих неотриманих відсоткових доходів і нарахованих несплачених відсоткових витрат.

Статті активів та зобов'язань не згортаються, крім випадків, передбачених відповідними положеннями (стандартами) бухгалтерського

обліку, нормативно-правовими актами Національного банку. Банк не включає у звіт «Баланс» інформацію за технічними рахунками, за розрахунками та доходами і витратами, які здійснюються внутрішньосистемно;

б) **Звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід (Звіт про фінансові результати)**. Банк складає Звіт про фінансові результати із статей доходів та витрат, які групуються за їх характеристиками та основними видами доходів і витрат на кінець останнього дня звітного періоду (кварталу, року).

До складу іншого сукупного доходу входять статті доходів і витрат, що не визнаються у складі прибутку або збитку, а саме: результати переоцінки основних засобів та нематеріальних активів, накопичені курсові різниці від перерахунку фінансової звітності господарської одиниці за межами України, результати переоцінки фінансових активів у портфелі банку на продаж, результати переоцінки хеджування грошових потоків, частка іншого сукупного доходу асоційованої компанії, актуарні прибутки (збитки) за пенсійними планами з визначеними виплатами.

У Звіт про фінансові результати банк включає дані за станом на кінець поточного періоду (кварталу, року) наростаючим підсумком за поточний фінансовий рік до дати звітності та порівняльні дані за станом на кінець зіставленого періоду (кварталу, року) попереднього фінансового року. Банк складає Звіт про фінансові результати за квартал на підставі показників файлу 02, річний Звіт про фінансові результати з коригуючими проводками за результатами аудиту – на підставі показників файлу А4.

Не включається у Звіт про фінансові результати інформація про доходи та витрати за внутрішньосистемними розрахунками;

в) **Звіт про рух грошових коштів**. Банк (материнський банк) у Звіті про рух грошових коштів вказує джерела отриманих банком (материнським банком) готівкових та безготівкових коштів, напрям їх використання у звітному періоді, рух грошових коштів за звітний період залежно від виду діяльності (операційна, інвестиційна, фінансова) (рис. 2.1 та рис. 2.2).

Звіт про рух грошових коштів

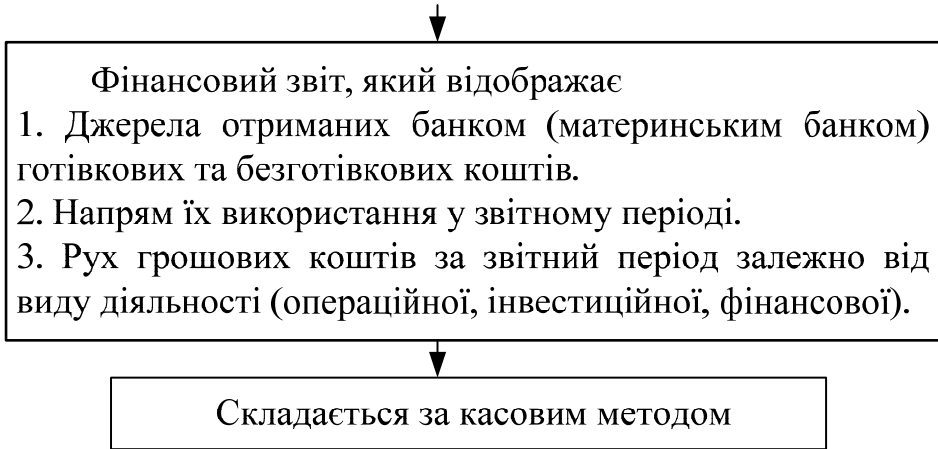


Рис. 2.1. Звіт про рух грошових коштів

Метою Звіту про рух грошових коштів є надання користувачем фінансових даних для оцінки спроможності банку (материнського банку) генерувати грошові кошти, а також його потреби в них.

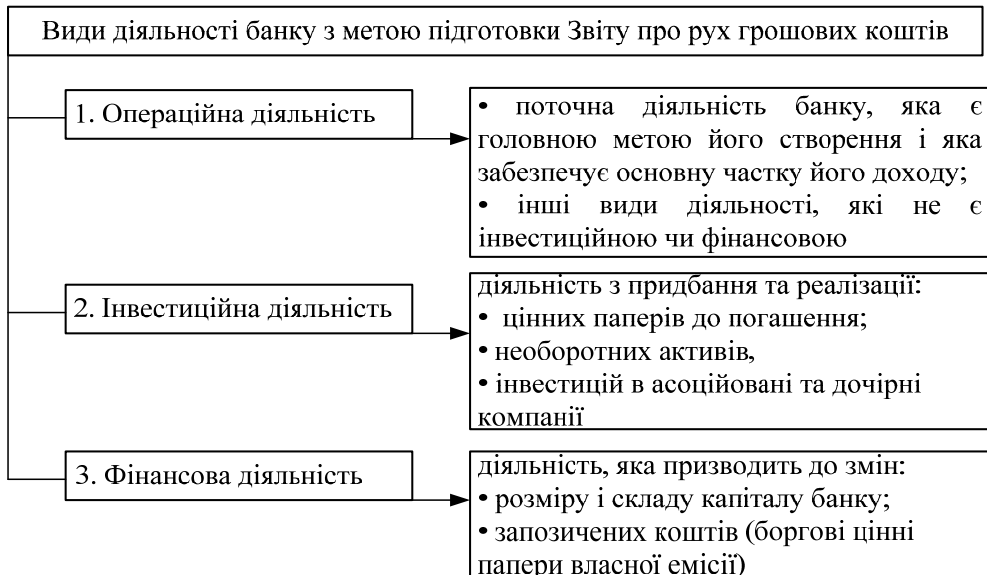


Рис. 2.2. Види діяльності банку згідно зі звітом про рух грошових коштів

Від підтримування банком (материнським банком) позитивного рівня грошових коштів (як і від його спроможності отримувати прибуток) залежить перспектива його розвитку.

Результат змін в русі грошових коштів у процесі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності має відповідати змінам у грошових коштах та їх еквівалентах у звітному періоді.

Схемний приклад щодо визначення та віднесенням операцій банків за видами діяльності в розрізі надходження та вибуття грошових коштів наданий на рис. 2.3.

Для визначення обсягу руху грошових коштів від здійснення операційної діяльності використовується один із двох методів – прямий чи непрямий методи (рис. 2.4).

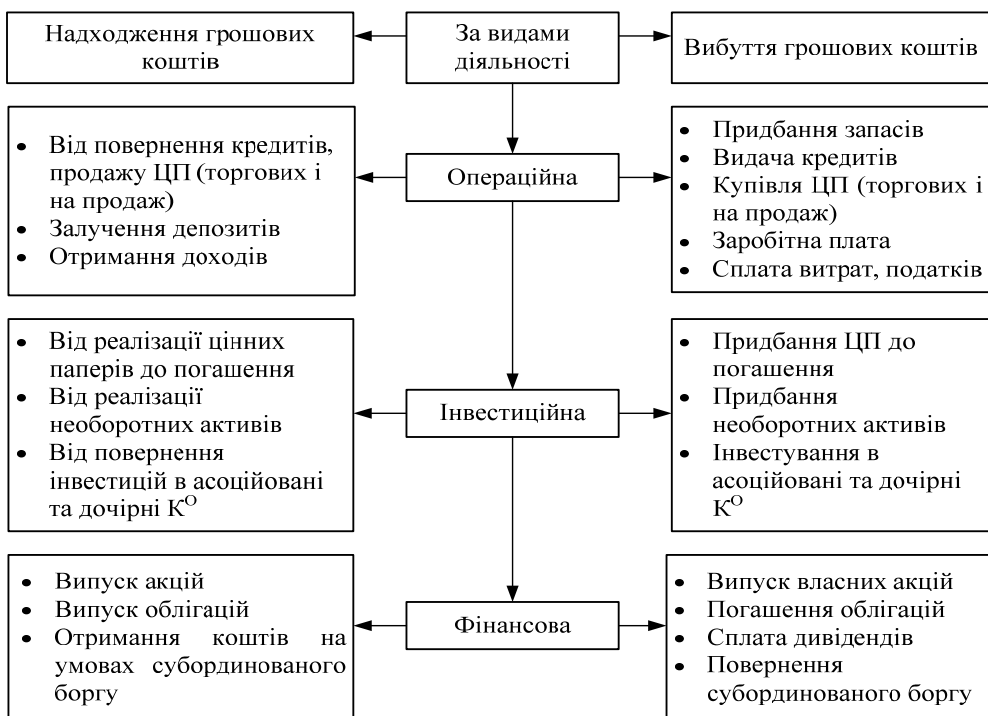


Рис. 2.3. Надходження та вибуття грошових коштів за видами діяльності банку

Прямий метод вимагає постійного накопичення даних про обороти (надходження і вибуття) грошових коштів за напрямками (статтями), узагальнення потрібних показників в аналітичному обліку. Непрямий метод ґрунтується на коригуванні чистого прибутку (збитку)

відповідно до впливу операцій негрошового характеру, будь-яких відстрочок або нарахувань минулих чи майбутніх надходжень, або виплат грошових коштів щодо операційної діяльності, а також відповідно до статей доходу та витрат, пов'язаних із грошовими потоками від інвестиційної чи фінансової діяльності.

Материнський банк самостійно вибирає метод складання звіту для визначення обсягу руху грошових коштів від здійснення операційної діяльності (прямий або непрямий).

Обсяг руху грошових коштів від інвестиційної та фінансової діяльності банком визначається з використанням тільки прямого методу.



Рис. 2.4. Методи складання звіту

г) *Звіт про зміни у власному капіталі (Звіт про власний капітал)*. Звіт про власний капітал – це фінансовий звіт, який відображає зміни та рух капіталу за звітний рік (рис. 2.5).



Рис. 2.5. Схема руху капіталу за рік

г) **Примітки до фінансової звітності.** Банк складає примітки на підставі даних синтетичного та аналітичного бухгалтерського обліку, які є невід’ємною складовою його фінансової звітності.

У примітках до фінансових звітів слід розкривати інформацію, що містить додатковий аналіз статей звітності, потрібний для забезпечення її зрозумілості та доречності (рис. 2.6).

Примітки до фінансової звітності

- Сукупність показників і пояснень, яка забезпечує деталізацію, обґрунтованість статей фінансових звітів;
- Інша інформація, розкриття якої передбачено відповідними положеннями (стандартами).

Рис. 2.6. Примітки до фінансової звітності

Материнський банк розкриває у примітках інформацію про склад активів та пасивів, доходів і витрат, позабалансових зобов'язань, операцій з довірчого управління, а також основні принципи й методи облікової політики банку (материнського банку) та її зміни протягом звітного періоду, іншу інформацію, розкриття якої вимагається міжнародними стандартами фінансової звітності та національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

У примітках для аналізу кредитної якості цінних паперів банк класифікує їх за емітентами на великі, середні, малі підприємства згідно із законодавством України або відповідно до підходів і методів, які він використовує в управлінській звітності.

Материнський банк у примітках (там, де вимагається) подає фінансові активи банку, які мають міжнародний рейтинг, за кредитними рейтингами контрагентів, установленими рейтинговою компанією (зазначається назва компанії), за міжнародною рейтинговою шкалою, інші – за національною шкалою.

Банк (материнський банк) подає такі фінансові активи за найнижчим з присвоєних компанією рейтингом кожному контрагенту. Банк наводить рейтинги відповідно до кодування рейтингової компанії із застосуванням таблиці відповідностей рейтингів інформаційної системи (назва інформаційної системи).

У примітках до річної (консолідованої) фінансової звітності банк, акції або боргові цінні папери якого відкрито продаються та купуються, а також банк (материнський банк), який перебуває у процесі випуску акцій або боргових цінних паперів на відкритий ринок цінних паперів, розкриває інформацію за сегментами діяльності.

Сегменти визначаються банком на основі внутрішньої організаційної структури та системи внутрішньої звітності.

Вимоги щодо розкриття інформації за операційними сегментами розкриваються у МСФЗ 8 «Операційні сегменти», які були опубліковані правлінням комітету з МСБО у 2006 р. в рамках короткострокової програми наближення МСБО та USGAAP.

Операційні сегменти визначаються так, як вони визначені менеджментом банку для ухвалення рішень про розподіл ресурсів та оцінку результатів діяльності компонентів бізнесу.

Операційний сегмент – це підрозділ:

- 1) який може утримувати доходи та нести витрати від операцій як в межах банку, так і поза його межами;
- 2) результати роботи якого регулярно аналізуються вищим органом оперативного керівництва під час ухвалення рішень про виділення ресурсів сегменту та оцінки його діяльності.
- 3) який має відособлену фінансову інформацію;
- 4) діяльність, яка тільки починається і не приносить доходів, також може бути виділена в сегмент.

МСФЗ 8 вводить нове поняття «вищий орган оперативного керівництва» – головна особа, вищий орган компанії, що відповідає за оперативну діяльність. Функцією вищого органу оперативного керівництва є також розподіл ресурсів та оцінка ефективності діяльності сегментів.

На відміну від МСБО 14, за яким сегменти виділялися за видом послуг та за географічним принципом, МСФЗ 8 вимагає від банку самостійного визначення сегментів на основі управлінської звітності.

Банк має надавати опис критеріїв, на основі яких були виділені ті чи інші сегменти.

Інформація, що розкривається за вимогами МСФЗ 8, має ґрунтуватися на даних, які використовуються керівництвом у поточній діяльності.

На відміну від МСБО 14 новий стандарт вимагає від банку розкриття показників доходів, витрат, фінансового результату, активів і зобов'язань сегмента в сумах, наданих вищому органу оперативного керівництва. Банк також пояснює методи їх розрахунку.

Згідно з МСФЗ 8 мають бути розкриті як мінімум показники прибутку (збитку) та загальна сума активів за кожним сегментом. Також необхідно вказувати у звітності зобов'язання сегмента та конкретні статті витрат і доходів, якщо такі показники надаються вищому органу оперативного керівництва.

Кількість сегментів не обмежена, але не має заважати розумінню характеру і фінансових результатів діяльності банку та економічного середовища, в якому він діє.

МСФЗ 8 вимагає подання інформації про доходи, отримані від надання послуг, про країни, в яких банк отримує дохід і має активи, а також про крупних клієнтів банку, незалежно від того, використовується ця інформація керівництвом під час прийняття операційних рішень чи ні.

МСФЗ вимагає подання інформації описового характеру:

- методи визначення операційних сегментів;
- послуги, що надаються в межах сегментів;
- різниця в оцінці, що використовується під час подання інформації за сегментами і під час складання фінансової звітності;
- зміна в оцінці показників сегмента в різні періоди.

Інформація про банк, яку даний інститут має розкривати у фінансовій звітності, містить:

- найменування, місцезнаходження банку (країну, в якій зареєстровано банк, адресу головної установи банку) та будь-які зміни в цій інформації порівняно з попередньою датою балансу;
- організаційно-правову форму банку;
- звітну дату за звітний період;
- функціональну валюту звітності та одиниці її виміру;
- назву органу управління, у віданні якого перебуває банк (найменування його материнської компанії);
- види діяльності банку;
- стратегічну мету банку;
- спеціалізацію банку, якщо така є;
- характеристику банківської діяльності;
- результати від банківських та інших операцій;
- опис кожного сегмента контрагентів (банки, небанківські компанії, Кабінет Міністрів України тощо);
- злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення банків;
- управління ризиками: структура системи управління ризиками в банку та основні завдання її складових; функції, підзвітність служби ризик-менеджменту, членство представників служби ризик-менеджменту в колегіальних органах банку, наявність у них права «вето» у разі ухвалення рішень (зазначити, в яких колегіальних органах); перелік ризиків (підгруп ризиків), які ідентифікує банк у своїй діяльності; перелік ризиків, які є найбільшими, на думку банку, стратегія банку щодо таких ризиків; наявність планів безперервної діяльності та/або на випадок кризових обставин (зазначити види ризиків);

- інформацію про те, чи є банк на звітну дату тимчасовим учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб;
- платоспроможність банку (використовуються коефіцієнти, встановлені Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затвердженою постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 № 368, зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 26.09.2001 за № 841/6032, зі змінами);
- припинення окремих видів банківських операцій;
- обмеження стосовно володіння активами;
- корпоративне управління: організаційна структура, склад, відповідальність, функції спостережної ради, правління, виконавчих комітетів, корпоративна культура;
- частку керівництва в акціях;
- істотну участь у банку;
- іноземні інвестори (компанії і країни) та їх частку в статутному капіталі (заповнюється банками з іноземним капіталом);
- іншу інформацію, розкриття якої передбачено міжнародними стандартами фінансової звітності та національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

2.3. Порядок подання банками фінансової звітності до Національного банку та її оприлюднення

Банки подають фінансову звітність:

- Національному банку України через його відповідні територіальні управління (за місцем розміщення головного банку-юридичної особи);
- власникам (акціонерам) – відповідно до установчих документів;
- іншим органам державного управління, банкам, іншим зацікавленим організаціям на підставі відповідних договорів у межах законодавства України.

Порядок надання фінансової звітності Національному банку України визначається його а надання власникам (учасникам) – відповідно до установчих документів.

Датою подання фінансової звітності вважається день її фактичного надання адресату, а в разі відправлення звітності поштою –

дата, зазначена на штампелі підприємства зв'язку. Якщо дата надання звітності припадає на неробочий день, то термін переноситься на перший після вихідного (святкового) робочий день.

Особливості передання фінансової звітності засобами електронного зв'язку (перелік файлів та форм звітності), порядок, періодичність, строки та способи подання визначені нормативно-правовими актами Національного банку України.

Фінансова звітність (річна) підлягає обов'язковій перевірці та підтвердженню аудитором відповідно до законів України «Про аудиторську діяльність» та «Про банки і банківську діяльність».

Банк зобов'язаний протягом місяця, наступного за звітним періодом, оприлюднювати проміжну (квартальну) фінансову звітність, але не пізніше 30 квітня, наступного за звітним роком; оприлюднювати річну фінансову звітність та річну консолідовану фінансову звітність разом з аудиторським висновком в обсязі та у спосіб, визначений законодавством України, у тому числі нормативно-правовими актами Національного банку України.

Фінансова звітність підписується керівником і головним бухгалтером банку, розглядається і затверджується за порядком, встановленим установчими документами. З метою попереднього контролю щодо складу фінансової звітності, аналізу застосованої банком облікової політики, розкриття інформації в примітках, адекватності бухгалтерського обліку згідно із висновком аудитора (аудиторської фірми) служби банківського нагляду подають отримані від банків фінансові звіти структурним підрозділам бухгалтерського обліку територіальних управлінь Національного банку, в яких відкриті кореспондентські рахунки банків.

Після розгляду фінансової звітності структурні підрозділи бухгалтерського обліку повертають її разом з висновком попереднього контролю структурним підрозділам банківського нагляду для використання в роботі.

Квартальну фінансову звітність банки подають на паперових носіях та в електронному виді територіальним управлінням Національного банку в установлені ними строки, але не пізніше 25-го числа місяця, наступного за звітним кварталом.

Територіальні управління Національного банку після перевірки подають квартальну фінансову звітність електронною поштою Департаменту бухгалтерського обліку Національного банку через Центральну розрахункову палату Національного банку 25-го числа місяця, наступного за звітним кварталом, файли В5 «Баланс проміжної

фінансової звітності» та В6 «Фінансові результати проміжної фінансової звітності».

Банк зобов'язаний публікувати квартальну фінансову звітність в газеті «Урядовий кур'єр» або «Голос України» протягом місяця, наступного за звітним кварталом.

Банк зобов'язаний публікувати річну фінансову звітність, а материнський банк – річну консолідовану фінансову звітність, підтверджені аудитором, який внесений до реєстру аудиторів банків Національного банку України, не пізніше 1 червня наступного за звітним року в газеті «Урядовий кур'єр» чи «Голос України». Материнський банк за власним бажанням може складати та оприлюднювати консолідовану фінансову звітність щокварталу.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Що є джерелами інформації для складання фінансової звітності?
2. Як відбувається зв'язок між формами фінансової звітності?
3. В чому полягає призначення приміток до річного звіту?
4. Визначення поняття «фінансова звітність» комерційного банку.
5. Періодичність складання та порядок подання фінансової звітності до НБУ.
6. Який склад фінансової звітності?
7. Які ви знаєте особливості складання банківськими установами фінансової звітності у період переходу нашої країни до застосування МСБО.
8. У чому полягають проблеми автоматизації процесів формування фінансової звітності банківських установ України на сучасному етапі?
9. Які є підходи до формування та оприлюднення фінансової звітності в Україні та інших країнах світу.

Тестові завдання

У тестах оберіть одну правильну відповідь.

1. Банківська звітність залежно від змісту і джерел її складання поділяється:

А) на фінансову та офіційну;

- Б) статистичну та облікову;
- В) облікову.

2. До статистичної належить звітність:

- А) про фінансовий стан банку;
- Б) кредитні та депозитні операції в національній і в іноземній валюті;
- В) звіт про прибутки та збитки.

3. До фінансової звітності належить звітність:

- А) про кредитні та депозитні операції в національній і в іноземній валюті;
- Б) фінансовий стан банку та результати діяльності за звітний період;
- В) операції з цінними паперами.

4. До оперативної звітності належить ... звітність:

- А) квартальна;
- Б) подекадна й щоденна;
- В) річна.

5. До офіційної належить ... звітність:

- А) подекадна;
- Б) щоденна;
- В) піврічна та річна.

6. Згідно з міжнародними стандартами фінансової звітності операційний сегмент – це підрозділ, який:

- А) має відособлену фінансову інформацію;
- Б) може утримувати доходи та нести витрати від операцій як в межах банку так і поза його межами;
- В) обидві відповіді правильні.

7. Звіт про всеохоплюючий прибуток передбачає включення до нього:

- А) тільки операційних доходів та витрат;
- Б) усіх, без винятку, доходів і витрат;
- В) тільки операційних доходів.

8. Примітки до звітів банк складає на основі даних:

- А) аналітичного бухгалтерського обліку;
- Б) синтетичного бухгалтерського обліку;
- В) синтетичного та аналітичного бухгалтерського обліку.

9. Методи складання звіту про рух грошових коштів:

- А) прямий та непрямий;
- Б) розрахунковий і бухгалтерський;
- В) прямий та вибіркового.

10. Банк у звіті «Баланс» показує:

- А) активи та зобов'язання;
- Б) грошові кошти, активи, зобов'язання;
- В) активи, зобов'язання та власний капітал банку.

Список використаної літератури

1. Международные стандарты финансовой отчетности 2011. – М.: Аскери-АССА, 2011. – 998 с.

2. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України: постанова НБУ України від 17.06.2004 р. № 280, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0918-04>.

3. Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України [Електронний ресурс]: Постанова НБУ від 24.10.2011 р. № 373 із змінами та доповненнями. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11>.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК КАПІТАЛУ ТА

ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У БАНКАХ

ТЕМА 3. ОБЛІК КАПІТАЛУ БАНКУ

- 3.1.** Капітал банку та його структура.
- 3.2.** Облік операцій із власними акціями на первинному та вторинному ринку.
- 3.3.** Облік субординованого боргу банку.

Програмна анотація

Основний капітал. Додатковий капітал. Фактично сплачений та зареєстрований статутний капітал. Загальні резерви. Резервний фонд. Емісійна різниця. Дивіденди. Прибуток минулих років. Прибуток звітного року, що очікує затвердження. Резерви під стандартну заборгованість інших банків. Резерви під стандартну заборгованість клієнтів за кредитними операціями банків. Резерви переоцінки основних засобів, нематеріальних активів та інвестицій в асоційовані та дочірні компанії. Субординований борг. Прибуток поточного року.

Процедура емісії банком акцій. Бухгалтерське відображення процесу формування статутного капіталу. Облік операцій із власними акціями на первинному та вторинному ринках. Облік субординованого боргу банку.

3.1. Капітал банку та його структура

При формуванні регулятивного капіталу банківські інститути спираються на чинне законодавство, нормативно-правові акти Національного банку України та Положення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, зокрема на Закон України «Про банки та банківську діяльність», Закон України «Про цінні папери і фондову біржу», Положення НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» та інші.

Бухгалтерський облік капіталу банку ґрунтується на концепції джерел капіталу. Згідно з цією концепцією кожний елемент капіталу відображається на різних балансових рахунках.

Відповідно до загальноприйнятих у міжнародній практиці принципів капітал банку розподіляється за двома рівнями:

- основний капітал (капітал 1-го рівня);
- додатковий капітал (капітал 2-го рівня).

Сукупність основного (1-го рівня) капіталу та додаткового (2-го рівня) капіталу *складає регулятивний капітал банку*.

Основний капітал вважається незмінним і таким, що не підлягає передаванню, перерозподілу та має повністю покривати поточні збитки.

Додатковий капітал має менш постійний характер та його розмір піддається змінам.

Основний капітал (капітал 1-го рівня) складається з таких елементів:

а) фактично сплачений зареєстрований статутний капітал, додаткові внески акціонерів у статутний капітал;

б) розкриті резерви – резерви і фонди, створені або збільшені за рахунок нерозподіленого прибутку та оприлюднені у фінансовій звітності банку:

- дивіденди, спрямовані на збільшення статутного капіталу;
- емісійні різниці. *Емісійні різниці (емісійний дохід)* – сума перевищення надходжень, отриманих емітентом від емісії (випуску) власних акцій (інших корпоративних прав), над номінальною вартістю таких акцій (інших корпоративних прав) (під час їх первинного розміщення);
- резервні фонди, що створюються відповідно до законів України (*Резервний фонд* – щорічні відрахування, які здійснюються відповідно до законів України з прибутку після оподаткування або з прибутку до оподаткування, скоригованого на всі потенційні податкові зобов'язання в межах не менше 5% до досягнення ним 25% регулятивного капіталу, але в розмірі не менше ніж 25% зареєстрованого статутного капіталу банку, та використовуються для покриття збитків звітного року згідно з рішенням Спостережної ради банку);
- загальні резерви, що створюються під невизначений ризик під час проведення банківської діяльності;
- інші фонди банку.

Ці складові частини залучаються до капіталу 1-го рівня лише за умови, що вони відповідають таким критеріям:

- відрахування до резервів і фондів здійснено з прибутку після оподаткування або з прибутку до оподаткування,

скоригованого на всі потенційні податкові зобов'язання;

- призначення резервів та фондів і рух коштів за цими резервами і фондами окремо розкрито в оприлюднених звітах банку;
- фонди мають бути в розпорядженні банку з метою необмеженого і негайного їх використання для покриття збитків;
- будь-яке покриття збитків з огляду на резерви та фонди проводиться лише через рахунок прибутків та збитків.

Загальний розмір основного капіталу визначається зі зваженням на розмір очікуваних (можливих) збитків за невиконаними зобов'язаннями контрагентів та зменшується на суму:

- недосформованих резервів під можливі збитки за: кредитними операціями; операціями з цінними паперами; дебіторською заборгованістю; простроченими понад 31 день та сумнівними до отримання нарахованими доходами за активними операціями; коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках у банках (резидентах і нерезидентах), які визнані банкрутами або ліквідовуються за рішенням уповноважених органів, або які зареєстровані в офшорних зонах;
- нематеріальних активів за мінусом суми зносу;
- капітальних вкладень у нематеріальні активи;
- збитків минулих років і збитку минулого року, що очікує затвердження;
- збитків поточного року.

Додатковий капітал (капітал 2-го рівня) складається з таких елементів:

- а) резерви під стандартну заборгованість інших банків;
- б) резерви під стандартну заборгованість клієнтів за кредитними операціями банків (крім резервів за виданими банком зобов'язаннями);
- в) результат переоцінки основних засобів, що включався до суми регулятивного капіталу банків за станом на 31.12.2010 р.;
- г) результат поточного року (прибуток), зменшений на суму доходів, не отриманих понад 30 днів з дати їх нарахування (крім доходів за державними цінними паперами та цінними паперами, емітованими Національним банком та нарахованих доходів за облігаціями Державної іпотечної установи, розміщення яких здійснюється під гарантію Кабінету Міністрів України, надану відповідно до закону про державний бюджет України на відповідний рік). У цьому разі сума не отриманих нарахованих доходів, що підлягає коригуванню, зменшується на суму

сформованого резерву за простроченими і сумнівними до отримання нарахованими доходами. Якщо прибуток поточного року менше загальної суми коригування, то на суму такої різниці зменшується розмір основного капіталу банку;

г) субординований борг, що зараховується до капіталу (субординований капітал);

д) нерозподілений прибуток минулих років – прибуток, що залишився у банку після сплати всіх зобов'язань;

ж) прибуток звітного року, що очікує затвердження – сума прибутку минулого року та яка очікує затвердження на загальних річних зборах акціонерів банку.

Під час розрахунку загальної суми регулятивного капіталу загальний розмір додаткового капіталу не може бути більше, ніж 100 відсотків основного капіталу.

Для визначення розміру регулятивного капіталу банку загальний розмір капіталу 1-го і 2-го рівнів додатково зменшується:

а) на балансову вартість акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком, що випущені банками, у торговому портфелі банку та у портфелі банку на продаж;

б) балансову вартість інвестицій в асоційовані та дочірні компанії, а також балансову вартість вкладень у капітал інших установ у розмірі 10 і більше відсотків їх статутного капіталу;

в) балансову вартість акцій (паїв) власної емісії, призначених для забезпечення наданих банком кредитів (інших вкладень);

г) суму перевищення загальної суми операцій, здійснених стосовно одного контрагента, над установленим нормативним значенням нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7);

г) суму перевищення загальної суми операцій, здійснених щодо однієї пов'язаної особи (інсайдер), над установленим нормативним значенням нормативу максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9);

д) суму операцій, здійснених з інсайдерами на сприятливіших за звичайні умовах (у тому числі за угодами, які передбачають нарахування відсотків і комісійних за надані послуги, які менші, ніж звичайні),

е) суму коштів, вкладених в інші банки на умовах субординованого боргу;

є) балансову вартість позалистингових цінних паперів у торговому портфелі банку (крім цінних паперів, емітованих центральними органами виконавчої влади, Національним банком та Державною іпотечною установою);

ж) балансову вартість цінних паперів, що не перебувають в обігу на фондових біржах (у тому числі торгівля яких на фондових біржах заборонена законодавством України), у торговому портфелі банку;

з) балансову вартість цінних паперів недиверсифікованих інвестиційних фондів.

Банк не включає до балансової вартості цінних паперів, на яку додатково зменшується загальний розмір регулятивного капіталу банку 1-го і 2-го рівнів, суму доходів, не отриманих понад 30 днів з дати їх нарахування.

Процедура емісії банком акцій для формування статутного капіталу складається з нижченаведених етапів:

- ухвалення рішення на загальних зборах акціонерів, яке оформлюється протоколом;
- підготовка проспекту емісії;
- реєстрація проспекту в НБУ та ДКЦПФР;
- публікація в засобах масової інформації проспекту щодо випуску акцій;
- організація процесу розміщення акцій;
- реєстрація результатів випуску акцій в НБУ.

Бухгалтерське відображення процесу формування статутного капіталу починається з моменту реєстрації проспекту емісії. Отриманий дозвіл на випуск цінних паперів на суму виданого Свідоцтва про реєстрацію згідно меморіальним ордером обліковується на таких рахунках:

Дебет рахунка **9811** «Отримані дозволи на випуск цінних паперів».

Кредит рахунка **991** «Контррахунок для рахунків розділів 96-98».

Бланки свідоцтв обліковуються в банку на позабалансовому рахунку **9821** «Бланки суворого обліку».

Акції банку бувають іменними, простими чи привілейованими та випускаються без зазначення терміну їх обігу. Кожна акція має номінальну, тобто визначену, вартість, за якою вона реалізується покупцям-інвесторам. Можлива також реалізація акцій за курсовою вартістю, але не нижче її номіналу у разі первинної емісії.

У фінансовому обліку для віддзеркалення процесу формування статутного фонду використовуються такі балансові рахунки:

5000 «Статутний капітал банку».

За кредитом рахунка проводяться суми збільшення зареєстрованого статутного капіталу. **За дебетом** рахунка – суми зменшення зареєстрованого статутного капіталу або несплаченого в установленій строк зареєстрованого капіталу. **Залишок** рахунку –

кредитовий – відображає загальну суму зареєстрованого акціонерами чи учасниками статутного капіталу банку.

5010 «Емісійні різниці».

За кредитом обліковуються позитивні різниці при первинному та вторинному розміщенні акцій. **За дебетом** проводиться списання різниці між ціною викупу власних акцій у акціонерів, але в межах залишку за ним. **Залишок рахунку** – кредитовий – сумою грошових коштів, сплачена інвесторами за акції понад номінал.

5004 «Внески за незареєстрованим статутним капіталом».

За кредитом рахунка проводяться суми, отримані банком в оплату акцій або паїв до реєстрації статутного капіталу. **За дебетом** рахунка – суми зареєстрованого статутного капіталу або суми, що повертаються в разі відмови в погодженні статуту банку. **Залишок рахунку** – кредитовий.

Облік статутного капіталу ведеться тільки в балансі головного банку.

3.2. Облік операцій із власними акціями на первинному та вторинному ринках

У разі повного покриття емісії грошовими коштами банк виконує такий бухгалтерський запис (рис. 3.1).

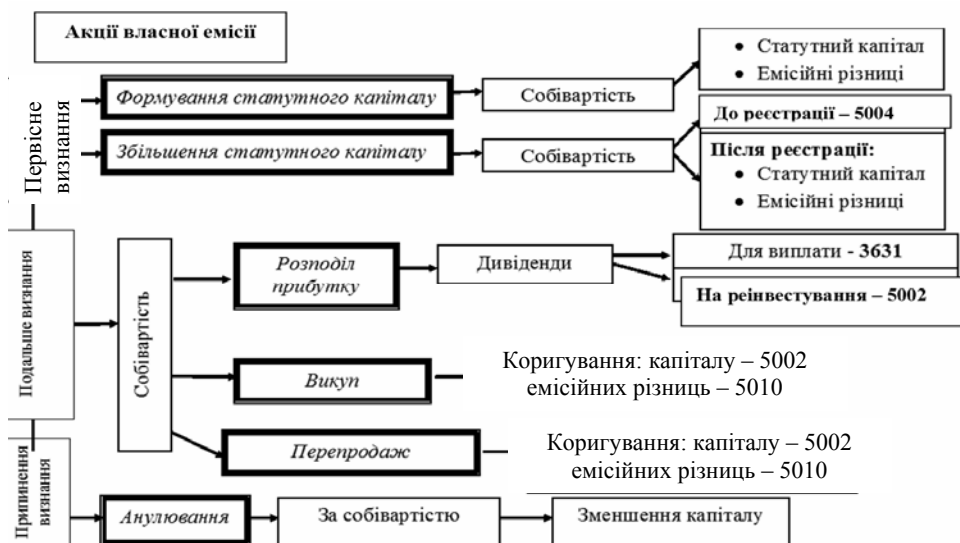


Рис.3.1. Цінні папери власної емісії

Дебет рахунка **5004** «Внески за незареєстрованим статутним капіталом» **Кредит** рахунка **5000** «Зареєстрований статутний капітал банку». У разі продажу акцій за курсовою вартістю вище номіналу: **Дебет** рахунку **5004** «Внески за незареєстрованим статутним капіталом» – на суму отриманих грошових коштів.

Кредит рахунка **5000** «Зареєстрований статутний капітал банку» – розмір зареєстрованого капіталу (за номіналом). **Кредит** рахунка **5010** «Емісійні різниці» – різниця між отриманою від інвестора сумою грошових коштів та номінальною вартістю акцій.

Таблиця 3.1

Бухгалтерські проводки з обліку внесків у статутний капітал банку до офіційної реєстрації результатів емісії Національним банком України

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Облік внесків інвесторів юридичних осіб-резидентів України, які не мають поточного рахунку в банку-емітенті	1200 «Кореспондентський рахунок в Національному банку України»	5004
Оприбуткування внесків інвесторів юридичних осіб, які обслуговуються в банку-емітенті	2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»	5004
Внесення коштів готівкою на поповнення статутного капіталу фізичною особою	1001	5004
Перерахування внесків фізичних осіб-інвесторів із поточних рахунків, які відкриті в банку-емітенті	2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»	5004

Формування статутного капіталу через капіталізацію дивідендів фіксується бухгалтерським записом.

Дебет рахунка **5004** «Дивіденди, спрямовані на збільшення статутного капіталу» **Кредит** рахунка **5000** «Зареєстрований статутний капітал банку».

У момент реєстрації результатів емісії акцій дозвіл на емісію має бути скасований.

Дебет рахунка **991** «Контррахунок для рахунків розділів 96-98».

Кредит рахунка **9811** «Отримані дозволи на випуск цінних паперів».

Таблиця 3.2

**Облік внесків акціонерів до статутного капіталу банку
після його реєстрації**

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Отримано грошові внески інвесторів за номіналом: <ul style="list-style-type: none"> • клієнтів банку • фізичних осіб • клієнтів іншого комерційного банку 	2600 1001 «Банкноти та монети в касі банку» 1200	5000 5000 5000
Облік емісійних різниць, сплачених акціонерами: <ul style="list-style-type: none"> • клієнтами банку, юридичними особами • іншими юридичними особами • фізичними особами 	2600 1200 1001	5010 5010 5010

На частку в статутному капіталі банку акціонеру видається сертифікат на загальну номінальну вартість придбаних акцій. **Дебет** рахунка **991** «Контррахунок для рахунків розділів 96-98» **Кредит** рахунка **9821** «Бланки суворого обліку». Викуплені у акціонерів акції до подальших дій з ними обліковуються на балансовому рахунку **5002** «Власні акції, придбані в акціонерів» за номінальною вартістю.

Таблиця 3.3

Облік власних акцій, викуплених у акціонерів

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Викуп акцій у фізичної особи-акціонера банку за номінальною вартістю	5002 «Привілейовані акції»	1001
Облік емісійної різниці у разі викупу акцій у фізичної особи-акціонера банку за ринковою вартістю	5010 «Емісійні різниці»	1001
Викуп простих акцій у юридичної особи-акціонера банку за попередньою оплатою	3541 «Дебіторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку»	1200

Закінчення табл. 3.3

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Оприбуткування отриманих акцій, викуплених у акціонера за номінальною вартістю	5002 «Прості акції»	3541
Облік емісійної різниці між ціною викупу та номінальною вартістю викуплених акцій (за наявності кредитового залишку на рахунку 5010)	5010	3541
Відображення різниці між ціною викупу та номіналом викуплених акцій у разі відсутності залишку на рахунку 5010	5030 «Нерозподілені прибутки минулих років»	3541
Відображення емісійних різниць за викупленими власними акціями в разі відсутності прибутку минулих років	5040 «Прибуток звітного року»	3541
Перереєстрація права власності на акції: <ul style="list-style-type: none"> • прості • привілейовані 	5000 «Прості акції» 5000 «Привілейовані акції»	5000 «Прості акції», викуплені в акціонерів 5000 «Привілейовані акції», викуплені в акціонерів
Облік викуплених бланків акцій чи сертифікатів акцій	9812	991

Таблиця 3.4

Бухгалтерський облік операцій із власними акціями на вторинному ринку

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Реалізація банком раніше викуплених акцій за номіналом	1200	5002 «Прості акції»
Одержання емісійних різниць за умови перепродажу акцій за ціною вище номіналу	1200	5010 «Прості акції»
Реалізація акцій фізичній особі-акціонеру банку	1001	5002 «Привілейовані акції»
Реалізація акцій акціонеру банку за рахунок нарахованих дивідендів	3631 «Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами»	5002 «Привілейовані акції»
Перереєстрація права власності на акції: <ul style="list-style-type: none"> • прості • привілейовані 	5000 «Прості акції», викуплені в акціонерів 5000 «Привілейовані акції», викуплені в акціонерів	5000 «Прості акції» 5000 «Привілейовані акції»
Видача сертифіката акцій власнику	9910	9821
Перереєстрація зменшеного статутного капіталу банку і облік анульованих акцій, не реалізованих у визначений термін – один рік: <ul style="list-style-type: none"> • прості • привілейовані акції 	5000 «Прості акції», викуплені в акціонерів 5000 «Привілейовані акції», викуплені в акціонерів	5002 «Прості акції» 5002 «Привілейовані акції»
Знищення акцій чи сертифікатів акцій	9910	9812

Бухгалтерські записи, пов'язані з порядком нарахування та виплати дивідендів. Нарахування дивідендів, які реінвестуються в акції. **Дебет** рахунка **5040** «Прибуток звітного року» **Кредит** рахунка **5004**.

Збільшення статутного капіталу за рахунок суми дивідендів у разі реєстрації статутного фонду: **Дебет** рахунка **5004** **Кредит** рахунка **5000**.

Нарахування дивідендів за акціями їх власників: **Дебет** рахунку **5040** «Прибуток звітного року» **Кредит** рахунка **3631** «Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами».

Утримання податку з нарахованих дивідендів: **Дебет** рахунка **3631** «Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами» **Кредит** рахунка **3622** «Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток».

Виплата дивідендів акціонерам-юридичним особам:

- на поточний рахунок, відкритий у банку – емітенті акцій: **Дебет** рахунка **3631** **Кредит** рахунка **2600**;
- на поточний рахунок, відкритий в іншому банку: **Дебет** рахунка **3631** **Кредит** рахунка **1200**.

Виплата дивідендів акціонерам-фізичним особам:

- готівкою: **Дебет** рахунка **3631** «Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами» **Кредит** рахунка **1001**;
- перерахуванням на поточний рахунок: **Дебет** рахунка **3631** «Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами» **Кредит** рахунка **2620**.

Перерахування суми нарахованих дивідендів філії банку для виплати їх акціонерам: **Дебет** рахунка **3631** «Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами»

Кредит рахунка **3901** «Рахунки, відкриті для філій банку».

Отримання суми нарахованих дивідендів філією для подальшої сплати акціонерам.

Дебет рахунка **3900** «Рахунки філій, відкритих в банку» **Кредит** рахунка **3631** «Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами».

3.3. Облік субординованого боргу банку

Субординований борг – це звичайні не забезпечені банком, боргові капітальні інструменти (складові елементи капіталу), які, згідно з договором, не можуть бути взяті з банку раніше п'яти років, а у випадку банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій усіх інших кредиторів. Сума субординованого боргу, залученого до капіталу, щорічно зменшується на 20 відсотків її первинного розміру протягом п'яти останніх років дії договору. Субординований борг може включатися до капіталу банку після отримання дозволу Національного банку.

Банки мають право залучати субординований борг від юридичних і фізичних осіб як резидентів, так і нерезидентів у грошовій формі як у національній, так і в іноземній вільно конвертованій валюті 1-ї групи Класифікатора іноземних валют та банківських металів, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 04.02.98 № 34, та в банківських металах (золото в стандартних та/або мірних зливках із фізичною поставкою до банку) з подальшим залученням цих коштів до капіталу банку (капіталу 2-го рівня).

Залучення коштів на умовах субординованого боргу з метою їх врахування до додаткового капіталу банку у виді позик, кредитів, депозитів юридичних осіб може здійснюватися як шляхом укладення прямих договорів між банком-боржником та інвестором (про що укладається договір про залучення коштів на умовах субординованого боргу – угода), так і шляхом випуску банком-боржником облігацій (про що укладається договір про залучення коштів шляхом випуску облігацій – договір).

Не допускається заміна облігацій на прямі договори або, навпаки, протягом усього періоду дії угоди (договору) про залучення коштів на умовах субординованого боргу до капіталу банку.

Мінімальна сума залучених коштів на умовах субординованого боргу шляхом випуску облігацій для врахування цих коштів до капіталу банку становить 100 тис. грн. У разі залучення коштів на умовах субординованого боргу від однієї особи в сумі більше ніж 2 млн грн кошти залучаються шляхом укладення прямих договорів.

Кошти на умовах субординованого боргу залучаються на визначений строк, але не менше ніж п'ять років. В угоді про залучення коштів на умовах субординованого боргу (в умовах випуску облігацій) має бути передбачено, що в разі ліквідації (банкрутства) банку-боржника задоволення вимог інвестора здійснюватиметься після задоволення вимог усіх інших кредиторів.

Капіталізація відсотків за субординованим боргом не допускається.

Субординований борг обліковується на балансовому рахунку **3660 «Субординований борг банку»**.

За кредитом рахунка проводяться суми зарахування субординованого боргу.

За дебетом рахунка здійснюється облік суми повернення субординованого боргу відповідно до чинних угод або після задоволення претензій усіх інших кредиторів.

Сальдо рахунка – кредитове – відображає суму коштів, залучених на умовах субординованого боргу.

Залучення грошових коштів на умовах субординованого боргу. **Дебет** рахунка **1200 Кредит** рахунка **3660 «Субординований борг банку»**.

Зменшення щороку суми субординованого боргу. **Дебет** рахунка **3660 «Субординований борг банку» Кредит** рахунка **1200** або **2600**.

Витрати на обслуговування субординованого боргу обліковуються щомісяця. **Дебет** рахунка **7096 «Відсоткові витрати за субординованим боргом» Кредит** рахунка **3668 «Нараховані витрати за субординованим боргом»**.

Погашення відсотків за субординованим боргом. **Дебет** рахунка **3668 Кредит** рахунка **1200, 2600**.

Облік інших складових основного капіталу банку розглянуто у відповідних темах підручника.

Питання та завдання для самоконтролю

1. З чого складається капіталу комерційного банку?
2. Яке призначення рахунків 5000 та 5010?
3. Дайте визначення дивідендів.
4. Чи існує відмінність у методиці обліку грошових внесків до статутного капіталу банку в процесі емісії та після її завершення?
5. Які принципи обліку використовуються при обліку статутного капіталу банку?
6. Які є види акцій?
7. Дайте визначення капіталізації дивідендів.
8. Які бухгалтерські записи буде зроблено при обліку капіталу банку?
9. За якою методикою відбувається облік розподілу прибутку банку?
10. З яких джерел виплачуються дивіденди?

11. Як проводять облік анульованих акцій?
12. За якою методикою обліковується розподіл прибутку банку?
13. Які ви знаєте сучасні тенденції та рекомендації щодо удосконалення фінансового обліку власного капіталу банку?
14. У чому полягають особливості фінансового обліку розміщення акцій на первинному та вторинному ринках серед інвесторів-резидентів та нерезидентів в Україні та в інших країнах світу?
15. Які є особливості обліку залучення та формування іноземного капіталу банківськими інститутами на сучасному етапі?
16. Як обліковується власний капітал вітчизняними банками у порівнянні із зарубіжними банківськими холдингами інших країн?
17. Особливості фінансового та управлінського обліку власного капіталу банку з іноземними інвестиціями.
18. Що є характерним для обліку власного капіталу банку при переході на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Тестові завдання

У тестах оберіть одну правильну відповідь.

1. Банківські ресурси це сукупність коштів, єу розпорядженні банку і використовуються для виконання операцій:

- А) активних і пасивних;
- Б) активних;
- В) пасивних.

2. Ресурси комерційних банків залежно від часу використання поділяються:

- А) на постійні;
- Б) тимчасові;
- В) усі вищеперераховані.

3. Власний капітал містить:

- А) статутний капітал резервний;
- Б) статутний капітал спеціальний нерозподілений прибуток;
- В) статутний капітал резервний спеціальний нерозподілений прибуток.

4. Статутний капітал формується внесками осіб:

- А) юридичних;
- Б) фізичних;
- В) фізичних і юридичних.

5. Якщо банк створений у виді ПАТ, капітал формується на основі:

- А) прибуткових касових ордерів;
- Б) актів прийому-передачі на частку внеску в статутний капітал;
- В) бланків цінних паперів і відповідних реєстрів на суму випущених і реалізованих акцій.

6. Особливістю відображення в обліку операцій з формування статутного капіталу акціонерного банку є те, що до моменту реєстрації йому відкривається:

- А) кореспондентський рахунок;
- Б) накопичувальний рахунок;
- В) балансовий рахунок у класі 5.

7. Субординований борг – це:

- А) незабезпечені боргові зобов'язання;
- Б) вид кредитної операції;
- В) вид депозитної операції.

8. Дивіденди розраховуються:

- А) з прибутку звітного року після оподаткування;
- Б) прибутку звітного року до оподаткування;
- В) регулятивного капіталу банку.

9. З метою бухгалтерського обліку формування статутного капіталу банки мають відкривати:

- А) пасивний рахунок 5010;
- Б) пасивний рахунок 5000;
- В) активний рахунок 5000.

10. З метою бухгалтерського обліку залучення коштів на умовах субординованого боргу банки мають відкривати:

- А) пасивний рахунок 3660;
- Б) пасивний рахунок 5010;
- В) активний рахунок 3660.

Список використаної літератури

1. Кіндрацька Л. М. Бухгалтерський облік і прийняття рішень в банках: навчально-методичний посібник. для самост. вивч. дисц. / Л. М. Кіндрацька. – К.: КНЕУ, 2000. – 404 с.

2. Кіндрацька Л. М. Бухгалтерський облік у банках України: підручник / Л. М. Кіндрацька. – К.: КНЕУ, 2001. – 636 с.

3. Международные стандарты финансовой отчетности 2011. – М.: Аскери-АССА, 2011. – 998 с.

4. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України: Постанова НБУ України від 17.06.2004 р. № 280, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0918-04>.

5. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України: постанова Правління Національного банку України від 03.10.2005 № 358, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1265-05>.

6. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: постанова Правління Національного банку України № 368 від 28.08.2001 р., із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>.

ТЕМА 4. ОБЛІК ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

- 4.1. Критерії визнання і методи оцінки.
- 4.2. Облік коштів на вимогу суб'єктів господарювання.
- 4.3. Строкові кошти фізичних осіб.
- 4.4. Депозити юридичних осіб.
- 4.5. Організація обліку кредиторської заборгованості.
- 4.6. Облік розрахунків за іншими видами зобов'язань.

Програмна анотація

Визнання у фінансовому обліку зобов'язань банку. Поточні, довгострокові зобов'язання. Забезпечення. Підходи до оцінки зобов'язань фінансового обліку. Кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги. Розрахунки з оплати праці, з бюджетом.

Теперішня вартість зобов'язань. Сума до погашення. Нарахування, зменшення зобов'язань. Вимоги щодо розкриття інформації про зобов'язання у примітках до фінансової звітності.

Облік коштів до запитання суб'єктів господарської діяльності. Облік строкових коштів юридичних та фізичних осіб. Розрахунки за

акредитивами. Облік операцій за розрахунковими чеками. Облік розрахунків з оплати праці. Облік розрахунків за податками. Валові доходи та валові витрати. Податок на прибуток.

4.1. Критерії визнання і методи оцінки

Визнання й методи оцінки у фінансовому обліку зобов'язань банку регламентуються вимогами нормативно-правової бази Національного банку України з огляду на Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Банки оцінюють розміщені та залучені вклади (депозити) під час первісного визнання за *справедливою вартістю*, включаючи витрати на операцію, і відображає в бухгалтерському обліку як зобов'язання.

Витрати на операцію, що безпосередньо пов'язані з визнанням фінансового інструменту, необхідно залучати до суми *дисконту або премії* за цим інструментом та амортизувати протягом строку його дії із застосуванням *ефективної ставки відсотка*.

У фінансовому обліку згідно з вимогами Національного банку України та Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку й фінансової звітності необхідно визнавати **прибуток або збиток** на суму різниці між справедливою вартістю фінансового зобов'язання та вартістю договору в кореспонденції з рахунками премії/дисконту, якщо *під час первісного визнання* банк з'ясовує вартість фінансового зобов'язання за відсотковою ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова.

Після первісного визнання банки оцінюють депозити/вклади за *амортизованою собівартістю* з використанням ефективної ставки відсотка під час нарахування відсотків та амортизації дисконту/премії.

Застосування та розрахунок ефективної ставки відсотка й відмінності від номінальної процентної ставки; поняття справедливої вартості, амортизованої вартості, балансової вартості; визначення сум дисконту/премії; собівартість депозиту та витрати на операцію детально розглядаються у темі 8 «Облік кредитних операцій банків».

Для обліку кредиторської заборгованості застосовується МСФО (IAS) 37 «Оціночні зобов'язання, умовні зобов'язання і умовні активи» (Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets). Порядок розкриття інформації у фінансовій звітності з кредиторської заборгованості викладається в МСФО (IAS) 32 «Фінансові інструменти – розкриття і подання інформації» (Financial Instruments: disclosure and Presentation).

Кредиторська заборгованість визначається як «зобов'язання сплатити товари або послуги, які були отримані або надані та на яких або були виставлені рахунки-фактури, або вони були формально погоджені з постачальником» (згідно з параграфом 11а МСФО (IAS) 37). Визначення, класифікація, порядок відображення в обліку кредиторської заборгованості регулюються МСФО (IAS) 39 «Фінансові інструменти – визнання і оцінка» (Financial Instruments: Recognition and Measurement).

При побудові фінансового обліку зобов'язань слід дотримуватися такої їх диференціації:

1. Довгострокові: довгострокові кредити банків; фінансові зобов'язання; інші довгострокові зобов'язання.

2. Поточні: кошти до запитання (інших банків, суб'єктів господарської діяльності, фізичних осіб); строкові кошти (депозити інших банків, суб'єктів господарської діяльності, фізичних осіб); короткострокові кредити банків; короткострокові векселі видані; кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги; поточна заборгованість за розрахунками з одержаних авансів; розрахунки з бюджетом; розрахунки за позабюджетними платежами; розрахунки зі страхування; розрахунки з оплати праці; розрахунки з учасниками; за внутрішніми розрахунками.

3. Забезпечення: на виплату відпусток працівникам; додаткове пенсійне забезпечення; виконання гарантійних зобов'язань; інші.

Для визнання кредиторської заборгованості в обліку використовуються загальні критерії визнання активів і зобов'язань. Щоб актив або зобов'язання були визнані такими, необхідна одночасна відповідність таким критеріям: існує висока вірогідність здобуття (відтоку) економічних вигід, пов'язаних з даним активом (зобов'язанням); вартість активу або зобов'язання може бути надійно оцінена.

Міра вірогідності вибуття економічних вигід оцінюється керівництвом банку самостійно.

Кредиторська заборгованість оцінюється одним із нижченаведених методів вартості: історичної; справедливої; чистої вартості реалізації; амортизованої. При первинному визнанні кредиторська заборгованість оцінюється за справедливою вартістю (за вартістю операції), включаючи витрати на здійсненню операції, які безпосередньо пов'язані з придбанням фінансового зобов'язання.

Після первинного визнання кредиторська заборгованість оцінюється за вартістю, що амортизується, із застосуванням методу ефективної ставки відсотка. При цьому під амортизованою вартістю

розуміється вартість фінансового зобов'язання, яка була визначена при його первинному визнанні, за вирахуванням вартості його погашення, суми накопиченої амортизації, нарахованої з різниці між первинною вартістю і вартістю на момент погашення.

Ефективна ставка відсотка – це ставка, яка дозволяє привести плановані суми грошових виплат (надходжень до погашення) до дисконтованої балансової вартості фінансового активу або зобов'язання. За методом ефективної ставки відсотка розраховується і нараховується відсотковий дохід або витрати на виплату відсотків протягом даного періоду.

При відображенні активів і зобов'язань необхідно пам'ятати, що первинне значення в даному випадку має принцип консерватизму, згідно з яким величина активів не має бути завищена, а величина зобов'язань занижена. Для дотримання цього принципу фінансові активи переважно оцінюються за справедливою вартістю, а зобов'язання – за амортизованою вартістю.

4.2. Облік коштів на вимогу суб'єктів господарювання

Кошти на вимогу – це поточні рахунки суб'єктів господарювання та фізичних осіб, які згідно з вимогами чинного законодавства відкриваються в установах банків, що їх обслуговують. Клієнти банку можуть відкривати необхідну кількість поточних рахунків залежно від потреби.

Для обліку коштів на поточних рахунках суб'єктів господарювання передбачено балансовий рахунок 2600 «*Кошти на вимогу суб'єктів господарювання*». Кожному клієнту в межах балансового рахунка 2600 відкривається аналітичний рахунок, який дає можливість ідентифікувати клієнта.

Рух коштів на поточному рахунку клієнта акумулюється у спеціальному реєстрі – особовому рахунку. Особовий рахунок складається у двох примірниках, один з яких, що має назву – виписка, видається клієнту.

Безготівкові перерахування, що здійснюють клієнти через поточний рахунок, регламентовані Інструкцією Національного банку України «Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті» оформлюються такими документами:

- платіжне доручення;
- платіжна вимога-доручення;

- розрахункові чеки;
- акредитиви;
- платіжна вимога.

Одна з найпоширеніших форм безготівкових розрахунків – розрахунки платіжними дорученнями.

Платіжне доручення – розрахунковий документ, що містить письмове доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунка зазначеної суми коштів та її перерахування на рахунок отримувача.

Платіжні доручення застосовуються при розрахунках: за поставлені товарно-матеріальні цінності та надані послуги; для попередньої оплати товарів і послуг; для внесення авансових платежів; для перерахування підприємствами сум, які належать фізичним особам; для розрахунків із державним бюджетом тощо.

Облік операцій за платіжними дорученнями. Платіжне доручення оформляється платником за формою згідно з вимогами до заповнення реквізитів розрахункових документів та подається до банку, що обслуговує його, у кількості примірників, потрібних для всіх учасників безготівкових розрахунків.

Банк у договорі з платником-фізичною особою має право передбачати можливість подання цим платником платіжного доручення в довільній формі, яке має містити такі обов'язкові реквізити:

- назву документа;
- дату його складання і номер;
- прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), код платника та номер його рахунка;
- найменування та код банку платника;
- найменування/прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), код отримувача та номер його рахунка;
- найменування та код банку отримувача;
- суму цифрами та словами;
- призначення платежу;
- підпис платника.

Платник має право зазначати в платіжному дорученні дату валютування, яка не може бути пізніше 10 календарних днів після складання платіжного доручення.

Банк платника не приймає платіжного доручення, якщо дата валютування визначена пізніше 10 календарних днів після складання платіжного доручення.

Банк отримувача до настання дати валютування, зазначеної в електронному розрахунковому документі, зараховує переказані кошти на відповідний рахунок і не пізніше наступного робочого дня згідно з порядком, передбаченим у договорі, повідомляє отримувача про надходження на його адресу коштів та дату їх валютування. Банк, що обслуговує отримувача, зобов'язаний зарахувати кошти на рахунок отримувача на початок операційного дня, визначеного датою валютування.

Якщо дата валютування припадає на неробочий день, то банк отримувача зараховує кошти на його рахунок на початок першого робочого дня, наступного за днем, визначеним датою валютування.

Операцію з перерахування коштів з відповідного рахунка на рахунок отримувача банк отримувача оформляє меморіальним ордером, у реквізиті «Призначення платежу» якого зазначає номер і дату електронного розрахункового документа, а також повторює текст реквізиту «Призначення платежу» цього електронного розрахункового документа.

Платник до настання дати валютування може відкликати кошти, які до зарахування на рахунок отримувача обліковуються в банку, що обслуговує отримувача. Лист про відкликання коштів платник подає до свого банку, який того самого дня надає банку отримувача вказівку про повернення коштів.

Банк отримувача, одержавши вказівку, цього самого операційного дня перераховує кошти з відповідного рахунка на той самий рахунок у банку платника, з якого вони надійшли, якщо на час надходження вказівки кошти не зараховані на рахунок отримувача, та повідомляє отримувача про відкликання коштів платником.

Банк платника приймає платіжне доручення до виконання протягом 30 календарних днів з дати його виписки (день оформлення платіжного доручення не береться до уваги).

Платіжне доручення від платника банк приймає до виконання за умови, що його сума не перевищує суму, яка є на рахунку платника. Договором між банком та платником може бути передбачений інший порядок приймання та виконання платіжних доручень.

Фізичні особи використовують платіжні доручення в разі перерахування коштів зі своїх поточних та вкладних/депозитних рахунків згідно з режимом використання цих рахунків, що встановлений нормативно-правовими актами Національного банку з питань порядку відкриття та використання рахунків, без будь-яких підтверджувальних документів. Незалежно від бланка документа, який буде

використовуватися платником, платіжне доручення повинне мати всі заповнені реквізити, а саме:

- номер документа, число, місяць, рік його виписки;
- дату нарахування;
- дату виконання;
- назву платника та одержувача коштів, їхні ідентифікаційні коди, місцезнаходження;
- номери поточних рахунків платника та одержувача коштів;
- назви банків платника та одержувача, їхнє місцезнаходження та коди, що визначаються НБУ в момент реєстрації банку;
- суму платежу, зазначену цифрами та літерами. При зазначенні суми цифрами, проставляються як сума у цілих гривнях, так і сума копійок. Розділовим знаком є кома. При написанні суми літерами перше слово пишеться з великої літери, назва грошової одиниці – скорочено, а сума копійок – цифрами;
- призначення платежу: назва товару, виконаних робіт, наданих послуг; посилання на документ, на підставі якого здійснюється операція. У дорученні на сплату платежів до бюджету: службовий код, ідентифікаційний код відправника платежу, код платежу згідно з класифікацією доходів бюджету, код виду сплати, зміст призначення платежу;
- суму податку на додану вартість, зазначену цифрами, за винятком розрахункових документів на сплату податків і зборів, або напис «без податку на додану вартість».

Реквізит «Призначення платежу» платіжного доручення заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж і документи, на підставі яких перераховуються кошти отримувачу. Повноту інформації визначає платник з огляду на вимоги законодавства України.

Платник відповідає за дані, зазначені в реквізиті платіжного доручення «Призначення платежу». Банк перевіряє заповнення цього реквізиту на відповідність викладеним вище вимогам лише за зовнішніми ознаками.

Банк приймає від платника платіжні доручення або інші розрахункові документи на перерахування заробітної плати на рахунки працівників підприємств, що відкриті в банках, або грошовий чек на отримання заробітної плати в порядку, який визначений Пенсійним фондом України, погоджений із Національним банком і центральним органом виконавчої влади у сфері праці та соціальної політики.

Банк не перевіряє правильність нарахування, обчислення і строків сплати єдиного внеску. Відповідальність за порушення порядку нарахування, обчислення і строків сплати єдиного внеску несе платник.

Якщо хоча б один із реквізитів документа не заповнений або заповнений неправильно, він банком до виконання не приймається.

Бухгалтерські проводки з операцій клієнтів із застосуванням платіжних доручень:

Дебет 2600 Кредит 1200 – за отримані товари або надані послуги, попередня оплата за товари чи послуги, якщо отримувач коштів є клієнтом іншому банку;

Дебет 2600 Кредит 2600 – за отримані товари або надані послуги, попередня оплата за товари чи послуги, якщо отримувач коштів обслуговується в банку платника;

Дебет 2600 Кредит 1200 – сплата податків юридичною особою.

Облік операцій за платіжними вимогами

Платіжна вимога – розрахунковий документ, що містить вимогу стягувача або в разі договірної сплати отримувача до банку, що обслуговує платника, здійснити без погодження з платником переказ визначеної суми коштів з рахунка платника на рахунок отримувача.

Стягувачами можуть бути податкові органи, державні виконавці. Примусове стягнення коштів із рахунків платників дозволяється тільки у випадках, передбачених чинним законодавством України.

У разі сплати документа роблять такі бухгалтерські записи:

Дебет 2600, 2602, 2610 Кредит 1200.

Облік операцій за платіжними вимогами-дорученнями

Платіжна вимога-доручення – розрахунковий документ, який складається з двох частин: *верхньої* – вимоги отримувача безпосередньо до платника про сплату визначеної суми коштів; *нижньої* – доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунка визначеної ним суми коштів та перерахування її на рахунок отримувача. Платіжні вимоги-доручення можуть застосовуватися в розрахунках усіма учасниками безготівкових розрахунків. Верхня частина вимоги-доручення оформляється отримувачем коштів згідно з вимогами до заповнення реквізитів розрахункових документів і передається безпосередньо платнику у двох примірниках. Доставку вимог-доручень до платника може здійснювати банк отримувача через банк платника на договірних умовах. У разі згоди оплатити вимогу-доручення платник заповнює її нижню частину від руки чи із застосуванням технічних засобів – незалежно від того, як заповнено верхню частину цього розрахункового документа, потім подає до банку, що його обслуговує.

Сума, яку платник погоджується сплатити отримувачу та зазначає в нижній частині вимоги-доручення, не може перевищувати суму, яку вимагає до сплати отримувач і яка зазначена у верхній частині вимоги-доручення.

Платіжна вимога-доручення повертається без виконання, якщо сума, що зазначена платником, перевищує суму, що є на його рахунку.

Банк платника приймає вимогу-доручення від платника протягом 20 календарних днів з дати оформлення її отримувачем.

Причини неоплати платником вимоги-доручення з'ясовуються безпосередньо між платником та отримувачем коштів без втручання банку.

Банк платника після перевірки правильності заповнення документа та наявності коштів на рахунку платника здійснить списання грошових коштів на користь одержувача таким бухгалтерським записом:

Дебет 2600 Кредит 2600 – у разі обслуговування платника та одержувача в одному банку або **Кредит 1200** – при перерахуванні коштів клієнту іншого банку.

Облік операцій за акредитивами

Акредитив – договір, що містить зобов'язання банку-емітента, за яким цей банк за дорученням клієнта (заявника акредитива) або від свого імені проти документів, які відповідають умовам акредитива, зобов'язаний виконати платіж на користь бенефіціара або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж.

Умови та порядок проведення розрахунків за акредитивами передбачаються в договорі між бенефіціаром і заявником акредитива і не мають суперечити законодавству України, у тому числі нормативно-правовим актам Національного банку.

Акредитив – це окремий договір від договору купівлі-продажу або іншого контракту, навіть якщо в акредитиві є посилання на них.

За операціями за акредитивами всі зацікавлені сторони мають справу лише з документами, а не з товарами, послугами чи іншими видами виконання зобов'язань, з якими можуть бути пов'язані ці документи.

Банк-емітент може відкривати такі види акредитивів:

- **покритий** – акредитив, для здійснення платежів за яким завчасно бронюються кошти платника в повній сумі на окремому рахунку в банку-емітенті або у виконуючому банку. Кошти заявника акредитива бронюються на *аналітичному рахунку «Розрахунки за акредитивами»* відповідних балансових рахунків;

- **непокритий** – акредитив, оплата за яким (якщо тимчасово немає коштів на рахунку платника) гарантується банком-емітентом за рахунок банківського кредиту.

Акредитив може бути **відкличним** або **безвідкличним**. Це зазначається на кожному акредитиві. Якщо немає такої позначки, то акредитив є безвідкличним.

Відкличний акредитив може бути змінений або анульований банком-емітентом у будь-який час без попереднього повідомлення бенефіціара (наприклад, у разі недотримання умов, передбачених договором, дострокової відмови банком-емітентом від гарантування платежів за акредитивом). Відкличання акредитива не створює зобов'язань банку-емітента перед бенефіціаром.

Усі розпорядження про зміни умов відкличного акредитива або його анулювання заявник може надати бенефіціару лише через банк-емітент, який повідомляє виконуючий банк, а останній – бенефіціара. Виконуючий банк не має права приймати розпорядження безпосередньо від заявника акредитива (за винятком, якщо банк-емітент є виконуючим банком).

Якщо виконуючий банк не є банком-емітентом, то зміна умов відкличного акредитива або його анулювання відбуваються лише після отримання від виконуючого банку відповідного повідомлення, яким підтверджується те, що до часу зміни умов або анулювання акредитива документи за акредитивом не були подані.

Документи за акредитивом, що відповідають умовам акредитива та подані бенефіціаром і прийняті виконуючим банком до отримання останнім повідомлення про зміну умов або анулювання акредитива, підлягають оплаті.

У разі здійснення виконуючим банком платежу до отримання повідомлення про зміну або анулювання акредитива проти документів, які за зовнішніми ознаками відповідають умовам акредитива, банк-емітент зобов'язаний відшкодувати втрати виконуючому банку, який уповноважений на здійснення платежу.

Безвідкличний акредитив – це акредитив, який може бути анульований або умови якого можуть бути змінені лише за згодою на це бенефіціара, на користь якого він був відкритий.

Безвідкличний акредитив, підтверджений виконуючим банком, не може бути змінений або анульований без згоди виконуючого банку.

Безвідкличний акредитив – це зобов'язання банку-емітента сплатити кошти в порядку та в строки, визначені умовами акредитива, якщо передбачені ним документи подано до банку, зазначеному в акредитиві, або банку-емітента та дотримані строки й умови акредитива.

Умови акредитива є чинними для бенефіціара, поки він не повідомить про згоду на внесення змін до нього того банку, який авізував ці зміни. Бенефіціар має письмово повідомити про погодження або відмову щодо внесення змін. Прийняття часткових змін не дозволяється.

Відносини між банком-емітентом та авізуючим та/або виконуючим банком у разі необхідності регулюються договорами.

Акредитив може бути авізований бенефіціару через інший (авізуючий) банк. Авізуючий банк, якщо він не визначений виконуючим банком, не несе зобов'язань щодо сплати за акредитивом.

Для відкриття акредитива клієнт подає до банку-емітента відповідну заяву не менше ніж у трьох примірниках та в разі відкриття покритого акредитива – відповідні платіжні доручення. Заява містить умови акредитива, які складаються так, щоб, з одного боку, вони давали змогу банкам без ускладнень їх проконтролювати, з другого – забезпечували б інтереси сторін, які використовують акредитив. Акредитив має містити лише ті умови, які банк може перевірити документально.

Банк-емітент, прийнявши заяву, визначає спосіб виконання акредитива, авізуючий та виконуючий банки і здійснює відповідні бухгалтерські записи.

Банк-емітент використовує екземпляри заяви таким чином: *перший* примірник заяви разом із платіжним дорученням підшивається в документи дня; *другий* – видається банком заявнику акредитива як розписка про виконання доручення з відкриття акредитива; *третій* примірник заяви спецзв'язком пересилається до банку постачальника як повідомлення про відкриття акредитива на користь його клієнта та обліковується на позабалансовому рахунку **9802 «Акредитиви до виконання»** на аналітичному рахунку «Покриті акредитиви».

Перший примірник заяви на відкриття непокритого акредитива обліковується банком-емітентом на позабалансовому рахунку **9122 «Непокриті акредитиви»** як взяте банком зобов'язання використати власні кошти для сплати документів за акредитивом в разі відсутності коштів у заявника. Банк бенефіціара обліковує третій примірник заяви на відкриття непокритого акредитива на позабалансовому рахунку **9802 «Акредитиви до виконання»** окремо від заяв на відкриття покритих акредитивів.

Якщо відкривається покритий акредитив, депонований у виконуючому банку, який не є банком-емітентом, то заявник крім заяви подає до банку-емітента платіжне доручення на перерахування коштів для бронювання їх у виконуючому банку. Банк-емітент перераховує

кошти заявника на аналітичний рахунок «Розрахунки за акредитивами» у виконуючому банку та повідомляє його про умови акредитива.

У разі відкриття покритого акредитива, депонованого в банку-емітенті, заявник подає заяву та платіжне доручення на перерахування коштів зі свого рахунку на аналітичний рахунок «Розрахунки за акредитивами» у банку-емітенті таких балансових рахунків:

- **2602** «Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання»;
- **2526** «Кошти в розрахунках клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України»;
- **2552** «Кошти в розрахунках клієнтів, які утримуються за рахунок бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів»;
- **2554** «Кошти в розрахунках клієнтів, які утримуються за рахунок районних, міських, селищних та сільських бюджетів».

За кредитом рахунків обліковуються суми покритих акредитивів.

За дебетом рахунка проводиться оплата документів за акредитивом, що надійшли від бенефіціара та відповідають умовам акредитива.

Залишок рахунка – кредитовий – відображає невикористану суму акредитива.

Акредитив є відкритим після того, як здійснено відповідні бухгалтерські записи за рахунками та надіслано повідомлення бенефіціару про відкриття та умови акредитива.

Банк-емітент інформує виконуючий (авізуючий) банк про відкриття акредитива шляхом надсилання йому електронною поштою (електронне повідомлення) або іншими засобами зв'язку, передбаченими договорами між банками, заяви або повідомлення.

Заяву або повідомлення банк-емітент надсилає авізуючому банку не пізніше наступного робочого дня після отримання заяви від клієнта.

Виконуючий (авізуючий) банк про відкриття та умови акредитива повідомляє бенефіціара (авізує акредитив) протягом 10 робочих днів з дня отримання повідомлення від банку-емітента (авізуючого банку).

Після відвантаження продукції (виконання робіт, надання послуг) бенефіціар подає виконуючому банку потрібні документи, передбачені умовами акредитива, разом з реєстром документів за акредитивом. Реєстр документів за акредитивом подається до банку, як правило, у чотирьох примірниках.

Виконуючий банк ретельно перевіряє подані бенефіціаром документи щодо дотримання всіх умов акредитива і в разі порушення хоча б однієї з умов не проводить виплати за акредитивом, про що

інформує бенефіціара і надсилає повідомлення до банку-емітента для отримання згоди на оплату документів з розбіжностями. Зазначене повідомлення має містити повний перелік розбіжностей з умовами акредитива, виявлених під час перевірки.

У разі неотримання відповіді протягом семи робочих днів після відправлення повідомлення або надходження негативної відповіді виконуючий банк повертає бенефіціару всі документи за акредитивом, зазначивши на зворотному боці першого примірника реєстру документів за акредитивом причини повернення документів і засвідчивши цей запис підписами відповідального виконавця та працівника, на якого покладено функції контролера, і відбитком штампа банку. Не приймаються до оплати за акредитивом документи, які мають розбіжності з умовами акредитива або зміст яких суперечить один одному.

Виплати бенефіціару за акредитивом, кошти за яким заброньовано у виконуючому банку, здійснюються з аналітичного рахунка «Розрахунки за акредитивами». Списання коштів з аналітичного рахунка «Розрахунки за акредитивами» на підставі першого примірника реєстру документів за акредитивом, який поданий разом з іншими документами, що відповідають умовам акредитива, виконуючий банк оформляє меморіальним ордером.

Перший примірник реєстру документів за акредитивом залишається в документах дня виконуючого банку, другий (з потрібними відмітками банку про дату одержання та виконання) – видається бенефіціару, третій та четвертий – разом із документами, передбаченими умовами акредитива, надсилаються до банку-емітента, у якому третій примірник використовується для списання суми заяви з відповідного позабалансового рахунка, що призначений для обліку акредитивів, а четвертий – видається заявнику акредитива разом з іншими документами за акредитивом.

Якщо виконуючий банк необґрунтовано відмовляє у виплаті коштів за акредитивом або за рахунок заброньованих коштів оплатив документи з розбіжностями без повідомлення банку-емітента та отримання відповідних повноважень, то виконуючий банк несе відповідальність перед банком-емітентом.

Якщо виконуючий банк порушив умови покритого акредитива або підтверженого ним безвідкличного акредитива, то відповідальність перед заявником акредитива за рішенням суду може бути покладена на виконуючий банк.

Виконуючий банк під час використання акредитива, кошти за яким заброньовано в банку-емітенті, перевіряє за дорученням цього

банку виконання всіх умов акредитива за поданим бенефіціаром реєстром документів за акредитивом та іншими документами, передбаченими акредитивом. Перший та другий примірники реєстру документів за акредитивом разом з іншими документами виконуючий банк надсилає до банку-емітента, третій – використовує для списання суми заяви з відповідного позабалансового рахунка, призначеного для обліку акредитивів (після надходження коштів від банку-емітента), четвертий (з потрібними відмітками банку про дату одержання) – видає бенефіціару.

Банк-емітент, зробивши перевірку виконання всіх умов акредитива, на підставі першого примірника реєстру документів за акредитивом списує кошти з аналітичного рахунка «Розрахунки за акредитивами» і перераховує їх на рахунок бенефіціара.

Перший примірник реєстру документів за акредитивом банк-емітент зберігає в документах дня банку, а другий (з потрібними відмітками банку про дату одержання та виконання) – видає заявнику акредитива разом з іншими документами за акредитивом.

Якщо банк-емітент одержав прийняті виконуючим банком документи і вважає, що вони не відповідають за зовнішніми ознаками умовам акредитива, то він має право відмовитися від їх прийняття і вимагати від виконуючого банку суму, сплачену бенефіціару з порушенням умов акредитива.

Якщо своєчасно одержати кошти з рахунку заявника акредитива неможливо (у разі оплати за акредитивом за рахунок кредиту), то банк-емітент до вирішення цього питання згідно з умовами договору обліковує заборгованість заявника акредитива за балансовим рахунком, призначеним для обліковування короткострокових кредитів. Одночасно банк-емітент списує з відповідного позабалансового рахунку, призначеного для обліку акредитивів, ту суму, що була виплачена за акредитивом бенефіціару.

У всіх акредитивах обов'язково має передбачатися дата закінчення строку і місце подання документів для платежу. Дата, яку зазначено в заяві, є останнім днем для подання бенефіціаром до оплати реєстру документів за акредитивом та документів, передбачених умовами акредитива. Банки мають здійснювати контроль за строком дії акредитива, який зазначений у заяві.

У день закінчення строку дії акредитива, кошти за яким заброньовані у виконуючому банку, останній в кінці операційного дня списує кошти з аналітичного рахунка «Розрахунки за акредитивами» та перераховує в банк-емітент на рахунок, з якого вони надійшли.

Банк-емітент зараховує одержані кошти на рахунок заявника акредитива та списує потрібну суму з відповідного позабалансового рахунка, призначеного для обліку акредитивів.

Про закриття непокритого акредитива у зв'язку із закінченням строку його дії виконуючий банк надсилає повідомлення банку-емітенту електронною поштою або іншими засобами зв'язку, що передбачені договором між банками, та списує суму акредитива з відповідного позабалансового рахунка, призначеного для обліку акредитивів.

Після отримання повідомлення про закриття акредитива банк-емітент списує потрібну суму з відповідного позабалансового рахунка, призначеного для обліку акредитивів.

Акредитив, кошти за яким заброньовані в банку-емітенті, закривається ним після закінчення строку, зазначеного в акредитиві, зі зважанням на нормативний строк проходження документів спецзв'язком від виконуючого банку до банку-емітента або після отримання від виконуючого банку підтвердження про невиконання акредитива.

У кінці операційного дня банк-емітент перераховує кошти з аналітичного рахунка «Розрахунки за акредитивами» на рахунок заявника акредитива і надсилає повідомлення виконуючому банку для їх списання з відповідного позабалансового рахунка, призначеного для обліку акредитивів.

Схема бухгалтерських записів про операції з акредитивом, депонованим в банку-емітенті:

Дебет 2600 Кредит 2602 – депонування коштів.

Дебет 2602 Кредит 1200 – оплата за реєстром.

Схема бухгалтерських записів по операціях з акредитива у банку-бенефіціара:

Дебет 9802 Кредит 9910 – оприбуткування заяви на акредитив.

Дебет 1200 Кредит 2600 – зарахування коштів.

Дебет 9910 Кредит 9802 – закриття акредитива.

Бухгалтерські записи про операції із непокритим акредитивом в разі оплати документів за рахунок власних коштів банку:

Дебет 9122 Кредит 9900 – облік заяви на акредитив у банку-емітенті.

Дебет 9802 Кредит 9910 – облік заяви на акредитив у банку бенефіціара.

Дебет 2040 Кредит 1200 – сплата документів з акредитива банком-емітентом за рахунок кредиту.

Дебет 9900 Кредит 9122 – списання виконаного банком-емітентом зобов'язання з оплати документів з акредитива.

Дебет 1200 Кредит 2600 – зарахування коштів на поточний рахунок бенефіціара.

Дебет 9910 Кредит 9802 – списання заяви на акредитив банком бенефіціара.

Облік операцій за розрахунковими чеками

Розрахунковий чек – це документ, що містить письмове доручення власника рахунка (чекодавця) банку-емітенту, в якому відкрито його рахунок, про сплату чекотримачу зазначеної в чеку суми коштів. Розрахункові чеки використовуються для розрахунків юридичних та фізичних осіб за отримані товари, виконані роботи та надані послуги тільки для безготівкових розрахунків та не підлягають сплаті готівкою. Бланки чекових книжок є бланками суворої звітності та обліковуються на позабалансовому рахунку **9821 «Бланки суворої звітності»**.

Чекові книжки клієнти придбавають у банках. Клієнт має подати до банку-емітента заяву, платіжне доручення для перерахування коштів з поточного рахунка на окремий балансовий рахунок та платіжне доручення на оплату вартості бланку чекової книжки.

Депонування коштів на підставі платіжного доручення:
Дебет 2600 Кредит 2602.

Оплата вартості чекової книжки: **Дебет 2600 Кредит 6110.**

Списання чекової книжки як бланка суворої звітності з позабалансового рахунка: **Дебет 9910 Кредит 9821 «Бланки суворої звітності»**.

Чекову книжку на ім'я чекодавця (фізичної особи) банк-емітент видає на суму, що не перевищує залишок коштів на рахунку чекодавця. Один або кілька розрахункових чеків на ім'я чекодавця (фізичної особи) банк-емітент може видати на суму, що не перевищує залишок коштів на рахунку чекодавця, або на суму, що внесена ним готівкою.

Строк дії чекової книжки – один рік; розрахункового чека, який видається фізичній особі для одноразового розрахунку, – три місяці з дати його видачі. День оформлення чекової книжки або розрахункового чека не береться до уваги. Розрахункові чеки, виписані після зазначеного строку, вважаються недійсними і до оплати не приймаються.

Строк дії невикористаної чекової книжки може тривати за погодженням з банком-емітентом, про що він робить відповідну відмітку на обкладинці чекової книжки (у правому верхньому куті), яка засвідчується підписом головного бухгалтера і відбитком штампа банку.

Чекова книжка може видаватися для розрахунків з будь-яким конкретним постачальником або з різними постачальниками.

Розрахунковий чек із чекової книжки пред'являється до оплати в банк чекотримача протягом 10 календарних днів (день виписки розрахункового чека не береться до уваги). Розрахунковий чек приймається чекотримачем до оплати безпосередньо від чекодавця, на ім'я якого оформлені документи, що підтверджують отримання ним товарів (виконання робіт, надання послуг).

Забороняється передавання розрахункового чека/чекової книжки його/її власником будь-якій іншій юридичній або фізичній особі, а також підписання незаповнених бланків розрахункового чека і проставлення на них відбитка печатки юридичними особами.

За бажанням фізичної особи розрахунковий чек може виписуватися на ім'я іншої особи, яка стає в цьому разі його власником. Видача розрахункових чеків на пред'явника не проводиться.

Підприємствам не дозволяється здійснювати обмін розрахункового чека на готівку та отримувати здачу з суми чека готівкою. Фізичні особи можуть обмінювати розрахунковий чек на готівку або отримувати здачу із суми розрахункового чека готівкою (але не більше ніж 20 відсотків від суми цього чека).

Власник розрахункового чека повертає невикористаний розрахунковий чек до банку-емітента для зарахування суми на свій рахунок або обміну його на готівку. Повернути чекову книжку з невикористаними розрахунковими чеками її власник може з одночасним поданням до банку-емітента платіжного доручення на перерахування коштів, заброньованих на аналітичному рахунку «Розрахунки чеками», на свій поточний рахунок.

Розрахунковий чек із чекової книжки чекодавець випишує під час здійснення платежу і видає за отримані ним товари (виконані роботи, надані послуги). Випишуючи розрахунковий чек, чекодавець переписує залишок ліміту з корінця попереднього розрахункового чека на корінець виписаного і зазначає новий залишок ліміту.

Розрахунковий чек підписує службова особа чекодавця, яка має право підписувати розрахункові документи, та скріплює відбитком печатки чекодавця (за винятком розрахункових чеків, що видаються фізичними особами).

Приймаючи розрахунковий чек до оплати за товари (виконані роботи, надані послуги), чекотримач перевіряє:

- відповідність його встановленому зразку;
- правильність заповнення;
- відсутність виправлень;
- відповідність суми корінця чека сумі, зазначеній на самому чеку;

- строк дії;
- достатність залишку ліміту за чековою книжкою для оплати чека;
- наявність на ньому чіткого відбитка штампа або печатки банку та даних чекодавця (прізвища, ім'я, по-батькові – фізичної особи, даних документа, що засвідчує цю особу).

Після цього чекотримач установлює особу пред'явника розрахункового чека за документом, що її посвідчує. Після зазначеної перевірки чекотримач відриває (відрізає) розрахунковий чек від корінця, ставить на звороті чека та корінці календарний штемпель і підписує цей чек, а також робить відмітку у відомості про прийняті до оплати розрахункові чеки.

Чекотримач здає в банк розрахункові чеки разом з трьома примірниками реєстру чеків – якщо рахунки чекодавця і чекотримача відкриті в одному банку, і в чотирьох примірниках – якщо рахунки чекодавця і чекотримача відкриті в різних банках.

Реєстри чеків складаються в розрізі банків-емітентів згідно з вимогами до заповнення реквізитів.

На основі першого примірника реєстру чека банк здійснить оплату чека зі спеціально відкритого для цього рахунка та зараховує суму на поточний рахунок чеко власника:

Дебет 2602 Кредит 2600.

Другий екземпляр реєстру буде супроводжувати виписку з рахунка чеко власника.

За кредитом рахунка **2602** «Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання» обліковується сума ліміту чекової книжки чекодавця.

За дебетом рахунка проводиться сплата суми чеків, виданих із чекової книжки чекодавця.

Залишок рахунка – кредитовий – відображає суму ліміту, яка є в розпорядженні чекодавця.

У разі здійснення клієнтами різних банків розрахунків розрахунковими чеками банк чекотримача приймає чеки з реєстром чеків і разом з другим та третім примірниками цього реєстру інкасує їх до банку-емітента. У такому разі кошти на рахунок чекотримача зараховуються банком, що його обслуговує, тільки після отримання їх від банку-емітента.

Прийняті на інкасо розрахункові чеки обліковуються за відповідним позабалансовим рахунком групи «Документи та цінності, прийняті й відіслані на інкасо»:

9830 «Документи й цінності, прийняті на інкасо».

9831 «Документи й цінності, відправлені на інкасо».

Умови інкасування розрахункових чеків мають зазначатися в договорі про розрахунково-касове обслуговування клієнта.

Останній примірник реєстру чеків повертається чекотримачу з відміткою про оплату, якщо клієнти обслуговуються в одній установі банку, або з відміткою про дату прийняття його на інкасо, якщо клієнти обслуговуються в різних банках.

Зробивши перевірку, банк-емітент на підставі першого примірника реєстру чеків списує кошти з рахунка чекодавця та перераховує їх на рахунок чекотримача: **Дебет 2602 Кредит 1200**.

Сплатений розрахунковий чек разом з примірником реєстру чеків залишається в банку-емітенті. На розрахунковому чеку ставиться штамп банку «Проведено».

При зарахуванні за призначенням банком чекотримача коштів, що надходять за оплаченим розрахунковим чеком, сума цього чека списується з відповідного позабалансового рахунка групи «Документи та цінності, що прийняті й відіслані на інкасо»: **Дебет 1200 Кредит 2600** та одночасно: **Дебет 9910 Кредит 9831**.

У разі ненадходження коштів банк чекотримача після закінчення 10 календарних днів від дати інкасування розрахункового чека здійснює запит електронною поштою до банку-емітента щодо причин несплати цього чека.

Банк-емітент, отримавши запит, не пізніше наступного робочого дня має дати відповідь банку чекотримача, який і повідомляє про це свого клієнта.

У разі неотримання відповіді банк чекотримача повідомляє про це свого клієнта і після закінчення 20 календарних днів від дати інкасування розрахункового чека списує його суму з відповідного позабалансового рахунка групи «Документи та цінності, що прийняті й відіслані на інкасо» як нереальну щодо отримання.

Невикористані розрахункові чеки після закінчення строку дії чекової книжки або використання ліміту підлягають поверненню до банку-емітента, який їх погашає. За бажанням клієнта банк може продовжити строк дії чекової книжки або клієнт може поповнити її ліміт у разі його використання.

4.3. Строкові кошти фізичних осіб

Відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України депозити фізичних осіб обліковуються за такими рахунками:

- **2630** – короткострокові депозити;
- **2635** – довгострокові депозити;
- **2638** – рахунок нарахованих відсотків за строковими депозитами;
- **2620** – поточний рахунок;
- **2628** – рахунок нарахованих відсотків за поточними рахунками;
- **3500** – рахунок майбутніх витрат (для депозитів авансу);
- **7041** – процентні витрати за строковими коштами фізичних осіб;
- **2636** – рахунок дисконту;
- **2637** – рахунок премії;
- **3800** – позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів;
- **3801** – еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів.

Відображення депозитних операцій в бухгалтерському обліку та типи первинних документів, якими оформлюються ці операції.

Зарахування коштів на депозит (поповнення депозиту):

- грн:

Дебет 1001 (1002) Кредит 2630 (2635;2620) – «Заява на переказ готівки»;

Дебет 2620 Кредит 2630 (2635; 2620) – «Платіжне доручення»;

Дебет 3739 Кредит 2630 (2635; 2620) – «Меморіальний ордер».

- вал.:

Дебет 3739 Кредит 2630 (2635; 2620) – «Вал. заява на переказ готівки»;

Дебет 2620 Кредит 2630 (2635; 2620) – «Вал. меморіальний ордер»;

Дебет 3739 Кредит 2630 (2635; 2620) – «Вал. меморіальний ордер».

Нарахування відсотків:

- грн:

Дебет 7041 Кредит 2638 (2628) – «Меморіальний ордер».

- вал.:

Дебет 7041 Кредит 3801 – «Меморіальний ордер»;

Дебет 3800 Кредит 2638 (2628) – «Вал. меморіальний ордер».

Оплата відсотків:

- звичайна:

- грн:

Дебет 2638 (2628) Кредит 1001 (1002) – «Заява на видачу готівки»;

Дебет 2638 (2628) Кредит 2620 – «Меморіальний ордер»;

Дебет 2638 (2628) Кредит 3739 – «Меморіальний ордер».

- вал.:

Дебет 2638 (2628) Кредит 1001 (1002) – «Вал. заява на видачу готівки»;

Дебет 2638 (2628) Кредит 2620 – «Вал. меморіальний ордер»;

Дебет 2638 (2628) Кредит 3739 – «Вал. меморіальний ордер».

- *капіталізація:*

- грн:

Дебет 2638 Кредит 2630 (2635; 2620) – «Меморіальний ордер».

- вал.:

Дебет 2638 Кредит 2630 (2635; 2620) – «Вал. меморіальний ордер».

Зменшення заборгованості:

- грн:

Дебет 2630 (2635; 2620) Кредит 1001 (1002) – «Заява на видачу готівки»;

Дебет 2630 (2635; 2620) Кредит 2620 – «Платіжне доручення»;

Дебет 2630 (2635; 2620) Кредит 3739 – «Меморіальний ордер».

- вал.:

Дебет 2630 (2635; 2620) Кредит 1001 (1002) – «Заява на видачу готівки»;

Дебет 2630 (2635; 2620) Кредит 2620 – «Вал. меморіальний ордер»;

Дебет 2630 (2635; 2620) Кредит 3739 – «Вал. меморіальний ордер».

Схема бухгалтерських проводок для авансової виплати відсотків за депозитами:

Аванс:

- грн:

Дебет 1001 (1002) Кредит 2630 (2635) – збільшення заборгованості – «Заява на переказ готівки»;

Дебет 3500 Кредит 1001 (1002) – передоплата відсотків – «Заява на видачу готівки»;

Дебет 7041 Кредит 2638 – нарахування відсотків – «Меморіальний ордер»;

Дебет 2638 Кредит 3500 – списання нарахованих відсотків/повернення відсотків – «Меморіальний ордер»;

Дебет 2630 (2635) Кредит 1001 (1002) – зменшення відсотків – «Заява на видачу готівки».

- вал.:

Дебет 1001 (1002) Кредит 2630 (2635) – збільшення заборгованості – «Вал. заяву на переказ готівки»;

Дебет 3500 Кредит 1001 (1002) – передоплата відсотків – «Вал. Заява на видачу готівки»;

Дебет 7041 Кредит 3801 – нарахування відсотків – «Меморіальний ордер»;

Дебет 3800 Кредит 2638 (2628) – «Вал. Меморіальний ордер»;

Дебет 2638 Кредит 3500 – списання нарахованих відсотків/повернення відсотків – «Вал. Меморіальний ордер»;

Дебет 2630 (2635) Кредит 1001 (1002) – зменшення відсотків – «Заява на видачу готівки».

У комерційних банках використовуються такі способи нарахування відсотків згідно з нормативно-правовим актом НБУ та Облікової політики банку (табл. 4.1):

Таблиця 4.1

**Способи нарахування відсотків
згідно з нормативно-правовим актом НБУ та Облікової політики
банку**

1	За залишком на рахунку
2	За середнім залишком на рахунку
3	За мінімальним залишком на рахунку
4	Незнижувальний залишок
5	За мінімальним залишком за період
6	За середнім залишком за період
7	Нестандартні схеми нарахування, наприклад, нарахування за методом Факт-1/Факт, комбіновані способи нарахування)

4.4. Депозити юридичних осіб

Відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України депозити юридичних осіб обліковуються за такими рахунками:

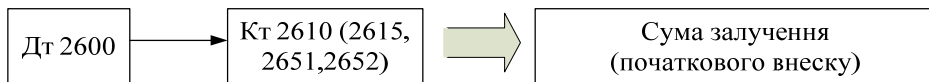
- **2610, 2651** – короткострокові депозити;
- **2615, 2652** – довгострокові депозити;
- **2618, 2658** – рахунки нарахованих відсотків за строковими депозитами;

- **3500** – рахунок майбутніх витрат (для депозитів авансу);
- **7021** – відсоткові витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання;
- **2616, 2656** – рахунок дисконту;
- **2617, 2653** – рахунок премії;
- **3800** – позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів;
- **3801** – еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів.

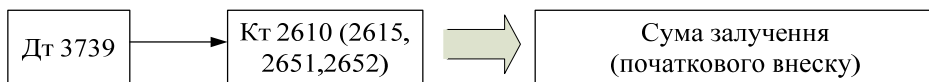
Відображення депозитних операцій юридичних осіб в бухгалтерському обліку

Залучення / поповнення коштів на депозит (збільшення заборгованості):

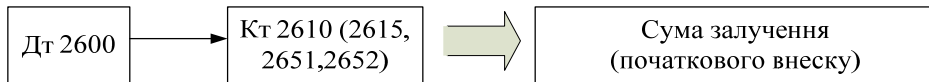
- грн.



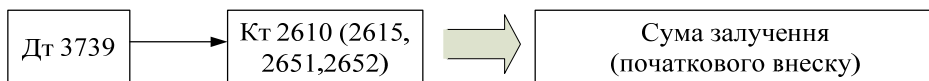
або



- вал.

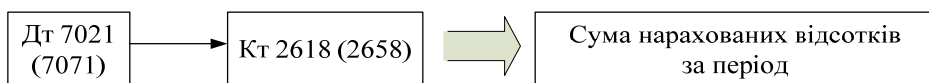


або

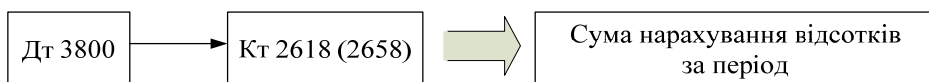
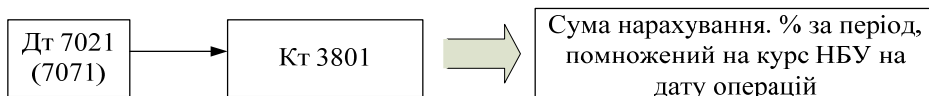


Нарахування відсотків:

- грн.



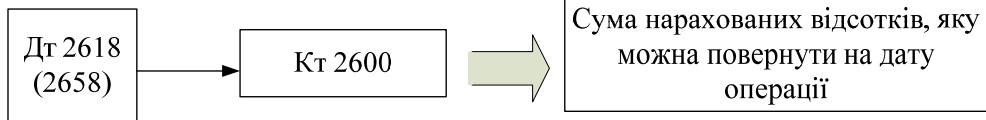
- вал.



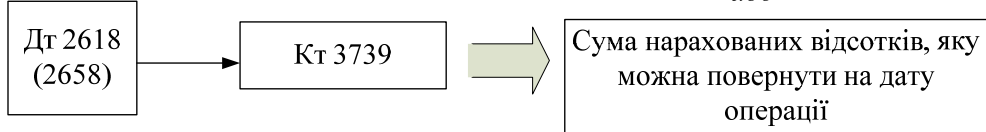
Оплата відсотків за депозитами юридичних осіб.

- звичайна:

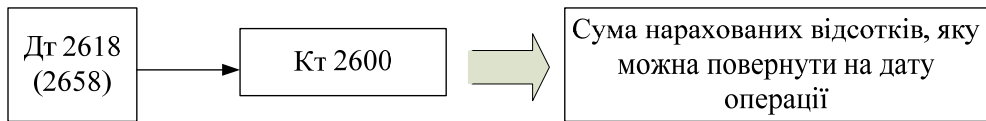
- грн



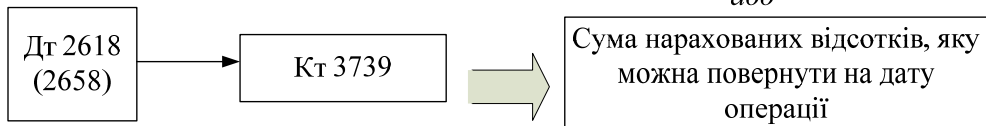
або



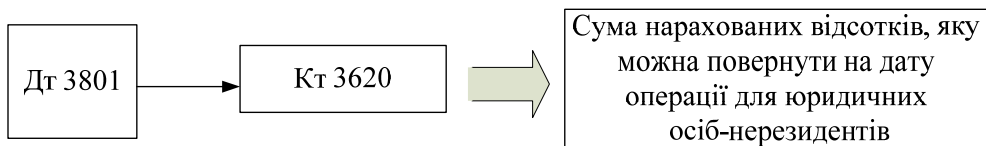
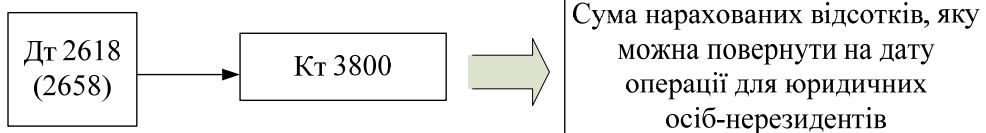
- вал.



або

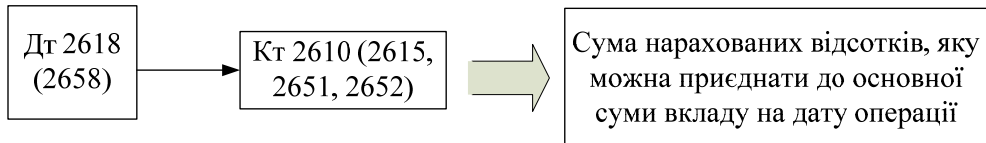


для юридичних осіб – нерезидентів:

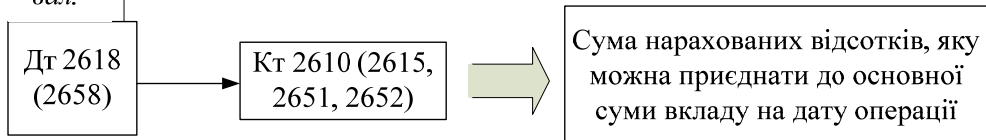


- капіталізація відсотків:

- грн

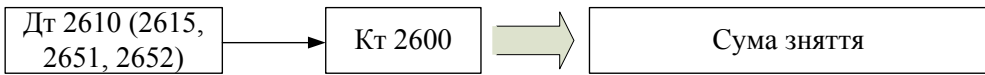


- вал.



Відображення зменшення заборгованості за депозитами юридичних осіб:

- грн



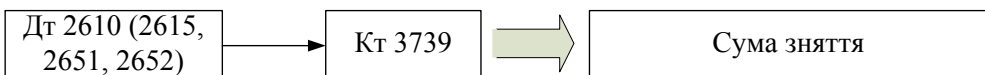
або



- вал.

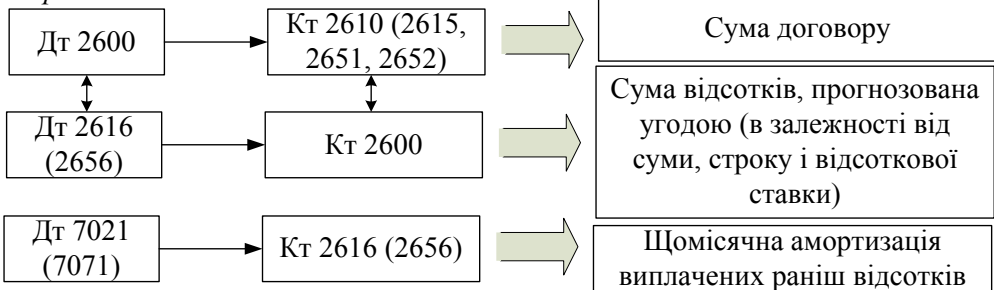


або

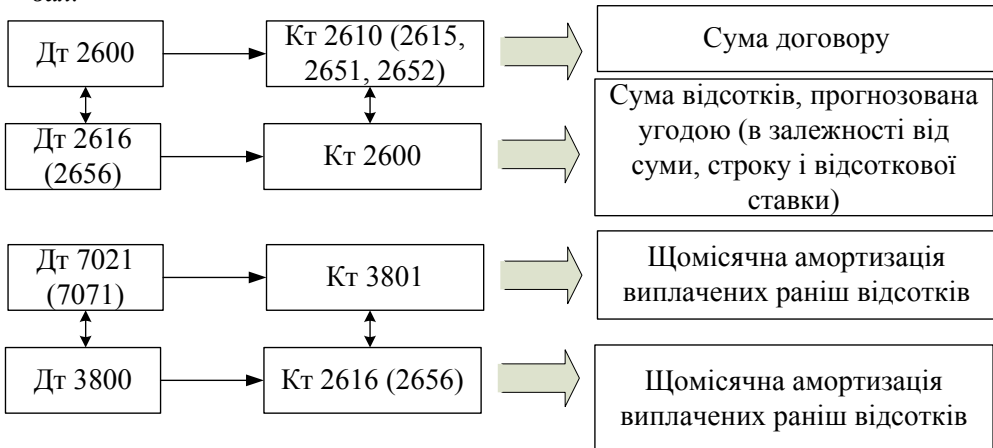


- аванс:

- грн

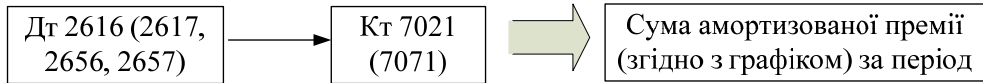


- вал.

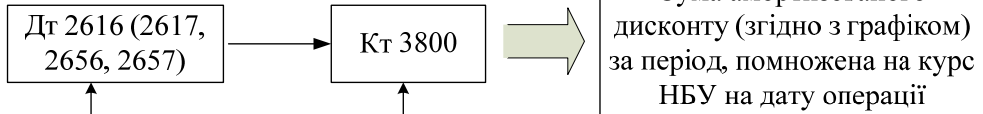


- амортизація премії:

- грн

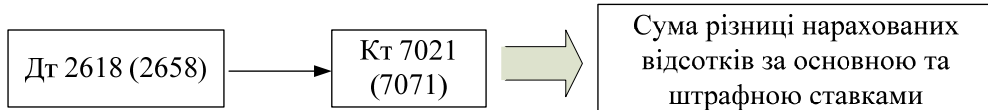
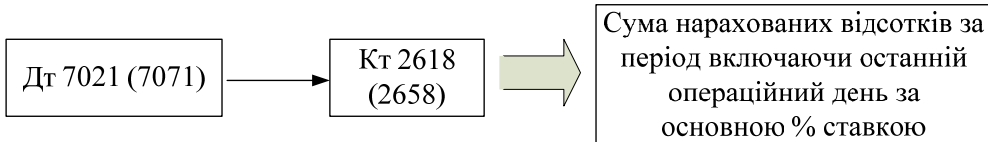
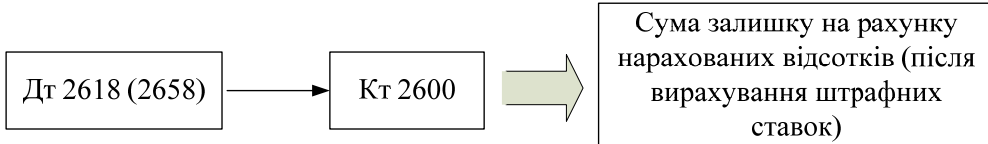
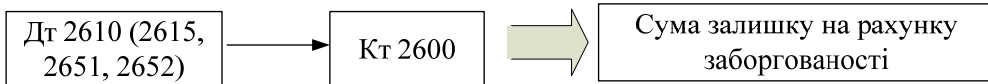


- вал.

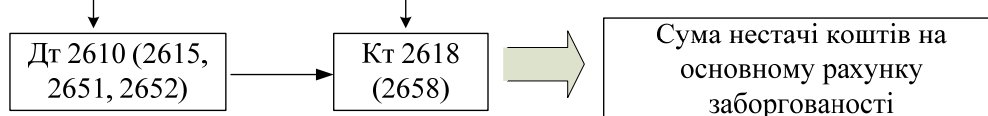
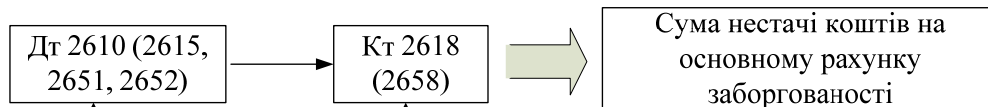


Дострокове повернення депозиту:

- грн



- у випадку нестачі коштів на рахунку 2618 (якщо відсотки були сплачені заздалегідь)

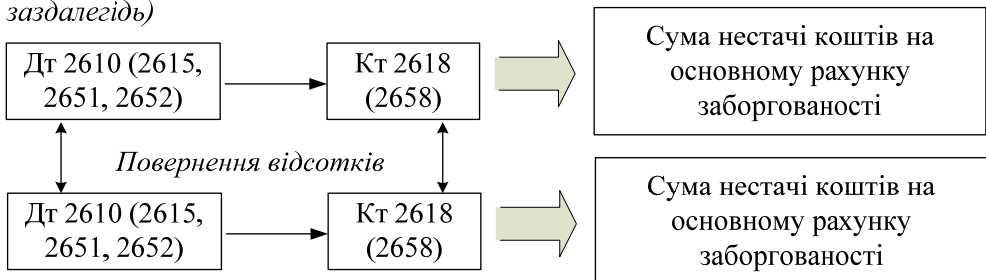


Зменшення заборгованості

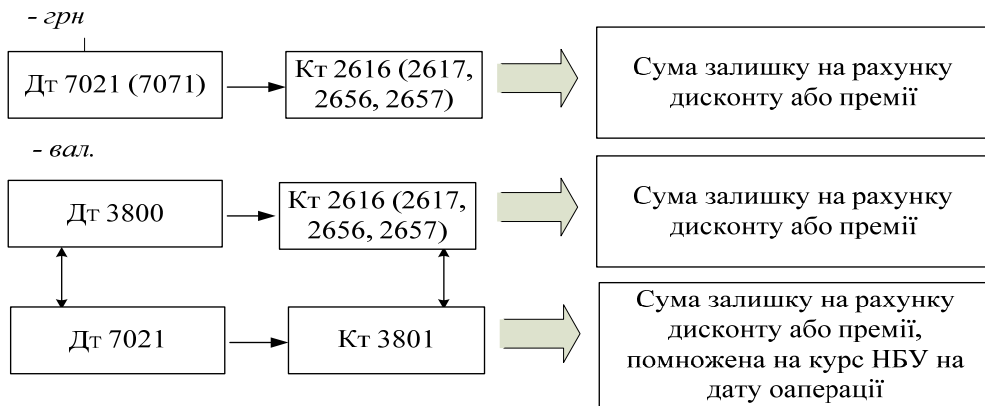
- вал.



- у випадку нестачі коштів на рахунку 2618 (якщо відсотки були сплачені заздалегідь)



Списання залишків дисконтів або премій:



4.5. Організація обліку кредиторської заборгованості

Синтетичний і аналітичний облік кредиторської заборгованості має бути організований так, щоб забезпечувати прозорість і простоту формування необхідної інформації у фінансовій звітності, а також управління зобов'язаннями.

Деталізація аналітичного обліку має дозволяти аналізувати погашення даного зобов'язання кожного контрагента і однорідних господарських операцій за кожним договором.

При розробці аналітичних процедур для цілей МСФО важливим моментом є створення детального плану рахунків, який дозволяв би легко формувати не лише саму звітність, але й необхідну додаткову інформацію. Це дозволяє коректно групувати дані обліку з метою підготовки звітності для МСФО, у тому числі звіту про рух грошових коштів.

Кредиторська заборгованість по МСФО (IAS) 39 класифікується як фінансовий актив і фінансове зобов'язання відповідно. Фінансове зобов'язання визнається припиненим, коли вказані в договорі умови виконані або договір анульований, або термін його дії закінчився.

Зазвичай кредиторська заборгованість погашається шляхом перерахування грошових коштів на рахунок кредитора, а момент припинення зобов'язання – це момент зарахування грошових коштів на розрахунковий рахунок. Зобов'язання може бути погашене не лише грошовими коштами, але і шляхом взаємозаліку (передачі фінансового активу) або передачі нефінансового активу. Можлива відмова від

визнання зобов'язань, якщо боржник на законних підставах звільнений від виконання зобов'язання (або його частини) або у судовому порядку, або саме кредитором.

4.6. Облік розрахунків за іншими видами зобов'язань

Облік розрахунків з оплати праці

Відповідно до ст. 94 Кодексу законів про працю та інших законодавчих актів **заробітна плата** – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому еквіваленті, яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу. Заробітна плата складається з основної, додаткової та інших заохочувальних і компенсаційних виплат (винагорода за підсумком роботи за рік, премії за спеціальними системами преміювання, компенсації та матеріальні виплати, не передбачені чинним законодавством або понад встановлених норм).

Основна заробітна плата – це винагорода за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці за посадовими окладами, тарифними ставками або відрядними розцінками.

Додаткова заробітна плата – винагорода за роботу, виконану понад встановлені норми праці:

- за особливі трудові успіхи або особливі умови роботи;
- доплати, надбавки, гарантійні, компенсаційні виплати, передбачені законодавством;
- премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань та функцій.

Відповідно до ст. 97 Кодексу законів про працю форми і системи оплати праці, норми праці, ставки, розміри надбавок, премій, винагород та інших заохочувальних виплат визначаються установами банків самостійно у колективному договорі.

Розрахунки з оплати праці пов'язані з визначенням зобов'язань щодо нарахування заробітної плати, зобов'язань щодо утримання із заробітної плати та зобов'язань з виплати заробітної плати.

Зобов'язання стосовно виплати заробітної плати складають різницю між зобов'язаннями щодо нарахування та зобов'язаннями щодо утримання із заробітної плати.

Правильність визначення зобов'язань щодо нарахування заробітної плати пов'язана з досконалим знанням відповідно чинного законодавства та нормативно-правової бази України.

Наявність трудових відносин між банком та найманим працівником підтверджується *трудовою угодою*, яка має форми, встановлені чинним законодавством.

На основі даного розпорядчого документа у банку складається *наказ про прийом працівника на роботу або про його звільнення*. Дата наказу про прийом на роботу є датою операції, з якої розпочинається облік зобов'язань щодо нарахування заробітної плати.

Облік зобов'язань банку як роботодавця перед працівниками відбувається за такими пасивними балансовими рахунками:

3652 «Нарахування працівникам банку заробітної плати»;

3653 «Утримання з працівників банку на користь третіх осіб»;

3654 «Нараховані відпускні до сплати»;

3658 «Забезпечення оплати відпусток»;

3659 «Інша кредиторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами».

На рахунку **3652** «Нарахування працівникам банку заробітної плати» слід обліковувати розрахунки з оплати праці за всіма формами трудових відносин між банком і працівником.

Зобов'язання за іншими нарахуваннями, крім утримань із заробітної плати працівників, обліковуються на рахунку **3659** «Інша кредиторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами».

Для обліку утримань із заробітної плати працівників аліментів, профспілкових внесків, відшкодувань матеріальних збитків тощо використовується рахунок **3653** «Утримання з працівників банку на користь третіх осіб».

Рахунок **3654** «Нараховані відпускні до сплати» призначений для обліку сум нарахованих відпускних, що належать до наступного місяця.

Нарахування зобов'язань перед працівниками банку обліковується проводками:

Дебет рахунків 740 групи «Витрати на утримання персоналу»
Кредит 3652, 3659.

Зменшення зобов'язань щодо оплати праці та інших виплат реєструється таким чином.

На суму утримань згідно з чинним законодавством:

Дебет 3652, 3659 **Кредит** 3622 «Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток».

На суму інших утримань:

Дебет 3652, 3659 **Кредит** 3653.

Нараховано забезпечення під відпускні майбутніх періодів:

Дебет 7400 «Основна і додаткова заробітна плата» **Кредит** 3658.

Визначення відпускних у звітному місяці:

Дебет 3658 Кредит 3652.

На суму виплат готівкою:

Дебет 3652, 3654, 3659 Кредит 1001.

При перерахуванні на поточний рахунок працівника:

Дебет 3652, 3654, 3659 Кредит 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб», 2625 «Кошти на вимогу фізичних осіб для здійснення операцій з використанням платіжних карток».

Облік розрахунків із бюджетом. Зобов'язання перед бюджетом у комерційному банку виникають відповідно до вимог «Податкового кодексу України», ВР України, від 02.12.2010 за № 2755-VI.

Для обліку зобов'язань за податками та обов'язковими платежами використовуються рахунки 362 групи «Розрахунки за податками та обов'язковими платежами»:

3620 «Кредиторська заборгованість за податком на прибуток»;

3621 «Відстрочені податкові зобов'язання»;

3622 «Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток»;

3623 «Кредиторська заборгованість за зборами до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб».

До балансового рахунку 3622 відповідальні виконавці банку відкривають аналітичні рахунки відповідно до номенклатури податків та зборів, передбачених чинним законодавством України та внутрішнім Положенням банку про ведення аналітичного обліку в банку.

На рахунках 3620, 3622 сума зобов'язань визначається згідно з даними податкового обліку. Відповідно до Податкового кодексу України розрізняють загальнодержавні й місцеві податки. До загальнодержавних належать такі податки та збори: податок на прибуток підприємств; податок на доходи фізичних осіб; податок на додану вартість; акцизний податок; збір за першу реєстрацію транспортного засобу; екологічний податок; рентна плата за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України; рентна плата за нафту, природний газ і газовий конденсат, що видобуваються в Україні; плата за користування надрами; плата за землю; збір за користування радіочастотним ресурсом України; збір за спеціальне використання води; збір за спеціальне використання лісових ресурсів; фіксований сільськогосподарський податок; збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства; мито, збір у виді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними

установками; збір у виді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності.

До місцевих податків належать: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; єдиний податок.

До місцевих зборів належать: збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності; збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір.

На кінець звітного періоду здійснюється нарахування зобов'язань: **Дебет** рахунків групи 741 «Сплата податків та інших обов'язкових платежів, крім податку на прибуток» **Кредит** 3622.

За строком платежу за податками та обов'язковими платежами у відповідні бюджетні органи перераховується лише залишкова частина зобов'язання після її зменшення на суму авансового платежу: **Дебет** 3622 **Кредит** 3522 «Дебіторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток».

Згідно з вимогами Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» та Закону України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» комерційні банки мають нараховувати встановлений збір із суми залучених коштів на вкладні рахунки фізичних осіб та перераховувати до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб:

Нарахування збору: **Дебет** 7418 «Відрахування до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» **Кредит** 3623.

Відповідно до Податкового кодексу України комерційним банком ведеться податковий облік і реєструються **валові доходи** та **валові витрати** й формується податковий прибуток, за яким нараховується податкове зобов'язання, що підлягає сплаті.

Доходи згідно з вимогами податкового обліку – загальна сума доходу платника податку від усіх видів діяльності, отриманого (нарахованого) протягом звітного періоду в грошовій, матеріальній або нематеріальній формах як на території України, її континентальному шельфі у виключній (морській) економічній зоні, так і за їх межами.

Витрати згідно з вимогами податкового обліку – сума будь-яких витрат платника податку у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, здійснюваних для провадження господарської діяльності платника податку, в результаті яких відбувається зменшення економічних вигід у виді вибуття активів або збільшення зобов'язань, внаслідок чого відбувається зменшення власного капіталу (крім змін капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власником).

Нарахування витрат з податку на прибуток за податковим обліком здійснюється таким чином: **Дебет** 7900 «Податок на прибуток» **Кредит** 3620.

Перерахування суми податку на прибуток відповідно до чинного законодавства:

при сплаті податку авансом: **Дебет 3520** «Дебіторська заборгованість за податком на прибуток» **Кредит 1200**;

при сплаті податку за строком: **Дебет 3620 Кредит 1200** – на суму податкового зобов'язання, зменшеного на суму авансового платежу.

Погашення податкового зобов'язання за рахунок авансових платежів: **Дебет 3620 Кредит 3520**.

Таким чином, рахунки 3520, 3522 на дату розрахунку мають закриватися на суму податку.

Виплачені або нараховані до сплати суми допомоги у зв'язку з непрацездатністю, вагітністю і пологами, похованням відображаються: **Дебет 3522 Кредит 3652, 1001**.

Дебіторська заборгованість за рахунком 3522 зменшує наступний платіж до бюджету.

Питання для самоконтролю

1. За якими методологічними засадами відбувається фінансовий облік зобов'язань банку?
2. За яких умов визнаються зобов'язання у балансі банку?
3. Як відбувається диференціація зобов'язань банку?
4. Чим різниться облік за операціями клієнтів із застосуванням платіжних доручень, платіжних вимог-доручень та платіжних вимог?
5. Як виконується бухгалтерський облік номіналу депозиту?
6. Яким чином відбувається бухгалтерський облік депозитних операцій?
7. Бухгалтерський облік нарахування відсотків за депозитом.
8. Як обліковуються міжбанківські депозити?
9. У чому полягають відмінності обліку операцій із депозитами з виплатою відсотків за період та авансом?
10. Які основні принципи застосовуються для обліку розрахунків за загальнодержавними та місцевими податками?
11. Як обліковується податок на прибуток?
12. Які відмінності визначення доходів та витрат у фінансовому обліку та валових доходів і валових витрат у податковому обліку?
13. Як виконується облік депозитних операцій у банках в умовах переходу до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та звітності?
14. Як відбувається розвиток відносин банківських установ нашої країни з Фондом гарантування вкладень населення?

15. Які ви знаєте особливості обліку міжбанківських депозитів?

16. У чому полягають проблеми розвитку обліку операцій із застосуванням акредитивної форми розрахунків.

Тестові завдання

У тестах оберіть одну правильну відповідь.

1. Підприємствами дане платіжне доручення банку про перерахування податків у прибуток міському бюджету. Яка бухгалтерська проводка зроблена в банку?

- А) Дт 1001 Кт 2541
- Б) Дт 2600 Кт 2542
- В) Дт 2542 Кт 2600.

2. Банком оплачене платіжне доручення підприємства щодо рахунків за отриману сировину від іноземного постачальника. Обрати правильний варіант бухгалтерської проводки:

- А) Дт 2600 Кт 2603
- Б) Дт 2600 Кт 1500
- В) Дт 2600 Кт 1001.

3. Для здійснення емісії та еквайрингу платіжних карток, призначених для застосування в Україні та за її межами, банки-резиденти:

А) не мають права створювати міжнародні платіжні системи або укладати договори з платіжними організаціями відповідних міжнародних платіжних систем про членство або про участь у цих системах;

Б) мають право створювати міжнародні платіжні системи або укладати договори з платіжними організаціями відповідних міжнародних платіжних систем про членство або про участь у цих системах;

В) можуть створювати внутрішньодержавні одноемітентні та багатоемітентні платіжні системи.

4. Банк зобов'язаний:

А) здійснювати емісії та еквайринг платіжних карток, призначених для застосування в Україні, банки можуть створювати внутрішньодержавні одноемітентні та багатоемітентні платіжні системи;

Б) ідентифікувати клієнтів, які відкривають карткові та інші рахунки в банку, та держателів платіжних карток, які здійснюють операції з їх використанням за цими рахунками;

В) у порядку, встановленому законодавством України, ідентифікувати клієнтів, які відкривають карткові та інші рахунки в банку, та держателів платіжних карток, які здійснюють операції з їх використанням за цими рахунками.

5. Платіжна картка є власністю:

А) емітента і надається клієнту або його довірений особі відповідно до умов договору з клієнтом;

Б) клієнта і емітента;

В) банку.

6. Клієнти та їх довірени особи використовують платіжні картки відповідно до:

А) умов договору з емітентом як засіб для безготівкової оплати за товари, послуги і т. ін.;

Б) бажання власника;

В) правильні відповіді А) і Б).

7. Термін дії платіжного доручення з дня виписки складає:

А) 30 днів;

Б) 10 днів;

В) 15 днів.

8. Надійшов виторг на рахунок клієнта від покупця, який обслуговується в іншому банку (розрахунки здійснюються через СЕП НБУ). Назвати кореспонденцію рахунків, яка відповідає операції:

А) Дт 2600 Кт 1200

Б) Дт 2040 Кт 2600

В) Дт 1200 Кт 2600.

9. Відкрито акредитив у банку-емітенті:

А) Дт 2600 Кт 2602

Б) Дт 2020 Кт 2600

В) Дт 2604 Кт 1200.

10. Здійснений розрахунок чеком між клієнтами, які обслуговуються в різних банках:

А) Дт 2600 Кт 2602

Б) Дт 2020 Кт 2600

В) Дт 2602 Кт 1200.

11. Банк розмістив вільні ресурси на депозит терміном на 3 місяці в іншому банку. Обрати правильний варіант бухгалтерської проводки.

- А) Дт 1512 Кт 1500
- Б) Дт 1512 Кт 1200
- В) Дт 1500 Кт 1512.

12. Які з поданих рахунків є балансовими? Обрати правильну відповідь:

- А) розподільні рахунки суб'єктів господарської діяльності;
- Б) непокриті акредитиви;
- В) дорожні чеки в дорозі.

13. Залучені кошти – це:

- А) кошти на депозитах і внесках;
- Б) грошові кошти в національній або іноземній валюті, передані власником на його рахунок для збереження на визначених умовах;
- В) кошти, що надійшли від випуску облігацій або від міжбанківських операцій.

14. Депозити поділяються:

- А) на депозити до запитання термінові;
- Б) термінові умовні;
- В) до запитання термінові умовні.

15. З погляду джерел формування ресурси поділяються на:

- А) власні, залучені;
- Б) позикові;
- В) усі вищеперераховані.

16. Для обліку депозитних операцій використовуються рахунки:

- А) 1 класу;
- Б) 2 класу;
- В) 3 класу.

17. За категоріями депонентів депозити бувають:

- А) до запитання та строкові;
- Б) банків депозити суб'єктів господарської діяльності депозити фізичних осіб;
- В) на визначений термін.

18. Активні депозитні операції – це операції:

- А) з розміщення банком коштів на депозит;

- Б) щодо залучення банком коштів на депозит;
 В) правильні відповіді А) і Б).

19. Депозит – це:

- А) кошти, які притягнуті на депозит без визначеного терміну погашення і поповнюються та використовуються власниками;
 Б) кошти, які притягнуті банком на термін не більш одного операційного дня (без обліку неробочих днів банку);
 В) гроші або інші кошти в готівковій або безготівковій формі в національній або іноземній валюті, передані власником (фізичною або юридичною особою) чи іншою особою за дорученням і за рахунок власника в банк для збереження на узгоджених угодою умовах з обов'язковим поверненням вкладнику.

20. Чи збігаються номінальна сума депозиту і сума, яка зберігається на депозитному рахунку?

- А) номінальна сума перевищує суму, яка враховується на депозитному рахунку;
 Б) сума на депозитному рахунку перевищує номінальну;
 В) збігається.

Приклади розв'язання типових задач

Приклад 1. Розрахуйте суму відсотків за рахунком клієнта банку різними засобами. Кошти клієнта знаходилися у банку з 10.06.2008 року по 31.07.2008 року, річна відсоткова ставка дорівнює 5%.

Розв'язання

За залишком на рахунку:

$$\begin{aligned} \text{Сума відсотків} &= \frac{1000 \cdot 0,05 \cdot 15}{365} + \frac{1000 \cdot 0,05 \cdot 5}{365} + \frac{900 \cdot 0,05 \cdot 5}{365} + \\ &+ \frac{1200 \cdot 0,05 \cdot 5}{365} + \frac{1000 \cdot 0,05 \cdot 22}{365} = 7,26. \end{aligned}$$

За середнім залишком на рахунку:

$$\text{Середній залишок за червень} = \frac{1000 \cdot 15 + 1100 \cdot 5 + 900 \cdot 1}{21} = 1019,00.$$

$$\text{Сума відсотків} = \frac{1019 \cdot 0,05 \cdot 21}{365} = 2,93.$$

$$\text{Середній залишок за червень} = \frac{900 \cdot 4 + 1200 \cdot 5 + 1000 \cdot 22}{31} = 1019,36.$$

$$\text{Сума відсотків} = \frac{1019,36 \cdot 0,05 \cdot 31}{365} = 4,33.$$

$$\text{Підсумок суми до нарахування} = 2,93 + 4,33 = 7,26.$$

За мінімальним залишком:

$$\text{Мінімальний залишок за червень} = 900,00.$$

$$\text{Сума відсотків} = \frac{1019 \cdot 0,05 \cdot 21}{365} = 2,93.$$

$$\text{Середній залишок за червень} = \frac{1200 \cdot 5 + 1000 \cdot 22}{31} = 1019,36.$$

$$\text{Сума відсотків} = \frac{1019,368 \cdot 0,05 \cdot 31}{365} = 4,33.$$

$$\text{Підсумок суми до нарахування} = 2,93 + 4,33 = 7,26.$$

Місяць	Дата	Сума залишку	Кількість днів, які пролежав залишок на рахунку		
			За весь період	За місяць червень	За місяць липень
Червень	10.06.2008	1000	15	15	
	25.06.2008	1100	5	5	
	30.06.2008	900	5	1	4
Липень	05.07.2008	1200	5		5
	10.07.2008	1000	22		22
Разом			52	21	31

Приклад 2. Розрахуйте суму відсотків за рахунком клієнта банку різними засобами. Кошти клієнта в банку перебували з 10.06.2008 р. по 30.07.2008 р., річна відсоткова ставка дорівнює 5%.

Розв'язання

За середнім залишком за період:

$$\text{Середній залишок за період} = \frac{1000 \cdot 15 + 1100 \cdot 5 + 900 \cdot 5 + 1200 \cdot 5 + 1000 \cdot 22}{52} = 1019,23.$$

$$\text{Підсумкова сума відсотків} = \frac{1019,23 \cdot 0,05 \cdot 52}{365} = 7,26\%$$

За мінімальним залишком за період:
Мінімальний залишок = 900,00.

$$\text{Підсумок сума \%} = \frac{900 \cdot 0,05 \cdot 52}{365} = 6,41\%$$

Місяць	Дата	Сума залишку	Кількість днів, які пролежав залишок на рахунку		
			За весь період	За червень	За липень
Червень	10.06.2008	1000	15	15	
	25.06.2008	1100	5	5	
	30.06.2008	900	5	1	4
Липень	05.07.2008	1200	5		5
	10.07.2008	1000	22		22
Разом			52	21	31

Приклад 3. Розрахуйте суму нарахованих відсотків з використанням різних методів. Сума депозиту дорівнює 1 000,00 грн, відсоткова ставка 15%, період нарахування з 20.05.08 р. по 20.08.08 р.

Розв'язання

$$\text{Сума нарахованих відсотків} = \frac{\text{сума депозиту} \times \text{відсоткова ставка} \times \text{період}}{\text{кількість днів у році}},$$

$$\text{де } \frac{\text{період}}{\text{кількість днів у році}} = \frac{\Phi - 1}{365}, \frac{\Phi - 1}{360}, \frac{\Phi - 1}{\text{Факт}}.$$

Період для розрахунку відсотків за депозитом становить 92 дні (20.05.08 р. – 20.08.08 р.).

1. За умови використання кількості днів у році $\frac{\Phi - 1}{365}$:

$$\text{Сума нарахов. \%} = \frac{1000,00 \cdot 0,15 \cdot 91}{365} = 37,40 \text{ грн.}$$

2. За умови використання кількості днів у році $\frac{\Phi - 1}{360}$:

$$\text{Сума нарахов. \%} = \frac{1000,00 \cdot 0,15 \cdot 91}{360} = 37,92 \text{ грн.}$$

3. При умові використання кількості днів у році $\frac{\Phi - 1}{\text{Факт}}$
(високосний рік):

$$\text{Сума нарахов. \%} = \frac{1000,00 \cdot 0,15 \cdot 91}{366} = 37,30 \text{ грн.}$$

Приклад 4. Приклад різнонаправленого грошового потоку. Депозит з поповненням. Основна сума 8000 грн. Поповнення вкладу 200 грн – 15 числа кожного місяця. Номінальна ставка (проста) річна 8,5%. База нарахування факт/факт. Строк 372 дні. Період нарахування: 15-го числа кожного місяця. Сплата відсотків: в кінці місяця. Комісія 0. Видача кредиту 02 січня 2006. Погашення кредиту 10 січня 2007 р.

Розв'язання

Побудуємо графік грошових потоків:

	Ефективна ставка (XIRR):	Номінальна ставка:
річна	8,83998%	8,5%
за день	0,02321%	0,023288%
складна проста		



Період	Кількість днів	Грошовий потік
02.01.2006		8000,00
15.01.2006	13	200,00
31.01.2006	16	-54,07
15.02.2006	15	200,00
28.02.2006	13	-54,07
15.03.2006	15	200,00
31.03.2006	16	-61,39

Період	Кількість днів	Грошовий потік
15.04.2006	15	200,00
30.04.2006	15	-60,78
15.05.2006	15	200,00
31.05.2006	16	-64,27
15.06.2006	15	200,00
30.06.2006	15	-63,58
15.07.2006	15	200,00
31.07.2006	16	-67,16
15.08.2006	15	200,00
31.08.2006	16	-68,61
15.09.2006	15	200,00
30.09.2006	15	-67,77
15.10.2006	15	200,00
31.10.2006	16	-71,49
15.11.2006	15	200,00
30.11.2006	15	-70,56
15.12.2006	15	200,00
31.12.2006	16	-74,38
09.01.2007	9	-10421,80
	372	

Період	Амортиз. с/в на початок	Визнання доходів			Грошові потоки			Ам. с/в на кінець	Дохідність		Днів у періоді
		всього (6 кл)	нарах. дох. (***)	Аморт. дисконт у (**6)	Всього	Номінал	%		за період	за рік	
02.01.2006							8000				
15.01.2006	8000,00	24,17	24,22	-0,05	200,00	200,00	8000	8224,17	0,003022	0,000232	13
31.01.2006	8224,17	30,60	30,55	0,04	-54,07	0	0	8200,00	0,00372	0,000232	16
15.02.2006	8200,00	28,60	28,64	-0,05	200,00	200,00	200,00	8428,59	0,003487	0,000232	15
28.02.2006	8428,59	25,47	25,43	0,04	-54,07	0	0	8399,98	0,003022	0,000232	13
15.03.2006	8399,98	29,29	29,34	-0,05	200,00	200,00	200,00	8629,28	0,003487	0,000232	15
31.03.2006	8629,28	32,10	32,04	0,06	-61,39	0	0	8599,99	0,00372	0,000232	16
15.04.2006	8599,99	29,99	30,04	-0,05	200,00	200,00	200,00	8829,98	0,003487	0,000232	15
30.04.2006	8829,98	30,79	30,74	0,05	-60,78	0	0	8799,99	0,003487	0,000232	15
15.05.2006	8799,99	30,69	30,74	-0,05	200,00	200,00	200,00	9030,68	0,003487	0,000232	15
31.05.2006	9030,68	33,60	33,53	0,06	-64,27	0	0	9000,00	0,00372	0,000232	16
15.06.2006	9000,00	31,39	31,44	-0,05	200,00	200,00	200,00	9231,39	0,003487	0,000232	15
30.06.2006	9231,39	32,19	32,14	0,06	-63,58	0	0	9200,01	0,003487	0,000232	15
15.07.2006	9200,01	32,08	32,14	-0,05	200,00	200,00	200,00	9432,09	0,003487	0,000232	15
31.07.2006	9432,09	35,09	35,02	0,06	-67,16	0	0	9400,02	0,00372	0,000232	16
15.08.2006	9400,02	32,78	32,84	-0,06	200,00	200,00	200,00	9632,80	0,003487	0,000232	15
31.08.2006	9632,80	35,84	35,77	0,07	-68,61	0	0	9600,03	0,00372	0,000232	16
15.09.2006	9600,03	33,48	33,53	-0,06	200,00	200,00	200,00	9833,50	0,003487	0,000232	15
30.09.2006	9833,50	34,29	34,23	0,06	-67,77	0	0	9800,03	0,003487	0,000232	15
15.10.2006	9800,03	34,18	34,23	-0,06	200,00	200,00	200,00	10034,20	0,003487	0,000232	15
31.10.2006	10034,20	37,33	37,26	0,07	-71,49	0	0	10000,04	0,00372	0,000232	16
15.11.2006	10000,04	34,87	34,93	-0,06	200,00	200,00	200,00	10234,91	0,003487	0,000232	15
30.11.2006	10234,91	35,69	35,63	0,06	-70,56	0	0	10200,04	0,003487	0,000232	15
15.12.2006	10200,04	35,57	35,63	-0,06	200,00	200,00	200,00	10435,61	0,003487	0,000232	15
31.12.2006	10435,61	38,82	38,75	0,07	-74,38	0	0	10400,05	0,00372	0,000232	16
09.01.2007	10400,05	21,75	21,80	-0,05	-10421,80	-10400	0,00	0,00	0,002091	0,000232	9
Всього		800,63	800,63	0,00	-8800,63	0,00	-800,63				372

Сальдо рахунків:

Період	Номинал	Неамортизований дисконт	Нараховані відсотки	Балансова вартість на кінець року
02.01.2006	8000,00	0,00	0,00	8000
15.01.2006	8200,00	-0,05	24,22	8224,17
31.01.2006	8200,00	0,00	0,00	8200,00
15.02.2006	8400,00	-0,05	28,64	8428,59
28.02.2006	8400,00	-0,02	0,00	8399,98
15.03.2006	8600,00	-0,07	29,34	8629,28
31.03.2006	8600,00	-0,01	0,00	8599,99
15.04.2006	8800,00	-0,06	30,04	8829,98
30.04.2006	8800,00	-0,01	0,00	8799,99
15.05.2006	9000,00	-0,06	30,74	9030,68
31.05.2006	9000,00	0,00	0,00	9000,00
15.06.2006	9200,00	-0,05	31,44	9231,39
30.06.2006	9200,00	0,01	0,00	9200,01
15.07.2006	9400,00	-0,05	32,14	9432,09
31.07.2006	9400,00	0,02	0,00	9400,02
15.08.2006	9600,00	-0,04	32,84	9632,80
31.08.2006	9600,00	0,03	0,00	9600,03
15.09.2006	9800,00	-0,03	33,53	9833,50
30.09.2006	9800,00	0,03	0,00	9800,03
15.10.2006	10000,00	-0,03	34,23	10034,20
31.10.2006	10000,00	0,04	0,00	10000,04
15.11.2006	10200,00	-0,02	34,93	10234,91
30.11.2006	10200,00	0,04	0,00	10200,04
15.12.2006	10400,00	-0,02	35,63	10435,61
31.12.2006	10400,00	0,05	0,00	10400,05
09.01.2007	0,00	0,00	0,00	0,00

Наприклад, визнання доходу на 30.09:

Дебет Нахаровані доходи 34,23

Дебет Неамортизований дисконт 0,03 → 34,29

Дебет Неамортизована премія 0,03

Кредит Відсоткові доходи 6 клас 34,29.

Приклад 5. У банк 17.03.2011 р. надійшла заява від ТОВ «ЧАТ» на відкриття акредитива, депонованого в банку-емітенті, для розрахунків з ТОВ «Зелений світ» на суму 217 300 грн. Строк закінчення акредитива – 01.04.2011 р. ТОВ «Зелений світ» подало документи до банку, які спецзв'язком банк-емітент отримав 31.03.2011 р. у сумі 217 300 грн.

Надати схему бухгалтерських проводок із зазначенням суми, дати і змісту операції.

Розв'язання

Схема бухгалтерських записів за операціями з акредитива, депонованого в банку-емітенті: Дебет 2600 Кредит 2602 –17.03.11 р. депонування коштів у сумі 217 300 грн. Дебет 2602 Кредит 1200 – 31.03.11 р. оплата за реестром у сумі 217 300 грн.

Схема бухгалтерських записів за операціями з акредитива у банку-бенефіціарі: Дебет 9802 Кредит 9910 – 17.03.11 р. оприбуткування заяви на акредитив у сумі 217 300 грн. Дебет 1200 Кредит 2600 – 31.03.11 р. зарахування коштів у сумі 217 300 грн. Дебет 9910 Кредит 9802 – 31.03.11 р. закриття акредитива у сумі 217 300 грн.

Приклад 6. В березні 2012 року витрати заробітної плати по банку склали:

- за фактично відпрацьований час штатних працівників – 40 000,00 грн, у тому числі інвалідів – 8000,00 грн;
- за договорами громадянсько-правового характеру – 5000,00 грн;
- відпускні – 12 000,00 грн;
- лікарняні за рахунок банку – 1200,00 грн;
- оподаткована матеріальна допомога – 1000,00 грн.

Заробітна плата кожного працівника не перевищує 10 000,00 грн, податкова соціальна пільга до доходів не застосовувалась.

Встановлені ставки податків та відрахувань на період нарахувань згідно з чинним законодавством:

- єдиний соціальний внесок (ЄСВ) на фонд оплати праці – загальний 36,8%, для лікарняних – 33,2%, для інвалідів – 8,41%;
- єдиний соціальний внесок з виплат працівникам – 3,6%;
- ПДФО – 15%.

Визначити загальний фонд оплати праці (ФОП), розрахувати належні податки та збори з відображенням на відповідних рахунках бухгалтерського обліку.

Розв'язання

$$\begin{aligned} \text{ФОП загальний} &= 40\,000,00 + 5\,000,00 + 12\,000,00 + 1\,200,00 + 1\,000,00 = \\ &= 59\,200,00 \text{ грн.} \end{aligned}$$

Нарахування ЄСВ на ФОП:

- від загального = $(59\,200,00 - 8\,000,00 - 1\,200) \cdot 36,8\% = 18\,400,00$ грн.
- від ФОП інвалідів: $8\,000,00 \cdot 8,41\% = 672,80$ грн.
- від лікарняних: $1\,200,00 \cdot 33,2\% = 398,40$ грн.
- утримано з працівників ЄСВ: $59\,200,00 \cdot 3,6\% = 2\,131,20$ грн.

ПДФО: $(59\,200 - 2\,131,20) \cdot 15\% = 8\,560,32$ грн.

Дт 7400 Кт 3652 – 57 000,00 грн – нарахована заробітна плата за фактично відпрацьований час, відпускні.

Дт 7403 Кт 3652 – 1000,00 грн – нарахована матеріальна допомога;

Дт 7409 Кт 3652 – 1200,00 грн – нарахована допомога по тимчасовій втраті працездатності (лікарняні) за рахунок банку.

Дт 3652 Кт 3622 – 2131,20 грн – утримано ЄСВ 3,6%

Дт 3652 Кт 3622 – 8560,32 грн – утримано ПДФО 15%.

Дт 7401 Кт 3622 – 19 471,20 грн $(18\,400,00 + 672,80 + 398,40)$

нарахування на ФОП.

Приклад 7. 19 червня 2012 року протягом операційного дня на поточному рахунку у національній валюті ТОВ «ВЛАДА» були проведені такі операції:

- перераховано за послуги зв'язку ПАТ «Промтелеком» 234,45 грн., що має рахунок в іншому банку;
- зараховано торговельний виторг 12000,00 грн, доставлений власними силами в касу банку;
- перераховано до бюджету ПДВ за травень 2012 р. 542,00 грн. Міжбанківські платежі здійснюються через СЕП НБУ.

Визначити:

1. Тип розрахункового документа, за яким була проведена операція.
2. Необхідні реквізити контрагента для формування в ОДБ платежів.
3. Відобразити операцію за рахунками бухгалтерського обліку.

Розв'язання

1. Тип документа – платіжне доручення.
2. Для формування платежу необхідно визначити: ідентифікаційний код клієнта-отримувача; рахунок клієнта-отримувача; МФО банку отримувача; сума та призначення платежу.
3. Схема бухгалтерських проводок: Дебет 2600 Кредит 1200 – 234,45 грн. Дебет 2600 Кредит 1200 – 542 грн. Дебет 1001 Кредит 2600 – 12 000,00 грн.

Приклад 8. 11 квітня 2011 року ТОВ «Влада» уклало з Укрбізнесбанком депозитний договір за наступними умовами:

- сума договору – 150 000,00 грн;
- термін вкладу – 12 місяців;
- річна відсоткова ставка – 11% річних (збігається з реальною ринковою ставкою);
- метод нарахування – факт/факт;
- відсотки перераховуються щомісячно на поточний рахунок підприємства до 5 числа місяця, наступного за звітним.

Вкладник перераховує кошти з власного поточного рахунка.

Визначити:

1. Всі операції банку протягом всієї дії депозитного договору.
2. Типи документів які мають бути сформовані за всіма операціями по депозиту.
3. Розрахувати суму відсотків за перший та другий місяці дії депозитного договору.
4. Відбити операції за рахунками бухгалтерського обліку.

Розв'язання

Назва депозитної операції	Документ	Бухгалтерські проводки
Перерахування коштів із поточного рахунка на депозит – 11.04.2011 р.	Укладений договір, платіжне доручення	Дебет 2600; Кредит 2610 – 150 000,00 грн
Нарахування відсотків на звітну дату балансу на 30.04.2011 на 31.05.2011	Відомість нарахованих відсотків, розпорядження керівника	Дебет 7040; Кредит 2618 1483,56 грн* 2420,55 грн**
Перерахування відсотків на поточний рахунок вкладника 03.05.2011 03.06.2011	Договір, розпорядження керівника	Дебет 2618 Кредит 2600 1483,56 грн 2420,55 грн

$$\text{Розрахунок відсотків: за квітень} \frac{150000 \cdot 19\% \cdot 19 \text{ дн}}{365 \text{ дн}} = 1483,56$$

грн;

$$\text{за травень} \frac{150000 \cdot 19\% \cdot 31 \text{ дн}}{365 \text{ дн}} = 24720,55 \text{ грн};$$

Список використаної літератури

1. Международные стандарты финансовой отчетности 2011. – М.: Аскери-АССА, 2011. – 998 с.

2. Податковий кодекс України : ВР України, від 02.12.2010 р. за № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

3. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України: постанова Правління НБУ від 27.12.2007 р. № 481 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0048-08>.

4. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: постанова Правління НБУ від 21.01.2004 р., № 22 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>.

5. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України: постанова НБУ України від 17.06.2004 р. № 280, зі змінами та доповненнями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0918-04>.

6. Про порядок відкриття, використання і закриття рахунків в національній та іноземній валютах: постанова НБУ від 12.11.2003 р. № 492 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03>.

ТЕМА 5. ОБЛІК ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

- 5.1. Загальні положення щодо обліку дебіторської заборгованості.
- 5.2. Критерії визнання і методи оцінки.
- 5.3. Організація обліку дебіторської заборгованості.
- 5.4. Резерви сумнівних боргів.

Програмна анотація

Методологія фінансового обліку дебіторської заборгованості. Класифікація дебіторської заборгованості. Оцінка дебіторської заборгованості у балансі банку. Резерви під дебіторську заборгованість.

Дебіторська заборгованість з клієнтами банку. Заборгованість за господарською діяльністю банку. Заборгованість за податками та обов'язковими зборами. Фінансовий облік руху дебіторської заборгованості на балансі банку. Позабалансовий облік безнадійної заборгованості. Інвентаризація дебіторської заборгованості.

5.1. Загальні положення щодо обліку дебіторської заборгованості

Методологія фінансового обліку дебіторської заборгованості базується на вимогах Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку (IAS) 39 «Фінансові інструменти – визнання і оцінка» (Financial Instruments: Recognition and Measurement). Порядок розкриття інформації у фінансовій звітності з дебіторської заборгованості викладається в МСФО (IAS) 32 «Фінансові інструменти – розкриття і подання інформації» (Financial Instruments: disclosure and Presentation).

Згідно з даним стандартом **дебіторська заборгованість** – це сума заборгованості дебіторів банківській установі на певну дату. Дебіторська заборгованість визначається активом, якщо існує ймовірність отримання банком майбутніх економічних вигід та може бути достовірно визначена її сума.

Дебіторська заборгованість виникає тоді, коли, наприклад, товар (робота, послуга) продані, але кошти не отримані. При цьому банк, який має дебіторську заборгованість, згідно з міжнародними стандартами бухгалтерського обліку визнається кредитором. Дебіторська заборгованість як за міжнародними, так і за українськими стандартами бухгалтерського обліку визнається як сума, що належить банку від

дебіторів за всі надані послуги. Таким чином, **дебіторська заборгованість** (англ. *Accountsreceivable (A/R)*) – сума боргів, яка належить банку з боку інших підприємств, фірм, компаній, а також громадян, що є їх боржниками, дебіторами. Це відповідає як міжнародним, так і українським стандартам бухгалтерського обліку.

За терміном погашення розрізняється поточна та довгострокова дебіторська заборгованість:

- **поточна дебіторська заборгованість** – це така заборгованість, яка виникає під час нормального операційного циклу або буде погашена протягом 12 місяців із дати балансу;
- **довгострокова дебіторська заборгованість** – це заборгованість, що не виникає під час нормального операційного циклу та яка буде погашена після 12 місяців із дати балансу.

Поточна та довгострокова дебіторська заборгованість відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України обліковується за такими рахунками:

- **1811** «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою»;
- **1819** «Інша дебіторська заборгованість за операціями з банками»;
- **2800** «Дебіторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»;
- **2801** «Дебіторська заборгованість за розрахунками з цінними паперами для клієнтів банку»;
- **2805** «Дебіторська заборгованість за операціями з грошово-речовими лотереями»;
- **2806** «Дебіторська заборгованість за індексацією грошових заощаджень»;
- **2809** «Інша дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»;
- **3510** «Дебіторська заборгованість з придбання активів»;
- **3519** «Дебіторська заборгованість за послуги»;
- **3520** «Дебіторська заборгованість за податком на прибуток»;
- **3521** «Відстрочений податковий актив»;
- **3522** «Дебіторська заборгованість за податками»;
- **3540** «Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»;
- **3541** «Дебіторська заборгованість за розрахунками з цінними паперами для банку»;

- **3548** «Дебіторська заборгованість за операціями з іншими фінансовими інструментами»;
- **3550** «Аванси працівникам банку на витрати з відрядження»;
- **3551** «Аванси працівникам банку на господарські витрати»;
- **3552** «Нестачі та інші нарахування на працівників банку»;
- **3559** «Інша дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами»;
- **3710** «Дебетові суми до з'ясування».

5.2. Критерії визнання і методи оцінки

Для визнання дебіторської заборгованості в обліку використовуються загальні критерії визнання активів і зобов'язань. Щоб актив або зобов'язання були визнані такими, необхідна одночасна відповідність таким критеріям:

- існує висока вірогідність здобуття (відтоку) економічних вигід, пов'язаних з даним активом (зобов'язанням);
- вартість активу або зобов'язання може бути надійно оцінена.

Міра вірогідності набуття (вибуття) економічних вигід оцінюється керівництвом банку самостійно.

Дебіторська заборгованість оцінюється одним із наведених методів вартості:

- історичної;
- справедливої;
- чистої вартості реалізації;
- амортизованої.

При первинному визнанні дебіторська заборгованість оцінюється за справедливою вартістю (за вартістю операції), включаючи витрати на здійснення операції, які безпосередньо пов'язані з придбанням фінансового активу. Після первинного визнання дебіторська заборгованість оцінюється за вартістю, що амортизується, із застосуванням методу ефективної ставки відсотка. При цьому під амортизованою вартістю розуміється вартість фінансового активу, яка була визначена при його первинному визнанні, за вирахуванням вартості його погашення, суми накопиченої амортизації, нарахованої з різниці між первинною вартістю і вартістю на момент погашення.

Ефективна ставка відсотка – це ставка, яка дозволяє привести плановані суми грошових виплат (надходжень до погашення) до дисконтованої балансової вартості фінансового активу або зобов'язання.

За методом ефективної ставки відсотка розраховується і нараховується відсотковий дохід або витрати на виплату відсотків протягом даного періоду. При цьому береться до уваги списання безнадійної заборгованості або визнання резерву під знецінення дебіторської заборгованості.

При відображенні активів і зобов'язань необхідно пам'ятати, що первинне значення в цьому випадку має принцип консерватизму, згідно з яким величина активів не має бути завищена, а величина зобов'язань занижена. Для дотримання цього принципу фінансові активи переважно оцінюються за справедливою вартістю, а зобов'язання – за амортизованою вартістю.

Згідно з вимогами законодавчих актів та нормативно-правових актів Національного банку України резерв можна створювати на підставі інвентаризації заборгованості й списувати лише після закінчення терміну позовної давності.

Мета інвентаризації за МСФО – це виявлення простроченої дебіторської заборгованості для роботи з сумнівними боргами і підтвердження балансових даних на певну дату. Вона проводиться для того, щоб дотримати принцип консервативності, не завищити активи банку і не ввести користувачів в оману.

Інвентаризація проводиться як вибірково, так і суцільним методом. **Інвентаризація** – це звіряння розрахунків зі всіма найбільшими контрагентами (такі контрагенти визначаються по сальдо на кінець і початок періоду і по зворотах), а також вибіркоче звіряння з певною кількістю інших контрагентів.

У міжнародній практиці поширена інвентаризація дебіторської заборгованості і кредиторської заборгованості аудиторами. При цьому акти звіряння на бланку банку за підписом відповідальних осіб направляють дебіторам і кредиторам із вказівкою як зворотної адреси поштових реквізитів компанії, яка проводить аудит. Це дає аудиторам упевненість в правильності оцінки дебіторської і кредиторської заборгованостей. Для цілей аудиту така інвентаризація проводиться зазвичай не частіше одного разу на рік, але для цілей обліку банку може бути потрібною частіша інвентаризація розрахунків.

5.3. Організація обліку дебіторської заборгованості

Синтетичний і аналітичний облік дебіторської заборгованості має бути організований так, щоб забезпечувати прозорість і простоту

формування необхідної інформації у фінансовій звітності, а також управління цими активами.

Мета деталізації аналітичного обліку має дозволяти аналізувати оборотність даного активу в розрізі кожного контрагента і однорідних господарських операцій в розрізі кожного договору.

При розробці аналітичних процедур для цілей МСФО важливим моментом є створення детального плану рахунків, який дозволяв би легко формувати не лише саму звітність, але і необхідну додаткову інформацію. Як приклад, можна привести аналітичний облік першого рівня, коли для кожної операції в банку дається уніфіковане визначення (дебіторська заборгованість за послуги, аванси працівникам банку на витрати з відрядження, аванси працівникам банку на господарські витрати, дебіторська заборгованість з придбання активів). Це визначення дозволяє коректно групувати дані обліку для цілей підготовки звітності по МСФО, у тому числі звіту про рух грошових коштів.

При обліку дебіторської заборгованості особливу увагу необхідно приділяти аналізу оборотності цієї заборгованості і чинникам, які впливають на терміни і повноту її погашення. Треба вести облік в розрізі кожного контрагента, щоб визначити платоспроможність дебіторів. Це дозволяє знайти підхід банку до створення резерву за сумнівною заборгованістю і своєчасно списати безнадійні борги. Аналітичний облік має дозволяти проаналізувати заборгованість за термінами виникнення в розрізі кожного договору. Дебіторська заборгованість за МСФО (IAS) 39 класифікується як фінансовий актив. Фінансове зобов'язання визнається припиненим, коли умови, вказані в договорі, виконані або договір анульований, або термін його дії сплив.

Зазвичай дебіторська заборгованість погашається шляхом перерахування грошових коштів на рахунок кредитора.

Облік дебіторської заборгованості за господарською діяльністю банку

Дебіторська заборгованість за господарською діяльністю банку складається з сум дебіторської заборгованості з придбання господарських матеріалів, нематеріальних активів, основних засобів, за послуги банку, за податками і обов'язковими платежами, з придбання іноземної валюти, банківських металів, цінних паперів для банку тощо. Облік дебіторської заборгованості з придбання цінних паперів для банку розглянутий у темі 5 «Облік інвестицій банку в цінні папери», облік дебіторської заборгованості з придбання іноземної валюти, банківських металів наданий у темі 10 «Бухгалтерський облік операцій в іноземній валюті та банківських металах». Дебіторська заборгованість за іншими

видами активів розглядається у відповідних темах навчального посібника.

Додатково необхідно визначити, що попередня оплата банком витрат за різні види послуг (поштово-телефонні послуги, спецзв'язок, СЕП, охорону, підготовку кадрів, аудит, орендні платежі та інші) обліковуються за рахунком **3519** «Дебіторська заборгованість за послуги».

Заборгованість за переліченими витратами виникає за рахунок перерахувань коштів згідно з умовами договорів та на дату перерахування виконується бухгалтерська проводка: **Дебет 3519 Кредит 2600** «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання».

Погашення дебіторської заборгованості здійснюється на дату надходження первинних документів, що підтверджують фактичне надання відповідних послуг – рахунків, актів виконаних робіт, накладних тощо шляхом віднесення таких витрат на відповідні за економічним змістом рахунки 7-го класу «Витрати» (дані операції оформлюються меморіальними ордерами):

За виконані послуги СЕП: Дебет 7440 «Витрати на СЕП» Кредит 3519.

За надані послуги спецзв'язку, телефонні послуги: Дебет 7442 «Поштово-телефонні витрати» Кредит 3519.

За надані аудиторські послуги: Дебет 7392 «Витрати на аудит» Кредит 3519.

За надані послуги з підготовки кадрів: Дебет 7457 «Інші адміністративні витрати» Кредит 3519.

Облік інших видів дебіторської заборгованості

До інших видів дебіторської заборгованості належить заборгованість за виданими авансами на відрядження, на господарські потреби та за недостачами товарно-матеріальних цінностей. Для обліку перелічених заборгованостей використовуються активні балансові рахунки:

- **3550** «Аванси працівникам банку на витрати з відрядження»;
- **3551** «Аванси працівникам банку на господарські витрати»;
- **3552** «Нестачі та інші нарахування на працівників банку»;
- **3559** «Інша дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами».

Видача авансів на відрядження оформлюється видатковим касовим ордером, який виписується на підставі службової записки (заяви) особи, якій видається аванс, і наказу на відрядження. У фінансовому обліку виконується проводка: **Дебет 3550 Кредит 1001.**

Протягом трьох днів після повернення з відрядження працівник має подати до бухгалтерії банку авансовий звіт про фактичні витрати, підтверджені відповідними первинними документами, та оригінал посвідчення про відрядження. Після перевірки цих документів використаний аванс списується: **Дебет 7452 «Витрати на відрядження» Кредит 3550.**

Повернення невикористаного залишку авансу відображається на підставі прибуткового касового ордера: **Дебет 1001 Кредит 3550.**

При здійсненні господарських витрат аванси видаються на підставі видаткового касового ордера: **Дебет 3551 Кредит 1001.**

На підставі звіту про використання сум та підтверджувальних документів виконується проводка: **Дебет 7431 «Господарські витрати» Кредит 3551.**

Невикористаний залишок авансу за прибутковим касовим ордером повертається в касу: **Дебет 1001 Кредит 3551.**

Порядок обліку нестач на рахунку 3552 розглянуто у темі 7 підручника.

5.4. Резерви сумнівних боргів

В МСФО (IAS) 36 «Знецінення активів» (Impairment of Assets) нарахування резервів (зниження вартості в обліку) за активами передбачене, якщо їх справедлива вартість стає нижче балансової. Стосовно дебіторської заборгованості резерв має нараховуватися, якщо від дебіторів очікується надходження суми, меншої за первинну заборгованість.

МСФО (IAS) 36 вводить термін «резерв під знецінення дебіторської заборгованості». У Податковому кодексі України та в нормативно-правових актах Національного банку України є схожий термін «резерв сумнівних боргів». Згідно з українським законодавством створення резерву сумнівних боргів банку є її правом, а не обов'язком. По МСФО нарахування резервів під знецінення дебіторської заборгованості – спосіб приведення суми дебіторської заборгованості, яка відображається в звітності, до її справедливої вартості. Визначення суми резерву входить у сферу відповідальності керівництва банку.

Правильне вживання принципу зіставлення доходів і витрат має на меті обов'язкове створення резерву сумнівної дебіторської заборгованості. Існує декілька методів формування такого резерву. Їх мета – визначити довгострокову величину сумнівної і безнадійної дебіторської заборгованості й створити резерв.

Згідно з МСБО за методом «доля продажів» (percentage-of-sales) середній рівень сумнівної дебіторської заборгованості визначається як частка всього виторгу, отриманого за певний період. Згідно з методом «за термінами виникнення» (agingmethod) величина сумнівної заборгованості визначається в результаті аналізу термінів її виникнення.

Згідно з вимогами нормативно-правових актів НБУ банківські інститути використовують метод «за термінами виникнення», оскільки через нього отримують найбільш достовірні дані. Спосіб формування резерву сумнівної заборгованості описується в пояснювальній записці до фінансової звітності й в обліковій політиці.

Є декілька способів визначення суми резерву по МСФО:

- визначення вірогідності стягнення заборгованості з кожного дебітора й нарахування резерву лише за тими дебіторами, стягнення заборгованості з яких є сумнівним;
- нарахування резерву у відсотках від виторгу за період;
- розділення дебіторської заборгованості на декілька груп залежно від періодів прострочення і нарахування резерву у відсотках, який визначається для кожної групи.

Найбільш поширеним є змішаний спосіб (поєднання перше і третє) – резерв нараховується відносно деяких дебіторів, про яких відомо, що вірогідність стягнення їх заборгованості є низькою (судовий процес зі стягнення боргів, інформація про важкий фінансовий стан, процедура банкрутства), а відносно останніх дебіторів резерв нараховується залежно від часу прострочення.

Для розрахунку резерву простроченою вважається заборгованість, для якої вже настав термін оплати за договором, але яка не погашена на звітну дату. Наприклад, заборгованість, яка за договором підлягає сплаті 31.10.05 р., при розрахунку резерву на 31.12.05 р. вважатиметься простроченою на 62 дні (включаючи дату 31.10.05 р.).

У фінансовому обліку відображення суми нарахованого резерву сумнівних боргів відповідно до Інструкції НБУ слід робити у складі інших операційних витрат. При виключенні дебіторської заборгованості зі складу активів одночасно слід зменшити величину резервів сумнівних боргів.

Відповідно до Закону України «Про банки та банківську діяльність», Податкового кодексу України, Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності Правління Національного банку України затвердило Постанову № 23 «Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» від 25.01.2012 р.

Резерви під поточну та довгострокову дебіторську заборгованість відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України обліковуються за такими рахунками:

1890 «Резерви під дебіторську заборгованість за операціями з банками»;

2890 «Резерви під дебіторську заборгованість за операціями з клієнтами банку»;

3590 «Резерви під дебіторську заборгованість за операціями банку».

Банк формує резерв за дебіторською заборгованістю, яка обліковується за балансовими рахунками таких груп:

- дебіторська заборгованість за операціями з банками;
- дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку;
- дебіторська заборгованість за операціями банку з фінансовими інструментами;
- дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку;
- інші нараховані доходи;
- дебетові суми до з'ясування;
- дебіторська заборгованість за господарською діяльністю банку.

Банк виконує розрахунок резерву за дебіторською заборгованістю залежно від строків погашення заборгованості, передбачених договорами або правилами здійснення операцій/розрахунків, установленими законодавством України та внутрішньобанківськими положеннями.

Для обліку витрат, пов'язаних із відрахуваннями в резерви, передбачено окрему групу рахунків **770** «*Відрахування в резерви*»:

7700 «Відрахування в резерви під дебіторську заборгованість за операціями з банками»;

7701 «Відрахування в резерви під заборгованість інших банків»;

7705 «Відрахування в резерви за дебіторською заборгованістю та іншими активами банку»;

7706 «Відрахування в банківські резерви на покриття ризиків і втрат».

У фінансовому обліку створення резервів відображається таким чином:

Нарахування резерву дебіторської заборгованості за операціями з банками на підставі розрахунку відрахувань у резерв та меморіального ордеру: Дебет 7700 Кредит 1890.

Нарахування резерву дебіторської заборгованості за операціями з клієнтами на підставі розрахунку відрахувань у резерв та меморіального ордеру: Дебет 7705, 7706 Кредит 2890.

Нарахування резерву дебіторської заборгованості за операціями з фінансовими інструментами та господарською діяльністю банку на підставі розрахунку відрахувань у резерв та меморіального ордеру: Дебет 7705 Кредит 3590.

Списання безнадійної дебіторської заборгованості за рахунок резервів:

за операціями з банками: Дебет 1890 Кредит 1880, 1819.

за операціями з клієнтами: Дебет 2890 Кредит 2800, 2801, 2809, 2889.

за власними операціями банку: Дебет 3590 Кредит групи рахунків 354, 355, 371.

Питання для самоконтролю

1. Як ви розумієте сутність поняття «дебіторська заборгованість»?
2. За яких умов дебіторська заборгованість визнається активом?
3. Що є ознаками безнадійної заборгованості?
4. Як визначається вартісна оцінка дебіторської заборгованості?
5. Як виконуються облікові процедури з руху дебіторської заборгованості?
6. Яким є порядок формування та використання резервів під можливі втрати від дебіторської заборгованості?
7. Яка мета інвентаризації дебіторської заборгованості?
8. У чому сутність аналізу особливостей фінансового обліку дебіторської заборгованості у сучасних умовах.
9. З якою метою досліджуються зміни вимог чинного законодавства та нормативно-правових актів НБУ у частині обліку дебіторської заборгованості банками України.
10. Як вирішуються питання переходу до застосування Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності й відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності згідно з цими вимогами.

Тестові завдання

У тестах оберіть одну правильну відповідь.

1. Банк здійснив платіж у сумі 25 000,00 грн. за комп'ютерну техніку. Обрати правильний варіант бухгалтерської проводки:

- А) Дт 3510 Кт 1500
- Б) Дт 3519 Кт 1200
- В) Дт 3510 Кт 1200.

2. Формування резерву банку під можливі втрати за дебіторською заборгованістю буде відображено за такими бухгалтерськими рахунками:

- А) 7700, 7701, 7705, 7706 ;
- Б) 3590, 3599;
- В) відповіді А) і Б) правильні.

3. Безнадійною вважається дебіторська заборгованість:

- А) за 1-ю групою ризику;
- Б) за 4-ю групою ризику;
- В) за всіма групами ризику, крім 1 групи.

4. Рахунки групи рахунків 770 «Відрахування в резерви» є рахунками:

- А) активними;
- Б) активно-пасивними;
- В) контрактивними.

5. Банк здійснив платіж у сумі 2500 доларів за комп'ютерну техніку. Обрати правильний варіант бухгалтерської проводки:

- А) Дт 3510 Кт 1500
- Б) Дт 3519 Кт 1200
- В) Дт 3510 Кт 1200.

6. Як класифікується дебіторська заборгованість відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України?

- А) поточна та довгострокова;
- Б) короткострокова й довгострокова;
- В) короткострокова, середньострокова та довгострокова.

7. На підставі якого первинного документа видаються аванси працівникам банку при здійсненні господарських витрат?

- А) видаткового касового ордера;

- Б) заяви на переказ готівки;
- В) заяви на видачу готівки.

8. Повернення невикористаного залишку авансу відображається у бухгалтерському обліку як:

- | | |
|---------------|--------------|
| А) Дебет 1001 | Кредит 3551 |
| Б) Дебет 3551 | Кредит 1001 |
| В) Дебет 1001 | Кредит 3550. |

9. Попередня оплата банком витрат за різні види послуг обліковується:

- А) за рахунком 3510;
- Б) за рахунком 3519;
- В) за рахунком 3511.

10. Погашення дебіторської заборгованості за послуги з підготовки кадрів відображається такою проводкою:

- | | |
|---------------|--------------|
| А) Дебет 3510 | Кредит 7457 |
| Б) Дебет 3519 | Кредит 7392 |
| В) Дебет 7457 | Кредит 3519. |

Приклади розв'язання типових задач

Приклад 1. За станом на 01.05.2012 року на балансі банку враховується передоплата за банкомат у сумі 40 000,00 грн з датою виникнення 5 січня 2012 року. Класифікуйте дебіторську заборгованість за даною господарською операцією за ризиком непогашення та розрахуйте суму резерву з відображенням на рахунках бухгалтерського обліку.

Розв'язання

1. Визначаємо кількість календарних днів знаходження на балансі заборгованості: $01.05.12 - 05.01.12 = 117$ днів.

2. Коефіцієнт резервування для 3-ї категорії якості заборгованості за господарською діяльністю 0,5%.

3. Сума резерву: $40\ 000,00 - 40\ 000 \cdot (1 - 0,5) = 20\ 000,00$ грн.

4. Бухгалтерські проводки:

Дебет 7705 «Відрахування в резерви дебіторської заборгованості та інших активів банку»;

Кредит 3590 «Резерви під дебіторську заборгованість за операціями банку» – начислено резерв простроченої дебіторської заборгованості у сумі 20 000, 00 грн.

Список використаної літератури

1. Международные стандарты финансовой отчетности 2011. – М.: Аскери-АССА, 2011. – 998 с.

2. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України: постанова НБУ України від 17.06.2004 р. № 280, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0918-04>.

3. Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями: постанова Правління НБУ від 25.01.2012 № 23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3 ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ТА ЗАПАСІВ ТОВАРНО-МАТЕРІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ

ТЕМА 6. ОБЛІК НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ

- 6.1.** Визначення необоротних матеріальних активів, їх класифікація та оцінка.
- 6.2.** Аналітичний облік необоротних матеріальних активів.
- 6.3.** Фінансовий облік надходження необоротних матеріальних активів.
- 6.4.** Поліпшення та підтримання у робочому стані необоротних активів.
- 6.5.** Бухгалтерський облік основних засобів і нематеріальних активів після первісного визнання.
- 6.6.** Амортизація основних засобів і нематеріальних активів.
- 6.7.** Зменшення корисності основних засобів і нематеріальних активів.
- 6.8.** Вибуття основних засобів і нематеріальних активів.

Програмна анотація

Методологічні засади фінансового обліку операцій з необоротними матеріальними активами. Необоротні активи. Необоротні активи, утримувані для продажу. Основні засоби. Первісна вартість. Балансова вартість. Амортизована вартість. Переоцінена вартість. Ліквідаційна вартість. Теперішня вартість. Залишкова вартість. Ринкова вартість. Аналітичний облік необоротних матеріальних активів. Інвентарний список основних засобів, картка обліку руху основних засобів та інвентарна книга. Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів.

Фінансовий облік надходження необоротних матеріальних активів. Капітальні інвестиції. Придбання необоротних матеріальних активів. Облік створених основних засобів і нематеріальних активів. Облік отримання необоротних матеріальних активів у порядку обміну на подібний чи неподібний об'єкт. Відображення у фінансовому обліку

необоротних активів, утримуваних для продажу. Облік інвестиційної нерухомості. Поліпшення та підтримка у робочому стані необоротних активів. Бухгалтерський облік основних засобів і нематеріальних активів після первісного визнання. Амортизація основних засобів і нематеріальних активів. Зменшення корисності основних засобів і нематеріальних активів.

6.1. Визначення необоротних матеріальних активів, їх класифікація та оцінка

Методологічні засади фінансового обліку операцій з необоротними матеріальними активами визначені міжнародними стандартами бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби», 17 «Оренда», 38 «Нематеріальні активи», 40 «Інвестиційна нерухомість», 36 «Зменшення корисності активів», 5 «Непоточні активи, що утримуються для продажу»; нормативно-правовим актом Міністерства фінансів – «Інструкція з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів, документів і розрахунків», затверджена наказом МФУ № 69 від 11.08.1994 р.; нормативно-правовими актами Національного банку України – «Інструкція з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України», затверджена Постановою правління НБУ № 480 від 20.12.2005 р. зі змінами та доповненнями.

До 01.01.2008 р. комерційні банки України обліковували лише основні засоби за рахунком 4400, але після 01.01.2008 р. Національним банком України було внесено зміни до нормативно-правових актів, які регулюють діяльність банків, згідно з вимогами МСБО, та було виділено облік основних засобів за рахунком 4400 «Основні засоби», облік необоротних активів, утримуваних для продажу, за рахунком 3408 «Необоротні активи, утримувані для продажу» та облік інвестиційної нерухомості – за рахунком 4410 «Інвестиційна нерухомість».

Необоротні активи – це основні засоби (необоротні матеріальні активи) та нематеріальні активи. **Необоротні активи, утримувані для продажу** – необоротні активи, що утримуються з метою продажу, та їх балансова вартість відшкодуватиметься шляхом операції з продажу, а не поточного використання.

Основними засобами визначаються матеріальні активи, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за один рік), та

які банк утримує з метою використання їх у процесі своєї діяльності, надання послуг, здавання в лізинг (оренду) іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій. Критерії визнання об'єкта основних засобів активом:

- існує достатня вірогідність, що банк отримує економічні вигоди;
- собівартість активу може бути надійно оцінена.

Одиницею обліку є об'єкт основних засобів, який являє собою повністю завершений пристрій з усіма пристосуваннями і приладдям до нього; або окремих конструктивно відокремлений предмет, призначений для виконання певних самостійних функцій; чи відокремлений комплекс конструктивно з'єднаних предметів одного або різного призначення, що мають для їх обслуговування загальні пристосування, приладдя, управління та єдиний фундамент, внаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, а комплекс – певну роботу тільки у складі комплексу, а не самостійно; або незавершені капітальні інвестиції; або інший актив, який відповідає визначенню основних засобів; або частина активу, яка відповідає визначенню основних засобів та контролюється банком; або частина активу, яка відповідає визначенню основних засобів та має строк експлуатації, відмінний від інших частин. Тобто, якщо один об'єкт основних засобів складається з частин, які мають різний термін корисного використання, то кожна з цих частин може визнаватися в бухгалтерському обліку як окремих об'єкт основних засобів.

Для цілей бухгалтерського обліку основні засоби класифікуються за такими групами:

- основні засоби: земельні ділянки; будинки, споруди і передавальні пристрої; машини й обладнання; транспортні засоби; інструменти, прилади, інвентар (меблі); інші основні засоби;
- інші необоротні матеріальні активи: бібліотечні фонди; малоцінні необоротні матеріальні активи; тимчасові споруди; інші необоротні матеріальні активи.
- незавершені капітальні інвестиції.

У податковому обліку, згідно з *Податковим кодексом України*, основні засоби класифікуються на *виробничі й невиробничі*. Відповідно до пункту 144.3 Податкового кодексу України під терміном **«невиробничі основні засоби»** слід розуміти необоротні матеріальні активи, які не використовуються в господарській діяльності платника податку.

Згідно з «Інструкцією з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України», затвердженої Постановою

правління НБУ № 480 від 20.12.2005 р. зі змінами та доповненнями, застосовуються відповідні види вартісної оцінки основних засобів.

Первісна вартість – це історична (фактична) собівартість основних засобів чи нематеріальних активів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) основних засобів або нематеріальних активів.

Порядок визначення первісної вартості та характеристика вартісної оцінки залежно від сутності операції з надходження необоротних матеріальних активів:

- придбання основних засобів за плату – закупівельна ціна, у тому числі ввізні мита і невідшкодовувані податки за вирахуванням торгівельних знижок; прямі витрати на доставку активу до місця призначення і приведення його в робочий стан, наприклад, винагородження працівникам, витрати на підготовку майданчика, первинні витрати на доставку і розвантаження, витрати на монтаж і складання; вартість тестування обладнання (за вирахуванням надходжень від продажу продукції в ході тестування); вартість професійних послуг; передбачувані витрати на розбирання і видалення активу. Не зараховуються у первісну вартість витрати на рекламу, витрати на здійснення господарської діяльності у новому регіоні, адміністративні та інші накладні витрати, початкові виробничі витрати та збитки, витрати впродовж простою активу, витрати на використання активу за новим призначенням.
- безоплатне отримання – первісна вартість, яка дорівнює справедливій вартості на дату отримання;
- переведення до основних засобів оборотних активів – первісна вартість, яка дорівнює собівартості оборотного активу;
- отримання внаслідок обміну на подібний об'єкт – первісна вартість, яка дорівнює залишковій вартості переданого об'єкта (якщо залишкова вартість більше справедливої вартості переданого об'єкта, то первісною вартістю є справедлива вартість);
- придбання внаслідок обміну на неподібний об'єкт – первісна вартість, яка дорівнює справедливій вартості переданого об'єкта, плюс/мінус сума грошових коштів або їх еквівалента, що сплачена під час обміну.

Балансова вартість – сума, за якою актив обліковують у балансі після вирахування будь-якої накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення його корисності.

Вартість, яка амортизується – первісна або переоцінена вартість основних засобів чи нематеріальних активів з вирахуванням їх ліквідаційної вартості.

Переоцінена вартість – вартість основних засобів або нематеріальних активів після їх переоцінювання.

Ліквідаційна вартість – попередньо оцінена сума, яку суб'єкт господарювання отримав би на поточний час від вибуття активу після вирахування всіх попередньо оцінених витрат на його вибуття, якщо актив є застарілим та перебуває в стані, очікуваному після закінчення строку його корисної експлуатації.

Теперішня вартість – дисконтована сума майбутніх платежів (з вирахуванням суми очікуваного відшкодування), яка, як очікується, буде потрібна для погашення зобов'язання в процесі поточної діяльності банку.

Залишкова вартість – різниця між первісною (переоціненою) вартістю і сумою нарахованого зносу.

Ринкова вартість – сума, яку можна отримати від продажу активу на активному ринку.

6.2. Аналітичний облік необоротних матеріальних активів

Згідно з вимогами діючого законодавства облік основних засобів має проводитись у місцях їх зберігання, експлуатації та в бухгалтерії, тобто у бек-офісі банку.

Наказ Міністерства статистики України № 52 від 29.12.1995 р. «Про затвердження типових форм первинного обліку» регламентує застосування єдиних уніфікованих форм первинних документів та реєстрів аналітичного обліку для обліку руху й зміни вартості основних засобів.

Регістром аналітичного обліку в місцях зберігання основних засобів є «**Інвентарний список основних засобів**» типової форми ОЗ-9. Він застосовується для пооб'єктного обліку основних засобів за місцем їх знаходження у матеріально відповідальних осіб. Цей реєстр складається у двох примірниках відповідальним виконавцем внутрішньобанківської бухгалтерії: один примірник зберігається в бухгалтерії, а другий – передається в підрозділ за місцезнаходженням об'єкта.

Відповідно до Наказу № 352 реєстрами аналітичного обліку основних засобів є **інвентарна картка обліку основних засобів** типової форми ОЗ-6, **картка обліку руху основних засобів** типової форми ОЗ-8 та **інвентарна книга**.

Інвентарна картка обліку основних засобів використовується як для усіх видів основних засобів та нематеріальних активів, так і для групового обліку однотипових об'єктів основних засобів, що надійшли в експлуатацію в одному календарному місяці. Вона виписується відповідальним виконавцем в одному примірнику й містить такі основні реквізити: номер картки, повне найменування і призначення об'єкта; дата і номер первинного документа; дата і номер акта про введення об'єкта в експлуатацію; підрозділ зберігання об'єкта; первісна вартість; коротка індивідуальна характеристика об'єкта; номер аналітичного обліку; посада і прізвище особи, що заповнила картку. Найважливішим для відображення операцій з необоротними матеріальними є документальне забезпечення здійснюваних операцій. Головним місце серед первинних документів є **Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів** типової форми ОЗ-1, який складається в одному примірнику. Для прийняття основних засобів по банку видається наказ керівника установи, за яким призначається уповноважена приймальна комісія, яка складає даний Акт на кожний об'єкт, що приймається, або на групу подібних об'єктів. Подібними є об'єкти, які мають однакові справедливу вартість та функціональне призначення.

Для узагальненого опису інвентарних карток з обліку необоротних активів є **інвентарна книга**. Рекомендована форма інвентарної книги міститься в Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів комерційних банків України, затвердженої постановою Правління НБУ № 475 від 11.12.2000 р.

Інвентарна книга ведеться з початку діяльності банківського інституту та має такі реквізити: порядковий номер й дата запису; дата і номер документа про надходження об'єкта; інвентарний номер і найменування об'єкта; кількість та одиниця виміру; суми за дебетом рахунка (надходження) та кредитом рахунка (вибуття); залишок, відмітка про вибуття й підпис відповідальної особи. Інвентарні номери об'єктів, які вибули, не можна присвоювати іншим об'єктам, що надійшли в банківську установу. У кінці кожного звітнього фінансового року відбувається звірення даних синтетичного та аналітичного обліку.

Для обліку зброї вводиться окрема інвентарна книга відповідно до Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, а також пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів, затвердженою наказом Міністерства внутрішніх справ України № 622 від 21.08.1998 р.

«Картка обліку руху основних засобів» типової форми ОЗ-8 є узагальненим регістром аналітичного обліку. Дана форма ведеться за класифікаційними групами основних засобів та використовується для складання звітності. Дані картки обліку руху основних засобів мають звірятися з даними синтетичного обліку.

6.3. Фінансовий облік надходження необоротних матеріальних активів

У фінансовому обліку банку рух необоротних матеріальних активів здійснюється на рахунках 4-го класу «Довгострокові вкладення, основні засоби та нематеріальні активи» Плану рахунків бухгалтерського обліку банківських установ.

Основні рахунки для обліку необоротних матеріальних активів:

3408 А «Необоротні активи, утримувані для продажу»,

4300 А «Нематеріальні активи»,

4309 КА «Накопичена амортизація нематеріальних активів»,

4310 А «Капітальні інвестиції на не введені в експлуатацію нематеріальні активи»,

4400 А «Основні засоби»,

4409 КА «Знос основних засобів»,

4410 А «Інвестиційна нерухомість»,

4419 КА «Знос інвестиційної нерухомості»,

4430 А «Капітальні інвестиції на незавершене будівництво і за не введені в експлуатацію основні засоби»,

4431 А «Обладнання, що потребує монтажу»,

4500 А «Інші необоротні матеріальні активи»,

4509 КА «Знос інших необоротних матеріальних активів».

Капітальні інвестиції – це витрати на придбання або створення матеріальних і нематеріальних необоротних активів. Балансові рахунки для обліку капітальних інвестицій є калькуляційними рахунками, які доцільно використовувати для всіх операцій з придбання, поліпшення та створення необоротних активів.

Для обліку розрахунків з придбання необоротних матеріальних активів використовується активний рахунок 3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів».

Кореспонденція рахунків з обліку придбання основних засобів (ОЗ) і нематеріальних активів (НА) за національну валюту: **Дебет** 3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів» **Кредит** 1001, 1200, 2600, 2620, 2650 – у разі передоплати.

Капітальні інвестиції за невведеними в експлуатацію ОЗ та НА: **Дебет** 4310, 4430, 4431 **Кредит** 3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів».

Визнання ОЗ і НА у балансі банку: **Дебет** 4300, 4400, 4500 **Кредит** 3510, 4310, 4430, 4431.

Безоплатно отримані необоротні матеріальні активи: **Дебет** 4400 **Кредит** 6499 «Інші доходи».

Придбання ОЗ і НА за іноземну валюту: **Дебет** 3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів» **Кредит** 1500 «Кореспондентські рахунки, відкриті в інших банках» – на суму в іноземній валюті;

Визнання необоротних матеріальних та нематеріальних активів у балансі банку: **Дебет** 3800 **Кредит** 3510 – на суму в іноземній валюті;

Дебет 4300, 4400, 4500, 4310, 4430 **Кредит** 3801 – на суму в гривнях за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату перерахування коштів в іноземній валюті. Облік ведеться за валютним курсом на дату перерахування коштів, оскільки дебіторська заборгованість з придбання ОЗ и НА належить до немонетарних статей.

Облік створених основних засобів і нематеріальних активів ведеться за первісною вартістю цих об'єктів, яка включає прямі витрати на оплату праці, прямі матеріальні витрати, інші витрати, безпосередньо пов'язані зі створенням цього активу та доведенням його до стану, придатного для використання за призначенням.

Відображення в бухгалтерському обліку створення ОЗ і НА:

1. Передоплата: **Дебет** 4310, 4430 **Кредит** 1200,2600,2620,2650.

2. Нарахування заробітної плати працівникам: **Дебет** 4310,4430 **Кредит** 3652 «Нарахування працівникам банку заробітної плати», 3653 «Утримання з працівників банку на користь третіх осіб».

3. Нарахування податків і зборів (обов'язкових платежів), пов'язаних з оплатою праці, до фондів соціального страхування: **Дебет** 4310,4430 **Кредит** 3622 «Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток».

4. Віднесення суми завершених капітальних інвестицій на вартість основних засобів і нематеріальних активів: **Дебет** 4300,4400 **Кредит** 4310, 4430.

Облік отримання необоротних матеріальних активів у порядку обміну на подібний чи неподібний об'єкт тісно пов'язаний із правильністю застосування вартісної оцінки об'єктів, які обмінюються, та визначенням результатів такого обміну.

Первісна вартість об'єкта ОЗ або НА, отриманого в обмін на подібний об'єкт, дорівнює залишковій вартості переданого об'єкта ОЗ

або НА. Якщо залишкова вартість переданого об'єкта перевищує його справедливу вартість, то різниця відображається за рахунком витрат 7490 «Негативний результат від вибуття нематеріальних активів і основних засобів». Первісною вартістю об'єкта ОЗ чи НА, отриманого в обмін на подібний об'єкт, є справедлива вартість переданого об'єкта. Справедлива вартість основних засобів і нематеріальних активів визначається незалежним оцінювачем (рис. 6.1):

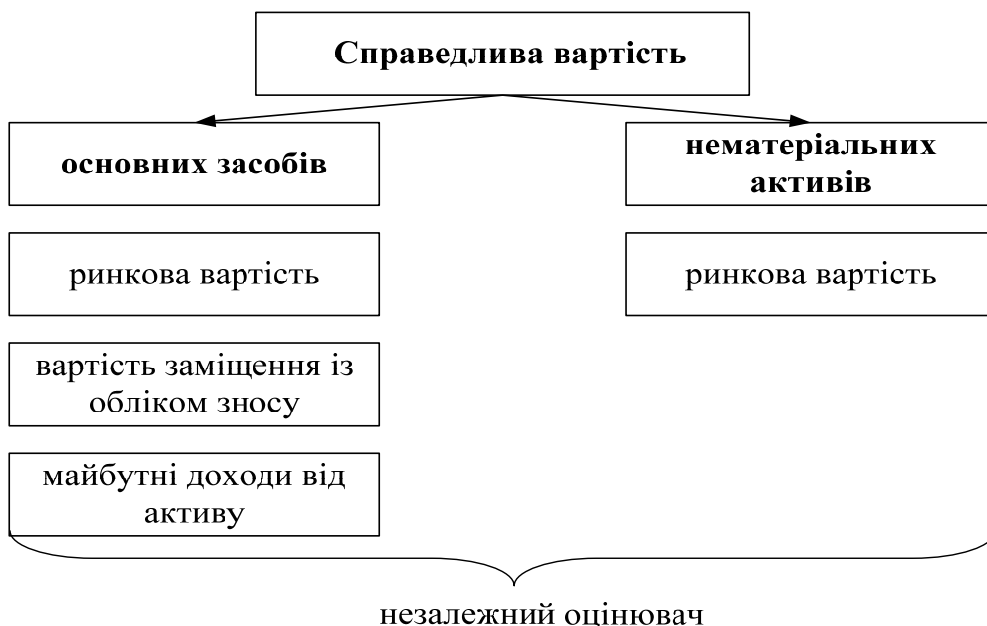


Рис. 6.1. Визначення вартості основних засобів і нематеріальних активів

У фінансовому обліку дані операції відиваються таким чином:

Придбання об'єкта, якщо залишкова вартість переданого активу дорівнює його справедливій вартості:

Дебет 4309, 4409, 4509 **Кредит** 4300, 4400, 4500 – на суму зносу переданого активу.

Дебет 4300, 4400, 4500 **Кредит** 4300, 4400, 4500 – на залишкову вартість переданого і первісну отриманого активу.

Придбання активу, якщо залишкова вартість переданого активу перевищує його справедливу вартість:

Дебет 4309, 4409, 4509 **Кредит** 4300, 4400, 4500 – на суму зносу переданого активу.

Дебет 4300, 4400, 4500 **Кредит** 4300, 4400, 4500 – на справедливу вартість переданого і первісну отриманого активу.

Дебет 7490 **Кредит** 4300,4400,4500 – на різницю між залишковою і справедливою вартістю переданого активу.

Первісна вартість об'єкта ОЗ або НА, отриманого в обмін на неподібний об'єкт, дорівнює справедливій вартості переданого об'єкта ОЗ або НА, збільшеній або зменшеній на суму грошових коштів або їх еквівалентів, що були передані/отримані під час обміну.

Придбання об'єкта необоротного активу, якщо залишкова вартість переданого активу дорівнює його справедливій вартості:

Дебет 4309, 4409, 4509 **Кредит** 4300, 4400, 4500 – на суму зносу переданого активу.

Дебет 4300,4400,4500 **Кредит** 4300,4400,4500 – на залишкову вартість переданого і первісну отриманого активу.

Придбання активу, якщо залишкова вартість переданого активу перевищує його справедливу вартість:

Дебет 4309, 4409, 4509 **Кредит** 4300, 4400, 4500 – на суму зносу переданого активу.

Дебет 4300, 4400, 4500 **Кредит** 4300, 4400, 4500 – на справедливу вартість переданого і первісну отриманого активу.

Дебет 7490 **Кредит** 4300, 4400, 4500 – на різницю між залишковою і справедливою вартістю переданого активу.

Збільшення первісної вартості об'єкта необоротного активу, отриманого під час обміну, на суму сплачених грошових коштів:

Дебет 4300, 4400, 4500 **Кредит** 1200, 2600, 2620, 2650.

Зменшення первісної вартості об'єкта необоротного активу, отриманого під час обміну, на суму одержаних грошових коштів:

Дебет 1200, 2600, 2620, 2650 **Кредит** 4300, 4400, 4500.

У фінансовому обліку банку окремо обліковуються необоротні активи, утримувані для продажу, якщо їх балансова вартість відшкодуватиметься шляхом операції з продажу, а не поточного використання. Необоротні активи можуть бути класифіковані як утримувані для продажу тільки при виконанні таких вимог: стан активів, у якому вони перебувають, дає змогу здійснити негайний продаж і є високий ступінь імовірності їх продажу протягом року з дати класифікації. Дані активи оцінюються за найменшою з двох оцінок: балансовою вартістю або справедливою вартістю за вирахуванням витрат на продаж. Амортизація на такі активи не нараховується.

Відображення у фінансовому обліку необоротних активів, утримуваних для продажу:

1. Переведення необоротних активів до категорії утримуваних для продажу: **Дебет** 4309, 4409, 4419, 4509 **Кредит** 4300, 4400, 4410, 4500 – на суму накопиченого зносу.

Дебет 3408 «Необоротні активи, утримувані для продажу» **Кредит** 4300, 4400, 4410, 4500 – на суму балансової вартості.

За необоротними активами, що обліковуються за переоціненою вартістю, сума дооцінки залишається до часу вибуття або декласифікації необоротних активів.

2. У разі збільшення справедливої вартості необоротних активів за вирахуванням витрат на продаж банк визнає дохід: **Дебет** 3408 **Кредит** 6499 «Інші доходи».

3. В разі зниження справедливої вартості необоротних активів банк визнає втрати від зменшення корисності активів за вирахуванням витрат на продаж: **Дебет** 7499 «Інші витрати» **Кредит** 3408.

Згідно з «Інструкцією з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України», затвердженою Постановою правління НБУ № 480 від 20.12.2005 р. зі змінами та доповненнями, у фінансовому обліку банківського інституту на окремих рахунках ведеться облік інвестиційної нерухомості.

До інвестиційної нерухомості належать:

- земля, що утримується з метою отримання вигід від зростання капіталу в довгостроковій перспективі;
- земля, подальше використання якої на цей час не визначено;
- будівля, що перебуває у власності банку або у розпорядженні за договором про фінансовий лізинг та надається в лізинг за одним або кількома договорами про оперативний лізинг;
- будівля, не зайнята на цей час і призначена для надання в лізинг за одним або кількома договорами про оперативний лізинг.

Передоплата при придбанні інвестиційної нерухомості відображається так

Дебет 3510 **Кредит** 1001, 1200, 2600, 2620, 2650.

Визнання інвестиційної нерухомості в балансі банку:

Дебет 4410 **Кредит** 3510.

Банк має оцінювати інвестиційну нерухомість на кожну наступну після первісного визнання дату балансу. Зміни справедливої вартості об'єкта інвестиційної нерухомості відображаються в бухгалтерському обліку такими проводками:

1. У разі збільшення вартості: **Дебет** 4410 **Кредит** 6394 «Доходи від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості».

2. У разі зменшення вартості: **Дебет** 7394 «Витрати від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості» **Кредит** 4410.

3. Якщо об'єкт інвестиційної нерухомості оцінюється за первісною вартістю, тобто собівартістю, то виконуються такі проводки:

а) Нарахування амортизації: **Дебет** 7423 «Амортизація» **Кредит** 4419.

б) Зменшення корисності: **Дебет** 7499 **Кредит** 4419.

6.4. Поліпшення та підтримка у робочому стані необоротних активів

У фінансовому обліку застосовуються два підходи до віднесення витрат на ремонт та покращення основних засобів (рис. 6.2):

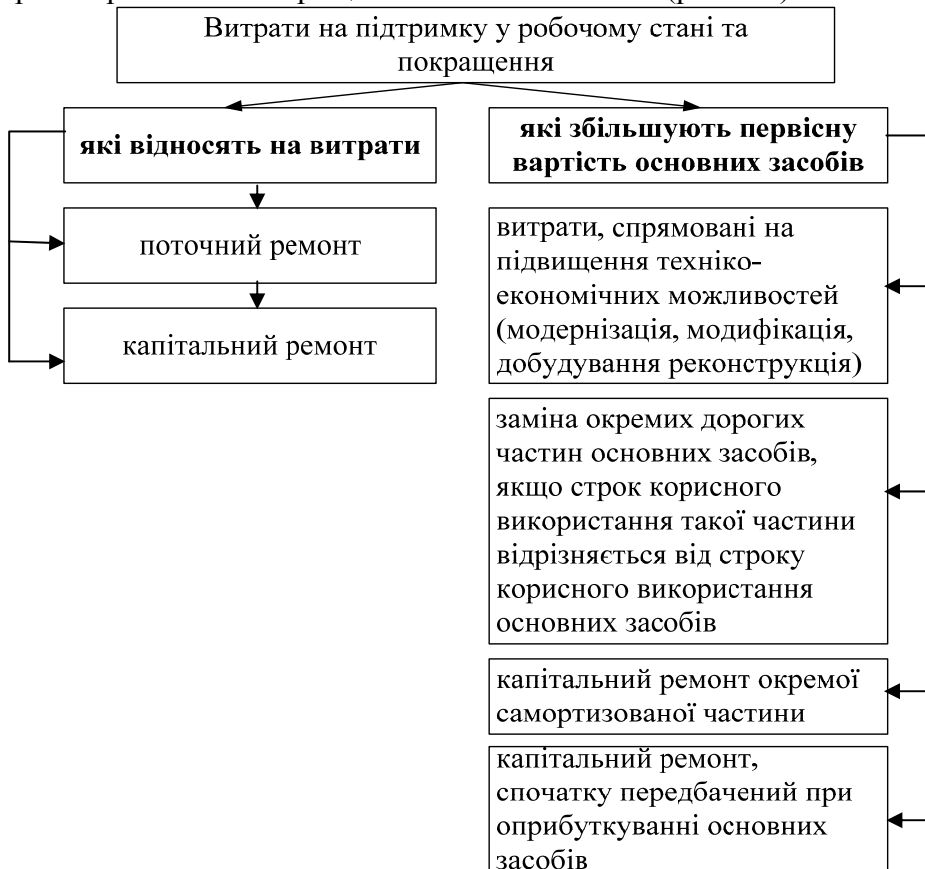


Рис. 6.2. Бухгалтерський облік витрат на ремонт та покращення

Облік витрат, пов'язаних із поліпшенням основних засобів (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо) та вдосконаленням нематеріальних активів, здійснюється за рахунками обліку капітальних інвестицій.

Первісна вартість основних засобів та нематеріальних активів збільшується на суму цих витрат, у результаті чого збільшуються очікувані майбутні економічні вигоди. Поліпшення необоротних активів відображається у бухгалтерському обліку:

1. Передоплата: **Дебет** 4310, 4430 **Кредит** 1200, 2600, 2620, 2650.

2. Віднесення суми витрат на поліпшення та вдосконалення на збільшення вартості об'єкта: **Дебет** 4300, 4400 **Кредит** 4310, 4430.

Витрати, що здійснюються для підтримки об'єктів ОЗ та НА у придатному для використання стані, включаються до складу витрат звітного періоду і не впливають на його залишкову вартість. Так, коли здійснюється передоплата, у фінансовому обліку вона відображається: **Дебет** 3519 «Дебіторська заборгованість за послуги» **Кредит** 1200, 2600.

При відображенні факту виконаних робіт: **Дебет** 7420 «Витрати на утримання власних основних засобів та нематеріальних активів» **Кредит** 3519.

6.5. Бухгалтерський облік основних засобів і нематеріальних активів після первісного визнання

Після первісного визнання об'єкта основних засобів і нематеріальних активів його подальший облік має здійснюватися за первісною вартістю (собівартістю) з вирахуванням накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності або за переоціненою вартістю (справедливою вартістю) з вирахуванням накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності (рис. 6.3).

У разі застосування методу первісної вартості переоцінка необоротних активів не виконується.

Облік переоцінки за 1-м методом:

Переоцінка первісної вартості: **Дебет** рахунки ОЗ і НМА (4300, 4400) **Кредит** рахунки резерву переоцінки (5100,5101).

Переоцінка накопиченого зносу: **Дебет** рахунки резерву переоцінки (5100,5101); **Кредит** рахунки накопиченого зносу (4309, 4409).

Методи переоцінки

1) Переоцінка первісної вартості та зносу

1. Розраховується індекс переоцінки ($i_{\text{пер}} = \text{справедлива вартість} / \text{залишкова вартість}$)
2. Первісна вартість $\cdot i_{\text{пер}}$
3. Накопичений знос $\cdot i_{\text{пер}}$

2) Переоцінка залишкової вартості (для будівель та споруд)

1. Списання накопиченого зносу (до нуля)
2. Залишкова вартість до оцінюється до справедливої

Рис. 6.3. Методи переоцінки

Якщо банк обирає **другий метод оцінки**, то переоцінку потрібно здійснювати за умови, що залишкова вартість об'єкта суттєво відрізняється від його справедливої вартості на дату складання балансу.

При тому на ту саму дату мають переоцінюватись усі об'єкти групи основних засобів, до якої належить цей об'єкт. Оцінку нематеріальних активів за справедливою вартістю банки здійснюють, якщо для таких активів є активний ринок.

Під час проведення переоцінки основних засобів та нематеріальних активів накопичена амортизація відображається в бухгалтерському обліку на дату переоцінки за одним із наведених методів:

1. Накопичена амортизація перераховується пропорційно зміні балансової вартості об'єкта основних засобів та нематеріальних активів таким чином, щоб після переоцінки балансова вартість дорівнювала переоціненій вартості. Переоцінена первісна вартість і сума зносу об'єкта основних засобів та нематеріальних активів визначається множенням первісної вартості та суми зносу об'єкта основних засобів та нематеріальних активів на індекс переоцінки. Індекс переоцінки визначається діленням справедливої вартості об'єкта, який переоцінюється, на його залишкову вартість. Такий метод не потребує перегляду норми амортизації.

2. Накопичена амортизація вираховується з первісної (переоціненої) вартості об'єкта основних засобів та нематеріальних

активів, а отримана на нетто-основі балансова вартість переоцінюється до його справедливої вартості. За цим методом переоцінена вартість об'єкта дорівнює його справедливій вартості, а накопичена амортизація дорівнює нулю. Цей метод, як правило, використовується для будівель та споруд.

Сума дооцінки залишкової вартості об'єкта основних засобів та нематеріальних активів залучається до складу додаткового капіталу, а сума уцінки – до складу витрат.

Дооцінка ОЗ та НА відображається: **Дебет** 4300, 4400, 4500 **Кредит** 5100 «Результати переоцінки основних засобів», 5101 «Результати переоцінки нематеріальних активів».

Одночасно: **Дебет** 5100, 5101 **Кредит** 4309, 4409, 4509.

Уцінка ОЗ здійснюється за рахунок дооцінки цих об'єктів, в разі недостатності суми дооцінки – за рахунок витрат банку: **Дебет** 5100, 5101, 7499 (за відсутності кредитового залишку за рахунком 5100) **Кредит** 4300, 4400, 4500.

Одночасно: **Дебет** 4309, 4409, 4509 **Кредит** 5100, 5101.

6.6. Амортизація основних засобів і нематеріальних активів

Вартість усіх необоротних (матеріальних та нематеріальних) активів підлягає амортизації (крім вартості землі й незавершених капітальних інвестицій, предметів антикваріату).

Нарахування амортизації необоротних активів виконується протягом строку корисного використання об'єкта, який встановлюється банком під час їх первісного визнання та переглядається в разі зміни очікуваних вигід від його використання та наприкінці кожного фінансового року.

Нарахування амортизації припиняється тільки на одну з двох дат, що настає раніше: на дату переведення активів до категорії необоротних активів, утримуваних для продажу, або на дату припинення визнання активів.

Нарахування амортизації починається з першого числа місяця, наступного за звітним, у якому об'єкт ОЗ і НА став придатним для корисного використання, і припиняється, починаючи з першого числа місяця, наступного за місяцем вибуття об'єкта ОЗ та НА.

Амортизація об'єкта ОЗ та НА нараховується, виходячи з нового строку корисного використання, починаючи з місяця, наступного за

місяцем зміни строку корисного використання. Нарахована сума амортизації ОЗ та НА у фінансовому обліку відбивається такою проводкою: Дебет 7423 «Амортизація» Кредит 4309, 4409, 4509.

Метод амортизації основних засобів і нематеріальних активів обирається банком самостійно й нараховується вона щомісяця. Амортизацію основних засобів банки нараховують із застосуванням нижченаведених методів (рис. 6.4).



Рис. 6.3. Облік амортизації основних засобів

Прямолінійний, за яким річна сума амортизації визначається діленням вартості, що амортизується, на строк корисного використання об'єкта основних засобів.

Амортизація за прямолінійним методом

$$AO_m = \frac{ПВ - ЛВ}{К}, \quad (6.1)$$

де AO_m – місячна сума амортизації;

$ПВ$ – первісна вартість основних засобів;

$ЛВ$ – його ліквідаційна вартість;
 $к$ – кількість місяців експлуатації.

Ліквідаційна вартість активу – заздалегідь оцінена сума, яку суб'єкт господарювання отримав би у даний час після вирахування усіх заздалегідь оцінених витрат на його вибуття, якщо актив є застарілим і знаходиться у стані, очікуваному після закінчення строку його корисної експлуатації.

Зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату, з якої починається нарахування амортизації, та річної норми амортизації.

Річна норма амортизації у відсотках обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта в результаті ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість;

$$АО = \text{залишкова вартість} \times \text{норма амортизації}. \quad (6.2)$$

Норма амортизації

$$НА = \left(1 - \left(\frac{ЛВ}{ПВ} \right)^{\frac{1}{n}} \right) \cdot 100\%, \quad (6.3)$$

де $ПВ$ – первісна вартість;

$ЛВ$ – ліквідаційна вартість;

n – кількість періодів експлуатації(років/ місяців).

Прискореного зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної його вартості на дату, з якої починається нарахування амортизації, та річної норми амортизації, яка обчислюється залежно від строку корисного використання об'єкта, і подвоюється.

Кумулятивного, за яким річна сума амортизації визначається як добуток вартості, що амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання.

Виробничого, за яким місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації.

Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, що амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який банк очікує виконати з використанням об'єкта основних засобів.

$$AO = \frac{ПВ}{\text{сумарний випуск} \cdot \text{випуск за період}}. \quad (6.4)$$

Амортизація інших необоротних матеріальних активів нараховується за першим або четвертим методами, а амортизація малоцінних необоротних матеріальних активів і бібліотечних фондів може нараховуватись у першому місяці використання об'єкта в розмірі 50% його вартості, що амортизується, а решта 50% вартості, що амортизується – у місяці їх вилучення з активів або в першому місяці використання об'єкта в розмірі 100% його вартості.

Вимоги щодо змін норм і методів амортизації викладені в Інструкції 480 (п. 2.2. гл. 2). Банк має регулярно, в кінці кожного фінансового року, переглядати методи нарахування амортизації на відповідність очікуваним економічним вигодам.

При необхідності треба змінити строки та методи амортизації, відображаючи такі зміни в обліку як зміна облікової оцінки (рис. 6.5).



тільки за наявності активного ринку

Рис. 6.5. Облікова оцінка

6.7. Зменшення корисності основних засобів і нематеріальних активів

Банки зобов'язані на кожен дату балансу визначати зменшення корисності, якщо є свідчення можливої втрати економічної вигоди, а саме (рис. 6.6):

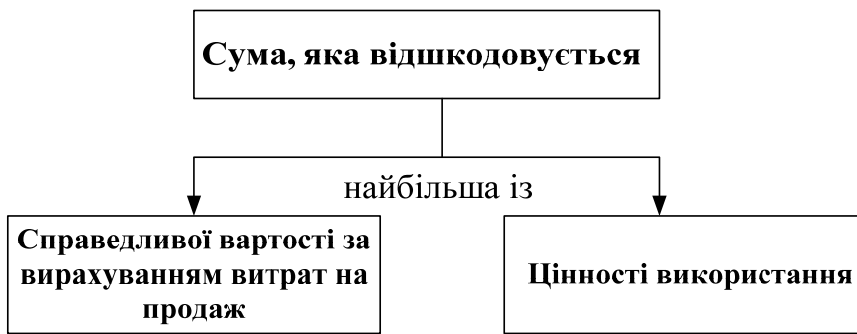


Рис. 6.6. Порядок визначення зменшення корисності

- протягом періоду експлуатації ринкова вартість активу зменшилася значно більше, ніж це очіувалося, внаслідок плину часу або використання;
- відбулися значні зміни у використанні об'єкта, пов'язані з негативним впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів;
- ринкові ставки відсотка або ринкові показники прибутковості інвестицій збільшилися і це збільшення, можливо вплине на ставку дисконту, яка застосовуватиметься під час обчислення вартості використання активу;
- моральне старіння або фізичне пошкодження об'єктів;
- економічна ефективність є нижчою, ніж очікувана.

При визначенні суми зменшення корисності маємо отримати три величини: **балансову вартість активу, чисту ціну реалізації та вартість використання**. Порівнюємо ці показники:

1) Визначаємо суму очікуваного відшкодування (як зазначалось, це більша з двох сум – із чистої ціни реалізації та вартості використання);

2) Порівнюємо балансову вартість із сумою очікуваного відшкодування; якщо сума очікуваного відшкодування **більша** балансової вартості, то визначаємо суму зменшення корисності:

$$ЗК = БВ - СОВ . \quad (6.5)$$

Втрати від зменшення корисності за необоротними активами, які переоцінювалися, – визнаються у звіті про фінансові результати, а за необоротними активами, які переоцінювалися, – зменшенням додаткового капіталу за результатами переоцінки:

1. Втрати від зменшення корисності об'єктів ОЗ та НА залучаються до складу витрат звітного періоду зі збільшенням у балансі суми зносу основних засобів та накопиченої амортизації об'єктів нематеріальних активів: **Дебет 7499 Кредит 4309, 4409.**

2. Втрати від зменшення корисності об'єктів ОЗ та НА, що обліковуються за переоціненою вартістю, спрямовуються на зменшення додаткового капіталу із включенням різниці між сумою чергової уцінки залишкової вартості об'єкта ОЗ та НА і сумою перевищення до витрат звітного періоду: **Дебет 5100,5101,7499 Кредит 4300,4400.**

Одночасно: **Дебет 4309,4409 Кредит 5100,5101.**

6.8. Вибуття основних засобів і нематеріальних активів

Об'єкти основних засобів і нематеріальних активів припиняють визнаватися в балансі в разі їх вибуття внаслідок продажу, безоплатного передавання, втрати або невідповідності критеріям їх визнання як активів.

Фінансовий результат від вибуття об'єктів основних засобів і нематеріальних активів визначається як різниця між надходженням коштів за основні засоби і нематеріальні активи з вирахуванням непрямих податків і витрат, пов'язаних із вибуттям об'єктів ОЗ і НА, та їх залишковою вартістю. Реалізація та безоплатне передавання необоротних активів в бухгалтерському обліку відбивається таким чином:

1. У разі перевищення суми залишкової вартості об'єкта порівняно із сумою виторгу від його реалізації: **Дебет 1200, 2600, 2620, 2650, 4309, 4409, 4509, 7490 Кредит 4300, 4400, 4500.**

2. У разі перевищення суми виторгу від реалізації порівняно із сумою залишкової вартості об'єкта: **Дебет 1200, 2600, 2620, 2650, 4309, 4409, 4509 Кредит 4300, 4400, 4500, 6490.**

3. Під час вибуття об'єктів ОЗ та НА, які раніше були переоцінені, різниця між сумою перевищення попередніх дооцінок і сумою попередніх уцінок залишкової вартості цих об'єктів включаються до складу нерозподіленого прибутку з одночасним зменшенням додаткового капіталу: **Дебет 5100, 5101 Кредит 5030 «Нерозподілені прибутки минулих років».**

У разі часткової ліквідації об'єкта основних засобів його первісна або переоцінена вартість і знос зменшуються відповідно на суму первісної або переоціненої вартості та зносу ліквідованої частини об'єкта: **Дебет 4409, 7490 Кредит 4400.**

Під час списання з балансу основних засобів здійснюються такі проводки: Дебет 4409, 4509 Кредит 4400, 4500 – на суму зносу. Дебет 7490 Кредит 4400, 4500 – на залишкову вартість.

Питання для самоконтролю

1. Як ви розумієте поняття «необоротні активи», «основні засоби».
2. У чому полягає сутність поняття «амортизація необоротних активів»?
3. Як документально оформлюється рух необоротних активів?
4. Як відбувається характеристика вартісної оцінки основних засобів і нематеріальних активів.
5. Як ви розумієте сутність поняття «інвентарний об'єкт основних засобів»?
6. Як виконуються балансові рахунки з обліку капітальних інвестицій?
7. Яка мета облікових процедур з придбання та створення основних засобів?
8. Яким є порядок проведення інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів?
9. Як обліковуються результати інвентаризації?
10. Як здійснюється облік надходження основних засобів шляхом обміну на подібний об'єкт?
11. Як здійснюється облік надходження основних засобів шляхом обміну на неподібний об'єкт?
12. Як виконується облік реалізації необоротних активів?
13. Як обліковується списання непридатних до використання активів?
14. Які методи використовуються для обліку амортизації основних засобів?
15. Яким є строк амортизації нематеріальних активів?
16. Як переоцінюються основні засоби?
17. Як обліковуються результати переоцінки необоротних активів?
18. З якою метою обліковуються необоротні активи при переході банків на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності?
19. Якими є особливості фінансового обліку основних засобів банківських установ на сучасному етапі розвитку нашої країни та шляхи удосконалення згідно зі світовим досвідом?

20. Які ви знаєте проблеми автоматизації процесів обліку та контролю необоротних активів банків?

21. Які особливості обліку необоротних активів, утримуваних для продажу?

22. Яка специфіка фінансового обліку інвестиційної нерухомості у банківських інститутах?

23. Що є загального та відмінного у фінансовому та податковому обліку необоротних активів банківських інститутів на сучасному етапі розвитку країни?

Тестові завдання

У тестах оберіть одну правильну відповідь.

1. Які з названих рахунків є пасивними?

- А) вкладення в асоційовані банки;
- Б) емісія боргових цінних паперів;
- В) операційні основні засоби.

2. Витрати на ремонт автотранспорту, комп'ютерної техніки враховуються на рахунку:

- А) 7420;
- Б) 7395;
- В) 7399.

Документальним відображенням амортизації є:

- А) амортизаційний опис;
- Б) амортизаційна відомість;
- В) амортизаційні накладні, направлені на підпис керівникові відділення банку.

4. Заздалегідь оцінена сума, яку суб'єкт господарювання отримав би у даний час після вирахування усіх заздалегідь оцінених витрат на його вибуття, якщо актив є застарілим і знаходиться у стані, очікуваному після закінчення строку його корисної експлуатації – це вартість активу:

- А) ліквідаційна;
- Б) справедлива;
- В) балансова.

5. Банки зобов'язані на кожен дату балансу визначати зменшення корисності, якщо є свідчення можливої втрати економічної вигоди, а саме:

- А) моральне старіння або фізичне пошкодження об'єктів;
- Б) економічна ефективність є нижчою, ніж очікувана;
- В) обидві відповіді правильні.

6. Які є два підходи до віднесення витрат на ремонт та покращення основних засобів у фінансовому обліку?

А) віднесення на витрати або збільшення первісної вартості основних засобів;

Б) віднесення на витрати або віднесення на прибутки/збитки;

В) збільшення первісної вартості основних засобів.

7. Який балансовий рахунок необхідно використовувати для обліку основних засобів?

А) рахунок 4400;

Б) рахунок 4410;

В) рахунок 4500.

8. Який балансовий рахунок необхідно використовувати для обліку інвестиційної нерухомості?

А) рахунок 4400;

Б) рахунок 4410;

В) рахунок 4500.

9. Який балансовий рахунок необхідно використовувати для обліку інших необоротних матеріальних активів?

А) рахунок 4400;

Б) рахунок 4410;

В) рахунок 4500.

10. Який балансовий рахунок необхідно використовувати для обліку нематеріальних активів?

А) рахунок 4410;

Б) рахунок 4500;

В) рахунок 4300.

Приклади розв'язання типових задач

Приклад 1 (Придбання). У березні 2012 р. банком було придбано банкомат, договірна вартість якого склала 80 000 грн, в тому числі ПДВ. Крім того, банком понесено витрати з доставки та монтажу цього обладнання у сумі 10 000 грн. Банкомат встановлено та введено в експлуатацію в квітні 2012 р. Відобразити операції на рахунках бухгалтерського обліку.

Розв'язання

Дебет 3510 Кредит 1200 – 80 000,00 грн – перерахована передоплата за банкомат постачальнику.

Дебет 4430,4431 Кредит 3510 – 80 000,00 грн – оприбутковано обладнання за накладною.

Дебет 3519 Кредит1200 – 10 000,00 грн – перераховано передоплату постачальнику послуг з доставки та монтажу банкомата.

Дебет 4430, 4431 Кредит 3519 – 10 000,00 грн – оприбутковано виконані роботи з монтажу.

Дебет 4400 Кредит 4430, 4431 – 90 000,00 грн – введено в експлуатацію банкомат.

Приклад 2. (Нарахування амортизації). В банку використовується прямолінійний метод амортизації основних засобів та нематеріальних активів.

Розрахувати загальну суму щомісячних амортизаційних відрахувань та відбити в обліку операцію нарахування амортизації, якщо первісна вартість нематеріальних активів (НМА) банку складає 60 000,00 грн з корисним терміном експлуатації 2 роки та первісна вартість основних засобів (ОЗ) складає 350 000,00 грн з корисним терміном експлуатації 5 років.

Розв'язання

Місячна сума відрахувань НМА: $60\,000,00 \div (2 \cdot 12) = 2500,00$ грн.

Місячна сума відрахувань ОЗ: $350\,000,00 \div (5 \cdot 12) = 5833,33$ грн.

Бухгалтерські проводки:

Дебет 7423 Кредит 4309 – 2 500,00 грн нараховано амортизацію за НМА.

Дебет 7423 Кредит 4409 – 5 833,33 грн нараховано амортизацію за ОЗ.

Приклад 3 (Вибуття). Банком проданий автомобіль на умовах передоплати непов'язаній особі за ціною реалізації 82 000,00 грн, в тому числі ПДВ. Первісна вартість авто 80 000,00 грн, в т.ч. ПДВ, знос – 20 000,00 грн. Розрахувати фінансовий результат вибуття основного засобу та віддзеркалити ці операції за бухгалтерськими проводками.

Розв'язання

Дебет 1200 Кредит 3739 – 82 000,00 грн надійшла оплата за автомобіль.

Дебет 3739 Кредит 3622 – 13 666,67 грн нараховано ПДВ від суми продажу автомобіля.

Дебет 3739 Кредит 4400 – 60 000,00 грн списана залишкова вартість автомобіля.

Дебет 4409 Кредит 4400 – 20 000,00 грн. списано знос вибутого ОЗ.

Дебет 3739 Кредит 6490 – 8 333,33 грн відображено дохід банку – перевищення суми виторгу від реалізації порівняно з сумою залишкової вартості автомобіля.

Список використаної літератури

1. Международные стандарты финансовой отчетности 2011. – М.: Аскери-АССА, 2011. – 998 с.

2. Облік і аудит у банках: навчальний посібник / за ред. О. Г. Кореневої, Н. Г. Слав'янської. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. – 493 с.

3. Облік і аудит у банках: підручник / За заг. ред. А. М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2006. – 536 с.

4. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України: постанова Правління Національного банку України від 20.12.2005 № 480 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0040-06>.

5. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України: постанова НБУ України від 17.06.2004 р. № 280, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0918-04>.

ТЕМА 7. ОБЛІК ЗАПАСІВ ТОВАРНО-МАТЕРІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ

- 7.1. Склад та оцінка запасів товарно-матеріальних цінностей (ТМЦ).
- 7.2. Облік придбання та вибуття запасів товарно-матеріальних цінностей.

Програмна анотація

Методологічні підходи до побудови фінансового обліку матеріальних цінностей. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку №2 «Запаси». Справедлива вартість запасів. Методи відпускання запасів господарських матеріалів зі складу на експлуатацію, продаж чи інше вибуття.

Основні завдання фінансового обліку запасів товарно-матеріальних цінностей. Облік придбання та вибуття запасів товарно-матеріальних цінностей.

Первинні документи з обліку ТМЦ. Методика обліку руху ТМЦ. Інвентаризація товарно-матеріальних цінностей.

7.1. Склад та оцінка запасів товарно-матеріальних цінностей (ТМЦ)

Методологічні підходи до побудови фінансового обліку матеріальних цінностей закладені у Міжнародному стандарті бухгалтерського обліку № 2 «Запаси». За цим положенням **запаси – це активи**, які:

- утримуються для подальшого продажу за умов звичайної діяльності;
- перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва;
- утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг та управління підприємством.

Запаси визнаються активом, якщо існує ймовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з їх використанням, та їх вартість може бути достовірно визначена.

На дату придбання запаси оцінюються за первісною вартістю. Первісна вартість запасів, придбаних за плату, складається:

- із суми, що сплачуються згідно з договором постачальнику за вирахуванням непрямих податків,

- суми ввізного мита,
- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням запасів, які не відшкодовуються підприємству,
- транспортно-заготівельні витрати,
- інші витрати, безпосередньо пов'язані з придбанням запасів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях (прямі витрати на оплату праці, а також на підвищення якісних технічних характеристик запасів).

Первісною вартістю безоплатно отриманих запасів визнається їх справедлива вартість.

А первісна вартість запасів, придбаних у результаті обміну на подібні запаси, дорівнює балансовій вартості переданих запасів.

Якщо балансова вартість переданих запасів перевищує їх справедливу вартість, то первісною вартістю отриманих запасів є їх справедлива вартість, а різниця між ними включається до складу витрат звітного періоду.

Згідно з МСБО № 2 «Запаси» відпускання запасів господарських матеріалів зі складу на експлуатацію, продаж чи інше вибуття здійснюється за вартістю, що визначається за допомогою одного з нижчеперелічених методів:

- ідентифікована вартість відповідної одиниці запасів,
- середньозважена собівартість.
- вартість перших за часом надходження запасів – «перше надходження – перший видаток» (FIFO).

7.2. Облік придбання та вибуття запасів товарно-матеріальних цінностей

Основними завданнями фінансового обліку запасів товарно-матеріальних цінностей є:

- правильне й своєчасне документування і відображення операцій за рухом запасів господарських матеріалів,
- контроль за залишками, надходженням і витратами запасів,
- контроль за зберіганням запасів.

Первинні документи з обліку ТМЦ складаються на бланках типових форм, затверджених Державним комітетом статистики України, або з використанням самостійно виготовлених бланків, які мають

обов'язково містити реквізити типових форм – накази Державного комітету статистики України: «Про затвердження типових первинних облікових документів з обліку сировини та матеріалів» від 21.06.1996 р. № 193, «Про затвердження типових форм первинних облікових документів з обліку малоцінних та швидкозношуваних предметів» від 22.05.1996 р. № 145, «Про затвердження типових форм первинного обліку» від 27.07.1998 р. № 263 та «Інструкції про порядок їх виготовлення, зберігання і застосування» з огляду на зміни та доповнення.

Методика обліку руху ТМЦ обирається банком самостійно залежно від наявності в ньому складських приміщень. За їх відсутності в розпорядженні банку придбані ТМЦ, згідно з Обліковою політикою банку, передаються в експлуатацію або підзвіт для зберігання, минувши склад, а їх первісна вартість списується на витрати.

У фінансовому обліку придбання товарно-матеріальних цінностей за національну валюту відбивається таким чином:

На дату попередньої оплати постачальнику: **Дебет** 3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів» **Кредит** 1200.

При оплаті за рахунок готівкових коштів на суму готівки, виданої підзвіт: **Дебет** 3551 «Аванси працівникам банку на господарські витрати» **Кредит** 1001.

На дату отримання товарно-матеріальних цінностей: **Дебет** 3400 «Запаси матеріальних цінностей на складі», 3410 «Малоцінні та швидкозношувані предмети на складі», якщо банк має склад, **або**

Дебет 3402 «Запаси матеріальних цінностей особи», якщо банк не має складу **Кредит** 3510, 3551.

Передача в експлуатацію ТМЦ згідно з Актом на списання, який підписується членами постійно діючої комісії, затвердженої наказом банку: **Дебет** рахунків 7-го класу витрат залежно від напрямів їх використання **Кредит** 3400, 3402, 3410, 3510.

Поліпшення власних основних засобів: **Дебет** 4430 **Кредит** 3402.

Поліпшення основних засобів, отриманих в оперативний лізинг: **Дебет** 4530 «Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)» **Кредит** 3402.

Віднесення суми завершеного поліпшення основних засобів, отриманих в оперативний лізинг: **Дебет** 4500 «Інші необоротні матеріальні активи» **Кредит** 4530.

Видача господарських матеріалів зі складу у підзвіт підзвітній особі: **Дебет** 3402 **Кредит** 3400.

Списання з балансу пошкоджених, застарілих та зіпсованих ТМЦ згідно з Актом на списання вартості матеріальних цінностей із

зазначенням причин: **Дебет** рахунки витрат залежно від використання цінностей за призначенням **Кредит** 3400,3410,3402.

При списанні з балансу ТМЦ внаслідок нестачі, виявленої під час інвентаризації, для відшкодування збитків матеріально відповідальними особами: **Дебет** 3552 «Нестачі та інші нарахування на працівників банку» **Кредит** 3400, 3402, 3410.

У разі відшкодуванні вартості ТМЦ: **Дебет** 1200, 1001, 1002 **Кредит** 3552.

До часу встановлення осіб, які мають відшкодувати нестачі або витрати: **Дебет** 7499 **Кредит** 3400,3402,3410.

Одночасно:

Дебет 9617 «Списана у збиток заборгованість банків за іншими активами» **Кредит** 991.

Після встановлення осіб, які мають відшкодувати збитки, належна до відшкодування сума зараховується до дебіторської заборгованості та доходу звітного періоду.

У фінансовому обліку придбання товарно-матеріальних цінностей за іноземну валюту відображається таким чином:

На дату попередньої оплати: **Дебет** 3800 **Кредит** 1500 – у сумі валюти.

Одночасно

Дебет 3510 **Кредит** 3801 – за офіційним курсом НБУ на дату перерахування.

На дату оформлення митної декларації (дебіторська заборгованість з придбання ТМЦ є немонетарною статтю і відображається за офіційним валютним курсом НБУ на дату сплати авансу): **Дебет** 3400, 3410, 3402 **Кредит** 3510 – у національній валюті (гривнях).

Виявлені під час інвентаризації та отримані безоплатно ТМЦ оприбутковуються таким чином: **Дебет** 3400, 3410, 3402 **Кредит** 6499 «Інші доходи».

Питання для самоконтролю

1. Які активи відносять до запасів товарно-матеріальних цінностей?
2. Які документи оформлюються для операції з оприбуткування та списання товарно-матеріальних цінностей?
3. Чим товарно-матеріальні цінності відрізняються від необоротних активів?

4. Якими рахунками синтетичного бухгалтерського обліку відображаються операції з товарно-матеріальними цінностями?
5. Як визначаються запаси товарно-матеріальних цінностей?
6. Якими бухгалтерськими проводками оприбутковуються товарно-матеріальні цінності?
7. Які ви знаєте види товарно-матеріальних цінностей?
8. Якими бухгалтерськими проводками відображаються операції з руху товарно-матеріальних цінностей?
9. Які є етапи списання товарно-матеріальних цінностей та бухгалтерські записи цих операцій?
10. У чому полягають особливості фінансового обліку товарно-матеріальних цінностей банківських та інших інститутів в Україні та інших країнах світу?
11. Які ви знаєте міжнародні стандарти бухгалтерського обліку товарно-матеріальних цінностей та як вони застосовуються відповідно до цих вимог у фінансовій звітності банків?
12. Що являє собою система управлінського обліку товарно-матеріальних цінностей з огляду на сучасні вимоги.
13. Що є загального та відмінного у фінансовому та податковому обліку товарно-матеріальних цінностей на сучасному етапі розвитку країни?

Тестові завдання

У тестах оберіть одну правильну відповідь.

1. Вкажіть вірне визначення:

- А) запаси – це активи, що утримуються для подальшого продажу за умов звичайної діяльності;
- Б) запаси – це пасиви, що забезпечують господарську діяльність банку;
- В) запаси – це активи, що утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг та управління підприємством.

2. Відпускання запасів господарських матеріалів зі складу на експлуатацію здійснюється за вартістю, визначеною за допомогою методів

- А) FIFO;
- Б) LIFO;
- В) правильні обидва методи.

3. Вкажіть правильну бухгалтерську проводку з оприбуткування ТМЦ, які виявлені як надлишок під час інвентаризації:

- А) Дт 3400,3410 Кт 6499;
- Б) Дт 3400 Кт 7499;
- В) Дт 3400 Кт 6499.

4. На якому балансовому рахунку обліковуються товарно-матеріальні цінності?

- А) на рахунку 3400;
- Б) на рахунку 3402;
- В) обидві відповіді можуть бути правильними.

5. Якою бухгалтерською проводкою оприбутковуються безоплатно отримані ТМЦ?

- А) Дт 3400,3410, 3402 Кт 6499;
- Б) Дт 3400 Кт 7499;
- В) Дт 3400 Кт 6499.

6. Вкажіть правильну бухгалтерську проводку унаслідок відшкодування винними особами нестачі, виявленої при інвентаризації:

- А) Дт 1200,1001,1002 Кт 3552;
- Б) Дт 3400 Кт 7499;
- В) Дт 3400 Кт 6499.

7. У фінансовому обліку придбання товарно-матеріальних цінностей за іноземну валюту відображається з використанням:

- А) рахунку 3800;
- Б) рахунку 3801;
- В) рахунків 3800 та 3801.

8. Передача в експлуатацію товарно-матеріальних цінностей оформлюється у банку згідно з такими документами:

- А) накладні;
- Б) акт на списання, який підписується членами постійно діючої комісії, затвердженої наказом банку;
- В) наказ банку.

9. Якою бухгалтерською проводкою відображається поліпшення власних основних засобів?

- А) Дт 4400 Кт 3400;
- Б) Дт 4430 Кт 3402;
- В) Дт 4410 Кт 3410.

10. За якою вартістю оцінюються на дату придбання запаси?

- А) за справедливою;
- Б) за амортизованою;
- В) за первісною.

Приклади розв'язання типових задач

Приклад 1 (за наявності складу). Банк має складське приміщення та придбавав товарно-матеріальні цінності (папір) в запас протягом січня-березня 2012 року:

- Січень – 10 пачок по 35 грн\п;
- лютий – 20 пачок по 38 грн\п;
- березень – 20 пачок по 37,50 грн\п.

Банк використовує метод оцінки вибуття запасів – ФІФО.

Використано у господарській діяльності у звітних періодах:

- січень – 5 пачок папіру;
- лютий – 15 пачок;
- березень – 15 пачок.

Визначити вартість запасів на складі на кожну звітну дату місяця та показати ці операції на рахунках бухгалтерського обліку.

Розв'язання

Місяць	Придбано Дебет 3510 Кредит 1200 – перерахована оплата Дебет 3400 Кредит 3510 – оприбутковані ТМЦ на склад	Використано Дебет 7431 Кредит 3400 – списано на витрати звітного періоду	Залишок, шт	Залишок, грн
січень	$10 \cdot 35 = 350$ грн	$5 \cdot 35 = 175$ грн	5	175 грн
лютий	$20 \cdot 38 = 760$ грн	$5 \cdot 35 = 175$ грн $10 \cdot 38 = 380$ грн Разом – 555 грн	10	380 грн
березень	$20 \cdot 37,50 = 750$ грн	$10 \cdot 38 = 380$ грн $5 \cdot 37,50 = 187,50$ грн Разом – 567,50 грн	15	562,50 грн

Приклад 2 (без наявності складу). Банк придбав канцелярські товари для використання у власній діяльності на умовах передоплати на загальну суму 1250 грн, в т.ч. ПДВ. Банк не має складського приміщення, канцелярські товари у сумі 750 грн через підзвітну особу були передані в експлуатацію. Відбити операцію на рахунках бухгалтерського обліку.

Розв'язання

Дебет 3510 Кредит 1200 – 1250, 00 грн перераховано оплату за товар;

Дебет 3402 Кредит 3510 – 1250,0 грн оприбутковані ТМЦ у підзвіт за накладною;

Дебет 7431 Кредит 3402 – 750,00 грн. списані передані в експлуатацію ТМЦ за актом на списання.

Список використаної літератури

1. Международные стандарты финансовой отчетности 2011. – М.: Аскери-АССА, 2011. – 998 с.

2. Про банки і банківську діяльність: закон України від 07.12.00 № 2121 – III, зі змінами від 27.04.07 № 997 – V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

3. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України: постанова НБУ України від 17.06.2004 р. № 280, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0918-04>.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4

ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК ОСНОВНИХ ОПЕРАЦІЙ ТА ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ БАНКУ

ТЕМА 8. ОБЛІК КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ

- 8.1.** Методика обліку кредитів, наданих клієнтам
- 8.2.** Бухгалтерський облік наданих кредитів
- 8.3.** Поняття ефективної ставки відсотка. Методика розрахунку
- 8.4.** Погашення заборгованості за наданими кредитами
- 8.5.** Бухгалтерський облік отриманих кредитів
- 8.6.** Бухгалтерський облік простроченої та безнадійної заборгованості за наданими та отриманими кредитами
- 8.7.** Бухгалтерський облік кредитів при виникненні ознак зменшення корисності. Застосування методу ефективної ставки за фінансовими інструментами зі зменшеною корисністю

Програмна анотація

Зобов'язання з кредитування. Справедлива вартість. Дисконт (премія) за фінансовим інструментом. Амортизована собівартість. Прибуток або збиток на суму різниці між справедливою вартістю фінансового активу та номінальною вартістю. Облік забезпечення кредиту.

Бухгалтерський облік наданих кредитів. Нарахування відсотків за кредит. Методи визначення кількості днів. Погашення заборгованості за наданими кредитами. Бухгалтерський облік отриманих кредитів. Бухгалтерський облік простроченої та безнадійної заборгованості за наданими та отриманими кредитами. Бухгалтерський облік формування та використання спеціальних резервів за наданими кредитами.

8.1. Методика обліку кредитів, наданих клієнтам

Облік кредитної операції розпочинається з дати укладення кредитного договору. Банки зобов'язані розкривати споживачу інформацію про сукупну вартість споживчого кредиту:

1) у разі поширення інформації про послуги з надання кредитів споживачам;

2) під час укладання кредитних договорів зі споживачами;

3. у разі усних чи письмових звернень споживачів.

Згідно з правилами надання банками України інформації споживачу про умови кредитування та сукупну вартість кредиту (Постанова Правління НБУ від 10.05.2007 №168), до споживчого кредиту належить:

- кредит на поточні потреби;
- кредит в інвестиційну діяльність;
- іпотечний кредит.

Таким чином, перед укладанням кредитного договору банк зобов'язаний надати споживачу в письмовій формі інформацію:

а) про найменування й місцезнаходження банку-юридичної особи та його структурного підрозділу;

б) умови кредитування: можливу суму кредиту; строк, на який кредит може бути одержаний; мету використання кредиту; форми та види його забезпечення; необхідність оцінювання майна та, якщо воно є необхідним, ким воно здійснюється; наявні форми кредитування з коротким описом відмінностей між ними, у тому числі між зобов'язаннями споживача; тип відсотков ставки (фіксована, плаваюча тощо); переваги та недоліки пропонованих схем кредитування;

в) орієнтовну сукупну вартість кредиту з урахуванням: відсоткової ставки за кредитом; вартості усіх супутніх послуг; інших фінансових зобов'язань споживача (у тому числі на користь третіх осіб); варіантів погашення кредиту, уключаючи кількість платежів, їх періодичність та обсяги; можливості та умов дострокового повернення кредиту;

г) інші умови, передбачені законодавством.

Під час укладення кредитного договору банк має зазначити:

а) значення номінальної відсоткової ставки;

б) метод обчислення відсоткових доходів (факт/факт; факт/360; 30/360);

в) перелік та розмір усіх комісій (тарифів) банку, що пов'язані з видачею, обслуговуванням та погашенням кредиту, у т.ч. комісії за обслуговування кредитної заборгованості; розрахунково-касове обслуговування; валютно-обмінні операції; юридичне оформлення тощо;

г) перелік та розмір інших фінансових зобов'язань споживача, які виникають за кредитним договором на користь третіх осіб: страхові платежі при страхуванні предмета застави, життя та працездатності споживача; збори до Пенсійного фонду; комісії за купівлю-продаж

валюти для погашення кредиту і відсотків; біржові збори; послуги реєстраторів, нотаріусів, інших організацій;

д) графік платежів у розрізі сум погашення основного боргу, нарахованих відсотків, супутніх комісійних, інших платежів.

Банки подають інформацію про загальну вартість кредиту у виді:

1) реальної відсоткової ставки (d), яка точно дисконтує всі майбутні грошові платежі споживача за кредитом до чистої суми виданого кредиту:

$$ЧСК = \sum \frac{Помік}{(1+d)^t}. \quad (8.1)$$

Чиста сума кредиту (ЧСК) – сума коштів, які видаються споживачу або перераховуються на рахунок отримувача в момент видачі кредиту:

- основна сума кредиту згідно з умовами договору;
- сума коштів, які утримуються банком (комісії за видачу кредиту тощо);
- будь-які платежі за рахунок власних коштів споживача, здійснені для виконання умов отримання кредиту.

2) абсолютного значення подорожчання кредиту (у грошову виразі) = сума всіх платежів (крім погашення номіналу).

Банки зобов'язані в кредитному договорі зазначити:

- вид і предмет кожної супутньої послуги, наданої споживачу;
- обслуговування вартості супутньої послуги – нормативно-правові акти щодо визначення;
- розміри зборів та обов'язкових платежів;
- тарифи нотаріусів;
- страхові компанії;
- суб'єктів оціночної діяльності;
- реєстраторів за надання витягу з Державного реєстру обтяжень рухомого майна про наявність чи відсутність обтяжень рухомого майна, інших реєстрів тощо
- інформацію про відкриття банківського рахунку, відкритого рахунку, відкритого з метою зарахування на нього суми наданого кредиту або надання кредиту за рахунком(овердрафт):
- умови відкриття, ведення та закриття такого рахунку;
- тарифи та всі суми коштів, які споживач має сплатити за договором банківського рахунку у зв'язку з отриманням кредиту, його обслуговуванням і погашенням;

- правило, за яким змінюється відсоткова ставка за кредитом.

Кредитний договір та договір застави окремо або вся кредитна справа клієнта обліковується на позабалансовому рахунку 9819 «Інші цінності й документи» в умовній оцінці – 1 грн:

Дебет – 9819 **Кредит** – 991 «Контррахунки для рахунків розділів 96-98».

На дату укладення кредитного договору виконується проводка щодо відображення *зобов'язань із кредитування* на рахунках позабалансового обліку в номінальній сумі кредиту:

Дебет 9129 «Інші зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам» **Кредит** 990 «Контррахунки для рахунків розділів 90-95».

Зобов'язання з кредитування – це зобов'язання банку надати клієнту кредит за певних умов.

Банк оцінює надані та отримані кредити під час первісного визнання **за справедливою вартістю**, уключаючи витрати на операцію.

Витрати на операцію, що безпосередньо пов'язані з визнанням фінансового інструменту, банк залучає до суми **дисконту (премії)** за цим фінансовим інструментом. Відповідальні виконавці банку амортизують дисконт (премію) протягом строку дії фінансового інструменту із застосуванням ефективної ставки відсотка. На дату погашення кредиту ця сума має бути повністю амортизована.

У фінансовому обліку банк має визнавати **прибуток або збиток** на суму різниці між справедливою вартістю фінансового активу та номінальною вартістю – вартістю договору – в кореспонденції з рахунками премії (дисконту), якщо під час первісного визнання він визначає вартість фінансового активу за відсотковою ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова.

Справедливу вартість кредиту банк визначає шляхом дисконтування всіх очікуваних майбутніх грошових потоків із застосуванням ринкової відсоткової ставки щодо подібного фінансового інструменту.

Після первісного визнання банківські відповідальні виконавці оцінюють кредити **за амортизованою собівартістю** з використанням ефективної ставки відсотка під час нарахування процентів та амортизації дисконту (премії).

У фінансовому обліку отримані/сплачені комісії, що є невід'ємною частиною доходу/витрат за фінансовим інструментом, відображаються до часу видачі кредиту за рахунком **3600** «Доходи майбутніх періодів» / **3500** «Витрати майбутніх періодів».

У разі прийняття позитивного рішення щодо надання кредиту банк суму наперед сплачених комісій відносить на рахунок

неамортизованого дисконту//премії за кредитами та амортизує їх на відсоткові доходи/витрати протягом дії кредитного договору. В інших випадках таку суму банк відносить на рахунки комісійних доходів/витрат.

Банк здійснює облік кредитних операцій в іноземній валюті та нарахування доходів аналогічно з порядком обліку кредитних операцій у національній валюті. Курсові різниці від переоцінки суми кредиту, а також нарахованих за ними відсотків в іноземній валюті у зв'язку зі зміною офіційного валютного курсу за рахунком **6204** «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами».

При пролонгації кредитних договорів у бухгалтерському обліку операції відображаються за рахунками з обліку короткострокової або довгострокової заборгованості Плану рахунків залежно від строку, що визначається від дати пролонгації договорів до дати їх погашення.

Облік забезпечення кредиту залежить від форми забезпечення.

Предмети застави оприбутковуються за ринковою вартістю на рахунках 95 розділу «Інші зобов'язання і вимоги» 950 групи «Отримана застава», 952 групи «Іпотека» – для обліку предметів іпотеки:

Дебет – 9500 «Отримана застава» або 9503 «Застава за складськими свідоцтвами» 9520 «Земельні ділянки» або 9521 «Нерухоме майно житлового призначення», або 9523 «Інші об'єкти нерухомого майна» **Кредит** – 990.

Загальною вимогою до розміру забезпечення за кредитною операцією є перевищення його ринкової вартості порівняно із сумою основного боргу та відсотків за ним з урахуванням обсягу можливих витрат на реалізацію застави в разі невиконання позичальником своїх зобов'язань.

Для обліку наданих клієнтам кредитів, залежно від категорії позичальника відкриваються балансові рахунки 2-го класу «Операції з клієнтами»:

20 розділу «Кредити, надані суб'єктам господарювання»,

21 розділу «Кредити, надані органам державної влади»,

22 розділу «Кредити, надані фізичним особам».

Дані розділи поділяються на групи залежно від об'єкта кредитування – поточна діяльність, інвестиційна діяльність – та виду кредитної операції – врахування векселів, операції репо, факторинг. Рахунки усередині групи відкриваються відповідно від строків кредитів (короткострокові, довгострокові); стану виконання кредитного договору (прострочена заборгованість); груп клієнтів – фізичні особи та суб'єкти господарювання, органи державної влади та органи місцевого самоврядування; а також рахунки для обліку нарахованих відсотків,

прострочених нарахованих доходів, неамортизованого дисконту та неамортизованої премії за наданими кредитами.

Як правило, четверта цифра балансових рахунків, на яких обліковуються операції за наданими кредитами, має такі значення:

- 2 – короткострокові кредити,
- 3 – довгострокові кредити,
- 5 – неамортизована премія за кредитами,
- 6 – неамортизований дисконт за кредитами,
- 7 – прострочена заборгованість за кредитами,
- 8 – нараховані доходи за кредитами,
- 9 – прострочені нараховані доходи.

Усі кредитні балансові рахунки 20, 21 та 22 розділів – активні. За дебетом рахунків відображається сума наданих кредитів, а за кредитом – сума погашених кредитів або списання на рахунки простроченої заборгованості. Дебетове сальдо показує залишок основної суми боргу.

8.2. Бухгалтерський облік наданих кредитів

Банк відображає в бухгалтерському обліку надані кредити такою проводкою:

Дебет – Рахунки для обліку наданих кредитів (2062 «Короткострокові кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання», 2063 «Довгострокові кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання», 2071 «Фінансовий лізинг (оренда), наданий суб'єктам господарювання», 2082 «Короткострокові іпотечні кредити, надані суб'єктам господарювання», 2083 «Довгострокові іпотечні кредити, надані суб'єктам господарювання», 2202 «Короткострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам», 2203 «Довгострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам», 2232 «Короткострокові іпотечні кредити, надані фізичним особам», 2233 «Довгострокові іпотечні кредити, надані фізичним особам»)

Кредит – Рахунки клієнтів, рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів (2600, 2605 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання для операцій з використанням платіжних карток», 2620, 2625 «Кошти на вимогу фізичних осіб для здійснення операцій з використанням платіжних карток», 2650 «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ», 2655 «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ для здійснення операцій з використанням платіжних карток», 1001, 1002, 1200).

Банк відображає в бухгалтерському обліку видачу кредиту з отриманням відсотків авансом та/або сплатою клієнтом банку комісії, що є невід'ємною частиною кредиту, такими проводками:

Дебет – Рахунки для обліку наданих кредитів – на суму кредиту

Кредит – Рахунки клієнтів, рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів – на суму кредиту за вирахуванням відсотків, утриманих авансом, та/або комісії;

Кредит – Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами (2066 «Неамортизований дисконт за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання», 2076 «Неамортизований дисконт за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання», 2086 «Неамортизований дисконт за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання», 2206 «Неамортизований дисконт за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам», 2236 «Неамортизований дисконт за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам») – на суму відсотків, утриманих авансом, та/або комісій.

За стандартних умов, зі зваженням на всі додаткові комісії та інші платежі, реальна дохідність за кредитом має бути близькою до ринкової. Якщо вона буде нижче ринкової, банк не буде зацікавлений видавати кредити. Якщо вона буде вище ринкової, клієнти не будуть брати такі кредити.

Проте в окремих випадках банк може усвідомлено піти на видачу кредитів за ставками нижче ринкових (для співробітників, для окремих клієнтів). Такі кредити мають при первинному визнанні оцінюватися за справедливою вартістю.

Для розрахунку справедливої вартості необхідно всі очікувані грошові потоки за кредитом (погашення основного боргу, відсотків, компенсації та ін.) продисконтувати з використанням ринкової ставки відсотка.

Таким чином, справедлива вартість кредиту показує, скільки грошей банку потрібно було б віддати під ринкову ставку, щоб отримати ті ж самі грошові потоки.

Інакше кажучи, *справедлива вартість* – це сума грошей, яку нам би заплатив інший банк, якщо б купував у нас цей кредит в день видачі. Звичайно, якщо дохідність кредиту нижче ринкової, то ми змогли б продати кредит тільки зі скидкою (дисконтом).

Банк одразу визнає збиток, якщо кредит надається за відсотковою ставкою, яка нижча, за ринкову, і виконує в бухгалтерському обліку такі проводки:

Дебет – Рахунки для обліку наданих кредитів – на суму кредиту

Кредит – Рахунки клієнтів, рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів – на суму кредиту.

Дебет – Рахунок для обліку витрат від наданих кредитів за ставкою, яка нижча, ніж ринкова (7390 «Витрати під час первісного визнання фінансових активів за вартістю, вищою/нижчою, ніж справедлива») – на різницю між номінальною вартістю кредиту, зазначеною в договорі, та справедливою вартістю

Кредит – Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами – на різницю між номінальною вартістю кредиту, зазначеною в договорі, та справедливою вартістю.

Банк одразу визнає прибуток у разі надання кредиту за відсотковою ставкою, яка вища за ринкову, і здійснює в бухгалтерському обліку такі проводки:

Дебет – Рахунки для обліку наданих кредитів – на суму кредиту

Кредит – Рахунки клієнтів, рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів – на суму кредиту.

Дебет – Рахунки для обліку неамортизованої премії за наданими кредитами (2065 «Неамортизована премія за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання», 2075 «Неамортизована премія за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання», 2085 «Неамортизована премія за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання», 2205 «Неамортизована премія за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам», 2235 «Неамортизована премія за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам») – на різницю між справедливою вартістю кредиту та номінальною вартістю, зазначеною в договорі

Кредит – Рахунок для обліку доходу від наданих кредитів, розміщених вкладів (депозитів) за ставкою, яка вища, ніж ринкова (6390 «Дохід під час первісного визнання фінансових активів за вартістю, вищою/нижчою, ніж справедлива»), на різницю між справедливою вартістю кредиту та номінальною вартістю, зазначеною в договорі.

Суму неамортизованого дисконту за наданими кредитами банк амортизує не рідше одного разу на місяць. У такому разі здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дебет – Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами

Кредит – Рахунки для обліку відсоткових доходів за наданими кредитами (6026 «Відсоткові доходи за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання», 6027 «Відсоткові доходи за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам

господарювання», 6029 «Відсоткові доходи за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання», 6042 «Відсоткові доходи за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам», 6046 «Відсоткові доходи за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам», 6099 «Інші відсоткові доходи»).

Як правило, дисконт амортизується на весь період дії кредиту.

Однак можуть бути випадки, коли дисконт амортизується на більш короткий період. Це відбувається, якщо відсоткова ставка періодично переглядається до ринкової. За таким договором дисконт амортизується до першого перегляду відсоткової ставки.

Якщо кредит погашається за графіком, подальший облік відбувається в тому ж порядку.

Облік кредитів при отриманні комісії та інших компенсаційних платежів в іншій валюті.

Неамортизований дисконт має враховуватися в ті й же валюті, в якій враховується кредит.

Якщо комісії утримуються в гривні, а кредит видається в іноземній валюті, то рахунок неамортизованого дисконту відкривається в валюті кредиту, а отримані комісії переносяться на цей рахунок через рахунки 3800, 3801.

Банк проводить амортизацію суми неамортизованої премії за наданими кредитами не рідше одного разу на місяць і відображає це такою бухгалтерською проводкою:

Дебет – Рахунки для обліку відсоткових доходів за наданими кредитами

Кредит – Рахунки для обліку неамортизованої премії за наданими кредитами.

Банк зменшує зобов'язання з кредитування, що обліковуються за позабалансовими рахунками, на суму наданого кредиту:

Дебет 990 «Контррахунки для рахунків розділів 90-95»

Кредит 9129 «Інші зобов'язання з кредитування, надані клієнтам».

Облік доходів за кредитними операціями здійснюється відповідно до Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України, затверджених Постановою Правління НБУ від 18.06.03 р. № 255 зі змінами та доповненнями.

Нарахування відсотків за кредитами здійснюється не рідше одного разу на місяць незалежно від строку оплати.

При нарахуванні відсотків використовуються такі *методи визначення кількості днів*:

1. Метод «факт/факт» – передбачає використання фактичної кількості днів у місяці та році.

2. Метод «факт/360» – передбачає використання фактичної кількості днів у місяці, але умовної у році – 360 днів.

3. Метод «30/360» – для розрахунку відсотків береться умовна кількість днів у році – 360 та у місяці – 30.

Метод визначення кількості днів при нарахуванні відсотків, який обирається банком, має бути зазначений у Положенні про облікову політику банку.

Розглянемо облік нарахування та сплати відсотків за кредитними операціями на прикладі рахунків 206 групи «Кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання»:

1. Нарахування відсотків за кредит:

Дебет – 2068 «Нараховані доходи за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання»

Кредит – 6026 «Відсоткові доходи за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання».

2. Сплата відсотків:

а) якщо позичальник – клієнт банку: **Дебет** – 2600 **Кредит** – 2068;

б) Якщо позичальник – клієнт іншого банку: **Дебет** – 1200 **Кредит** – 2068.

3. Несплатена в установленій кредитним договором строк заборгованість за відсотками наступного робочого дня має бути віднесена банком на рахунки прострочених нарахованих доходів: **Дебет** – 2069 «Прострочені нараховані доходи за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання» **Кредит** 2068.

4. Сплата прострочених відсотків відображається в обліку таким чином: **Дебет** – 2600, 1200 **Кредит** – 2069.

5. За несвоєчасне повернення суми боргу банк, згідно з умовами договору, стягує з позичальника пеню: **Дебет** – 2600, 1200 **Кредит** – 6397 «Штрафи, пені, отримані банком».

8.3. Поняття ефективної ставки відсотка. Методика розрахунку

Ефективна ставка відсотка (i_{ef}) – ставка, яка точно дисконтує очікуваний потік майбутніх грошових платежів або надходжень

упродовж очікуваного терміну дії фінансового інструменту до чистої балансової вартості (амортизованої собівартості) цього інструменту.

Ефективна відсоткова ставка = ефективна ставка відсотка. Джерелами поняття, змісту та розрахунку ефективної ставки відсотка є **МСБО 39**, у якому визначається «**effective interest rate**» – офіційний переклад: «ефективна ставка відсотка», Постанова НБУ № 255 (зі змінами) та Постанова НБУ № 358.

Ефективна ставка відсотка – це така ставка, за якої виконується рівняння:

$$ЧБВ = A_{м\ c/\ в} = \sum \frac{ГП}{(1 + i_{ef})^n}, \quad (8.2)$$

де *ЧБВ* – чиста балансова вартість;

A_{м c/ в} – амортизована собівартість;

ГП – грошовий потік;

n – період; $n = 1, 2, \dots, N$.

До застосування міжнародних стандартів бухгалтерського обліку ми використовували тільки номінальну відсоткову ставку.

Номінальна відсоткова ставка (i_n) – відсоткова ставка, передбачена умовами договору (випуску) (рис. 8.1).

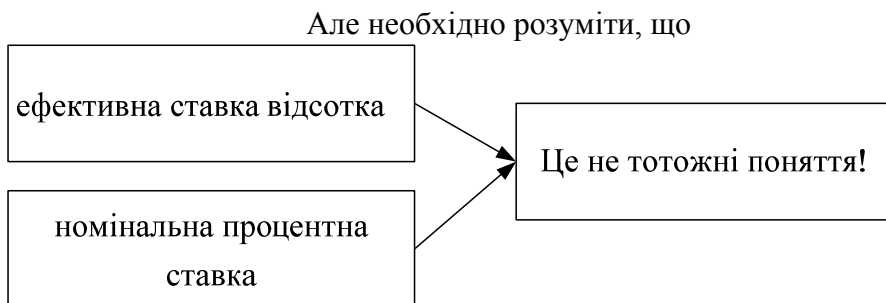


Рис. 8.1. Ефективна ставка відсотка та номінальна процентна ставка

Мета застосування ефективної процентної ставки:

- визначення реальної вартості фінансового інструменту та його реальної доходності;
- фіксування норми доходності за фінансовим інструментом;

- поступове зближення законодавства України до законодавства, стандартів і принципів Європейського Союзу та Міжнародних стандартів фінансової звітності.

За бухгалтерським обліком ефективна відсоткова ставка використовується:

- для оцінки фінансових інструментів, що обліковуються за амортизованою собівартістю, а саме кредитів, депозитів, боргових цінних паперів;
- визнання відсоткових доходів (витрат);
- визначення справедливої вартості подібної фінансової інвестиції;
- визначення вартості та суми резервів у разі зменшення корисності фінансових активів.

На рис 8.2. наведені етапи розрахунку

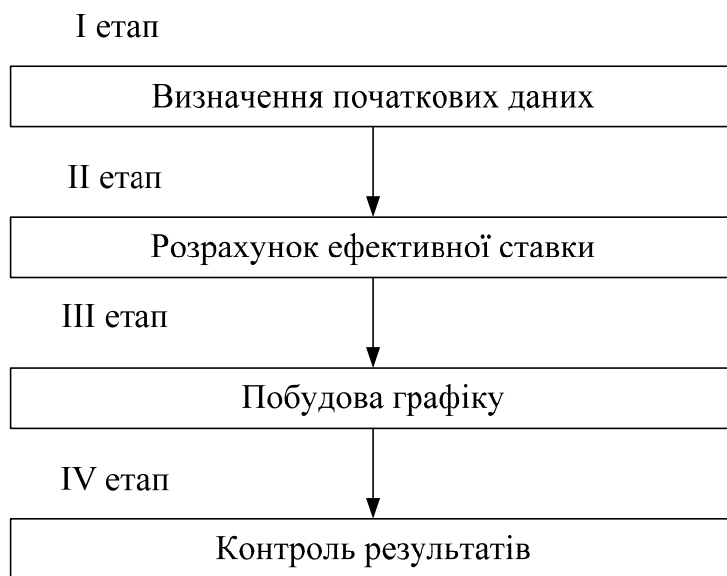


Рис. 8.2. Етапи розрахунку ефективної ставки

Ефективна ставка відсотка розраховується **ДО** або **ПІД ЧАС** *первісного визнання* фінансового інструмента.

Для розрахунку ефективної ставки необхідно *визначити такі початкові дані:*

- амортизаційну собівартість (під час первісного визнання амортизована собівартість = вартості при первісному визнанні)

→ $A_{m c/v}$;

- очікувані майбутні грошові потоки $\rightarrow ГП_i$;
- облікові періоди $\rightarrow n_i$.

I етап: Початкові дані

Вартість (амортизована собівартість) при первісному визнанні

Параграф 43 МСБО 39: «Під час первісного визнання якогось фінансового активу або фінансового зобов'язання підприємство має оцінювати їх за їхньою справедливою вартістю плюс (у тому разі, якщо фінансовий актив або фінансове зобов'язання не оцінюються за справедливою вартістю через прибутки та збитки) витрати на операції, які безпосередньо стосуються придбання або емісії такого фінансового активу або фінансового зобов'язання».

$$A_{м\ c/\ в} = C_{нр/\ в} + B_{опер} \quad (8.3)$$

Справедлива вартість – сума, за якою може відбутись обмін активу або оплата зобов'язання в результаті операцій між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами

П.АГ64МСБО 39: «Справедлива вартість фінансового інструмента під час первісного визнання, як правило, являє собою ціну операції (тобто справедлива вартість наданої або отриманої компенсації)».

П.АГ76МСБО 39: «Найкращим свідченням справедливої вартості фінансового інструмента під час первісного визнання є **ціна операції** (тобто справедлива вартість наданої або одержаної компенсації), якщо справедлива вартість цього інструмента не засвідчується шляхом порівняння з іншими доступними поточними ринковими операціями з цим інструментом (тобто без модифікації та зміни його складу) або на основі методу оцінки, змінні величини якого містять лише дані з доступних ринків».

Собівартість цінного папера (Постанова НБУ №358) – це ціна придбання цінного папера, уключаючи накопичені відсотки, а також витрати на операції з придбання цінних паперів:

$$C/B = Ц_{нр} + B_{опер} \cdot \quad (8.4)$$

Для боргових ЦП:

$$Ц_{нр} = N \pm Д/П + \%_{накоп} \cdot \quad (8.5)$$

де C/B – собівартість;

C_{np} – ціна придбання;
 B_{oper} – витрати на операції;
 N – номінал;
 $Д/П$ – дисконт/премія;
 $\%_{накоп}$ – накопичені відсотки.

Витрати на операції – комісійні винагороди, податки та збори (обов'язкові платежі), безпосередньо пов'язані з операціями з придбання, емісії або продажу цінних паперів та інвестицій, не оформлених цінними паперами, і яких не було б, якби операція з придбання, емісії або продажу не здійснювалася.

Витрати на операції не включають дисконт або премію за борговими цінними паперами, адміністративні витрати.

Собівартість кредиту (депозиту) (Постанова НБУ № 435:) – сума фактично наданих (отриманих) коштів, включаючи витрати, безпосередньо пов'язані з цими операціями:

$$C/B = \text{Кошти факт} + B_{oper} = N \pm Д/П \quad (8.6)$$

Витрати на операції (розділ I Інструкції № 481:) – додаткові витрати, безпосередньо пов'язані з придбанням, випуском або вибуттям фінансового активу чи зобов'язання і які не могли виникнути, якщо суб'єкт господарювання не випустив, не придбав або не реалізував фінансовий інструмент. До витрат на операцію належать комісійні, сплачені агентам, консультантам, брокерам і дилерам, збори органам регулювання, фондовим біржам, податки й держмита тощо.

Банк визначає справедливу вартість фінансового активу або фінансового зобов'язання шляхом дисконтування всіх очікуваних майбутніх грошових потоків із застосуванням ринкової відсоткової ставки щодо подібного фінансового інструменту.

З початку необхідно визначитися з комісійними доходами і витратами. Згідно з Міжнародними стандартами бухгалтерського обліку:

- комісії, що є невід'ємною частиною доходу (витрат) фінансового інструменту, визнаються в складі первісної вартості фінансового інструменту і впливають на визначення дисконту та премії за цим фінансовим інструментом;
- комісії, що отримуються (сплачуються) під час надання послуг – визнаються комісійними доходами (витратами);

- комісії, що отримуються (сплачуються) після виконання певних дій – визнаються як дохід (витрати) після завершення певної операції.

До комісій, що є невід’ємною частиною доходу (витрат) фінансового інструменту належать:

- комісії за ініціювання кредиту, отримані (сплачені) банком і пов’язані зі створенням або придбанням фінансового інструменту (крім фінансових інструментів у «торговому» портфелі);
- комісії, отримані (сплачені) банком за зобов’язання з кредитування (резервування кредитної лінії) під час ініціювання або придбання кредиту;
- комісії, отримані (сплачені) банком від випуску зобов’язань, що обліковуються за амортизованою собівартістю (рис. 8.3).

Комісії за ініціювання кредиту мають:

- комісії за оцінку фінансового стану позичальника;
- комісії за оцінку гарантії, застав;
- комісії за обговорення умов інструменту;
- комісії за підготовку, обробку документів та завершення операції тощо.



Рис. 8.3. Визначення комісій, отриманих банком за зобов’язаннями з кредитування

Валютний фінансовий інструмент

Первісна вартість фінансового інструменту сукупності (усі її елементи) мають бути визнані в одній валюті. На основі первісної вартості та величин майбутніх потоків грошових коштів розраховується ефективна ставка відсотка за інструментом, визначається його дохідність.

Правило бухгалтерського обліку доходів і витрат: «Нарахування відсоткових доходів (витрат), амортизація дисконту (премії) за фінансовими інструментами в іноземній валюті здійснюються в тій валюті, у якій обліковується пов'язаний з ними фінансовий інструмент».

У такому разі використання ефективної ставки відсотка буде коректним, а дохідність за фінансовим інструментом – фіксованою.

Якщо комісія, яка є невід'ємною частиною доходу (витрат) фінансового інструменту в іноземній валюті, отримана (сплачена) у національній валюті, вона відбивається за рахунками 3600, 3500 у національній валюті.

На дату первісного визнання фінансового інструменту така комісія списується з рахунків 3500, 3600 у національній валюті на відповідні рахунки з обліку неамортизованого дисконту (премії) в іноземній валюті за офіційним валютним курсом на цю дату.

У такому разі залежно від програмного забезпечення банку можуть використовуватись технічні рахунки валютної позиції 3800 та 3801.

Амортизація такого дисконту (премії) здійснюється відповідно до п. 2.4, 2.6 глави 2 та 3.4, 3.6 глави 3 розділу III Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України (зі змінами).

Амортизована собівартість ($A_{m c/e}$) – це вартість, за якою оцінюються фінансовий актив, фінансове зобов'язання та яка складається із собівартості придбання, зменшеної на суму погашення основної суми боргу, збільшеної (зменшеної) на суму накопиченої амортизації за будь-якої різниці між первісною вартістю та вартістю погашення, розрахованої з використанням ефективної ставки відсотка, зменшеної на суму часткового списання внаслідок зменшення корисності (рис. 8.4).

$$A_{m c/e} = C/B - N_{\text{погаш}} \pm A_m P_{\text{різн}_{\text{нак}}} - Рез, \quad (8.7)$$

де C/B – собівартість;

$N_{\text{погаш}}$ – погашена основна сума боргу;

$A_m P_{\text{різн}_{\text{нак}}}$ – накопичена амортизація (розрахована за методом ефективного відсотка) будь-якої різниці між первісною вартістю та вартістю погашення;

$Рез$ – сума резерву.

Амортизована собівартість

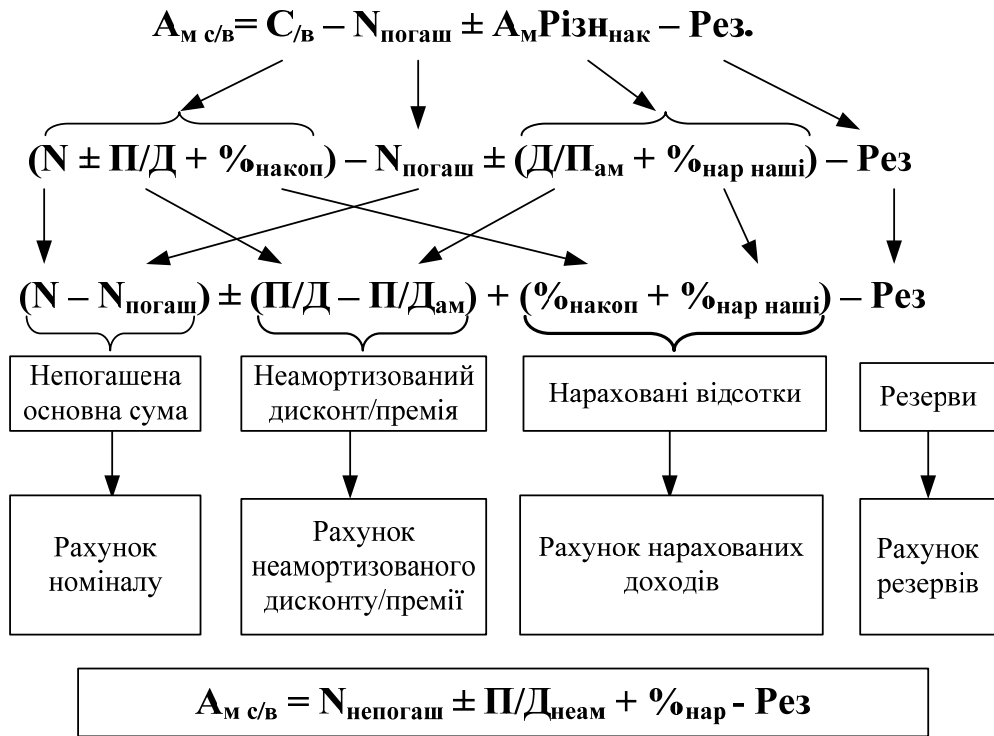


Рис. 8.4. Розрахунок амортизованої собівартості

Балансова вартість (БВ) – це вартість, за якою актив, зобов’язання та власний капітал віддзеркалюються в балансі:

- основна сума;
- неамортизована премія (дисконт);
- сума переоцінки;
- нараховані відсотки;
- резерв (сума визнаного зменшення корисності).

!!! БВ \neq $A_{м\ с/в}$ для боргових цінних паперів у портфелі на продаж

Постанова НБУ № 222 вказує на розрахунок очікуваних грошових потоків:

Для розрахунку ефективної ставки відсотка визначаються потоки грошових коштів зі зваженням на усі умови договору за фінансовим інструментом, у тому числі включаються всі комісії та інші сплачені або отримані сторонами суми, що є невід'ємною частиною доходу (витрат) фінансового інструменту.

Якщо неможливо достовірно оцінити потоки грошових коштів або очікуваний строк дії фінансового інструменту, то використовуються потоки грошових коштів, передбачених відповідним договором, протягом строку дії договору.

Згідно з § 9 МСБО 39 очікувані грошові потоки: «Під час розрахунку ефективної ставки відсотка підприємство має оцінювати потоки грошових коштів з огляду на усі договірні умови фінансового інструменту (наприклад, умови про попередню оплату, про погашення боргу на першу вимогу та інші подібні опції), але не повинне враховувати майбутні витрати за позикою. Так, розрахунки мають враховувати: всі винагороди або додаткові комісійні збори, сплачені або отримані сторонами контракту і які є невід'ємними складовими ефективної ставки відсотка (див. МСБО 18); витрати на операції та усі інші додаткові виплати або знижки».

При цьому робиться припущення, що є можливість зробити надійну оцінку потоків грошових коштів та прогнозований строк існування групи подібних фінансових інструментів. Проте, у досить рідкісних ситуаціях, коли надійну оцінку потоків грошових коштів та прогнозований строк існування якогось фінансового інструмента (або групи фінансових інструментів) зробити неможливо, підприємство має враховувати під час обчислень визначені в контракті потоки грошових коштів протягом визначеного контрактом строку існування відповідного фінансового інструмента (або групи фінансових інструментів)»

II етап: Розрахунок ефективної ставки

Ефективна ставка розраховується, виходячи з формули:

$$A_{м\ c/\ в} = \sum \frac{ГП}{(1 + i_{ef})^n}. \quad (8.8)$$

Використовуючи MS Excel, ефективну ставку можна розрахувати за допомогою формул:

ВСД – якщо всі періоди мають однакову тривалість;

XIRR(ЧИСТВНДОХ) – якщо база нарахування факт/факт (облікові періоди можуть бути різної тривалості й виражаються в днях);

Методом підбору можливі будь-які варіанти, але не потрібно вручну закладати формулу розрахунку.

III, IV етапи: Побудова графіка

Графік може мати вид такої таблиці:

Період	амортизована собівартість на початок	визначення процентів			грошові потоки			амортизовані собівартості на кінець до коригув. резерву	сума очікуваного відшкодування	коригування резерву	амортизовані собівартості на кінець	дохідність
		всього	нарахов. процент	аморт. дисконту/премії	купон	осн. сума	всього					
	1	2=1*і _{еф}	3=N*in	4=2-3	5=N*in	6=?N	7=5+6	8=1+3+47	9=PV(і _{еф})	10=8-9	11=8-10	12=2/1
0												
1												
2												
3												
...												
n												
Всього												

Контроль результатів	→	Якщо не було зменшення корисності: Ам с/в	→	Дохідність (річна/денна) має бути фіксована
----------------------	---	---	---	---

Для розподілу доходів у виді відсотків чи витрат на виплату процентів протягом відповідного періоду часу використовуємо формули:

$$D\%(B\%) = A_{m\ c/v} \cdot (1 + i_{ef})^n - A_{m\ c/v} \quad (8.9)$$

↓

$$D\%(B\%) = A_{m\ c/v} \cdot \underbrace{\left[(1 + i_{ef})^n - 1 \right]}_{\text{Ефективна ставка за конкретний період}} \quad (8.10)$$

↓

$$D\%(B\%) = A_{m\ c/v} \cdot i_{ef} \quad (8.9)$$

!!! i_{ef} – ефективна ставка за період розрахована за правилами ступеневої функції.

Приклад 1. Розрахувати ефективну ставку за 10 днів (метод факт/факт), якщо відома річна i_{ef} :

$$I_{ef} = (100\% + i_{ef})^{10/365} - 100\% .$$

Приклад 2. Розрахувати річну ефективну ставку (метод факт/факт), якщо відома i_{ef} за 10 днів:

$$I_{ef} = (100\% + i_{ef})^{365/10} - 100\%.$$

Приклад 3. Розрахувати денну ефективну ставку (метод факт/факт), якщо відома i_{ef} за 10 днів:

$$I_{ef} = (100\% + i_{ef})^{1/10} - 100\%.$$

Використання методу ефективної ставки відсотка в бухгалтерському обліку банку.

Визнання доходів згідно з Правилами бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України: «3.1. Відсоткові доходи і витрати визнаються за рахунками відсоткових доходів і витрат за класами 6,7 із застосуванням методу ефективної ставки відсотка. Нарахування відсотків за фінансовими інструментами здійснюється за номінальною відсотковою ставкою, яка передбачена умовами договору (випуску), і відображається за рахунками з обліку нарахованих доходів і нарахованих витрат за класами 1,2,3. Амортизація дисконту (премії) за фінансовими інструментами здійснюється одночасно з нарахуванням відсотків».

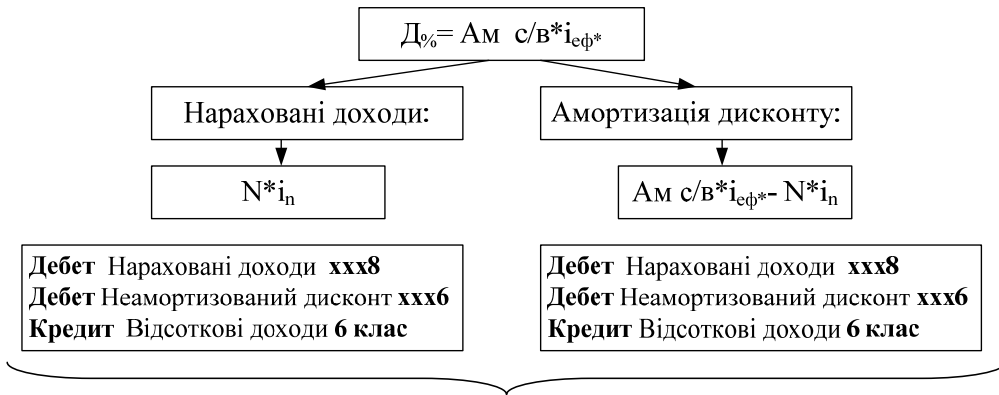
Визнання процентного доходу (витрат).

За цінними паперами в портфелі банку на продаж та до погашення, за кредитами банк визначає відсоткові доходи, у тому числі:

- нарахування купону;
- амортизація дисконту (премії);
- із застосуванням принципу нарахування та методу ефективної ставки відсотка.

Визнання доходу за кредитами наданими

не рідше одного разу на місяць – за ефективною ставкою відсотка (рис. 8.5):



!!! Якщо був дисконт (премія) при первісному визнанні

Кредити: нарахування доходів

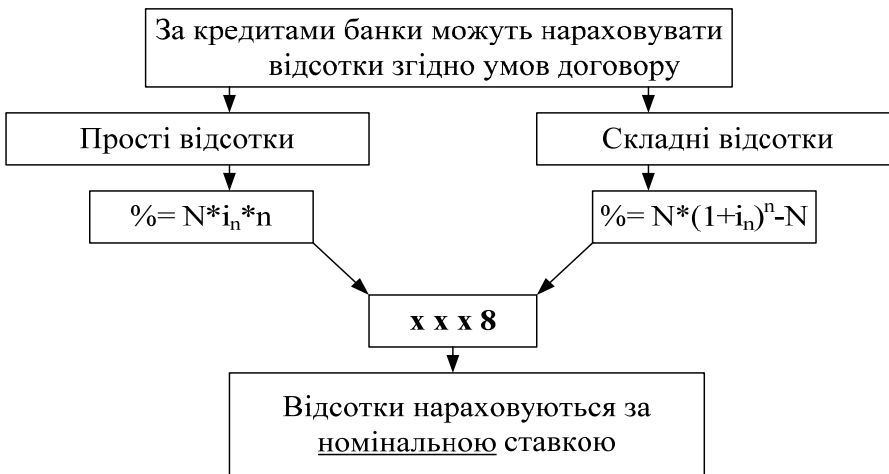


Рис. 8.5. Методи визнання та нарахування доходів за кредитом

Будь-які різниці, що виникають між сумою визнаних за ефективною ставкою відсотка відсоткових доходів (витрат) та нарахованих за номінальною відсотковою ставкою доходів (витрат) за фінансовими інструментами, придбаними (наданими, отриманими) за номінальною вартістю (без дисконту або премії), відображаються за рахунками з обліку неамортизованого дисконту (премії) в кореспонденції з рахунками з обліку відсоткових доходів (витрат).

Якщо відбувається зміна грошових потоків фінансового

інструменту, то необхідно виконувати пункт 3.3 Розділу II Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат. Якщо в майбутньому реальні значення та строки потоків грошових коштів будуть відрізнятися від запланованих і таке відхилення не пов'язане зі зменшенням або відновленням корисності, то на дату балансу необхідно скоригувати балансову вартість фінансового інструменту.

У такому разі визначається різниця між балансовою вартістю фінансового інструменту та вартістю оцінених майбутніх грошових потоків, дисконтованих за первісною ефективною ставкою відсотка (тобто ефективною ставкою відсотка, розрахованою під час первісного визнання). Ця різниця відображається за рахунками з обліку неамортизованого дисконту (премії) в кореспонденції з рахунками з обліку відсоткових доходів (витрат). У разі дострокової сплати відсотків можна відображати відсотки, які ще не нараховані, але сплачені наперед, за рахунком 3600. Під час нарахування відсотків необхідно скоригувати вартість фінансового інструменту шляхом списання відповідної суми з рахунків нарахованих доходів у кореспонденції з рахунком 3600.

Плаваюча ставка відсотка.

§ AG7 МСБО 39 (рис. 8.6): Щодо фінансових активів і фінансових зобов'язань з плаваючою ставкою відсотка, то *періодична переоцінка грошових потоків для відображення руху ринкових ставок змінює ефективну ставку відсотка.*

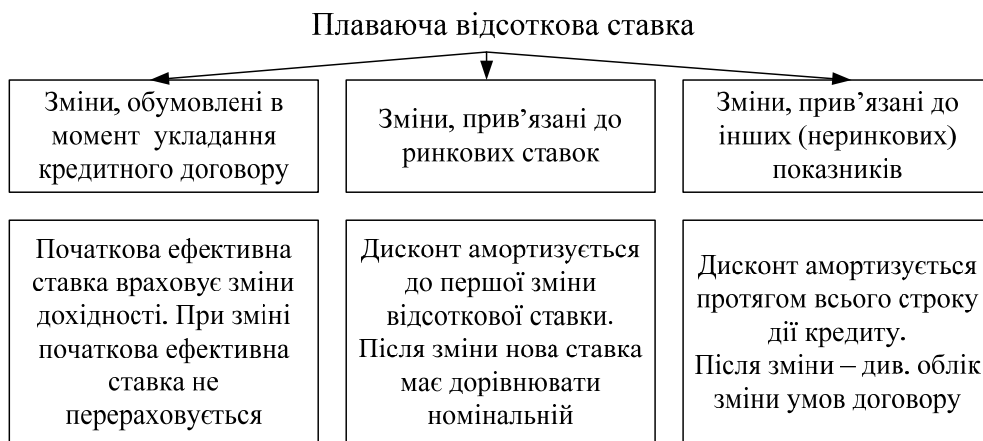


Рис. 8.6. Фінансові інструменти з плаваючою ставкою відсотка та її вплив на ефективну ставку відсотка

§ K3 МСБО 39: Застосовуючи метод ефективного відсотка, компанія, як правило, амортизує будь-які комісійні збори, сплачені та

одержані пункти (додаткові комісійні збори), витрати на операції та інші премії чи дисконти, залучені до розрахунку ефективної ставки відсотка протягом очікуваного строку дії інструмента.

Проте може застосовуватися і коротший період, якщо з ним пов'язані комісійні збори, сплачені та одержані пункти, витрати, операції та інші премії та дисконти. Це відбуватиметься, коли змінна, з якою пов'язані комісії, сплачені та одержані пункти (додаткові комісійні збори), витрати на операції й інші премії та дисконти, коригується до ринкових ставок до очікуваного строку погашення інструмента. У цьому разі прийнятним амортизаційним періодом є період до наступної дати такого коригування. Наприклад, якщо премія чи дисконт за інструментом з плаваючою ставкою відображає відсотки, нараховані на інструмент з дати останньої сплати відсотка (або зміни ринкових ставок з часу переоцінки плаваючої ставки відсотка), вони амортизуються до наступної дати коригування плаваючого відсотка до ринкових ставок. Це відбувається тому, що премія чи дисконт стосуються періоду до наступного коригування відсотка, оскільки на цю дату змінна, з якою пов'язані премія чи дисконт (тобто ставка відсотка) коригується до ринкових ставок. Однак, якщо премія чи дисконт є результатом зміни кредитного спреду за плаваючою ставкою, обумовленою в інструменті, або за іншими змінними, які не переоцінюються до ринкових ставок, вони амортизуються протягом очікуваного строку дії інструмента.

8.4. Погашення заборгованості за наданими кредитами

Банк відбиває в бухгалтерському обліку погашення заборгованості за наданими кредитами (основного боргу) такими проводками:

Дебет – Рахунки клієнтів, рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів

Кредит – Рахунки для обліку наданих кредитів, рахунки для обліку простроченої заборгованості за наданими кредитами.

У бухгалтерському обліку сплата процентів, що здійснюється періодично або на дату погашення кредиту, відображається такими проводками:

Дебет – Рахунки клієнтів, рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів

Кредит – Рахунки для обліку нарахованих доходів за наданими кредитами, рахунки для обліку відсоткових доходів за наданими кредитами, рахунки для обліку прострочених нарахованих доходів за

наданими кредитами, рахунки для обліку комісійних доходів за кредитними операціями (6111 «Комісійні доходи від кредитного обслуговування клієнтів», 6119 «Інші комісійні доходи за операціями з клієнтами», 6118 «Комісійні доходи за позабалансовими операціями з клієнтами»).

Банківські відповідальні виконавці відображають в бухгалтерському обліку амортизацію сплачених авансом відсотків такими проводками: **Дебет** – Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами **Кредит** – Рахунки для обліку відсоткових доходів за наданими кредитами.

8.5. Бухгалтерський облік отриманих кредитів

Банк відображає в бухгалтерському обліку отримання кредиту такою проводкою:

Дебет – Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів

Кредит – Рахунки для обліку отриманих кредитів (1312 «Короткострокові кредити, отримані від Національного банку України шляхом рефінансування», 1322 «Довгострокові кредити, отримані від Національного банку України», 1623 «Короткострокові кредити, отримані від інших банків», 1624 «Довгострокові кредити, отримані від інших банків»).

Банк зменшує залишок зобов'язань з кредитування, які отримані від банків та обліковуються за позабалансовими рахунками:

Дебет 9110 «Зобов'язання з кредитування, що отримані від банків»

Кредит 990 «Контррахунки для рахунків розділів 90-95».

Облік наданої застави як забезпечення отриманого кредиту за позабалансовими рахунками здійснюється такою бухгалтерською проводкою:

Дебет – Контррахунок

Кредит – Рахунок для обліку наданої застави (9510 «Надана застава»).

Банк обліковує надані в заставу активи за балансовою вартістю за окремими аналітичними рахунками відповідних балансових рахунків залежно від виду активу (основні засоби, нематеріальні активи, цінні папери тощо).

В бухгалтерському обліку сума утриманих процентів авансом та/або сплачених банком комісій, що є невід'ємною частиною отриманого кредиту, відображається за рахунками неамортизованого

дисконту за отриманими кредитами. У такому разі на дату отримання кредиту виконуються такі бухгалтерські проводки:

Дебет – Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів

Дебет – Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за отриманими кредитами (1316 «Неамортизований дисконт за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України», 1326 «Неамортизований дисконт за довгостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України», 1626 «Неамортизований дисконт за кредитами, що отримані від інших банків»)

Кредит – Рахунки для обліку отриманих кредитів.

Банк одразу визнає прибуток у разі отримання кредиту за ставкою, нижчою за ринкову, і здійснює в бухгалтерському обліку такі проводки:

Дебет – Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів – на суму кредиту

Кредит – Рахунки для обліку отриманих кредитів – на суму кредиту.

Дебет – Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за отриманими кредитами – на різницю між номінальною вартістю отриманого кредиту та його справедливою вартістю

Кредит – Рахунок для обліку доходу від отриманих кредитів, залучених вкладів (депозитів) за ставкою, нижчою за ринкову, (6398 «Дохід під час первісного визнання фінансових зобов'язань за вартістю, вищою/нижчою, ніж справедлива») – на різницю між номінальною вартістю отриманого кредиту та його справедливою вартістю.

Одразу визначається збиток у разі отримання кредиту за ставкою, яка вища, ніж ринкова, і виконує в бухгалтерському обліку такі проводки:

Дебет – Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів – на суму кредиту

Кредит – Рахунки для обліку отриманих кредитів – на суму кредиту.

Дебет – Рахунок для обліку витрат від отриманих кредитів, залучених вкладів (депозитів) за ставкою, яка вища, ніж ринкова (7398 «Витрати під час первісного визнання фінансових зобов'язань за вартістю, вищою/нижчою, ніж справедлива») – на різницю між справедливою вартістю отриманого кредиту та його номінальною вартістю

Кредит – Рахунки для обліку неамортизованої премії за отриманими кредитами (1315 «Неамортизована премія за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України», 1325 «Неамортизована премія за довгостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України», 1625 «Неамортизована премія за кредитами, що отримані від інших банків») – на різницю між справедливою вартістю отриманого кредиту та його номінальною вартістю.

Банк здійснює амортизацію суми неамортизованого дисконту не рідше одного разу на місяць з відображенням витрат за відповідними рахунками протягом строку використання кредиту. У такому разі виконується така бухгалтерська проводка:

Дебет – Рахунки для обліку відсоткових витрат за отриманими кредитами (7003 «Відсоткові витрати за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України», 7004 «Процентні витрати за довгостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України», 7014 «Відсоткові витрати за кредитами овернайт, що отримані від інших банків», 7016 «Відсоткові витрати за кредитами овердрафт за короткостроковими кредитами, що отримані від інших банків», 7017 «Відсоткові витрати за довгостроковими кредитами, що отримані від інших банків», 7099 «Інші відсоткові витрати»)

Кредит – Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за отриманими кредитами.

Банк здійснює амортизацію суми премії не рідше одного разу на місяць такою бухгалтерською проводкою:

Дебет – Рахунки для обліку неамортизованої премії за отриманими кредитами

Кредит – Рахунки для обліку відсоткових витрат за отриманими кредитами.

Банк висвітлює в бухгалтерському обліку повернення отриманого кредиту такою бухгалтерською проводкою:

Дебет – Рахунки для обліку отриманих кредитів

Кредит – Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів.

Одночасно списується вартість наданої застави і відбивається в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дебет – Рахунок для обліку наданої застави **Кредит** – Контррахунок.

8.6. Бухгалтерський облік простроченої та безнадійної заборгованості за наданими та отриманими кредитами

Банк відображає в бухгалтерському обліку суму заборгованості за кредитом, не сплаченої позичальником (боржником) у визначений договором строк, наступного робочого дня такою проводкою:

Дебет – Рахунки для обліку простроченої заборгованості за наданими кредитами (1527 «Прострочена заборгованість за кредитами, що надані іншим банкам», 2067 «Прострочена заборгованість за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання», 2077 «Прострочена заборгованість за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання», 2087 «Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання», 2207 «Прострочена заборгованість за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам», 2237 «Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам»)

Кредит – Рахунки для обліку наданих кредитів.

Наприклад, облік простроченої заборгованості за кредитом, наданим суб'єкту господарювання в поточну діяльність: **Дебет** – 2067 «Прострочена заборгованість за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання» **Кредит** – 2062 «Короткострокові кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання»

Відповідно до об'єктів кредитування використовуються рахунки інших груп.

Банк відбиває в бухгалтерському обліку погашення простроченої заборгованості за кредитною операцією такою проводкою: **Дебет** – Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів, рахунки клієнтів

Кредит – Рахунки для обліку простроченої заборгованості за наданими кредитами.

Згідно з рішенням Правління банку заборгованість за кредитними операціями, яка визнана безнадійною щодо отримання списується за рахунок спеціальних резервів.

Банк-позичальник (боржник) відображає суму заборгованості за отриманим кредитом, що не сплачена у визначений договором строк, наступного робочого дня такою бухгалтерською проводкою:

Дебет – Рахунки для обліку отриманих кредитів

Кредит – Рахунки для обліку простроченої заборгованості за отриманими кредитами (1317 «Прострочена заборгованість за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку

України», 1327 «Прострочена заборгованість за довгостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України», 1627 «Прострочена заборгованість за кредитами, що отримані від інших банків»).

У бухгалтерському обліку погашення простроченої заборгованості за отриманими кредитами виконується такою проводкою:

Дебет – Рахунки для обліку простроченої заборгованості за отриманими кредитами

Кредит – Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів.

8.7. Бухгалтерський облік кредитів при виникненні ознак зменшення корисності. Застосування методу ефективної ставки за фінансовими інструментами зі зменшеною корисністю

Зменшення корисності розглядається за МСБО 39:

58. На кожну дату подання балансового звіту підприємство має визначити, чи існують будь-які *об'єктивні докази* стосовно зниження корисності фінансового активу або групи фінансових активів.

Якщо такі докази є, підприємству слід визначити суму будь-яких збитків від зменшення корисності активів, керуючись параграфом 63 (для фінансових активів, що обліковуються за амортизованою собівартістю).

46. ...

(а) позики та дебіторська заборгованість... мають оцінюватись за амортизованою собівартістю за методом ефективного відсотка;

(б) інвестиції, утримувані до погашення... мають оцінюватись за амортизованою собівартістю за методом ефективного відсотка.

59. Корисність фінансового активу або групи фінансових активів зменшується, і збитки від зменшення корисності зазнаються тоді і лише тоді, коли існують *об'єктивні докази зменшення корисності* в результаті однієї чи кількох подій, які відбулися після первісного визнання активу («збиткова подія»), і така збиткова подія (події) *впливає* (впливають) на оцінені майбутні грошові потоки від фінансового активу або групи фінансових активів, які піддаються достовірній оцінці.

Може виявитися неможливим ідентифікувати якусь окрему подію, що призвела до зниження корисності...

Збитки, які очікуються як результат майбутніх подій, незалежно від їхньої вірогідності, не визнаються.

63. «Якщо існують об'єктивні докази спричинення збитку внаслідок зменшення корисності позик..., то сума такого збитку оцінюється як різниця між балансовою вартістю активу та поточною вартістю оцінених майбутніх грошових потоків (за винятком майбутніх кредитних збитків, які ще не виникли), дисконтованих за *первісною ефективною ставкою відсотка* фінансового активу (тобто за ефективною ставкою відсотка, розрахованого при первісному визнанні).

Балансову вартість активу слід зменшити або безпосередньо або за допомогою рахунка резервів».

$$\text{Резерв} = \text{БВ} - \sum \frac{\text{ГП}'}{(1 + i_{\text{еф}})^n}. \quad (8.12)$$

«Сума збитків має визнаватися в прибутку чи збитку».

Таким чином, банк має визнавати зменшення корисності фінансового активу або групи фінансових активів, якщо є об'єктивне свідчення зменшення їх корисності внаслідок однієї або кількох подій, які відбулися після первісного визнання активу, і така подія (або події) впливає (впливають) на попередньо оцінені майбутні грошові потоки від фінансового активу або групи фінансових активів, які можна достовірно оцінити.

Основними подіями, що свідчать про зменшення корисності фінансового активу, можуть бути:

- фінансові труднощі позичальника;
- порушення умов договору (невиконання зобов'язань, прострочення сплати відсотків або основної суми боргу);
- висока ймовірність банкрутства або фінансова реорганізація позичальника;
- надання банком пільгових умов з економічних або юридичних причин, пов'язаних з фінансовими труднощами позичальника, які банк не розглядав за інших умов;
- зникнення активного ринку для фінансового активу внаслідок фінансових труднощів.

Наявна інформація про зменшення попередньо оцінених майбутніх грошових потоків для групи фінансових активів з часу їх первісного визнання (хоча це зменшення не може бути ідентифіковане з окремим фінансовим активом у групі) містить таке:

- негативні зміни платіжного статусу позичальника в групі;
- зміни економічних умов, що впливають на виконання зобов'язань за активами в цій групі.

У разі прострочення або погіршення фінансового стану позичальника змінюються майбутні грошові потоки. В такому разі необхідно побудувати новий графік грошових потоків, що залишилися. Вони будуть в майбутньому або менше за сумою (знижується вірогідність здобуття платежів).

Згідно з Міжнародними стандартами бухгалтерського обліку ці нові грошові потоки потрібно продисконтувати за первинною ефективною ставкою і порівняти з балансовою вартістю на цю дату. Нові продисконтовані грошові потоки будуть менше, ніж балансова вартість. Це і є зменшення корисності кредиту (резерв).

Банк визначає суму резерву як різницю між балансовою вартістю наданого кредиту та теперішньою вартістю оцінених майбутніх грошових потоків (за винятком майбутніх кредитних збитків, які не були понесені), дисконтованих за первісною ефективною ставкою відсотка:

$$\begin{aligned} \text{Зменшення корисності} &= \\ &= \text{Нові продисконтовані потоки} - \text{балансова вартість}. \end{aligned}$$

Відповідно до Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку на окремих рахунках обліковуються резерви під кредити, які оцінюються на індивідуальній і портфельній основі (окремо резерви під нараховані відсотки не обліковуються):

2400 КА «Резерви під кредити, надані клієнтам, оцінюються на індивідуальній основі»;

2401 КА «Резерви під кредити, надані клієнтам, оцінюються на портфельній основі».

Банк спочатку визначає наявність об'єктивних доказів зменшення корисності окремо для кожного фінансового активу, що оцінюється на індивідуальній основі. Оцінюється ризик на індивідуальній основі за суттєвими фінансовими активами. До фінансових активів, які не є суттєвими, належать кредити, надані фізичній особі-суб'єкту підприємницької діяльності, та кредити на поточні потреби, надані фізичній особі, загальна сума основного боргу за якими, згідно з умовами договорів, не перевищує 50 000 гривень, або еквівалент цієї суми в іноземній валюті, визначений за офіційним валютним курсом, установленим НБУ на дату формування резервів.

Банк має право об'єднувати фінансові активи, які не є суттєвими, у групи фінансових активів та оцінювати ризик за ними на портфельній основі, ґрунтуючись на кількості днів прострочення боргу.

Фінансовий актив залучається до групи фінансових активів з подібними характеристиками кредитного ризику й оцінюється на

портфельній основі, якщо немає доказів зменшення корисності для окремо оціненого фінансового активу (незалежно від його суттєвості).

Банк не включає до портфельної оцінки на зменшення корисності фінансові активи, які окремо оцінюють на зменшення корисності (індивідуальна основа) і за якими визнаються збитки від зменшення корисності.

Портфельну оцінку майбутніх грошових потоків виконують у групі фінансових активів з метою визначення зменшення корисності на основі досвіду фактичних збитків за минулий період для активів з характеристикою кредитних ризиків, подібною до характеристики цієї групи.

Банки виключають з оцінки на портфельній основі окремі фінансові активи, за якими визнаються збитки від зменшення корисності, і в подальшому оцінюють їх на індивідуальній основі.

В бухгалтерському обліку формування (збільшення) резерву за наданими кредитами віддзеркалюється такою проводкою:

Дебет – Рахунки для обліку відрахувань у резерви (7701 «Відрахування в резерви під заборгованість інших банків», 7702 «Відрахування в резерви під заборгованість за наданими кредитами клієнтам», 7706 «Відрахування в банківські резерви на покриття ризиків і втрат»)

Кредит – Рахунки для обліку спеціальних резервів (1590 «Резерви під заборгованість інших банків за кредитними операціями», 2400 «Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на індивідуальній основі», 2401 «Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на портфельній основі»).

Банк формує (збільшує) резерви в іноземній валюті з огляду на офіційний курс гривні до іноземних валют на день проведення операції. Резерви в іноземній валюті формуються за кожною валютою окремо.

У бухгалтерському обліку переоцінка резервів в іноземній валюті в разі зміни офіційних курсів гривні до іноземних валют відбивається за балансовим рахунком 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами».

Банк сторнує попередньо визнаний збиток від зменшення корисності, якщо в наступному періоді сума збитку від зменшення корисності зменшується, що об'єктивно пов'язано з подією, яка відбувалася після визнання зменшення корисності (наприклад, покращення кредитного рейтингу боржника). У такому разі виконується така бухгалтерська проводка:

Дебет – Рахунки для обліку спеціальних резервів

Кредит – Рахунки для обліку відрахувань у резерви.

У бухгалтерському обліку сторнування (зменшення) розрахункового розміру спеціальних резервів, сформованих в іноземній валюті, відображається відповідно до обраної ним облікової політики такими проводками:

а) за наявності інформації щодо офіційного курсу гривні до іноземних валют на дату формування (коригування) резерву:

Дебет – Рахунки для обліку спеціальних резервів – за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату коригування

Кредит – Рахунок для обліку позиції банку в іноземній валюті (рахунок 3800)

Дебет – Рахунок для обліку еквівалента позиції банку (рахунок 3801)

Кредит – Рахунки для обліку відрахувань у резерви (за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату формування резерву).

Дебет/Кредит – Рахунок для обліку переоцінки заборгованості в іноземній валюті та банківських металах (рахунок 6204) – на суму різниці між сумою резерву за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату формування резерву і сумою резерву за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату коригування;

б) за відсутності інформації щодо офіційного курсу гривні до іноземних валют на дату формування (коригування) резерву банк сторнує раніше сформований резерв і здійснює бухгалтерські проводки з формування резерву на відповідну суму.

Банк віддзеркалює в бухгалтерському обліку списання безнадійної заборгованості за рахунок спеціального резерву відповідно до Положення про облікову політику банку такою проводкою:

Дебет – Рахунки для обліку спеціальних резервів

Кредит – Відповідний рахунок простроченої заборгованості або рахунок, за яким обліковується відповідний актив.

Списана за рахунок спеціальних резервів безнадійна заборгованість обліковується за позабалансовими рахунками до визначеного обліковою політикою банку часу з огляду на вимоги законодавства України щодо відшкодування збитків. У такому разі здійснюється така проводка:

Дебет – Рахунки для обліку списаної у збиток заборгованості (9611 «Списана у збиток заборгованість за кредитними операціями»)

Кредит – Контррахунок.

Банк відбиває в бухгалтерському обліку часткове або повне погашення контрагентом раніше списаної за рахунок спеціального резерву суми безнадійної заборгованості такими проводками:

а) якщо безнадійну заборгованість було списано за рахунок резерву в поточному році:

Дебет – Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів, рахунки клієнтів

Кредит – Рахунки для обліку відрахувань у резерви;

б) якщо безнадійну заборгованість було списано за рахунок резерву в минулому році:

Дебет – Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів, рахунки клієнтів

Кредит – Рахунки для обліку повернення раніше списаної заборгованості (6711 «Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості інших банків»; 6712 «Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості за кредитами, що надані клієнтам», 6717 «Повернення раніше списаних безнадійних доходів минулих років»).

Одночасно за позабалансовими рахунками здійснюється така проводка:

Дебет – Контррахунок

Кредит – Рахунки для обліку списаної у збиток заборгованості.

Банк відображає в бухгалтерському обліку списану за рахунок спеціальних резервів безнадійну заборгованість, яка обліковувалася за позабалансовими рахунками, у разі закінчення строку, визначеного обліковою політикою банку.

Питання для самоконтролю

1. За якими загальними принципами виконується бухгалтерський облік кредитних операцій?
2. Як обліковуються надані кредити?
3. Як застосовується метод ефективного відсотка?
4. Як виконується облік отриманих кредитів?
5. Як здійснюється облік при виникненні ознак зменшення корисності?
6. За яким порядком здійснюється бухгалтерський облік кредитних операцій на позабалансових рахунках.
7. Що є змістом спеціальних обов'язкових параметрів кредитних рахунків.
8. На підставі яких документів здійснюється нарахування відсотків?
9. Як обліковується забезпечення за кредитними операціями?
10. Як виконується облік прострочених процентних доходів за кредитами?

11. Як списується безнадійна заборгованість за сумою основного боргу та відсотками за кредитами?

12. Як обліковується сплати пені?

13. У чому полягають особливості фінансового обліку різних видів кредитування в сучасних умовах розвитку фінансової системи?

14. Як здійснюється облік кредитних операцій в умовах переходу до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності?

15. Які є зміни у порядку обліку комісій, відсотків, штрафів та пені в умовах переходу до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та звітності?

Тестові завдання

У тестах оберіть одну правильну відповідь.

1. Які з поданих рахунків є позабалансовими?

- А) інші цінності й документи;
- Б) банкноти і монети в банкоматах;
- В) кореспондентські рахунки інших банків.

2. Які з поданих рахунків є активними?

- А) нараховані прибутки за борговими цінними паперами;
- Б) комісійні прибутки за розрахунково-касовим обслуговуванням клієнтів;
- В) відсоткові витрати по засобах до запитання фізичних осіб.

3. Які з названих рахунків є балансовими? Обрати правильну відповідь:

- А) гарантії, надані клієнтам;
- Б) заборгованість працівникам банку за відрядженнями;
- В) відсоткові прибутки за депозитами овернайт у банках.

4. Нараховано відсотки за короткостроковим кредитом, виданим суб'єктам господарської діяльності на поточні потреби. Обрати правильний варіант бухгалтерської проводки:

- А) Дт 7702 Кт 5020;
- Б) Дт 2068 Кт 6026;
- В) Дт 2600 Кт 6026.

5. Фізичною особою погашена довгострокова позика, отримана в банку на поточні потреби. Обрати правильний варіант бухгалтерської проводки:

- А) Дт 2205 Кт 1200;
- Б) Дт 2205 Кт 2620;
- В) Дт 2620 Кт 2205.

6. Позикові кошти – це:

- А) кошти за депозитами і внесками;
- Б) кошти, залучені банком шляхом випуску облігацій або від міжбанківських операцій;
- В) сукупність коштів, які є в розпорядженні банку і використовуються для виконання активних і пасивних операцій.

7. До кредитних операцій належать:

- А) позичкові операції;
- Б) операції кредитного характеру;
- В) позичкові операції, операції кредитного характеру і послуги кредитного характеру.

8. При визначенні кредитної політики комерційні банки мають брати до уваги рекомендації:

- А) НБУ; Б) МФУ; В) ДПАУ.

9. На побудову рахунків бухгалтерського обліку кредитних операцій впливають такі елементи, як:

- А) класифікація кредитів;
- Б) форми і методи кредитування;
- В) способи видачі та погашення кредитів.

10. Який відділ комерційного банку здійснює кредитні операції?

- А) обліково-операційний;
- Б) кредитний;
- В) внутрішньобанківська бухгалтерія.

11. Які методи кредитування застосовує комерційний банк?

- А) надання кредитів в індивідуальному порядку;
- Б) відкриття кредитних ліній;
- В) А і Б.

12. При видачі одноразового кредиту відкривається рахунок:

- А) простий кредитний;
- Б) спеціальний кредитний;
- В) узагалі не відкривається.

13. Кредит, який надано фізичним особам на поточні потреби, називають:

- А) споживчим;
- Б) комерційним;
- В) іпотечним.

14. Заборгованість за простроченими нарахованими доходами належить до заборгованості:

- А) стандартної;
- Б) нестандартної;
- В) сумнівної.

15. За повноту формування резервів під кредитні ризики несе відповідальність:

- А) головний банк;
- Б) підприємство;
- В) держнагляд.

16. Не здійснюється формування резерву:

- А) за бюджетними кредитами та за кредитними операціями між установами в системі одного банку;
- Б) за кредитними операціями з постачальниками;
- В) за кредитними операціями фінансового лізингу.

17. Банки зобов'язані формувати резерви в повному обсязі незалежно від розміру їхніх доходів:

- А) щотижня;
- Б) щомісяця;
- В) щоквартально.

18. При своєчасному поверненні кредитних ресурсів відсотки нараховуються, сплачуються та відображаються:

- А) нараховуються за період фактичного використання та сплачуються разом з поверненням ресурсів;
- Б) враховуються в наступному місяці;
- В) в останній робочий день звітного місяця.

Приклади розв'язання типових задач

Приклад 1. Клієнт банку-фізична особа подала заяву у банк для отримання споживчого кредиту в сумі 5 000,00 грн терміном на дев'ять місяців. Згідно з тарифами банку, затвердженими Протоколом Правління банку, клієнт має одночасно з поданням заяви сплатити банку комісію, яка пов'язана з видачею кредиту, у розмірі 150,00 грн. *Відобразити бухгалтерський облік отриманої банком комісії, пов'язаної з наданням*

кредиту, при первісному визнанні (при умовах отримання як позитивного, так і негативного рішення Кредитного комітету банку про надання споживчого кредиту клієнту).

Розв'язання

1. При отриманні комісії до дня надання кредиту:

Дебет 1001 «Банкноти та монети в касі банку»; 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб» Кредит 3600 «Доходи майбутніх періодів» – 150,00 грн.

2. При винесенні позитивного рішення Кредитного комітету банку в день надання кредиту позичальнику:

а) Дебет 2202 «Короткострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам» Кредит 1001, 2620 – 5 000,00 грн;

б) Дебет 3600 «Доходи майбутніх періодів» Кредит 2206 «Неамортизований дисконт за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам» – 150,00 грн.

3. При винесенні негативного рішення (відмові у наданні кредиту), якщо комісія не повертається клієнту: Дебет 3600 Кредит 6111 «Комісійні доходи від кредитного обслуговування клієнтів» – 150,00 грн.

Приклад 2. 01.01.2009 року банк надав кредит на поточні потреби фізичній особі у сумі 1 000,00 грн. на десять років. Згідно з умовами договору погашення та оплата відсотків здійснюється рівними частинами у кінці кожного року. Відсоткова ставка по договору 10%. За відкриття позичкового рахунку банк утримує одноразову комісію у момент надання позики 50,00 грн. Кредит надається за стандартними умовами. *Розрахувати реальну дохідність кредиту (ефективну ставку). Віддзеркалити операції на рахунках фінансового обліку.*

Розв'язання

1. За даними умов надання кредиту справедлива вартість кредиту на момент первісного визнання = 950,00 грн (1000,00 грн – 50,00 грн)

2. Для розрахунку реальної дохідності кредиту, тобто ефективної ставки відсотка, надаємо графіки майбутніх грошових потоків на десять років.

Розрахунок ефективної ставки для кредиту за стандартних ринкових умов:

Рік	Грошові потоки			
	Кредит	%	Інше	Всього
	-1000		50	-950
1	100	100		200
2	100	90		190
3	100	80		180
4	100	70		170
5	100	60		160
6	100	50		150
7	100	40		140
8	100	30		130
9	100	20		120
10	100	10		110
	Всього	550		

Ефективна ставка розраховується за рівнянням:
 $950 = 200/(1+i)^1 + 190/(1+i)^2 + \dots + 110/(1+i)^{10}$, $i = 11,35\%$

3. Надання кредиту позичальнику-фізичній особі на поточні потреби: Дебет 2203 «Довгострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам» Кредит 1001 «Банкноти та монети в касі банку», 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб – 1 000,00 грн.

4. Утримання банком одноразової комісії у момент надання позики: Дебет 1001 Кредит 2206 «Неамортизований дисконт за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам» – 50,00 грн.

5. Погашення щороку основного боргу за кредитом: Дебет 1001, 2620 Кредит 2203 – 100,00 грн.

6. Нарахування відсотків за кредитом за номінальною ставкою договору (наприклад, у кінці першого року): Дебет 2208 «Нараховані доходи за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам» Кредит 6042 «Відсоткові доходи за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам» – 100,00 грн.

7. Сплата нарахованих відсотків за кредитом за номінальною ставкою договору (наприклад, у кінці першого року): Дебет 1001, 2620 Кредит 2208 – 100,00 грн.

8. Амортизація дисконту на прикладі першого року (дохід за ефективною ставкою окрім доходу за номінальною ставкою):

$$1. 950,00 \text{ грн} \times 0,1135 = 108,00 \text{ грн.}$$

$$2. 108,00 \text{ грн} - 100,00 \text{ грн} = 8,00 \text{ грн.}$$

Дебет 2206 Кредит 6042 – 8,00 грн.

Приклад 3. Розрахунок ефективної ставки та амортизованої собівартості.

Основна сума – 12 000 грн. Комісія –500 грн. Номінальна ставка – 12% річних (1% в міс). Строк – 6 міс. Погашення: Номінал – в кінці строку. Відсотки – щомісяця.

Розв’язання

I етап Визначення вихідних даних

1. Вартість при первісному визначенні:
 $12000 - 500 = 11500$ грн (сплата коштів = негативний потік).

2. Майбутні грошові потоки: щомісяця:
 $1 - 5 \text{ міс} \rightarrow \text{купон} = 12\,000 \cdot 1\% = 120$ грн.

$6 \text{ міс} \rightarrow \text{купон} + \text{номінал} = 12\,000 + 12\,000 \cdot 1\% = 12\,120$ грн
 (отримання коштів = позитивні грошові потоки)

3. Облікові періоди: щомісяця в кінці (облікові періоди збігаються з періодами виникнення грошових потоків)

Побудуємо графік очікуваних потоків:

Період	0	1	2	3	4	5	6
Грошовий потік	-11 500	120	120	120	120	120	12 120

II етап. Визначимо ефективну ставку відсотка, виходячи з рівняння:

$$11\,500 = 120 / (1 + i_{ef})^1 + 120 / (1 + i_{ef})^2 + 120 / (1 + i_{ef})^3 + 120 / (1 + i_{ef})^4 + 120 / (1 + i_{ef})^5 + 12\,120 / (1 + i_{ef})^6$$

Отже ефективна ставка = 1,737275849%.

III етап Графік погашення матиме вигляд:

Період	Амортизована собівартість на початок	Визнання відсотків в т.ч.			Грошові потоки купон+осн.сума	Амортизов. собівартість кінець	Ставка доходності		
		всього	нараховані відсотки	аморт.дисконту					
		1	2=1*ieφ	3=N*in		4=2-3	5	6=1+2-5	7=2/1
0									
1	11500	199,79	120	79,79	120	11579,79	0,017373043		
2	11579,79	201,17	120	81,17	120	11660,96	0,017372508		
3	11660,96	202,58	120	82,58	120	11743,54	0,017372498		
4	11743,54	204,02	120	84,02	120	11827,56	0,017372956		
5	11827,56	205,48	120	85,48	120	11913,04	0,017372983		
6	11913,04	206,96	120	86,96	12120	0	0,01737256		
Всього		1220	720	500					

Відображення в бухгалтерському обліку:

Надання кредиту: Дебет рахунків кредиту 12 000.

Кредит рахунків за грошовими коштами 11 500 грн. Кредит неамортизований дисконт 500 грн.

Визначення доходів (за 1 місяць):

Дебет Нараховані доходи 120 грн.

Дебет Неамортизований дисконт 79,79.

Кредит Відсоткові доходи 6 клас 199,79.



Дебет нарах дох. 120 грн. Дебет Неаморт. дисконт 79,79

Кредит 6 кл. 120 грн.

Кредит 6 кл. 79,79

Амортизована собівартість (балансова вартість) в кінці 1 міс.:

$$11\,500 + 120 + 79,79 - 120 = 11\,579,79 \text{ грн.}$$

Сальдо рахунків обліку складових балансової вартості кредиту матиме вигляд:

період	номинал	дисконт	Нараховані%	резерв	Амортизована собівартість на кінець
	1	2	3	4	5
0	12 000	500	0	0	11 500
1	12 000	420,21	0	0	11 579,79
2	12 000	339,04	0	0	11 661
3	12 000	256,46	0	0	11 744
4	12 000	172,44	0	0	11 828
5	12 000	86,96	0	0	11 913
6	12 000	0	0	0	12 000

Розрахунок дисконту за 1 місяць:

$$500 - 79,79 = 420,21.$$

Розрахунок нарахованих%:

$$120 \text{ (нараховані)} - 120 \text{ (сплачені)} = 0.$$

Розрахунок амортизованої собівартості:
 $12\ 000 - 420,21 + 0 = 11\ 579,79$ грн.

Для обчислення амортизованої собівартості фінансового активу або фінансового зобов'язання:

$$A_{м\ c/\ в} = \sum \frac{ГП}{(1 + i_{еф})^n}.$$

Як результат, ефективна ставка використовується для обчислення суми очікуваного відшкодування під час визначення зменшення корисності за фінансовими активами, що обліковуються за амортизованою собівартістю (кредити, цінні папери до погашення). Таким чином, розрахунок амортизованої собівартості у розглянутому прикладі: $i_{еф} = 1,737275849\%$

На кінець 1-го місяця = початок 2-го місяця:

$$A_{м\ c/\ в} = 120/(1 + i_{еф})^1 + 120/(1 + i_{еф})^2 + 120/(1 + i_{еф})^3 + 120/(1 + i_{еф})^4 + 12\ 120/(1 + i_{еф})^5 = 11\ 579,79.$$

На кінець 2-го місяця = початок 3-го місяця:

$$A_{м\ c/\ в} = 120/(1 + i_{еф})^1 + 120/(1 + i_{еф})^2 + 120/(1 + i_{еф})^3 + 12\ 120/(1 + i_{еф})^4 = 11\ 660,96.$$

На кінець 3-го місяця = початок 4-го місяця:

$$A_{м\ c/\ в} = 120/(1 + i_{еф})^1 + 120/(1 + i_{еф})^2 + 120/(1 + i_{еф})^3 = 11\ 743,54.$$

На кінець 4-го місяця = початок 5-го місяця:

$$A_{м\ c/\ в} = 120/(1 + i_{еф})^1 + 12\ 120/(1 + i_{еф})^2 = 11\ 827,56.$$

На кінець 5-го місяця = початок 6-го місяця:

$$A_{м\ c/\ в} = 120/(1 + i_{еф})^1 = 11\ 913,04.$$

Приклад 4. Фінансовий інструмент з дисконтом: Номінал 10000.
Дисконт 500 (5,00%).

Номінальна відсоткова ставка: річна (проста) 12% База:
за місяць 1% 30/360

Строк 1 рік (12 міс). Сплата відсотків – щомісяця.
Сплата номіналу – в кінці строку.

Розв'язання

Побудуємо графік потоків коштів

Період	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Сума	-9500	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	10100

Облікові періоди збігаються з періодами виникнення грошових потоків і дорівнюють *місяцям* рівної тривалості.

Визначимо ефективну ставку відсотка, виходячи з рівняння:

$$\begin{aligned}
 9500 = & 100/(1+i_{ef})^1 + 100/(1+i_{ef})^2 + 100/(1+i_{ef})^3 + 100/(1+i_{ef})^4 + \\
 & + 100/(1+i_{ef})^5 + 100/(1+i_{ef})^6 + 100/(1+i_{ef})^7 + 100/(1+i_{ef})^8 + \\
 & 100/(1+i_{ef})^9 + 100/(1+i_{ef})^{10} + 100/(1+i_{ef})^{11} + 100/(1+i_{ef})^{12}.
 \end{aligned}$$

Ефективна ставка: $i_{ef} = 1,457178081\%$.

Ефективна ставка – місячна!

Побудуємо графік:

Період	Амортиз. с/в на початок	Визначення доходів			Грошові потоки			Ам. с/в на кін.	Сума очікув. відшкод.	Дохідність
		Всього (6 кл)	Нарах. дох. (***)	Аморт. дисконту (**6)	Всього	Номінал	%			
1	9500	138,43	100	38,43	100	0	100	9538,43	0,014572	
2	9538,43	138,99	100	38,99	100	0	100	9577,42	0,014572	
3	9577,42	139,56	100	39,56	100	0	100	9616,98	0,014572	
4	9616,98	140,14	100	40,14	100	0	100	9657,12	0,014572	
5	9657,12	140,72	100	40,72	100	0	100	9697,84	0,014572	
6	9697,84	141,31	100	41,31	100	0	100	9739,16	0,014572	
7	9739,16	141,92	100	41,92	100	0	100	9781,07	0,014572	
8	9781,07	142,53	100	42,53	100	0	100	9823,60	0,014572	
9	9823,60	143,15	100	43,15	100	0	100	9866,75	0,014572	
10	9866,75	143,78	100	43,78	100	0	100	9910,52	0,014572	
11	9910,52	144,41	100	44,41	100	0	100	9954,94	0,014572	
12	9954,94	145,06	100	45,06	10 100	10 000	100	0,00	0,014572	
Всього		1700,0	1200	500,00	11 200	10 000	1200			
Формула	2=12_{n-1}	3=2*<i>i</i>_{сф}	4=N*<i>i</i>_n	5=3-4	6=7+8	7=N_{нора}	8=%_{сн}	9=2+4+5-6	10=PV	11=3/2

Сальдо рахунків матиме вид:

Період	Номинал	Неамортизований дисконт	Нарахований відсоток	Балансова вартість на кінець періода
1	10 000	461,57	0	9538,43
2	10 000	422,58	0	9577,42
3	10 000	383,02	0	9616,98
4	10 000	342,88	0	9657,12
5	10 000	302,16	0	9697,84
6	10 000	260,84	0	9739,16
7	10 000	218,93	0	9781,07
8	10 000	176,40	0	9823,60
9	10 000	133,25	0	9866,75
10	10 000	89,48	0	9910,52
11	10 000	45,06	0	9954,94
12	0	0,00	0	0,00

Приклад 5. Фінансовий інструмент з премією: Номинал 10000.
Дисконт 500 (5,00%).

Номинальна відсоткова ставка: річна (проста) 12% База:
за місяць 1% 30/360

Строк 1 рік (12міс).

Сплата відсотків – щомісяця.

Сплата номіналу – в кінці строку.

Розв'язання

Побудуємо графік потоків коштів

Період	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Сума	-10500	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	10100

Облікові періоди збігаються з періодами виникнення грошових потоків і дорівнюють місяцям рівної тривалості.

Визначимо ефективну ставку відсотка, виходячи з рівняння:

$$10\,500 = 100/(1+i_{\text{еф}})^1 + 100/(1+i_{\text{еф}})^2 + 100/(1+i_{\text{еф}})^3 + 100/(1+i_{\text{еф}})^4 + \\ + 100/(1+i_{\text{еф}})^5 + 100/(1+i_{\text{еф}})^6 + 100/(1+i_{\text{еф}})^7 + 100/(1+i_{\text{еф}})^8 + \\ + 100/(1+i_{\text{еф}})^9 + 100/(1+i_{\text{еф}})^{10} + 100/(1+i_{\text{еф}})^{11} + 10\,100/(1+i_{\text{еф}})^{12}.$$

Ефективна ставка: $i_{ef} = 0,567795916 \%$

Ефективна ставка – місячна!

Сальдо рахунків матиме вид:

Період	Номинал	Неамортизований дисконт	Нарахований відсоток	Баланс. вартість на кінець
1	10 000	459,62	0	10 459,62
2	10 000	419,01	0	10 419,01
3	10 000	378,17	0	10 378,17
4	10 000	337,09	0	10 337,09
5	10 000	295,79	0	10 295,79
6	10 000	254,25	0	10 254,25
7	10 000	212,47	0	10 212,47
8	10 000	170,46	0	10 170,46
9	10 000	128,20	0	10 128,20
10	10 000	85,71	0	10 085,71
11	10 000	42,98	0	10 042,98
12	0	0,00	0	0,00

Побудуємо графік:

Період	Амортиз. с/в на поч	Визначення доходів		Грошові потоки			Ам. с/в на кін.	Сума очікув. відшкод.	Дохідність	
		Всього (6 кл)	нарах. дох. (***)	Аморт. дисконту (**6)	Всього	Номинал				%
1	10 500	59,62	100	-40,38	100	0	100	10 459,62	0,005678	
2	10 459,62	59,39	100	-40,61	100	0	100	10 419,01	0,005678	
3	10 419,01	59,16	100	-40,84	100	0	100	10 378,17	0,005678	
4	10 378,17	58,93	100	-41,07	100	0	100	10 337,09	0,005678	
5	10 337,09	58,69	100	-41,31	100	0	100	10 295,79	0,005678	
6	10 295,79	58,46	100	-41,54	100	0	100	10 254,25	0,005678	
7	10 254,25	58,22	100	-41,78	100	0	100	10 212,47	0,005678	
8	10 212,47	57,99	100	-42,01	100	0	100	10 170,46	0,005678	
9	10 170,46	57,75	100	-42,25	100	0	100	10 128,20	0,005678	
10	10 128,20	57,51	100	-42,49	100	0	100	10 085,71	0,005678	
11	10 085,71	57,27	100	-42,73	100	0	100	10 042,98	0,005678	
12	10 042,98	57,02	100	-42,98	10 100	10 000	100	0,00	0,005678	
Всього		700,00	1200	-500,00	11 200	10 000	1200			
Формула	2=12_{n-1}	3=2*i_{сф}	4=N*i_n	5=3-4	6=7+8	7=N_{пора}	8=%_{сн}	9=2+4+5-6	10=PV	11=3/2

Приклад 6. Нерівні облікові періоди не збігаються з періодами грошових потоків:

Основна сума 10 000 грн.; Комісія (отримана) 200 грн.

Номінальна ставка (проста) річна 12%. Строк – 6 місяців.

Видача кредиту 10.01.2005. Погашення кредиту 10.07.2005.

База нарахування відсотків: факт/факт.

Період нарахування: 10-го; в кінці місяця.

Сплата відсотків: 10-го кожного місяця.

Розв'язання

Побудуємо графік грошових потоків:

Період	Кількість днів	Грошовий потік
10.01.2005		-9800
31.01.2005	21	0
10.02.2005	10	101,92
28.02.2005	18	0
10.03.2005	10	92,05
31.03.2005	21	0
10.04.2005	10	101,92
30.04.2005	20	0
10.05.2005	10	98,63
31.05.2005	21	0
10.06.2005	10	101,92
30.06.2005	20	0
09.07.2005	9	10095,34
	180	

Ефективна ставка (XIRR): $i_{ef} = 0,175149668 \%$.

Побудуємо графік:

Період	Амортиз. с/в на початок	Визначення доходів			Грошові потоки			Ам. с/в на кін.	Сума очкув. відшкод.	Дохідність		Днів у періоді
		всього (6 кл)	нарах. дох. (***)	Аморт. дисконту (**6)	Всього	Номинал	%			за період	за рік	
31.01	9800,00	91,42	69,04	22,38	0,00	0	0,00	9891,42	9891,42	0,009329	0,1751497	21
10.02	9891,42	43,83	32,88	10,96	101,92	0	101,92	9833,34	9833,34	0,004432	0,1751497	10
28.02	9833,34	78,58	59,18	19,40	0,00	0	0,00	991192	991192	0,007991	0,1751497	18
10.03	991192	43,93	32,88	11,05	92,05	0	92,05	9863,79	9863,79	0,004432	0,1751497	10
31.03	9863,79	92,02	69,04	22,98	0,00	0	0,00	9955,81	9955,81	0,009329	0,1751497	21
10.04	9955,81	44,12	32,88	11,24	101,92	0	101,92	9898,01	9898,01	0,004432	0,1751497	10
30.04	9898,01	87,92	65,75	22,17	0,00	0	0,00	9985,93	9985,93	0,008883	0,1751497	20
10.05	9985,93	44,25	32,88	11,38	98,63	0	98,63	9931,56	9931,56	0,004432	0,1751497	10
31.05	9931,56	92,65	69,04	23,61	0,00	0	0,00	10024,21	10024,21	0,009329	0,1751497	21
10.06	10 024,21	44,42	32,88	11,55	101,92	0	101,92	9966,71	9966,71	0,004432	0,1751497	10
30.06	9966,71	88,53	65,75	22,78	0,00	0	0,00	10 055,25	10 055,25	0,008883	0,1751497	20
09.07	10 055,25	40,10	29,59	10,51	10095,34	10 000	95,34	0,00	0,00	0,003988	0,1751497	9
Всього		791,78	591,78	200,00	10591,78	10 000	591,78					180
Формула	2=12_{n-1}	3=2ⁿ·i_{эф}	4=Nⁿ·i_n	5=3-4	6=7+8	7=N_{норма}	8=%_{су}	9=2+4+5-6	10=PV	11=3/2	12=(1+i)^{365/мн.}-1	

Сальдо рахунків матиме вид:

Період	Номінал	Неамортизований дисконт	Нарахований відсоток	Баланс. вартість на кінець
31.01.2005	10 000	177,62	69,04	9891,42
10.02.2005	10 000	166,66	0,00	9833,34
28.02.2005	10 000	147,26	59,18	991192
10.03.2005	10 000	136,21	0,00	9863,79
31.03.2005	10 000	113,23	69,04	9955,81
10.04.2005	10 000	101,99	0,00	9898,01
30.04.2005	10 000	79,82	65,75	9985,93
10.05.2005	10 000	68,44	0,00	9931,56
31.05.2005	10 000	44,83	69,04	10024,21
10.06.2005	10 000	33,29	0,00	9966,71
30.06.2005	10 000	10,51	65,75	10055,25
09.07.2005	0	0,00	0,00	0,00

Приклад 7. Приклад з наперед визначеною змінною ставкою. Кредит з відсотковою ставкою, що поступово збільшується: Номінал 10 000. Ставка за договором (в місяць, проста):

Місяць	I	II	III	IV	V	VI
%	1	1,50	2	2,50	3	3,5

Строк дії – 6 міс. Нарахування – щомісячно. Сплата відсотків – в кінці строку.

Розв'язання

Побудуємо грошові потоки:

Період	0	1	2	3	4	5	6
Грошовий потік	-10000	0	0	0	0	0	11350

$$10000 = 11350 / \left(1 + \frac{s}{ao}\right)^6. \text{ Ефективна ставка (міс): } 2,132973683\%.$$

Побудуємо графік:

Період	Вартість на поч	Визначення відсотків, в т.ч.			Грошові потоки Купон+осн.сума			Вартість на кінець	Ставка дохідності
		всього	Нарах. %	Аморт. дисконту	5	6	7=5+6		
0	1	$2=1 \cdot i_{\text{эф}}$	$3=N \cdot i(n)$	$4=2-3$				$6=1+3+4-7$	$9=2/1$
1	10000,00	213,30	100,00	113,30	0,00	0,00	0,00	10000,00	0,02132974
2	10213,30	217,85	150,00	67,85	0,00	0,00	0,00	10431,14	0,02132974
3	10431,14	222,49	200,00	22,49	0,00	0,00	0,00	10653,64	0,02132974
4	10653,64	227,24	250,00	-22,76	0,00	0,00	0,00	10880,88	0,02132974
5	10880,88	232,09	300,00	-67,91	0,00	0,00	0,00	11112,96	0,02132974
6	11112,96	237,04	350,00	-112,96	1350,00	10000,00	11350,00	0,00	0,02132974
		1350,000	1350,00	0,00	1350,00	10000,00	11350,00		

Сальдо рахунків:

Період	Номинал	Неам. дисконт	Нарах. проценти	Баланс. вартість на кінець
0	10000,00	0	0	10000
1	10000,00	113,30	100,00	10213,30
2	10000,00	181,14	250,00	10431,14
3	10000,00	203,64	450,00	10653,64
4	10000,00	180,88	700,00	10880,88
5	10000,00	112,96	1000,00	11112,96
6	0,00	0,00	0,00	0,00

Визначення доходів за 1 місяць:

<i>Дебет Нараховані доходи</i>	×××8	100,00	}	213
<i>Дебет Неаморт. премія</i>	×××7	113,30		

Кредит Відсоткові доходи бклас 213,30 грн

Приклад 8. Приклад з наперед визначеною змінною ставкою. Кредит з відсотковою ставкою, що поступово зменшується: Номінал 10 000,00 грн.

Ставка за договором (в місяць, проста):

Місяць	I	II	III	IV	V	VI
%	3,50	3	2,50	2	1,50	1

Строк дії 6 міс. Нарахування щомісячно. Сплата процентів в кінці строку.

Розв'язання

Побудуємо грошові потоки:

Період	0	1	2	3	4	5	6
Грошовий потік	-10 000	0	0	0	0	0	11350

$10\ 000 = 11\ 350 / \left(1 + \frac{3}{100}\right)^6$. Ефективна ставка (міс):
2,132973683%.

Визнання доходів за 2-й місяць:

<i>Дебет Нараховані доходи</i>	×××8	300,00	}	300,00
<i>Кредит Неамортизований дисконт</i>	×××6	82,15		

Кредит Відсоткові доходи бклас 217,85 грн.

Побудуємо графік:

Період	Балансова вартість на початок	Визначення процентів, в т.ч.			Грошові потоки Купон+осн.сума			Балансова вартість на кін.	Ставка дохідності
		всього	Нарах. відсотки	Аморт. дисконту	5	6	7=5+6		
0	1	$2=1 \cdot i_{\text{эф}}$	$3=N \cdot i(n)$	4=2-3			6=1+3+4-7	9=2/1	
1	10000,00	213,30	350,00	-136,70	0,00	0,00	10 000,00		
2	10213,30	217,85	300,00	-82,15	0,00	0,00	10 213,30	0,02132974	
3	10431,14	222,49	250,00	-27,51	0,00	0,00	10 431,14	0,02132974	
4	10653,64	227,24	200,00	27,24	0,00	0,00	10 653,64	0,02132974	
5	10880,88	232,09	150,00	82,09	0,00	0,00	10 880,88	0,02132974	
6	11112,96	237,04	100,00	137,04	1350,00	10000,00	11 112,96	0,02132974	
Всього		1350,000	1350,00	0,00	1350,00	10000,00	11350,00	0,02132974	

Сальдо рахунків

Період	Номинал	Неамортизований дисконт	Нарахований відсоток	Баланс. вартість на кінець
0	10 000,00		0	10000
1	10 000,00	136,70	350,00	10486,70
2	10 000,00	218,86	650,00	10868,86
3	10 000,00	246,36	900,00	11146,36
4	10 000,00	219,12	1100,00	11319,12
5	10 000,00	137,04	1250,00	11387,04
6	0,00	0,00	0,00	0,00

Приклад 9. Приклад розрахунку фінансового інструменту зі зміною грошових потоків.

Основна сума – 12 000,00 грн. Комісія – 500 грн.

Номінальна ставка – 12% річних (1% в міс.).

Строк – 6 міс.

Погашення: номінал – в кінці строку
відсотки – щомісяця.

Розв’язання

Період	Амортиз. собівартість на початок	Визнання процентів, в т.ч.			Грошові потоки Купон+ осн. сума	Амортиз. собівартість на кінець	Ставка дохідності
		Всього	Нараховані відсотки	Амортизов. дисконту			
	1	2=1*i	3	4=2-3	5=N*i(n)	6=1+2-5	7=2/1
1	11 500	199,79	120,00	79,79	120,00	11 579,79	0,0173728
2	11 579,79	201,17	120,00	81,17	120,00	11 660,96	0,0173728
3	11 660,96	202,58	120,00	82,58	120,00	11 743,54	0,0173728
4	11 743,54	204,02	120,00	84,02	120,00	11 827,56	0,0173728
5	11 827,56	205,48	120,00	85,48	120,00	11 913,04	0,0173728
6	11 913,04	206,96	120,00	86,96	12120,00	0,00	0,0173728
Всього		1220,00	720,00	500,00			

Припустимо, що в кінці 3го місяця клієнт погасив разом з відсотками 3000 основного боргу. Тоді банк має перерахувати вартість кредиту:

Побудуємо нові грошові потоки:

Період	кінець 3	4	5	6
Грошовий потік	3120	90	90	9090

Теперішня вартість кредиту на початок 4-го місяця:

$$90/(1 + i_{ef})^1 + 90/(1 + i_{ef})^2 + 9090/(1 + i_{ef})^3 = 8807,66$$

Балансова вартість (ам. с/в) на кінець 3-го місяця:

8743,54

Різниця

64,11

 віднести на прибутки (% доходи)
у кореспонденції з рахунком

Дебет Неамортизований дисконт 64,11.

Кредит Відсоткові доходи 6 клас 64,11.

Тоді графік буде такий:

Період	Амортиз. собівартість на початок	Визнання процентів, в т.ч.			Грошові потоки Купон+осн.сума	Амортизована собівартість на кінець	Ставка дохідності	Неамортизований дисконт
		Всього	Нарах. відсотки	Аморт. дисконту				
	1	$2=1*i$	3	$4=2-3$	$5=N*i(n)$	$6=1+2-5$	$7=2/1$	
0								500
1	11500	199,79	120,00	79,79	120,00	11579,79	0,0173728	420,21
2	1579,79	201,17	120,00	81,17	120,00	11660,96	0,0173728	339,04
3	1660,96	202,58	120,00	82,58	3120,00	8743,54	0,0173728	192,34*
4	8807,66	153,01	90,00	63,01	90,00	8870,67	0,0173728	129,33
5	8870,67	154,11	90,00	64,11	90,00	8934,78	0,0173728	65,22
6	8934,78	155,22	90,00	65,22	9090,00	0,00	0,0173728	0,00
Всього		1065,89	630,00	435,89				

$$* 192,34 = 339,04 - 82,58 - 64,11$$

Якщо не скоригувати суму дисконту, матимемо:

Період	Амортиз. собівартість на початок	Визнання процентів, в т.ч.			Грошові потоки Купон + осн. сума	Амортиз. собівартість на кінець	Ставка дохідності	Неамортизований дисконт
		всього	Нарах. відсотки	Аморт. дисконту				
	1	2=1*i	3	4=2-3	5=N*i(n)	6=1+2-5	7=2/1	
0								500
1	11500	199,79	120,00	79,79	120,00	11579,79	0,0173728	420,21
2	11579,79	201,17	120,00	81,17	120,00	11660,96	0,0173728	339,04
3	11660,96	202,58	120,00	82,58	3120,00	8743,54	0,0173728	256,46
4	8743,54	151,90	90,00	61,90	90,00	8805,44	0,0173728	194,56
5	8805,44	152,97	90,00	62,97	90,00	8868,42	0,0173728	131,58
6	8868,42	154,07	90,00	64,07	9090,00	-67,51	0,0173728	67,51
Всього		1062,49	630,00	432,4				

Приклад 10. Приклад обліку дострокової сплати відсотків.

Номинал 100 000. Номинальна ставка (проста). Річна 24%. Місячна 2,00%.

Строк – 6 міс.

Сплати: відсотків – в кінці строку, номіналу – в кінці строку.

Розв'язання

Побудуємо грошові потоки:

Період	0	1	2	3	4	5	6
Грошовий потік	-100 000	0	0	0	0	0	112 000

Еф. ставка: 1,90676231%.

Пропустимо, що в кінці 3-го міс. клієнт сплатив відсотки, які належатимуть до отримання банком за 1, 2, 3, 4 міс. згідно з умовами договору. Отже, клієнт сплатив 8000.

Віднесемо сплачені наперед проценти на 3600 «Доходи майбутніх періодів».

Дебет Гроші 8000.

Кредит 3600 2000.

Кредит xxx8 6000.

Дострокова сплата відсотків безпосередньо пов'язана з фінансовим інструментом, впливає на майбутні грошові потоки за ним і не є зменшенням корисності.

Тому на дату балансу необхідно скоригувати балансову вартість фінансового інструмента.

Оскільки майбутні грошові потоки змінилися, розрахуємо суму нових грошових потоків, дисконтованих під первісну ефективну ставку.

Дострокове погашення

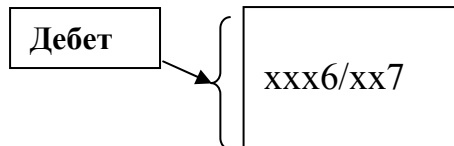
Період	3	4	5	6
Грошовий потік	6000	2000	0	104 000

Теперішня вартість 100 233,34

Балансова вартість 99 830,05

Різниця 403,29

Кредит 6 клас



Первісний графік:

Період	Балансова вартість на початок	Амортиз. с/в на поч.	Визначення відсотків, в т.ч.			Грошові потоки			Ам. с/в на кінець	Дохідність
			Всього %	Нарах%	Аморт. дисконти	Всього	Номінал	Відсотки		
0									100 000	
1	100 000	100 000	1906,76	2000	-93,24	0	0	0	101 906,76	0,019
2	101 906,76	101 906,76	1943,12	2000	-56,88	0	0	0	103 849,88	0,019
3	103 849,88	103 849,88	1980,17	2000	-19,83	0	0	0	105 830,05	0,019
4	105 830,05	105 830,05	20 17,93	2000	17,93	0	0	0	107 847,98	0,019
5	107 847,98	107 847,98	20 56,40	2000	56,40	0	0	0	109 904,38	0,019
6	109 904,38	109 904,38	20 95,62	2000	95,62	112 000	100 000	12000	0,00	0,019
Всього			12 000	12 000	0,00	112 000	100 000	12000		

Новий графік матиме вид:

Період	Амортиз. собівартість на початок	Визнання доходів			Грошові потоки			Амортиз.с/в на кін.	Дохідність
		Всього (6 кл)	Нарах.дох(**8)	Аморт. диск.(**6)	Всього	Номінал	Відсотки		
1	100 000	1906,76	2000	-93,24	0	0	0	101 906,76	0,019067623
2	101 906,76	1943,12	2000	-56,88	0	0	0	103 849,88	0,019067623
3	103 849,88	1980,17	2000	-19,83	6000	0	6000	100 233,34	0,019067623
4	100 233,34	1911,21	2000	-88,79	2000	0	2000	100 144,55	0,019067623
5	100 144,55	1909,52	2000	-90,48	0	0	0	102 054,07	0,019067623
6	102 054,07	1945,93	2000	-54,07	104 000	100 000	400	0,00	0,019067623
Всього		11 596,71	12 000	-403,29	112 000	100 000	12000		

403,29
0,00

Сальдо рахунків

Період	Номінал	Неам. дисконт	Нараховані відсотки	Резерв	Балансова вартість на кінець
1	100 000	-93,24	2000	0,00	101 906,76
2	100 000	-150,12	4000	0,00	103 849,88
3	100 000	233,34	0	0,00	100 233,34
4	100 000	144,55	0	0,00	100 144,55
5	100 000	54,07	2000	0,00	102 054,07
6	0	0,00	0	0,00	0,00

Проводки за 3-й місяць. Амортизація дисконту:

Дебет Нараховані доходи xxx8 **2000,00.**

Кредит Неамортизований дисконт xxx6 **19,83.**

Кредит Відсоткові доходи 6 клас **1980,17.**

Коригування вартості кредиту:

Дебет Неамортизований дисконт xxx6 **169,95.**

Дебет Неамортизована премія xxx7 **233,34.**

Кредит Відсоткові доходи 6 клас **403,29.**

Під час нарахування відсотків (за 4-й міс.) необхідно скоригувати вартість фінансового інструмента шляхом списання відповідної суми з рахунків нарахованих доходів у кореспонденції з рахунком 3600:

Дебет 3600 2000,00

Кредит xxx8 2000,00 грн.

Приклад 11. (Облік фінансового активу з плаваючою ставкою).

§AG7 МСБО 39:

Щодо фінансових активів і фінансових зобов'язань з плаваючою ставкою відсотка, то *періодична переоцінка* грошових потоків для відображення руху ринкових ставок *змінює ефективну ставку відсотка.*

Номінал: 10 000.

Ставка купона (проста) – ринкова; Зміна ставки (умовно) 1 раз в квартал.

Нехай ринкова ставка на момент купівлі: 12,3% річних.

Витрати з придбання: 500.

Строк: 12 місяців (з 1.01 по 31.12)

Купівля: 1.07

Сплата купона: 1 раз у півріччя

Накопичений купон: 0

Розв'язання

Побудуємо грошові потоки, виходячи з припущення, що ставка не зміниться до строку погашення:

Період/місяць	0/ 1,07	1/7	2/8	3/9	4/10	5/11	6/12
Грошовий потік	-10500	0	0	0	0	0	10615

$$10615 = 10\,000 + 10\,000 \cdot 12,3\% \cdot (6/12)$$

Ефективна ставка (за міс.): 0,181719127%.

§AG6МСБО 39:

«... якщо премія чи дисконт є результатом зміни кредитного середовища за плаваючою ставкою, обумовленою в інструменті, або за іншими змінними, не скоригованими до ринкових ставок, вони амортизуються *протягом очікуваного строку дії інструмента*».

Припустимо, що в кінці 3-го кварталу (9-го місяця) ринкова ставка стала 12,5% річних.

Оскільки у нас премія, необхідно розрахувати нову ефективну ставку. Будуємо новий графік потоків, виходячи з даних:

амортизована собівартість на кінець 9-го міс. = 10 557,34.

майбутній потік коштів:

$$10\,000 + 10\,000 \cdot 12,3\% \cdot (3/12) + 10\,000 \cdot 12,5\% \cdot (3/12) = 10620.$$

Період/місяць	0/9	1/10	2/11	3/12
Сума	-10557,34	0	0	10620

Нова ефективна ставка (за міс.): 0,19743931%.

Період	Номінал	Неамортиз. премія	Нараховані відсотки	Амортизована собівартість на кінець
0	10000	500,00	0,00	9500,00
7	10000	416,58	102,50	9685,92
8	10000	333,19	205,00	9871,81
9	10000	249,84	307,50	10057,66
10	10000	166,52	411,67	10245,15
11	10000	83,24	515,83	10432,59
12	0	0,00	0,00	0,00

Побудуємо графік до дати зміни ринкової ставки:

Період	Еф. ставка на поч.	Ам с/в на поч.	Визначення доходів				Грошові потоки			Ам. с/в на кін.	Сума очікув. відшкод.	Доходність	
			Всього (кп)	Нарах. до х. (**8)	Аморт. премії (**7)	Всього	Номінал	Відсотки	за період			річна	
0										10500,00			
7	0,0018171	10500,00	19,08	102,50	-83,42	0	0	0,00	0	0,00	10519,08	0,001817	0,022025
8	0,0018171	10519,08	19,11	102,50	-83,39	0	0	0,00	0	0,00	10538,19	0,001817	0,022025
9	0,0018171	10538,19	19,15	102,50	-83,35	0	0	0,00	0	0,00	10557,34	0,001817	0,022025

Загальний графік матиме вид:

Період	Еф. ставка на початок	Ам с/в на початок	Визначення доходів				Грошові потоки			Ам. с/в на кін.	Сума очікув. відшкод.	Доходність		
			Всього (кп)	Нарах. дох. (**8)	Аморт. премії (**7)	Всього	Номінал	Відсотки	за період			річна		
0											10500,00			
7	0,00181712	10500,00	19,08	102,50	-83,42	0	0	0,00	0	0,00	10519,08	0,001817	0,022025	
8	0,00181712	10519,08	19,11	102,50	-83,39	0	0	0,00	0	0,00	10538,19	0,001817	0,022025	
9	0,00181712	10538,19	19,15	102,50	-83,35	0	0	0,00	0	0,00	10557,34	0,001817	0,022025	
10	0,00197439	10557,34	20,84	104,17	-83,32	0	0	0,00	0	0,00	10578,19	0,001974	0,023952	
11	0,00197439	10578,19	20,89	104,17	-83,28	0	0	0,00	0	0,00	10599,07	0,001974	0,023952	
12	0,00197439	10599,07	20,93	104,17	-83,24	10620	10000	620	0,00	0,00	0,00	0,001974	0,023952	
Всього			120,00	620,00	-500,00	10620	10000	620	0,00					

Приклад 12. Кредит без дисконту, за яким періоди нарахування відрізняються від періодів сплати відсотків і визначається зменшення корисності. Номінал 10000. Ставка номінальна річна (проста) – 12%. В місяць – 1%. Нарухування – щомісячне (30/360). Сплата відсотків – 1 раз в квартал в кінці. Сплата основної суми – в кінці строку. Період – 6 місяців

Розв'язання

Період	0	1	2	3	4	5	6
Грошовий потік	-10 000	0	0	300	0	0	10 300

Ефективна ставка (за місяць): 0,990163405%.

Сальдо рахунків:

Період	Номінал	Неаморт. дисконт	Нарах. відсотки	Балансова вартість на кінець
1	10 000	0,98	100,00	10 099,02
2	10 000	0,99	200,00	10 199,01
3	10 000	0,00	0,00	10 000,00
4	10 000	0,98	100,00	10 099,02
5	10 000	0,99	200,00	10 199,01
6	0	0,00	0,00	0,00

Припустимо, що в кінці 3-го міс. клієнт не сплатив відсотки, пообіцявши сплатити їх в кінці строку. Це збиткова подія, що впливає на майбутні грошові потоки. У такому разі банк має визнати зменшення корисності.

Розрахуємо нові грошові потоки:

Період	Кінець 3-го місяця	4	5	6
Грошовий потік	0	0	0	10 600

$$OB = 10600 / (1 + i_{ef})^3 = 10291,26 \text{ грн.}$$

$$BB = A_{m/c/s} = 10000 + 300 = 10300,00$$

$$\text{Резерв} = 8,74 \text{ грн.}$$

Формуємо резерв: Дебет 7 клас 8,74. Кредит Резерв 8,74.

Побудуємо графік до дати зміни ринкової ставки:

Період	Амортиз. с/в на початок	Визначення доходів					Грошові потоки			Ам. с/в на кін.	Дохідність
		Всього (6 кл)	Нарах. дох. (**8)	Аморт. днско нту (**6)	Всього	Номі. нал	Відсот				
0			0,00	0,00		10000,00			10000,00		
1	10000,00	99,02	100	-0,984	0	0	0	0	10099,02	0,009901634	
2	10099,02	100,00	100	-0,003	0	0	0	0	10199,01	0,009901634	
3	10199,01	100,99	100	0,987	300	0	300	0	10000,00	0,009901634	
4	10000,00	99,02	100	-0,984	0	0	0	0	10099,02	0,009901634	
5	10099,02	100,00	100	-0,003	0	0	0	0	10199,01	0,009901634	
6	10199,01	100,99	100	0,987	10300	10000	300	0,00	0,00	0,009901634	
Всього		600,00	600	0,00	10600	10000	600	10000	600		

Новий графік матиме вид:

Період	Ам. с/в на початок	Визначення доходів				Грошові потоки			Ам. с/в на кін. до пе-регл. на змен. корисн.	Сума очкув. відшкод.	Зменшення корисності	Ам. с/в на кінець	Дохідність
		Всього (6 кл)	Нарах. дох.	Аморт. дисконту	Всього	Номінал	Відсоток						
0			0	0	1000	0					10000	0,00990	
1	10000	99,02	100	-0,98	0	0	0	10099,02	10099,02	0,00	10099,02	0,00990	
2	10099,02	100,00	100	0,00	0	0	0	10199,01	10199,01	0,00	10199,01	0,00990	
3	10199,01	100,99	100	0,99	0	0	0	10291,26	10291,26	8,74	10291,26	0,00990	
4	10291,26	101,90	100	1,90	0	0	0	10393,16	10393,16	0,00	10393,16	0,00990	
5	10393,16	102,91	100	2,91	0	0	0	10496,07	10496,07	0,00	10496,07	0,00990	
6	10496,07	103,93	100	3,93	10600	10000	600	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00990	
		608,74	600	8,74	10600	10000	600						

Період	0	1	2	3	4	5	6
Грошовий потік	-10 000	0	0	300	0	0	10300

Ефективна ставка (за місяць): 0,990163405%.

Сальдо рахунків:

Період	Номинал	Неам. дисконт	Нарах. відсотки	Резерв	Балансова вартість на кінець
1	10 000	0,98	100	0,00	10 099,02
2	10 000	0,99	200	0,00	10 199,01
3	10 000	0,00	300	8,74	10 291,26
4	10 000	-1,90	400	8,74	10 393,16
5	10 000	-4,81	500	8,74	10 496,07
6	0	-8,74	0	8,74	0,00

Припустимо, що клієнт сплатив відсотки за I кв. в кінці 4-го міс. (300 грн). Отже, корисність відновилася, і банк має відсторнувати резерв.

Розрахуємо нові грошові потоки:

Період	Кінець 4	5	6
Грошовий потік	300	0	10 300

$$OB = 10\,300 / (1 + i_{ef})^2 = 10\,099,02 \text{ грн.}$$

$$BB = A_{m/c/s} = 10\,000 + 1,90 + (400 - 300) - 8,74 = 10\,093,16$$

Резерв = 5,85 грн.

Коригуємо резерв: Дебет Резерв 5,85. Кредит 7 клас 5,85

Сальдо рахунків:

Період	Номинал	Неам. дисконт	Нарах. відсоток	Резерв	Балансова вартість на кінець
1	100000	0,984	100	0,00	10099,02
2	100000	0,987	200	0,00	10199,01
3	100000	0,000	300	8,74	10291,26
4	100000	-1,900	100	2,88	10099,02
5	100000	-1,897	200	2,88	10199,01
6	0	-2,884	0	2,88	0,00

Графік матиме вид:

Період	Ам. с/в на початок	Визнання доходів				Грошові потоки			Ам. с/в на кін. до перел. на змен. корисності	Сума очікув. відшкод.	Зменшення корисності	Ам. с/в на кінець	Доходність
		Всього (6 кл)	Нарах. дох.	Амортизація дисконту	Всього	Номінал	Відсоток						
0			0	0		10 000					10 000	0,0099	
1	10 000	99,02	100	-0,98	0	0	0	10 099,02	10 099,02	0,00	10 099,02	0,0099	
2	10 099,02	100,00	100	0,00	0	0	0	10 199,01	10 199,01	0,00	10 199,01	0,0099	
3	10 199,01	100,99	100	0,99	0	0	0	10 291,26	10 291,26	8,74	10 291,26	0,0099	
4	10 291,26	101,90	100	1,90	300	0	300	10 393,16	10 393,16	-5,85	10 099,02	0,0099	
5	10 099,02	100,00	100	0,00	0	0	0	10 199,01	10 199,01	0,00	10 199,01	0,0099	
6	10 199,01	100,99	100	0,99	10 300	10 000	300	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0099	
		602,88	600	2,88	10 600	10 000	600						

Приклад 13 (Розкриття інформації про сукупну вартість кредиту).

Дата надання кредиту	31.05.2007 р.
Сума кредиту	24 000,00 грн.
Термін користування кредитом	12 місяців
Погашення: основної суми кредиту	в кінці строку
відсотків	щомісяця
Номінальна відсоткова ставка (проста)	12% річних

Супутні витрати позичальника:

Комісія за надання кредиту	1% від основної суми кредиту
Обслуговування кредитної заборгованості	0,5% на місяць від основної суми кредиту
Розрахунково-касове обслуговування	0,5% від суми платежу
Страхування	2% на півроку від основної суми кредиту
Послуги нотаріуса	1% від основної суми кредиту (одноразово)

Розв'язання

Розкриття інформації про сукупну вартість кредиту (див. с.269).

Реальна відсоткова ставка: 28,12%.

Абсолютне значення подорожчання кредиту: 5909,53.

Розв'язання

Розкриття інформації про сукупну вартість кредиту

Дата платежу	Днів	Сума платежу за розрахунковий період, грн	У тому числі:											
			Поташення основної суми кредиту			платежі за надані супутні послуги							на користь третіх осіб, пов'язані зі	
			проценти за користування кредитом	обслуговування кредит. заборгованості	розрахунково-касове обслуговування	комісія за надання кредиту	Інші послуги банку	СТРАХУВАННЯ М	ПОСЛУГАМИ НОТАРІСІВ	ІНШИМИ послугами				
31.05.07	X	-23040,0	-24000				240,0			480,0	240,0			
30.06.07	30	358,50	0,00	236,71	120,00	1,78								
31.07.07	31	366,43	0,00	244,60	120,00	1,82								
31.08.07	31	366,43	0,00	244,60	120,00	1,82								
30.09.07	30	358,50	0,00	236,71	120,00	1,78								
31.10.07	31	366,43	0,00	244,60	120,00	1,82								
30.11.07	30	358,50	0,00	236,71	120,00	1,78								
31.12.07	31	846,43	0,00	244,60	120,00	1,82				480,0				
31.01.08	31	366,43	0,00	244,60	120,00	1,82								
29.02.08	29	350,57	0,00	228,82	120,00	1,74								
31.03.08	31	366,43	0,00	244,60	120,00	1,82								
30.04.08	30	358,50	0,00	236,71	120,00	1,78								
31.05.08	31	24486,43	24000	244,60	120,00	121,82								
Всього	366	28949,53	24000	2887,89	1440,00	141,64	240,0			960,0	240,0			

Приклад 14

Дата надання кредиту:	31.05.2007 р.
Сума кредиту	24 000,00 грн
Термін користування кредитом	12 місяців
Погашення: основної суми кредиту	щомісячно по 2000 грн
відсотків	щомісяця
Номінальна відсоткова ставка (проста)	12% річних

Супутні витрати позичальника:

Комісія за надання кредиту	1% від основної суми кредиту
Обслуговування кредитної заборгованості	0,5% на місяць від основної суми кредиту
Розрахунково-касове обслуговування	0,5% від суми платежу
Страховання	2% на півроку від основної суми кредиту
Послуги нотаріуса	1% від основної суми кредиту (одноразово)

Розв'язання

Див. с. 271.

Реальна відсоткова ставка: 41,6%.

Абсолютне значення подорожчання кредиту: 4579,96 грн.

Розв'язання

Дата платежу	Днів	Сума платежу за розрахунковий період, грн	у тому числі:						на користь третіх осіб, пов'язані із:				
			погашення основної суми кредиту	проценти за користування кредитом	обслуговування кредитної заборгованості	розрахунково – касове обслуговування	комісія за надання кредиту	Інші послуги банку	страху-ванням	послугами нотаріусів	іншими послугами		
31.05.07	X	-23040,0	-24000					240,0			480,0	240,0	
30.06.07	30	2358,50	2000,00	236,71	120,00	11,78							
31.07.07	31	2355,94	2000,00	224,22	120,00	11,72							
31.08.07	31	2335,45	2000,00	203,84	120,00	11,62							
30.09.07	30	2309,02	2000,00	177,53	120,00	11,49							
31.10.07	31	2294,48	2000,00	163,07	120,00	11,42							
30.11.07	30	2269,37	2000,00	138,08	120,00	11,29							
31.12.07	31	2733,51	2000,00	122,30	120,00	11,21				480,0			
31.01.08	31	2233,03	2000,00	101,92	120,00	11,11							
29.02.08	29	2207,26	2000,00	76,27	120,00	10,98							
31.03.08	31	2192,06	2000,00	61,15	120,00	10,91							
30.04.08	30	2170,25	2000,00	39,45	120,00	10,80							
31.05.08	31	2151,09	2000,00	20,38	120,00	10,70							
Всього	366	27 619,96	24000	1564,93	1440,00	135,02		240,0		960,0		240,0	

Приклад 15. 14 липня 2012 року Універсалбанк та підприємство роздрібної торгівлі «ЗОРЯ» уклали кредитний договір з наступними умовами: мета – у поточну діяльність на поповнення обігових коштів. Сума договору, – 300 000,00 грн. Термін користування – 12 місяців. Річна відсоткова ставка – 23,5% річних (збігається з реальною ринковою ставкою). Метод нарахування – факт/факт. Одноразова комісія при видачі кредиту – 1% від суми. Застава – нерухоме майно (приміщення магазину), що оцінюється в 600 000,00 грн. Кредит погашається рівними частинами до 3-го числа місяця, наступного за звітним, з поточного рахунку підприємства. Термін погашення відсотків також до 3-го числа місяця, наступного за звітним, з поточного рахунку підприємства.

Визначити:

1. Типи документів та їх реквізити, на підставі яких будуть сформовані бухгалтерські проводки в ОДБ за всіма кредитними операціями;

2. Відобразити за рахунками бухгалтерського обліку операції з видачі кредиту та оприбуткування застави, сформувавши вихідні документи в ОДБ.

3. Розрахувати суму відсотків за перший місяць користування кредитом та провести їх нарахування.

4. Суму щомісячного платежу за основним боргом за кредитом ПП «ЗОРЯ».

5. Суму нарахованих відсотків за серпень 2012 р., якщо підприємство здійснило щомісячний платіж за основним боргом 03 серпня 2012 р.

6. Здійснити розрахунок резерву на звітну дату за виданим кредитом, що класифіковано як стандартний та коефіцієнт резервування складає 10% від суми заборгованості.

7. Відобразити за рахунками бухгалтерського обліку операції за п.3-6.

8. Надати схему бухгалтерських проводок, якщо нараховані відсотки за серпень 2012 р. фактично сплачені підприємством 09.09.2012 р.

9. Зміни у сумі нарахованого резерву при повному достроковому погашенні кредиту 30 вересня 2012 року у сумі 275 000,00 грн.

Розв'язання

П. 1-п.3

Назва кредитної операції	Документ	Бухгалтерські проводки
Перерахування коштів на поточний рахунок з позичкового рахунка – 14.07.2012	Укладений кредитний договір, розпорядження керівника, меморіальний ордер	Дебет 2062 Кредит 2600 – 300 000,00 грн
Оприбуткування застави від ПП «ЗОРЯ»	Укладений договір застави, розпорядження керівника, меморіальний ордер	Дебет 9523 Кредит 9900 – 600 000,00 грн
Нарахована та отримана банком одноразова комісія за видачу кредиту 1%	Укладений договір застави, розпорядження керівника, меморіальний ордер	Дебет 3578 Кредит 6111 – 3 000,00 грн
Нарахування відсотків на звітну дату балансу на 31.07.2012	Відомість нарахованих відсотків, розпорядження керівника	Дебет 2068 Кредит 6026 – 3283,56 грн*

* $300\,000,00 \cdot 23,5\% \cdot 17 \text{ дн} / 365 \text{ дн.} = 3\,283,56 \text{ грн.}$

4. Сума щомісячного платежу $300\,000,00 / 12 \text{ міс.} = 25\,000,00$ грн.

5. Загальна сума відсотків за серпень 2012 р:

$300\,000,00 \cdot 23,5\% \cdot 2 \text{ дн} / 365 \text{ дн.} = 386,30 \text{ грн.}$

$275\,000,00 \cdot 23,5\% \cdot 29 \text{ дн} / 365 \text{ дн.} = 5\,134,59 \text{ грн.}$

Разом 5520,89 грн.

6. Резерв буде розраховано на 31 серпня 2012 р.:

$275\,000,00 \cdot 10\% = 27\,500,00 \text{ грн.}$

7. Бухгалтерські проводки:

- Дебет 2600 Кредит 2062 – 25 000,00 грн – перерахована частина на погашення кредиту;
- Дебет 2068 Кредит 6026 – 5520,89 грн нараховані відсотки;
- Дебет 7702 Кредит 2400 – 27 500,00 грн нарахований резерв під стандартну заборгованість за кредитом.

8. Несвоєчасно сплачені відсотки переносяться банком наступного робочого дня на рахунок прострочених нарахованих доходів, а саме:

4 вересня 2012 р. Дебет 2069 Кредит 2068 – 5520,89 грн.

9 вересня 2012 р. Дебет 2600 Кредит 2069 – 5520,89 грн.

9. Резерв буде розформовано у сумі 27 500,00 грн на 30 вересня 2012 р. з відображенням за рахунками: Дебет 2400 Кредит 7702.

Приклад 16. Кредит надано у валюті, сплата клієнтом комісій – у гривні. 01.10.2007 р. клієнту видається кредит у сумі \$ 200 строком на 5 місяців під 15% річних. Сума комісії – 60,00 грн. (в т.ч. ПДВ – 10,00 грн) сплачується клієнтом готівкою під час видачі кредиту.

Офіційний курс долара 01.10.07 р. – 5,0.

Розв'язання

Облік кредиту в день видачі

Дт 1001 – Кт 3739 60,00 грн (комісія).

Дт 3739 – Кт 3622 10,00 грн (ПДВ).

Дт 3739 – Кт 3801 50,00 грн

Дт 3800 – Кт 2206 \$ 10 (50,00 грн)

Дт 2202 – Кт 1001 \$200 (кредит).

Щомісячне нарахування доходів 31.10.07 р.

Нарахування відсотків:

Дт 2208 – К 3800 \$ 2,5 (200дол.*15%/12).

Дт 3801 – К 6042.

Амортизація дисконту:

Дт 2206 – Кт 3800 \$ 2 (10/5 міс.).

Дт 3801 – Кт 6042 10,00 грн.

Приклад 17. Облік платежів, пов'язаних з кредитом, отриманих після видачі кредиту. Такі платежі (комісії третіх осіб, агентське винагородження) потрібно брати до уваги в графіку майбутніх грошових потоків.

01.01.2009 банк видає кредит 1000 грн. Погашення та сплата відсотків рівними частинами – в кінці кожного року. Відсоткова ставка за договором 10%. За відкриття кредитного рахунку банк утримує одноразову комісію в момент видачі кредиту 50 грн.

Через рік банк має отримати від страхової компанії компенсаційний платіж.

Кредит видається за стандартними умовами.

Необхідно розрахувати реальну дохідність кредиту (ефективну ставку).

Розв'язання

Для розрахунку будемо графіки грошових потоків на всі 10 років (з огляду на отримання 80 грн в кінці першого року):

Побудова графіку грошових потоків

Рік	Грошові потоки			
	Кредит	Відсоток	Інше	Всього
	-1000		50	-950
1	100	100	80	280
2	100	90		190
3	100	80		180
4	100	70		170
5	100	60		160
6	100	50		150
7	100	40		140
8	100	30		130
9	100	20		120
10	100	10		110
	Всього	550		

Ефективна ставка – 13,47%

Справедлива вартість на момент визначення $1000 - 50 = 950$.

Розрахунок амортизації дисконту

Дисконт за кредитом дорівнюватиме 50 ($1000 - 950$).

Для подальшої роботи потрібно підготувати такі розрахунки:

Рік	Балансова вартість кредиту на початок року	Нарахування відсотків доходу (за ефективного ставкою 13,47%)	Погашення тіла	Отримання%	Отримання інших платежів	Балансова вартість на кінець	дисконту (дохід за ефективною ставкою мінус дохід за номінального)
		$= (1) * 0,1347$				$= (1) + (2) - (3) - (4) - (5)$	$= (2) - (4)$
1	950	128	-100	-100	-80	798	28
2	798	107	-100	-90		715	17
3	715	96	-100	-80		632	16
4	632	85	-100	-70		547	15
5	547	74	-100	-60		461	14
6	461	62	-100	-50		373	12
7	373	50	-100	-40		283	10
8	283	38	-100	-30		191	8
9	191	26	-100	-20		97	6
10	97	13	-100	-10		-0	3
	Всього	680		-55-			130
		$= 550 + 50 + 80$					

Таблиця 8.1

Бухгалтерський облік

Рік Видача	Дт	Кт	Сума		Балансова вартість кредиту
	2202	1001	1000		
	1001	2206	50		950
1-й	2208	6042	100		
	2206	6042	28		
	1001	2208	100		
	1001	2206	80		
	1001	2202	100		798
2-й	2208	6042	90		
	2206	6042	17		
	1001	2208	90		
	1001	2202	100		715
3-й	2208	6042	80		
	2206	6042	16		
	1001	2208	80		
	1001	2202	100		632
4-й	2208	6042	70		
	2206	6042	15		
	1001	2208	70		
	1001	2202	100		547
5-й	2208	6042	60		
	2206	6042	14		
	1001	2208	60		
	1001	2202	100		461
6-й	2208	6042	50		
	2206	6042	12		
	1001	2208	50		
	1001	2202	100		373
7-й	2208	6042	40		
	2206	6042	10		
	1001	2208	40		
	1001	2202	100		283

Продовження табл. 8.1

Видача	Дт	Кт	Сума		Балансова вартість кредиту
8-й	2208	6042	30		
	2206	6042	8		
	1001	2208	30		
	1001	2202	100		191
9-й	2208	6042	20		
	2206	6042	6		
	1001	2208	20		
	1001	2202	100		97
10-й	2208	6042	10		
	2206	6042	3		
	1001	2208	10		
	1001	2202	100		0

Приклад 18. Облік кредитів, дохідність за якими відрізняється від ринкової.

Розрахунок справедливої вартості за кредитам, за якими ставка відрізняється від ринкової.

Приклад (спрощений – платежі – щорічні): 01.01.2009 р. банк видає кредит 1000,00 грн погашення та виплата відсотків рівними частинами в кінці кожного року. Відсоткова ставка за договором 6%.

За відкриття кредитного рахунку банк утримує одноразову комісію в момент видачі кредиту 50,00 грн ринкова ставка за подібними кредитами – 11,35%.

Розрахувати справедливу вартість кредиту в момент первинного визнання.

Розв'язання

Якщо б ринкова ставка дорівнювала б номінальній, то справедлива вартість мала розраховуватись таким чином:

$$1000 - 50 = 950 \text{ грн.}$$

Оскільки ринкова ставка вище, його справедлива вартість буде меншою.

Для розрахунку будемо графіки майбутніх грошових потоків на всі 10 років.

Побудова графіку грошових потоків.

Грошові потоки					Грошові потоки, дисконтовані на ринкову ставку (11,35%)
Рік	Кредит	%	Інше	Всього	
	-1000		50	-950	
1	100	60		160	144
2	100	54		154	124
3	100	48		148	107
4	100	42		142	92
5	100	36		136	79
6	100	30		130	68
7	100	24		124	58
8	100	18		118	50
9	100	12		112	43
10	100	6		106	36
		330		Всього	802

Справедлива вартість кредиту:

$$160/(1 + 0,0035)^1 + 154/(1 + 0,0035)^2 + \dots + 106/(1 + 0,0035)^{10} = 802,00 \text{ грн.}$$

Різниця

$$950,00 - 802,00 = 148,00 \text{ грн}$$

– це дисконт, створений внаслідок того, що дохідність за кредитом нижче ринкової.

Бухгалтерський облік кредиту у день надання.

1. Надання кредиту:

Дт Кредит (2202) – Кт Грошові кошти (1001) – 1000,00 грн.

2. Отримання комісії в день видачі кредиту:

Дт Грошові кошти (1001) – Кт Дисконт (2206) – 50,00 грн.

3. Відображення дисконту, який виник через занижену ставку:

Дт Витрати (7390) – Кт Дисконт (2206) – 148,00 грн.

Розрахунок амортизації дисконту. Дисконт за кредитом буде дорівнювати 198,00 грн (148,00+50,00).

Якщо б ми могли його амортизувати прямолінійним методом, ми б просто передали цю суму на 10 років.

Проте нам потрібно амортизувати його за ефективною ставкою.

Це значить, що сума амортизації буде найбільша в перший рік, а потім поступово буде зменшуватися.

Для подальшої роботи потрібно підготувати такий розрахунок:

Балансова вартість кредиту на початок року	Нарахування% доходу (за ефективною ставкою 11,35%)	Погашення тіла	Отримання відсотків	Балансова вартість на кінець	Амортизація дисконту (дохід за ефективною ставкою мінус дохід за номінальною ставкою)
	$= (1) * 0,1135$			$= (1) + (2) - (3) - (4)$	$= (2) - (4)$
802	91	-100	-60	733	31
733	83	-100	-54	662	29
662	75	-100	-48	590	27
590	67	-100	-42	515	25
515	58	-100	-36	437	22
437	50	-100	-30	357	20
357	40	-100	-24	273	16
273	31	-100	-18	186	13
186	21	-100	-12	95	9
95	11	-100	-6	0	5
Всього	528		-330		198
	$= 330 + 148 + 50$				

Бухгалтерський облік кредиту в кінці першого звітного періоду.

1. Нарахування відсотків:

Дт Нараховані відсотки (2208) – Кт Відсоткові доходи (6042) – 60,00 грн.

2. Амортизація дисконту:

Дт Дисконт (2206) – Кт Відсоткові доходи (6042) – 31,00 грн.

3. Отримання відсотків:

Дт Гроші (1001) – Кт Нараховані відсотки (2208) – 60,00 грн.

4. Погашення тіла кредиту:

Дт Гроші (1001) – Кт Кредит (2202) – 100,00 грн.

Приклад 19. Розрахунок сутності при зміні умов кредитування. Приклад (спрощений – платежі щорічні): 01.01.09 банк видав кредит 1000,00 грн.

Погашення та виплата відсотків – рівними частинами в кінці кожного року.

Відсоткова ставка за договором 10%.

За відкриття судного рахунку банк утримує одноразову комісію в момент видачі кредиту 50,00 грн, кредит видається за стандартними умовами.

Розв’язання

В цьому разі справедлива вартість кредиту на момент початкового визнання дорівнює сумі виданих грошей (950,00 = 1000,00 – 50,00).

Необхідно розрахувати реальну дохідність кредиту (ефективну ставку).

Розрахунок ефективної ставки (для кредитів за стандартними ринковими умовами).

Грошові потоки				
Рік	Кредит	%	Інше	Всього
	-1000		50	-950
1	100	100		200
2	100	90		190
3	100	80		180
4	100	70		170
5	100	60		160
6	100	50		150
7	100	40		140
8	100	30		130
9	100	20		120
10	100	10		110
		550		

Ефективна ставка розраховується за рівнянням:

$$950 = 200/(1+i)^1 + 190/(1+i)^2 + \dots + 110/(1+i)^{10}.$$

Розрахунок амортизації дисконту:

Рік	Балансова вартість кредиту на початок року	Нарахування % доходу (за ефективною ставкою 11,35%)	Погашення основного боргу	Отримання відсотків	Отримання інших платежів	Балансова Вартість на кінець
		$= (1) * 0,1135$				$= (1) + (2) - (3) - (4)$
1	950	108	-100	-100		858
2	858	97	-100	-90		765
3	765	87	-100	-80		672
4	672	76	-100	-70		578
5	578	66	-100	-60		484
6	484	55	-100	-50		389
7	389	44	-100	-40		293
8	293	33	-100	-30		196
9	196	22	-100	-20		99
10	99	11	-100	-10		-0
	Всього	600		-550		
		$= 330 + 148 + 50$				

Зміна умов кредитування – приклад 1.

Через 7 років у зв'язку зі зниженням ринкових ставок банк на основі додаткової згоди з клієнтом знижує номінальну відсоткову ставку за кредитом (с 10 до 8%).

Згідно з вимогами Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку необхідно визначити є сутність змін умов чи ні.

При зміні умов кредитування (ставка, строк погашення, валюта) необхідно:

- розрахувати нові грошові потоки (які залишились до кінця строку погашення);
 - продисконтувати їх на первинну ефективну ставку;
 - порівняти продисконтовані грошові потоки з балансовою вартістю кредиту на дату зміни умов:
- якщо ці суми відрізняються більше ніж на 10%, то в обліку треба відобразити погашення старого кредиту та виникнення нового;

– якщо ці суми відрізняються менш ніж на 10%, то вважається, що фінансовий інструмент залишився таким же.

Необхідно побудувати новий графік грошових потоків на останні 3 роки та продисконтувати ці потоки на початкову ефективну ставку (11,35%).

Рік	Грошові потоки				Дисконтовані грошові потоки
	Кредит	Відсоток (за ставкою 8%)	Інші	Всього	
8-й	100	24		124	111
9-й	100	16		116	94
10-й	100	8		108	78
		48			283

Дисконтовані нові грошові потоки – 283,00 грн.

Балансова вартість кредиту на кінець 7-го року – 293,00 грн. Перевіряємо, чи істотна різниця:

$$\frac{293 - 283}{293} \cdot 100 = 3,41\% < 10\% \text{ – зміна неістотна.}$$

Продовжуємо визнавати старий кредит.

Різницю (10,00 грн) слід відобразити як коригування балансової вартості кредиту:

Дт Відсоткові доходи (6042) – Кт Дисконт (2206).

Зміна умов кредитування – приклад 2.

Через 7 років через зниження ринкових ставок банк, на основі додаткової згоди з клієнтом, знижує номінальну відсоткову ставку за кредитом (з 10 до 2%).

Необхідно побудувати новий графік грошових потоків на останні 3 роки і продисконтувати ці потоки на початкову ефективну ставку (11,35%):

Рік	Грошові потоки				Дисконтовані грошові потоки
	кредит	Відсотки (за ставкою 8%)	Інші	Всього	
8-й	100	6		106	95
9-й	100	4		104	84
10-й	100	2		102	74
		12			253

Дисконтовані нові грошові потоки – 253,00 грн.

Балансова вартість кредиту на кінець 7-го року – 293,00 грн. Перевіряємо істотність різниці:

$$\frac{293 - 253}{293} \cdot 100 = 13,65\% > 10\% - \text{зміна істотна.}$$

Необхідно признати новий фінансовий інструмент: відобразити погашення «старого» кредиту, повністю амортизувати дисконт. Після цього за «новим» кредитом розрахувати нову ефективну ставку і показати в обліку проводки, наче його тільки що було видано.

Список використаної літератури

1. Международные стандарты финансовой отчетности 2011. – М.: Аскери-АССА, 2011. – 998 с.

2. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України: постанова Правління НБУ від 27.12.2007 року № 481 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0048-08>.

3. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України: постанова НБУ України від 17.06.2004 р. № 280, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0918-04>.

4. Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями: постанова Правління НБУ від 25.01.2012 № 23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>.

5. Про затвердження Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України: постанова Правління НБУ від 18.06.2003 р. за № 255 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0583-03>.

6. Про порядок відкриття, використання і закриття рахунків в національній і іноземній валютах: постанова НБУ від 12.11.2003 р. № 492 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03>.

ТЕМА 9. ОБЛІК ІНВЕСТИЦІЙ БАНКУ В ЦІННІ ПАПЕРИ

- 9.1.** Загальні принципи оцінки та обліку цінних паперів у портфелях банку.
- 9.2.** Облік цінних паперів у торговому портфелі банку.
- 9.3.** Облік цінних паперів у портфелі банку на продаж.
- 9.4** Переведення цінних паперів з портфеля на продаж в інші портфелі.
- 9.5.** Облік цінних паперів, що утримуються в портфелі банку до погашення.
- 9.6.** Зменшення корисності за цінними паперами та його відображення в фінансовому обліку.

Програмна анотація

Фінансові вкладення банківських інститутів. Види цінних паперів. Короткострокові та довгострокові інвестиції.

Цінні папери, які обліковуються в торговому портфелі. Цінні папери в портфелі банку на продаж. Цінні папери в портфелі банку до погашення. Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії.

Первісна оцінка цінних паперів, придбаних банком. Оцінка на кожен наступний після визнання дати балансу всіх видів цінних паперів. Облік дисконту / (премії). Перегляд на зменшення корисності придбаних цінних паперів. Фінансовий облік цінних паперів банківських інститутів у портфелях банку.

9.1. Загальні принципи оцінки та обліку цінних паперів у портфелях банку

Інвестиції банку в цінні папери (ЦП) та капітал інших компаній – це фінансові вкладення банківських інститутів. Відповідно до Закону України «Про цінні папери та фондову біржу» в Україні можуть випускатися такі види цінних паперів: акції, облігації внутрішніх республіканських та місцевих позик, облігації підприємств, казначейські зобов'язання, ощадні сертифікати, векселі, приватизаційні папери (рис. 9.1).

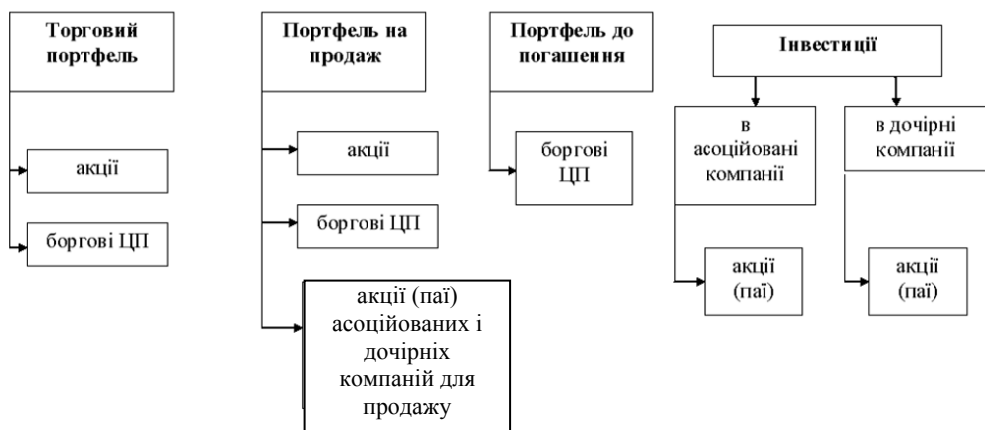


Рис. 9.1. Портфелі цінних паперів

У бухгалтерському обліку та звітності, згідно з міжнародним стандартом № 25 «Облік інвестицій», виділяють короткострокові та довгострокові інвестиції. До короткострокових інвестицій належать цінні папери, які вільно обертаються на ринку та мають визначений короткостроковий термін володіння (не більше року).

Довгострокові інвестиції – це кошти, вкладені на строк більше ніж один рік у юридично самостійні підприємства для впливу на них з метою одержання додаткового прибутку або інших вигід для підприємства-інвестора.

Згідно з Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України, затвердженою Постановою Правління НБУ № 358 від 03.10.2005 р., цінні папери банку з метою їх оцінювання та відображення в бухгалтерському обліку класифікуються таким чином (рис. 9.2):

а) цінні папери, які обліковуються в торговому портфелі.

Цінні папери в торговому портфелі – цінні папери, придбані банком для перепродажу та переважно з метою отримання прибутку від короткотермінових коливань їх ціни або дилерської маржі. До торгових цінних паперів можуть бути віднесені будь-які цінні папери, щодо яких банк під час первісного визнання ухвалив рішення про їх облік за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки.

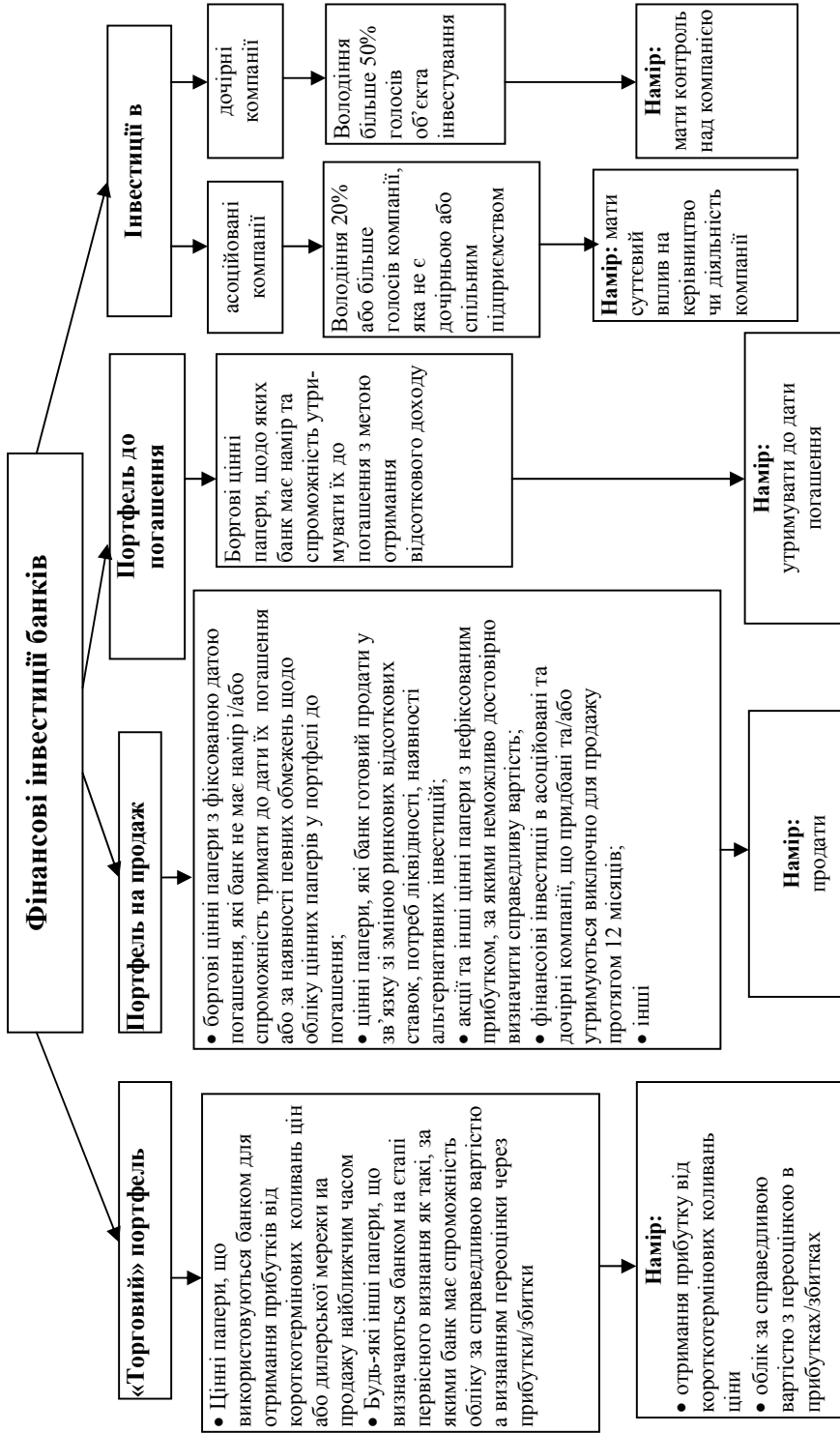


Рис. 9.2. Класифікація портфелів

б) цінні папери в портфелі банку на продаж.

Цінні папери в портфелі на продаж – це такі ЦП, які не належать до торгового портфеля цінних паперів та до портфеля до погашення:

- боргові цінні папери з фіксованою датою погашення, які банк **не має наміру і/або змоги тримати** до дати їх погашення або за наявності певних обмежень щодо обліку цінних паперів у портфелі до погашення;

- цінні папери, які **банк готовий продати** у зв'язку зі зміною ринкових відсоткових ставок, його потребами, пов'язаними з ліквідністю, а також наявністю альтернативних інвестицій;

- **акції** та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, за якими **неможливо** достовірно визначити **справедливу вартість**;

- фінансові **інвестиції** в асоційовані та дочірні компанії, що придбані та/або утримуються виключно **для продажу протягом 12 місяців**;

- інші цінні папери, придбані з метою утримання їх у портфелі на продаж;

в) цінні папери в портфелі банку до погашення.

Цінні папери в портфелі до погашення – боргові цінні папери, щодо яких є намір і змога банку утримувати їх до строку погашення.

г) інвестиції в асоційовані та дочірні компанії (рис. 9.3).

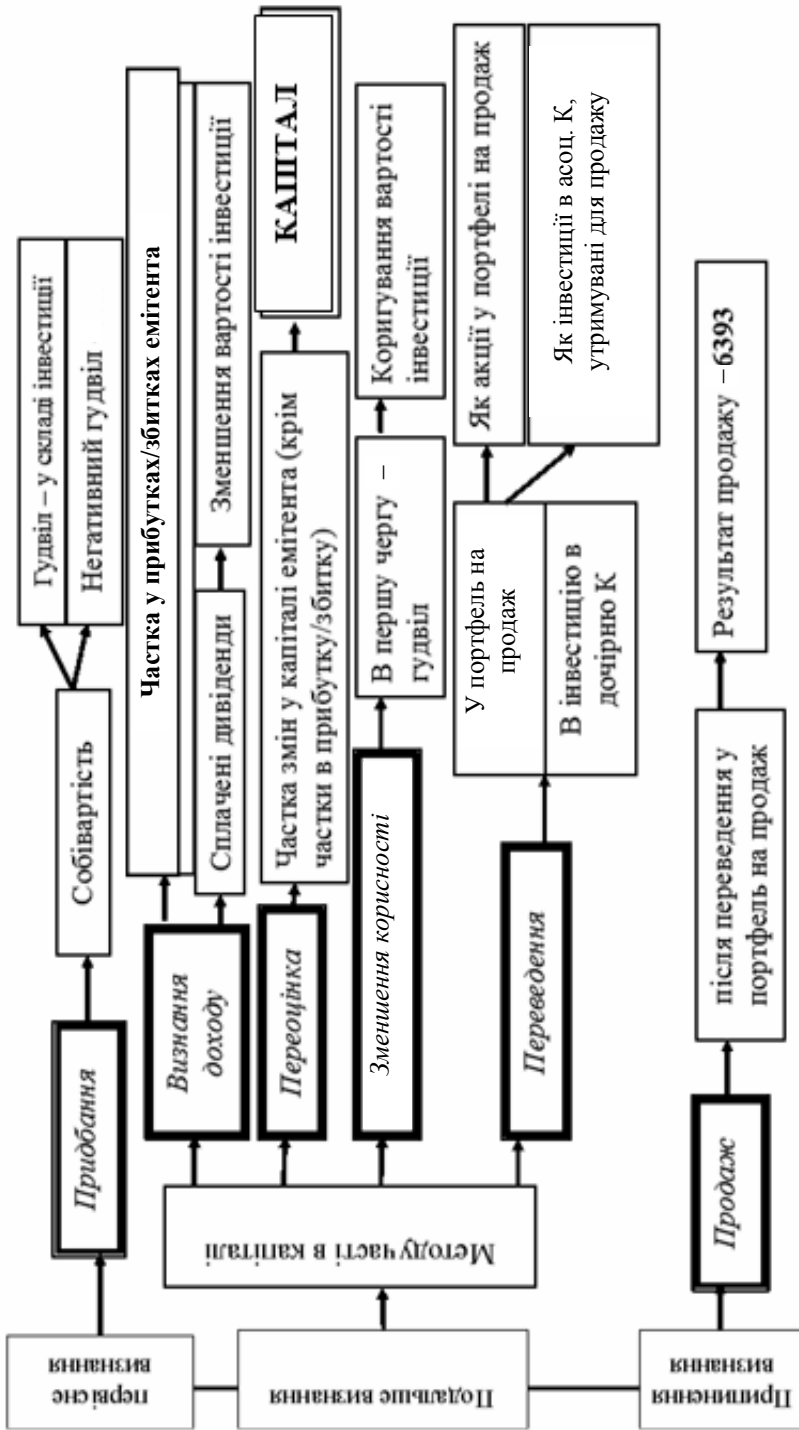


Рис. 9.3. Інвестиції в асоційовані компанії

Асоційована компанія (підприємство) – це компанія, в якій інвестор має **суттєвий вплив** і яка не є ні дочірньою компанією, ні спільним підприємством інвестора.

Суттєвий вплив передбачає, що інвестор прямо або через дочірні компанії володіє 20% або більше голосів об'єкта інвестування.

Дочірня компанія (підприємство) – компанія, що контролюється іншою компанією.

Контроль передбачає, що материнська компанія (банк) прямо або через дочірні компанії:

- володіє понад 50% голосів об'єкта інвестування;
- володіє менше, ніж 50% голосів об'єкта інвестування, але має:
- частку управлінських голосів у компанії, що перевищує 50% завдяки угодам з іншими інвесторами;
- право визначати фінансову та операційну політику підприємства згідно з установчими документами;
- право призначати або звільняти більшість членів ради директорів або аналогічного керівного органу компанії;
- право визначального голосу в раді директорів або аналогічному керівному органі компанії.

Цінні папери, які придбані та/або зберігаються за дорученням і за кошти клієнтів, а також цінні папери, придбані згідно з договорами про довірче управління, обліковуються за позабалансовими рахунками.

Придбані цінні папери (крім цінних паперів у торговому портфелі, інвестицій в асоційовані та дочірні компанії) первісно оцінюються та віддзеркалюються в бухгалтерському обліку за справедливою вартістю, до якої додаються витрати на операції з придбання таких цінних паперів.

Цінні папери в торговому портфелі первісно оцінюються за справедливою вартістю, а витрати на операції з придбання визнаються за рахунками витрат під час первісного визнання таких цінних паперів.

Витрати на операції з придбання боргових цінних паперів у портфель на продаж або в портфель до погашення відбиваються за рахунками з обліку дисконту (премії) на дату їх придбання.

Зміна справедливої вартості цінних паперів, які мають бути передані банку (крім цінних паперів, які обліковуються за собівартістю або амортизованою собівартістю), у період між датою операції та датою розрахунку відображається в бухгалтерському обліку за рахунками доходів або витрат (для цінних паперів у торговому портфелі) й капіталу (для цінних паперів у портфелі на продаж).

На кожну наступну після визнання дату балансу всі цінні папери, придбані банком, оцінюються за їх справедливою вартістю, крім:

- цінних паперів, що утримуються до погашення;
- акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком у портфелі на продаж, справедливу вартість яких неможливо достовірно визначити;
- інвестицій в асоційовані та дочірні компанії.

Справедлива вартість цінних паперів, що перебувають в обігу на організаційно оформлених ринках, визначається за їх ринковою вартістю.

Якщо котирування ринкових цін на цінні папери є недоступним, то банки застосовують для визначення справедливої вартості такі методи:

- посилення на ринкову ціну іншого подібного інструменту;
- аналіз дисконтованих грошових потоків. Застосовуючи аналіз дисконтованих грошових потоків, банки використовують ставку дисконту, яка дорівнює діючій нормі прибутковості подібної фінансової інвестиції, що має в основному такі самі умови та характеристики (строк погашення, що залишився; структура потоків грошових коштів; валюта; кредитний рейтинг емітента, відсоткова ставка);
- інші методи, що забезпечують достовірне визначення справедливої вартості цінних паперів.

Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком у портфелі на продаж, справедливу вартість яких достовірно визначити неможливо, відображаються на дату балансу за їх собівартістю з зважанням на зменшення їх корисності.

Цінні папери, що утримуються банком до їх погашення, відображаються на дату балансу за амортизованою собівартістю з використанням ефективної ставки відсотка. А інвестиції в асоційовані компанії – на дату балансу за методом участі в капіталі.

Усі цінні папери, крім цінних паперів, які обліковуються в торговому портфелі, переглядаються на зменшення корисності.

Зменшення корисності визнається на кожну дату балансу, якщо є об'єктивні докази однієї або кількох подій (фінансові труднощі емітента; фактичне розірвання контракту внаслідок невиконання умов договору або прострочення виплати процентів чи основної суми; високу ймовірність банкрутства; реорганізацію емітента; зникнення активного ринку для цих цінних паперів через фінансові труднощі емітента; значне або тривале зменшення справедливої вартості акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком порівняно з їх собівартістю), які мають вплив на очікувані майбутні грошові потоки за цінними паперами.

За борговими цінними паперами окремо обліковуються дисконт або премія в разі їх наявності. Дисконт або премія за борговими цінними паперами в портфелях на продаж та до погашення амортизується протягом періоду з дати придбання до дати їх погашення за методом ефективної ставки відсотка. При тому сума амортизації дисконту збільшує процентний дохід, а сума амортизації премії зменшує процентний дохід за цінними паперами.

9.2. Облік цінних паперів у торговому портфелі банку

У торговому портфелі обліковуються (рис. 9.4 та 9.5):



Рис.9.4. Торговий портфель

- боргові цінні папери, акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що використовуються банком для отримання прибутків у результаті короткотермінових коливань ціни або дилерської маржі й продажу найближчим часом;
- будь-які інші цінні папери, що визначаються банком на етапі первісного визнання як такі, щодо яких банк має намір і змогу обліку за справедливою вартістю з визнанням переоцінки

через прибутки/збитки (крім акцій, які не мають котирувальної ціни на активному ринку і справедливу вартість яких неможливо достовірно визначити).

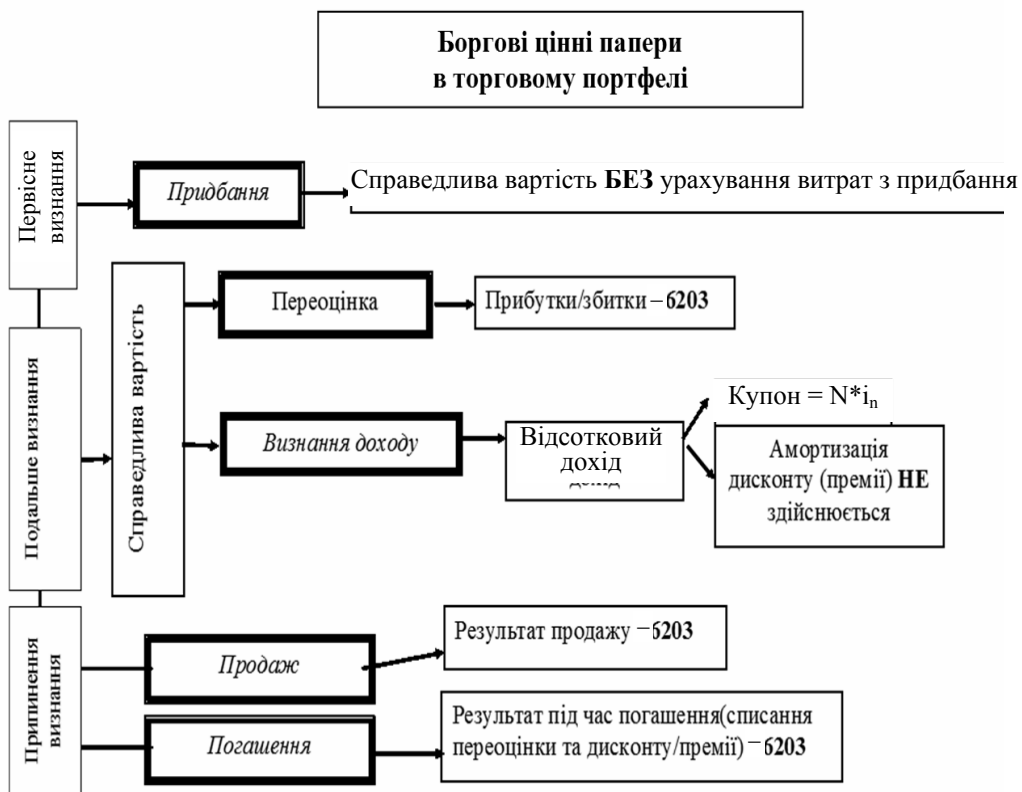


Рис.9.5. Торговий портфель

Згідно з вимогами МСФО 39: будь-який фінансовий актив або фінансове зобов'язання класифікується як такий, що **утримується для операцій («торговий»)**, якщо:

такий актив було придбано або витрати на зобов'язання були зроблені з метою майбутнього продажу або перепродажу такого активу чи зобов'язання у найближчий час;

або

такий актив чи зобов'язання є часткою портфеля якихось ідентифікованих фінансових інструментів, які регулюються в пакеті та стосовно яких є докази нещодавньої фактичної схеми отримання прибутків на короткострокових операціях;

або

такий актив чи зобов'язання є похідним інструментом (але не є тим похідним інструментом, який класифікується як інструмент ефективного хеджування).

У разі зміни справедливої вартості здійснюється переоцінка цінних паперів. Результат переоцінки обов'язково віддзеркалюється в бухгалтерському обліку на дату балансу.

Переведення цінних паперів з торгового портфеля в інші портфелі банку або навпаки з інших портфелів цінних паперів у торговий портфель не допускається.

На дату операції вартість придбаних у торговий портфель цінних паперів обліковується за позабалансовими рахунками зі здійсненням таких бухгалтерських проводок:

Дебет 9352 «Активи до отримання за форвардними контрактами в торговому портфелі банку», 9354 «Активи до отримання за опціонними контрактами в торговому портфелі банку», 9357 «Активи до отримання за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку»

Кредит 990 – на суму обліку вартості цінних паперів до отримання.

Дебет 990

Кредит 9362 «Активи до відправлення за форвардними контрактами в торговому портфелі банку», 9364 «Активи до відправлення за опціонними контрактами в торговому портфелі банку», 9367 «Активи до відправлення за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку» – на суму обліку грошових коштів до відправлення.

На дату розрахунку за цінні папери, придбані в торговий портфель, виконуються зворотні бухгалтерські проводки.

Зміна справедливої вартості цінних паперів між датою операції і датою розрахунку показується такими бухгалтерськими проводками:

у разі дооцінювання цінних паперів:

Дебет рахунка 3811

Кредит рахунка 6203 «Результат від торговельних операцій з фінансовими інструментами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток».

у разі уцінки цінних паперів:

Дебет рахунку 6203

Кредит рахунку 3811.

Придбані акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком на дату розрахунку відбиваються за балансовими рахунками такими бухгалтерськими проводками:

Дебет рахунків 3002 «Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені банками, у торговому портфелі банку», 3003 «Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені небанківськими фінансовими установами, у торговому портфелі банку», 3005 «Інші акції та цінні папери з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку»

Кредит рахунків кореспондентський рахунок, поточний рахунок – на суму договору.

Придбані боргові цінні папери на дату розрахунку показуються за балансовими рахунками такими бухгалтерськими проводками:

Дебет рахунків 1400 «Облігації внутрішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку», 1401 «Облігації зовнішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку», 1402 «Боргові цінні папери органів державної влади та місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку», 1403 «Боргові цінні папери, випущені банками та небанківськими фінансовими установами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку», 1404 «Боргові цінні папери нефінансових підприємств, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку», 3010 «Боргові цінні папери органів державної влади в торговому портфелі банку», 3011 «Боргові цінні папери органів місцевого самоврядування в торговому портфелі банку», 3012 «Боргові цінні папери, випущені банками, у торговому портфелі банку», 3013 «Боргові цінні папери, випущені небанківськими фінансовими установами, у торговому портфелі банку», 3014 «Боргові цінні папери нефінансових підприємств у торговому портфелі банку»-на суму номіналу.

Дебет/Кредит рахунків 1407, 3017/1406, 3016 – на суму премії/дисконту **Кредит** рахунків кореспондентський рахунок, поточний рахунок – на суму договору.

На суму переоцінки, яка була визнана між датою операції і датою розрахунку, на дату розрахунку виконуються такі бухгалтерські проводки:

на суму дооцінки цінних паперів:

Дебет рахунків 3007, 1405, 3015

Кредит рахунка 6203.

на суму уцінки цінних паперів:

Дебет рахунка 6203 **Кредит** рахунків 3007, 1405, 3015.

У разі збільшення ринкової вартості цінних паперів здійснюються такі проводки:

на суму дооцінки за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком:

Дебет рахунка 3007 **Кредит** рахунка 6203;

на суму дооцінки за борговими цінними паперами:

Дебет рахунків 1405, 3015 **Кредит** рахунка 6203.

У разі зменшення ринкової вартості цінних паперів у бухгалтерському обліку здійснюються такі проводки:

на суму уцінки за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком:

Дебет рахунка 6203

Кредит рахунка 3007;

на суму уцінки за борговими цінними паперами:

Дебет рахунка 6203

Кредит рахунків 1405, 3015.

За борговими цінними паперами в торговому портфелі банк визнає відсоткові доходи згідно із встановленою відсотковою ставкою купона за цими цінними паперами.

Від володіння цінними паперами з невизначеним доходом банк отримує доходи у виді дивідендів. Банк нараховує відсоткові доходи за цінними паперами в торговому портфелі на дату їх переоцінки, але не рідше одного разу на місяць. Нарахування відсотків за купонними цінними паперами виконується за відсотковою ставкою купона, починаючи з дати їх придбання до дати погашення або продажу, і відображається такою бухгалтерською проводкою:

Дебет рахунків 1408 «Нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку», 3018 «Нараховані доходи за борговими цінними паперами в торговому портфелі банку»

Кредит рахунків 6056 «Відсоткові доходи за цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку», 6057 «Відсоткові доходи за цінними паперами в торговому портфелі банку».

У разі надходження коштів за нарахованими відсотками в бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дебет рахунків кореспондентський рахунок, поточний рахунок

Кредит рахунків 1408, 3018.

Нарахування доходу у виді дивідендів за акціями в торговому портфелі здійснюється в разі визнання права на отримання платежу і показується такою бухгалтерською проводкою:

Дебет рахунка 3008 «Нараховані доходи за акціями та іншими фінансовими інвестиціями, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток»

Кредит рахунка 6300 «Дохід у виді дивідендів».

На суму отриманих дивідендів у бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дебет рахунків кореспондентський рахунок, поточний рахунок

Кредит рахунка 3008.

У разі реалізації цінних паперів з торгового портфеля прибуток чи збиток (різниця між вартістю реалізації та балансовою вартістю) відбивається в банку-продавці за аналітичним рахунком 6203.

Банк-продавець на дату розрахунку припиняє визнавати цінні папери і здійснює за балансовими рахунками такі бухгалтерські проводки:

за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком:

Дебет рахунків Кореспондентський рахунок, поточний рахунок.

Дебет/Кредит рахунка 3007.

Кредит рахунків 3002, 3003, 3005.

Кредит/Дебет рахунка 6203.

за борговими цінними паперами:

Дебет рахунків Кореспондентський рахунок, поточний рахунок

Кредит рахунків 1408, 3018 – на суму нарахованих доходів від дати останньої сплати купона до дати розрахунку за цінними паперами, що реалізуються.

Кредит рахунків 1400, 1401, 1402, 1403, 1404, 3010, 3011, 3012, 3013, 3014 – на суму номіналу.

Дебет/Кредит рахунків 1405, 3015, 1406, 3016/1407, 3017 – на суму дисконту/премії.

Кредит/Дебет рахунка 6203.

Комісійні витрати, зроблені під час продажу акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком або боргових цінних паперів, віддзеркалюються такою бухгалтерською проводкою:

Дебет рахунка 7103 «Комісійні витрати за операціями з цінними паперами»

Кредит рахунків кореспондентський рахунок, поточний рахунок.

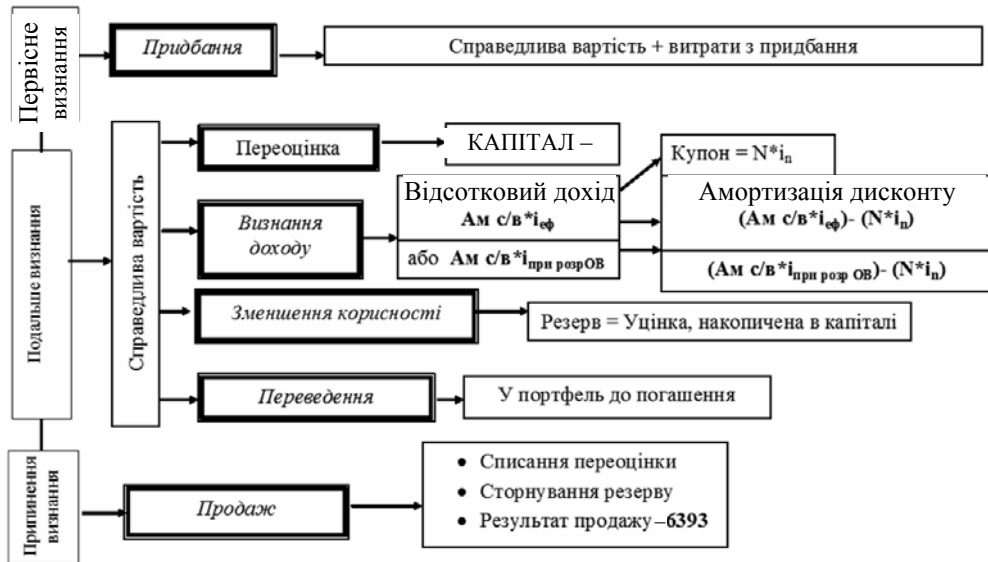
9.3. Облік цінних паперів у портфелі банку на продаж

У портфелі цінних паперів на продаж обліковуються акції, інші цінні папери з нефіксованим прибутком та боргові цінні папери, а саме (рис. 9.6, 9.7, та 9.8):



Рис. 9.6. Портфель на продаж

- боргові цінні папери з фіксованою датою погашення, які банк не має наміру і/або змоги тримати до дати їх погашення або за наявності певних обмежень щодо обліку цінних паперів у портфелі до погашення;



**Рис. 9.7. Портфель на продаж:
боргові цінні папери в портфелі на продаж**

- цінні папери, які банк готовий продати у зв'язку зі зміною ринкових відсоткових ставок, його потребами, пов'язаними з ліквідністю, а також наявністю альтернативних інвестицій;
- акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, за якими неможливо достовірно визначити справедливую вартість;
- фінансові інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, що придбані та/або утримуються виключно для продажу протягом 12 місяців;
- інші цінні папери, придбані з метою утримання їх у портфелі на продаж.



Рис. 9.8. Портфель на продаж

Згідно з вимогами МСФЗ 5, § 6,7,8 фінансові інвестиції в асоційовані та дочірні компанії обліковуються як утримувані для продажу, якщо виконуються *такі критерії*:

- інвестиція придатна до негайного продажу;
- банк має намір продати такі інвестиції протягом наступних 12 місяців;
- керівництво уклало зобов'язуючий план продажу, а також активно шукає покупця та виконує дії щодо реалізації цього плану;
- було здійснено діючу пропозицію щодо продажу інвестиції на ринку за прийнятною ціною, зважаючи на її справедливую вартість.

На дату балансу цінні папери в портфелі на продаж відбиваються:

- за справедливою вартістю;
- за собівартістю зі зважанням на часткове списання внаслідок зменшення корисності – акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, справедливую вартість яких достовірно визначити неможливо;
- за найменшою з двох величин: балансовою вартістю та справедливою вартістю за вирахуванням витрат на операції, пов'язаних з продажем, – інвестиції в асоційовані та дочірні

компанії, що переведені в портфель на продаж та утримуються для продажу протягом 12 місяців;

- за найменшою з двох величин: вартістю придбання (собівартістю) та справедливою вартістю за вирахуванням витрат на операції, пов'язаних з продажем – інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, що придбані та утримуються виключно для продажу протягом 12 місяців.

Цінні папери в портфелі банку на продаж, що обліковуються за справедливою вартістю, підлягають переоцінюванню.

На дату балансу результати переоцінки обов'язково відбиваються в капіталі банку.

Дохід за борговими цінними паперами визначається під час кожної переоцінки, але не рідше одного разу на місяць.

Амортизація дисконту (премії) здійснюється одночасно з нарахуванням відсотків.

Цінні папери з портфеля банку на продаж можуть бути переведені в портфель до погашення в разі закінчення строку.

У разі придбання цінних паперів у портфель на продаж на дату операції за позабалансовими рахунками виконуються бухгалтерські проводки аналогічно до обліку цінних паперів у торговому портфелі.

Придбані акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком на дату розрахунку відображаються за балансовими рахунками такою бухгалтерською проводкою:

Дебет рахунків 3102 «Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені банками, у портфелі банку на продаж», 3103 «Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені небанківськими фінансовими установами, у портфелі банку на продаж», 3105 «Інші акції та цінні папери з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж»

Кредит рахунків кореспондентський рахунок, поточний рахунок – на суму придбання (собівартості).

У разі придбання боргових цінних паперів з дисконтом та з сумою накопичених відсотків на дату розрахунку здійснюються такі бухгалтерські проводки:

Дебет рахунків 1410 «Облігації внутрішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 1411 «Облігації зовнішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 1412 «Боргові цінні папери органів державної влади та місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком

України, у портфелі банку на продаж», 1413 «Боргові цінні папери, випущені банками та небанківськими фінансовими установами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 1414 «Боргові цінні папери нефінансових підприємств, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 1430 «Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 3110 «Боргові цінні папери органів державної влади в портфелі банку на продаж», 3111 «Боргові цінні папери органів місцевого самоврядування в портфелі банку на продаж», 3112 «Боргові цінні папери, випущені банками, у портфелі банку на продаж», 3113 «Боргові цінні папери, випущені небанківськими фінансовими установами, у портфелі банку на продаж», 3114 «Боргові цінні папери нефінансових підприємств у портфелі банку на продаж» – на суму номіналу

Дебет рахунків 1418 «Нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 1438 «Нараховані доходи за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 3118 «Нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж» – на суму накопичених відсотків

Кредит рахунків 1416 «Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 1436 «Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 3116 «Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж» – на суму дисконту.

Кредит рахунків кореспондентський рахунок, поточний рахунок – на суму придбання (собівартості).

Якщо боргові цінні папери придбані з премією та сумою накопичених відсотків, то на дату розрахунку в бухгалтерському обліку виконуються такі проводки:

Дебет рахунків 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1430, 3110, 3111, 3112, 3113, 3114 – на суму номіналу

Дебет рахунків 1418, 1438, 3118 – на суму накопичених відсотків

Дебет рахунків 1417 «Неамортизована премія за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 1437 «Неамортизована премія за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 3117 «Неамортизована премія за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж» – на суму премії

Кредит рахунків Кореспондентський рахунок, поточний рахунок – на суму придбання (собівартості).

Дооцінка акцій у разі збільшення їх справедливої вартості показується в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дебет рахунка 3107 «Переоцінка акцій та інших фінансових інвестицій у портфелі банку на продаж»

Кредит рахунка 5102 «Результати переоцінки фінансових інструментів у портфелі банку на продаж».

Дооцінка боргових цінних паперів у разі збільшення їх справедливої вартості відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дебет рахунків 1415 «Переоцінка боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 1435 «Переоцінка боргових цінних паперів, емітованих Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 3115 «Переоцінка боргових цінних паперів у портфелі банку на продаж»

Кредит рахунка 5102.

Уцінка акцій у разі зменшення їх справедливої вартості віддзеркалюється в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дебет рахунка 5102 **Кредит** рахунка 3107.

Уцінка боргових цінних паперів у разі зменшення їх справедливої вартості відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дебет рахунка 5102 **Кредит** рахунків 1415, 1435, 3115.

За борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж банк визнає відсоткові доходи, у тому числі відсоткові доходи у виді амортизації дисконту (премії), з використанням ефективної ставки відсотка. Від володіння цінними паперами з невизначеним доходом банк отримує доходи у виді дивідендів.

Нарахування відсотків за борговими цінними паперами здійснюється за відсотковою ставкою купона і виконується такою бухгалтерською проводкою:

Дебет рахунків 1418, 1438, 3118

Кредит рахунків 6050 «Відсоткові доходи за цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 6052 «Відсоткові доходи за іншими цінними паперами в портфелі банку на продаж», 6054 «Відсоткові доходи за цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж».

У разі надходження коштів за нарахованими відсотками в бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дебет рахунків Кореспондентський рахунок, поточний рахунок
Кредит рахунків 1418, 1438, 3118.

Амортизація дисконту за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж відбивається в обліку такою бухгалтерською проводкою:

Дебет рахунків 1416, 1436, 3116

Кредит рахунків 6050, 6052, 6054.

Амортизація премії за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж показується в обліку такою бухгалтерською проводкою:

Дебет рахунків 6050, 6052, 6054

Кредит рахунків 1417, 1437, 3117.

Нарахування доходу за акціями в портфелі банку на продаж у виді дивідендів здійснюється, якщо визнане право на отримання платежу, і відбивається такою бухгалтерською проводкою:

Дебет рахунка 3108 **Кредит** рахунка 6300.

На суму отриманих дивідендів у бухгалтерському обліку виконується така проводка:

Дебет рахунків кореспондентський рахунок, поточний рахунок

Кредит рахунка 3108.

Сума втрат від зменшення корисності за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком, які обліковуються за собівартістю, визначається як різниця між їх балансовою вартістю та поточною вартістю оцінених майбутніх грошових потоків, дисконтованих за поточною ринковою ставкою доходу для подібного фінансового активу.

Ця різниця визнається витратами звітного періоду і віддзеркалюється в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дебет рахунка 7703 **Кредит** рахунка 3190.

Під час визнання зменшення корисності за цінними паперами, що обліковуються в портфелі банку на продаж за справедливою вартістю, сума уцінки, накопичена в капіталі на рахунку 5102 «Результати переоцінки фінансових інструментів у портфелі банку на продаж», вилучається з капіталу і визнається в прибутках/збитках банку. У такому разі на суму уцінки, що обліковувалася за рахунком 5102, здійснюється зворотна бухгалтерська проводка:

Дебет рахунків 3107, 1435, 3115 **Кредит** рахунка 5102.

Одночасно на таку ж суму формується резерв і показується в обліку такою бухгалтерською проводкою:

Дебет рахунка 7703 «Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж»

Кредит рахунків 1490 «Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж», 3190 «Резерви під знецінення фінансових інвестицій у портфелі на продаж».

У разі списання знецінених цінних паперів за рахунок резерву в бухгалтерському обліку звиконуються такі проводки:

за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком:

Дебет рахунка 3190 **Кредит** рахунків 3102, 3103, 3105.

за борговими цінними паперами:

Дебет рахунків 1490, 1492, 3190, 3191

Кредит рахунків 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 3112, 3113, 3114 – на суму номіналу.

Дебет/Кредит рахунків 1416, 3116/1417, 3117 – на суму неамортизованого дисконту/премії.

Кредит рахунків 1418, 1419, 3118, 3119 – на суму нарахованих (прострочених нарахованих) доходів.

Списані за рахунок резервів цінні папери обліковуються за позабалансовими рахунками. У такому разі здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дебет рахунка 9613 «Списана у збиток заборгованість за операціями з цінними паперами»

Кредит рахунка групи 991.

Одночасно на суму списаної заборгованості за нарахованими доходами за позабалансовими рахунками виконуються такі бухгалтерські проводки:

Дебет рахунків 9600 «Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями банків», 9601 «Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з клієнтами»

Кредит рахунка групи 991.

У разі надходження коштів за цінними паперами, що списані банком за рахунок резервів, у бухгалтерському обліку здійснюються такі проводки:

Дебет рахунків кореспондентський рахунок, поточний рахунок

Кредит рахунків 7703, 7720 – якщо цінні папери були списані протягом поточного року

Кредит рахунків 6713 «Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості від знецінення цінних паперів на продаж», 6717 «Повернення раніше списаних безнадійних доходів минулих років», якщо цінні папери були списані протягом попередніх років.

Дебет рахунків кореспондентський рахунок, поточний рахунок
Кредит рахунків Відповідні рахунки класу 6 з обліку відсоткових доходів- якщо банк визнавав нараховані доходи за позабалансовими рахунками.

Реалізація акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком з портфеля банку на продаж на дату розрахунку віддзеркалюється такими бухгалтерськими проводками:

Дебет рахунків кореспондентський рахунок, поточний рахунок

Кредит рахунків 3102, 3103, 3105.

Кредит/Дебет рахунка 6393 «Результат від продажу цінних паперів та інших фінансових інвестицій з портфеля банку на продаж» – на різницю між вартістю реалізації та балансовою вартістю цінних паперів, що реалізуються.

Комісійні витрати, понесені під час продажу акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком або боргових цінних паперів, показуються такою бухгалтерською проводкою:

Дебет рахунка 7103 **Кредит** рахунків кореспондентський рахунок, поточний рахунок.

9.4. Переведення цінних паперів з портфеля на продаж в інші портфелі

У разі ухвалення рішення про переведення боргових цінних паперів у портфель до погашення балансова вартість цінного папера під час переведення надалі стає його новою амортизованою собівартістю з використанням ефективної ставки відсотка, розрахованої на час переведення.

Будь-яку різницю (дисконт або премію) між новою амортизованою собівартістю за вирахуванням нарахованих на час переведення відсотків та номінальною вартістю слід амортизувати на решту терміну дії цінного папера з використанням ефективної ставки відсотка, розрахованої на час його переведення.

Переведення боргових цінних паперів з портфеля на продаж у портфель до погашення відбувається в бухгалтерському обліку такими проводками:

Таблиця 9.1

Переведення боргових цінних паперів з портфеля на продаж у портфель до погашення

Дебет	Кредит	Примітки
3541	1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1430, 3110, 3111, 3112, 3113, 3114	сума номінальної вартості боргових цінних паперів у портфелі на продаж
1416, 1436, 3116	3541	сума неамортизованого дисконту боргових цінних паперів у портфелі на продаж
3541	1417, 1437, 3117	сума неамортизованої премії боргових цінних паперів у портфелі на продаж
3541	1415, 1435, 3115	сума дооцінки боргових цінних паперів у портфелі на продаж
1415, 1435, 3115	3541	сума уцінки цінних паперів у портфелі на продаж
3541	1418, 1438, 3118, 1419, 3119	сума нарахованих відсотків (прострочених нарахованих відсотків) за купонними борговими цінними паперами в портфелі на продаж
1490, 3190	3541	сума резерву за борговими цінними паперами в портфелі на продаж (якщо був сформований)
1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 1440, 3210, 3211, 3212, 3213, 3214	3541	сума номінальної вартості боргових цінних паперів, що переводяться в портфель до погашення
3541	1426, 1446, 3216	сума нового неамортизованого дисконту за борговими цінними паперами, що переводяться в портфель до погашення
1427, 1447, 3217	3541	сума нової неамортизованої премії за борговими цінними паперами, що переводяться в портфель до погашення

Дебет	Кредит	Примітки
1428, 1448, 3218, 1429, 3219	3541	сума нарахованих доходів – відсотків (прострочених нарахованих відсотків) за купонними борговими цінними паперами, що переводяться в портфель до погашення

Попередній прибуток або збиток від переоцінки боргових цінних паперів, визнаний у капіталі на рахунку 5102, амортизується до дати погашення із застосуванням ефективної ставки відсотка і визнається в прибутку/збитку з відображенням у бухгалтерському обліку такими проводками:

амортизація попередньої дооцінки:

Дебет рахунка 5102 Кредит рахунка 6399 «Інші операційні доходи».

амортизація попередньої уцінки:

Дебет рахунка 7399 «Інші операційні витрати» Кредит рахунка 5102.

9.5. Облік цінних паперів, що утримуються в портфелі банку до погашення

У портфелі до погашення обліковуються придбані боргові цінні папери з фіксованими платежами або з платежами, які можна визначити, а також з фіксованим строком погашення (рис. 9.9).

Боргові цінні папери стосуються портфеля до погашення, якщо банк має намір та змогу утримувати їх до строку погашення з метою отримання процентного доходу.

У разі придбання цінних паперів у портфель до погашення на дату операції здійснюються такі самі бухгалтерські проводки за позабалансовими рахунками, як і у торговому портфелі та в портфелі на продаж цінних паперів.

Якщо боргові цінні папери придбані з дисконтом/премією, то на дату розрахунку виконуються такі бухгалтерські проводки:

Дебет рахунків 1420 «Облігації внутрішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення»; 1421 «Облігації зовнішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення»; 1422 «Боргові цінні папери органів державної влади та місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком

України, у портфелі банку до погашення»; 1423 «Боргові цінні папери, випущені банками та небанківськими фінансовими установами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення»; 1424 «Боргові цінні папери нефінансових підприємств, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення»; 1440 «Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку до погашення»; 3210 «Боргові цінні папери органів державної влади в портфелі банку до погашення»; 3211 «Боргові цінні папери органів місцевого самоврядування в портфелі банку до погашення»; 3212 «Боргові цінні папери, випущені банками, у портфелі банку до погашення»; 3213 «Боргові цінні папери, випущені небанківськими фінансовими установами, у портфелі банку до погашення»; 3214 «Боргові цінні папери нефінансових підприємств у портфелі банку до погашення» – на суму номіналу

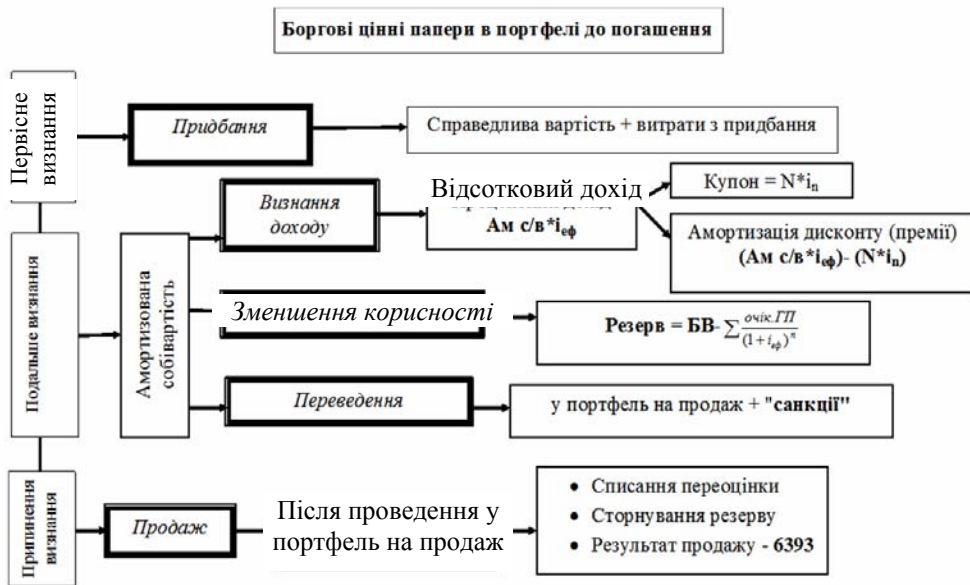


Рис. 9.9. Портфель до погашення

Кредит/ Дебет рахунків 1426 «Неамортизований дисконт – за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення»; 1446 «Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення»; 3216 «Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення»; 1427 «Неамортизована премія за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у

портфелі банку до погашення»; 1447 «Неамортизована премія за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення»; 3217 «Неамортизована премія за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення» – на суму дисконту/премії

Кредит рахунків кореспондентський рахунок, поточний рахунок – на суму собівартості.

За цінними паперами в портфелі банку до погашення банк визнає процентні доходи, у тому числі у виді амортизації дисконту (премії) із застосуванням принципу нарахування та методу ефективної ставки відсотка.

Нарахування відсотків, які мають бути сплачені емітентом, за борговими цінними паперами здійснюється за відсотковою ставкою купона і відбивається такою бухгалтерською проводкою:

Дебет рахунків 1428 «Нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення»; 1448 «Нараховані доходи за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення»; 3218 «Нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення»

Кредит рахунків 6051 «Процентні доходи за цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення»; 6053 «Процентні доходи за іншими цінними паперами в портфелі банку до погашення»; 6055 «Процентні доходи за цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення».

У разі надходження коштів за нарахованими відсотками в бухгалтерському обліку виконується така проводка:

Дебет рахунків кореспондентський рахунок, поточний рахунок
Кредит рахунків 1428, 1448, 3218.

Амортизація дисконту за цінними паперами в портфелі банку до погашення висвічується в обліку такою бухгалтерською проводкою:

Дебет рахунків 1426, 1446, 3216

Кредит рахунків 6051, 6053, 6055.

Амортизація премії за цінними паперами в портфелі банку до погашення відзеркалюється в обліку такою бухгалтерською проводкою:

Дебет рахунків 6051, 6053, 6055 **Кредит** рахунків 1427, 1447, 3217.

У разі зменшення корисності цінних паперів банки формують резерви згідно з вимогами відповідних нормативно-правових актів

Національного банку, а в бухгалтерському обліку виконується така проводка:

Дебет рахунка 7704 «Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення»

Кредит рахунків 1491 «Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення»; 3290 «Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення».

У разі визнання зменшення корисності цінних паперів, які були переведені з портфеля банку на продаж, залишок суми переоцінки, що обліковується в капіталі за рахунком 5102, має бути визнаний у прибутку або збитку. Цей процес оформлюється такими проводками:

списання залишку попередньої дооцінки:

Дебет рахунка 5102 **Кредит** рахунка 6399.

списання залишку попередньої уцінки:

Дебет рахунка 7399 **Кредит** рахунка 5102.

Списані за рахунок резервів цінні папери обліковуються за позабалансовими рахунками. За такої ситуації здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дебет рахунка 9613 **Кредит** рахунка групи 991.

Одночасно на суму списаної заборгованості за нарахованими доходами за позабалансовими рахунками виконується така бухгалтерська проводка:

Дебет рахунків 9600, 9601 **Кредит** рахунка групи 991.

У разі виконання емітентом зобов'язань за цінними паперами, що списані банком за рахунок резервів, у бухгалтерському обліку відбуваються такі проводки:

Дебет рахунків кореспондентський рахунок, поточний рахунок

Кредит рахунків 7704 «Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення»; 7720 – якщо цінні папери були списані протягом поточного року.

Кредит рахунків 6714 «Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості від знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення»; 6717 «Повернення раніше списаних безнадійних доходів минулих років», якщо цінні папери були списані протягом попередніх років

Дебет рахунків кореспондентський рахунок, поточний рахунок

Кредит рахунків «Відповідні рахунки класу 6 з обліку процентних доходів» якщо банк визнавав нараховані доходи за позабалансовими рахунками.

При погашенні боргових цінних паперів емітент сплачує номінальну вартість цінних паперів, а також відсотки за купонними цінними паперами за період між датою останньої сплати купона й датою погашення.

На дату погашення цінних паперів сума дисконту/премії має бути повністю амортизована.

Якщо за погашеними цінними паперами раніше був сформований резерв під зменшення їх корисності, то необхідно зробити зворотні процесу нарачування резерву бухгалтерські проводки.

9.6. Зменшення корисності цінних паперів та його відображення в фінансовому обліку

Зменшення корисності цінних паперів – втрата економічної вигоди, яка спричинена однією або кількома збитковими подіями, які відбулися після первісного визнання цінних паперів і мають вплив на очікувані майбутні грошові потоки цінних паперів.

Усі цінні папери, *крім* цінних паперів, які обліковуються в торговому портфелі банку переглядаються на зменшення корисності (рис. 9.10, 9.11, 9.12).



Рис. 9.10. Зменшення корисності за акціями у портфелі банку на продаж

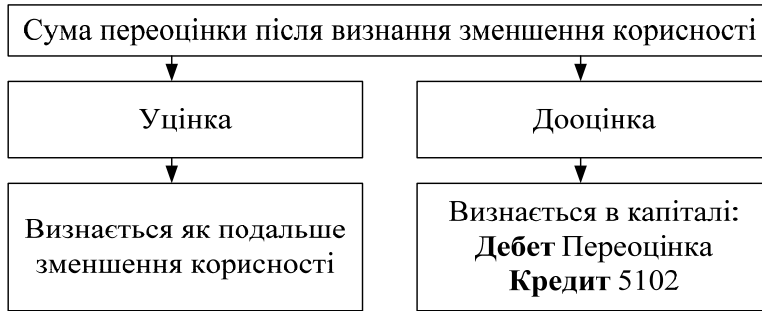
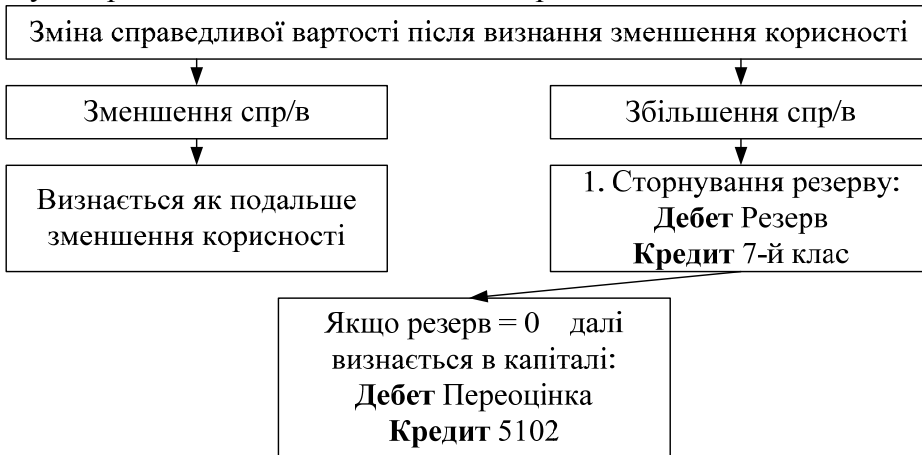


Рис. 9.11. Сума переоцінки після визнання зменшення корисності

Зменшення корисності визнається на кожну дату балансу, якщо є об'єктивні докази однієї або кількох подій, які мають вплив на очікувані майбутні грошові потоки за цінними паперами.



!!! Може бути або резерв, або переоцінка

Рис. 9.12. Зміна справедливої вартості після визнання зменшення корисності

Об'єктивними доказами можуть бути відомості:

- про фінансові труднощі емітента;
- фактичне розірвання контракту внаслідок невиконання умов договору або прострочення виплати відсотків чи основної суми;
- високу ймовірність банкрутства;
- фінансову реорганізацію емітента;
- зникнення активного ринку для цих цінних паперів *через*

фінансові труднощі емітента;

- значне або тривале зменшення справедливої вартості акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком порівняно з їх собівартістю.

Згідно з вимогами міжнародних стандартів бухгалтерського обліку визначається:

63. «Якщо існують об'єктивні докази спричинення збитку внаслідок зменшення корисності... інвестицій, утриманих до погашення..., то сума такого збитку оцінюється як різниця між балансовою вартістю активу та поточною вартістю оцінених майбутніх грошових потоків (за винятком майбутніх кредитних збитків, які ще не виникли), дискontованих за первісною ефективною ставкою відсотка фінансового активу (тобто за ефективною ставкою відсотка, розрахованого при первісному визнанні).

Балансову вартість активу слід зменшити або безпосередньо, або за допомогою рахунка резервів».

$$\text{Резерв} = БВ - \sum \frac{ГП'}{(1+i_{ef})^n} . \quad (9.1)$$

«Сума збитків має визнаватися в прибутку чи збитку».

66. Якщо існує об'єктивний доказ збитку внаслідок зменшення корисності інструмента капіталу, який не котирується на біржі й не обліковується за справедливою вартістю, оскільки його справедливу вартість не можна достовірно оцінити, або внаслідок зменшення корисності похідного фінансового активу, який пов'язаний з інструментом капіталу і має погашатися шляхом постачання цього інструмента капіталу, який не котирується на біржі, то сума збитку внаслідок зменшення корисності оцінюється як різниця між: балансовою вартістю фінансового активу та поточною вартістю оцінених майбутніх грошових потоків, дискontованих за поточною ринковою ставкою доходу для подібного фінансового активу.

Такі збитки внаслідок зменшення корисності не мають змінюватися на зворотні.

67. Якщо зниження справедливої вартості фінансового інструмента, наявного для продажу, визнане безпосередньо в капіталі, і якщо існує доказ зменшення корисності цього фінансового інструмента, то кумулятивний збиток, визнаний безпосередньо в капіталі, має бути вилучений з капіталу і визнаний у прибутку або збитку, навіть якщо визнання цього фінансового інструмента не було припинено.

68. Сумою кумулятивного збитку, вилученого з капіталу й

визнаного в прибутку або збитку, має бути різниця між собівартістю придбання (чиста сума будь-якої погашеної основної суми плюс амортизація) та поточною справедливою вартістю, за вирахуванням будь-якого збитку внаслідок зменшення корисності цього фінансового активу, попередньо визнаного в прибутку або збитку:

$$\text{Резерв} = (C/B - N_{\text{ноз}} \pm A_m P_{\text{ізн}_{\text{нак}}}) - C_{\text{пр}}/v_{\text{ном}} - \text{Рез}_{\text{нопер}} \quad (9.2)$$

$$\text{Резерв} = A_{m \text{ c/в}} [C/B] - C_{\text{пр}}/v_{\text{ном}} \quad (9.3)$$

Розглядаючи питання про зменшення корисності за МСБО, можна простежити вимоги щодо визначення фінансових активів, наявних для продажу:

69. Збитки внаслідок зменшення корисності, визнані в прибутку або збитку для інвестиції **в інструмент капіталу**, класифікованому як наявний для продажу, **не мають змінюватися на зворотні** через прибуток або збиток.

70. Якщо у наступному періоді справедлива вартість **боргового** інструмента, класифікованого як наявний для продажу, збільшується, і це збільшення можна об'єктивно пов'язати з подією, що відбувається після визнання збитку внаслідок зменшення корисності в прибутку або збитку, збиток унаслідок зниження корисності має змінюватися на зворотний, а сума такої зміни має визнаватися у прибутку або збитку.

Якщо за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком визнаний збиток від зменшення корисності, то в разі збільшення в наступних періодах суми очікуваного відшкодування сума сформованого резерву залишається **незмінною**.

Списання акцій у разі прийняття рішення відбувається за рахунок резерву. Зменшення корисності цінних паперів у портфелі банку на продаж відображається в бухгалтерському обліку шляхом формування **резерву**:

$$\text{Резерв} = BB - \sum \frac{\text{очік. ГП}}{(1 + i_{\text{поточ.}})^n} \quad (9.4)$$

Визнання зменшення корисності (формування резерву):

Дебет Витрати на формування резерву 7-й клас. **Кредит** Резерв.

Резерв зменшує балансову вартість цінних паперів до суми очікуваного відшкодування. Надалі доходи визнаються, виходячи з **нової балансової вартості** цінних паперів.

Якщо за борговими цінними паперами визнано збиток від зменшення корисності, то в разі збільшення в наступних періодах справедливої вартості сума сформованого резерву *сторнується*.

Зменшення корисності цінних паперів у портфелі банку до погашення відбивається в бухгалтерському обліку шляхом формування *резерву*:

$$\text{Резерв} = \text{БВ} - \sum \frac{\text{очік. ГП}}{(1+i_{ef})^n} \quad (9.5)$$

Визнання зменшення корисності (формування резерву):

Дебет Витрати на формування резерву 7-й клас. **Кредит** Резерв.

Резерв зменшує балансову вартість цінних паперів до суми очікуваного відшкодування. Надалі доходи визнаються, виходячи з нової балансової вартості цінних паперів. Якщо в наступному періоді сума очікуваного відшкодування за цінними паперами збільшується, то на відповідну суму *в межах раніше сформованого резерву* за цими цінними паперами зменшується сума сформованого резерву:

Дебет Резерви **Кредит** Витрати на формування резерву 7-й клас.

Списання цінних паперів за рахунок резерву:

Дебет Резерви **Кредит** Номінал цінних паперів.

Дебет Неамортизований дисконт/**Кредит** Неамортизована премія.

Кредит Нараховані проценти.

Питання для самоконтролю

1. Як визначається справедлива вартість для цінного папера, який має та не має активний ринок.
2. Мета застосування методу участі в капіталі.
3. Яка відмінність в обліку інвестицій у дочірній компанії від інвестиції у асоційовані компанії?
4. Бухгалтерські записи щодо оприбуткування дивідендів, отриманих від володіння цінними паперами у портфелі банку на продаж?
5. Як відбиваються бухгалтерські дивіденди, отримані від асоційованої компанії?
6. За якими принципами формуються портфелі цінних паперів у банку?
7. Як визначається собівартість цінних паперів?
8. Яким чином визначається справедлива вартість цінного папера?

9. Як визначається термін переоцінки цінних паперів у портфелі на продаж?
10. Як ви розумієте поняття «зменшення корисності цінних паперів»?
11. Як відбуваються бухгалтерські записи із формування резерву під знецінення цінних паперів у портфелі до погашення?
12. Як виконується облік фінансового результату від продажу цінних паперів із портфеля до погашення?
13. Яка сукупність національного та світового досвіду фінансового обліку інвестицій у дочірні компанії та інвестицій в асоційовані компанії на сучасному етапі?
14. У чому сутність методики відображення дивідендів, отриманих від різних видів діяльності?
15. Облік інвестицій банківських установ при переході на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності.
16. Яким є сучасний досвід обліку фондів фінансування будівництва та фондів операцій з нерухомістю та які шляхи удосконалення даних механізмів?

Тестові завдання

У тестах оберіть одну правильну відповідь.

1. Які з названих рахунків є пасивними?

- А) вкладення в асоційовані банки;
- Б) банкноти і монети в обмінних пунктах;
- В) операційні основні засоби.

2. Цінні папери – це

- А) грошові документи, що засвідчують право володіння;
- Б) документ, що визначає взаємовідносини між особами однієї організації;
- В) грошові документи, що засвідчують право володіння і передбачають виплату доходу у формі дивідендів.

3. Видом цінних паперів, що випускають комерційні банки для формування статутного капіталу, є:

- А) акції;
- Б) облігації;
- В) ощадні сертифікати.

4. Активними операціями комерційного банку з цінними паперами є:

А) придбання банком цінних паперів з метою їхнього подальшого продажу;

Б) випуск банком цінних паперів з метою залучення коштів;

В) правильні відповіді А) та Б).

5. Облік довгострокових вкладень в асоційовані компанії здійснюється на рахунках групи:

А) 510; Б) 410; В) 310.

6. До довгострокових вкладень належать:

А) вкладення в дочірні компанії;

Б) інвестиції;

В) вірні відповіді А) та Б).

7. Облік короткострокових вкладень в акції та облігації здійснюється на рахунку групи:

А) 310; Б) групи 420; В) групи 410.

8. Зменшення корисності цінних паперів – це:

А) втрата економічної вигоди;

Б) набуття економічної вигоди;

В) обидві відповіді вірні.

9. На зменшення корисності переглядаються усі цінні папери, крім тих, які обліковуються:

А) в торговому портфелі банку;

Б) в портфелі банку на продаж;

В) в портфелі банку до погашення.

10. Зменшення корисності цінних паперів у портфелі банку до погашення відбивається в бухгалтерському обліку шляхом:

А) формування резерву;

Б) здійснення переоцінки;

В) формування резерву або здійснення переоцінки.

Приклади розв'язання типових задач

Приклад 1. Згідно з рішенням Правління банку з портфеля банку до погашення в портфель банку на продаж переводяться боргові цінні папери, випущені банками, з такими складовими на дату переведення:

Номінал – 1 000, 00 грн. Нараховані доходи (купон) – 100 грн.

Неамортизований дисконт – 150 грн. Резерв – 200 грн.

Справедлива вартість = 730 грн.

Показати операції на рахунках бухгалтерського обліку.

Розв'язання

1. Амортизована собівартість на дату переведення:

$$1000,00 + 100,00 - 150,00 - 200,00 = 750,00 \text{ грн.}$$

2. Спочатку списуємо суми боргових цінних паперів:

Дебет 3541 «Дебіторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку» – 750,00 грн. Дебет 3290 «Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення» – 200,00 грн. Дебет 3216 «Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення» – 150,00 грн. Кредит 3212 «Боргові цінні папери, випущені банками, у портфелі банку до погашення» – 1 000,00 грн.

Кредит 3218 «Нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення» – 100,00 грн.

3. Одночасно необхідно показати різницю між справедливою та амортизованою собівартістю:

Дебет 5102 «Результати переоцінки фінансових інститутів у портфелі банку на продаж» Кредит 3541 – 20,00 грн. $(750,00 - 730,00 = 20,00)$.

4. Далі потрібно розподілити вартість цінного папера (730,00 грн) за складовими:

Номінал за умовами випуску – 1 000,00 грн.

Нараховані доходи за умовами випуску – 100,00 грн.

Новий дисконт: $730,00 - (1000,00 - 100,00) = -370,00$ грн.

5. Віддзеркалимо нові складові боргових цінних паперів за рахунками обліку цінних паперів в портфелі банку на продаж:

Дебет 3112 «Боргові цінні папери, випущені банками, у портфелі банку на продаж» – 1 000,00 грн. Дебет 3118 «Нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж» – 100,00 грн. Кредит 3541 – 730,00 грн. Кредит 3116 «Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж» – 370,00 грн.

6. Необхідно розрахувати нову ефективну ставку, за допомогою якої буде амортизуватися новий дисконт – 370,00 грн (під час розрахунку нової ефективної ставки необхідно закладати очікувані грошові потоки згідно з МСБО 39).

Приклад 2 (Розрахунок ефективної ставки відсотка ЦП, якщо періоди сплати не збігаються з періодами нарахування).

Номинал 10 000. Ставка купона (річна, проста) → 12% 1% в місяць

Строк дії – 6 міс. Нарахування – щомісячне. Сплата відсотків – кінці кварталу.

Розв'язання

Побудуємо графік грошових потоків:

Період	0	1	2	3	4	5	6
Сума	-10 000	0	0	0	0	0	10600

$$10000 = 10600 / (1 + i_{ef})^6$$

Ефективна ставка: 0,975879418%.

Облікові періоди не збігаються з періодами грошових потоків.

Первісне визнання ЦП:

Дебет Цінний папір 10 000 **Кредит** Грошові кошти 10 000 грн.

За 1 місяць: визнання доходів:

<i>Дебет</i> Нараховані доходи	×××8	100,00 грн	
<i>Кредит</i> Відсоткові доходи б клас		97,59	} 100,00 грн
<i>Кредит</i> Неамортизований дисконт	××6	2,41	

Побуємо графік:

Період	Балансова вартість на початок	Визначення відсотків, в т.ч.			Потоки			Балансова вартість на кінець	Ставка дохідності
		всього	Нарах. проценти	Аморт. дисконту	Сплата%	погаш. осн.суми	всього		
0	1	2=1*i	3	4=2-3	5	6	7=5+6	8=1+3+4-7	9=2/1
1	1000,00	97,59	10,00	-2,41	0,00	0,00	0,00	10 097,59	0,00975879
2	10 097,59	98,54	10,00	-1,46	0,00	0,00	0,00	10 196,13	0,00975879
3	10 196,13	99,50	10,00	-0,50	0,00	0,00	0,00	10 295,63	0,00975879
4	10 295,63	100,47	10,00	0,47	0,00	0,00	0,00	10 396,10	0,00975879
5	10 396,10	101,45	10,00	1,45	0,00	0,00	0,00	10 497,56	0,00975879
6	10 497,56	102,44	10,00	2,44	600,00	10000,00	10600,00	0,00	0,00975879
Всього		600,00	600,00	0,00	600,00	10000,00	10600,00		

Сальдо рахунків матиме вид:

Період	Номінал	Неамортизований дисконт	Нараховані проценти	Балансова вартість на кінець
0	10000,00	0		10000
1	10000,00	2,41	0	10097,59
2	10000,00	3,87	0	10196,13
3	10000,00	4,37	0	10295,63
4	10000,00	3,90	0	10396,10
5	10000,00	2,44	0	10497,56
6	0,00	0,00	0	0,00

Приклад 3. ЦП без дисконту (премії), якщо періоди сплати не збігаються з періодами нарахування. Номінал 1000. Ставка купона (річна, проста) → 12% 1% в місяць. Строк дії – 12 місяців. Нарахування – щомісячне. Сплата відсотків в кінці кварталу.

Розв’язання

Сума сплати = 1000 · 1% · 3 міс. = 30 грн.

Побудуємо графік грошових потоків

Період	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Сума	-1000	0	0	30	0	0	30	0	0	30	0	0	1030

$$1000 = 30 / (1 + i_{ef})^3 + 30 / (1 + i_{ef})^6 + 30 / (1 + i_{ef})^9 + (1000 + 30) / (1 + i_{ef})^{12}$$

Ефективна ставка: 0,99016340518% (місячна). *Побудуємо графік.*

Період	Балансова вартість на початок	Визнання відсотків, в т.ч.			Грошові потоки Купон+ осн. сума	Балансова вартість на кінець	Ставка дохідності
		всього	Нарах. проценти	Аморт. дисконту			
	1	2=1*i	3	4=2-3	5=N*i(n)	6=1+2-5	7=2/1
1	1000,00	9,90	10,00	-0,10	0,00	1009,90	0,00990163
2	1009,90	10,00	10,00	0,00	0,00	1019,90	0,00990163
3	1019,90	10,10	10,00	0,10	30,00	1000,00	0,00990163
4	1000,00	9,90	10,00	-0,10	0,00	1009,90	0,00990163
5	1009,90	10,00	10,00	0,00	0,00	1019,90	0,00990163
6	1019,90	10,10	10,00	0,10	30,00	1000,00	0,00990163
7	1000,00	9,90	10,00	-0,10	0,00	1009,90	0,00990163
8	1009,90	10,00	10,00	0,00	0,00	1019,90	0,00990163
9	1019,90	10,10	10,00	0,10	30,00	1000,00	0,00990163
10	1000,00	9,90	10,00	-0,10	0,00	1009,90	0,00990163
11	1009,90	10,00	10,00	0,00	0,00	1019,90	0,00990163
12	1019,90	10,10	10,00	0,10	30,00	0,00	0,00990163
Всього		120,00	120,00	0,00	1120,00		

Сальдо рахунків матиме вид:

Період	Номінал	Неам.дисконт	Нарах. відсотки	Грошові надходження	Балансова вартість
Номер рахунка	3210	3216	3218	1200	
0	1000	0	0,00	0	0
1	1000	-0,10	10,00	0,00	1009,9
2	1000	-0,10	20,00	0,00	1019,9
3	1000	0,00	0,00	30,00	970,00
4	1000	-0,10	10,00	0,00	1009,9
5	1000	-0,10	20,00	0,00	1019,9
6	1000	0,00	0,00	30,00	970,00
7	1000	-0,10	10,00	0,00	1009,9
8	1000	-0,10	20,00	0,00	1019,9
9	1000	0,00	0,00	30,00	970,00
10	1000	-0,10	10,00	0,00	1009,9
11	1000	-0,10	20,00	0,00	1019,9
12	1000	0,00	0,00	30,00	0,00

Відображення в бухгалтерському обліку:

Визнання доходів (за 1-й місяць): **Дебет** Нараховані доходи 10
Кредит Неамортизований дисконт 0,10 **Кредит** Відсоткові доходи 6 клас 9,90.

Визнання доходів (за 2-й місяць): **Дебет** Нараховані доходи 10
Кредит Відсоткові доходи 6 клас 10.

Визнання доходів (за 3 місяць): **Дебет** Нараховані доходи 10
Дебет Неамортизований дисконт 0,10 **Кредит** Відсоткові доходи 6 клас 1,10.

Приклад 4. Під час розрахунку ефективної ставки відсотка за ЦП, придбаним між датами сплати купона, слід зважити на те, що перший період коротший за всі інші. Борговий ЦП з накопиченими на час придбання відсотками:

Номінал = 12 000. Дисконт = 1000. Номінальна ставка = 1% в місяць (12% річних). Строк обігу: 1.01–1.07 (6 місяців). **ЦП придбано 15.01.**

Погашення: купон – 1 раз на квартал. Накопичені відсотки складають:

Основна сума – 6000 щокварталу: $12\,000 \cdot 1\% \cdot 0,5 \text{ міс.} = 60$.

Розв'язання

Грошові потоки:

Період	0	1	2	3	4	5	6
Тривалість періоду, дні	0	15/30	45/30	75/30	105/30	135/30	165/30
Грошові потоки	-11060	0	0	6360	0	0	6180

Розрахуємо ефективну ставку, виходячи з рівняння:

$$11\,060 = 6360 / \left(1 + \frac{3}{\ddot{a}_0}\right)^{75/30} + 6360 / \left(1 + \frac{3}{\ddot{a}_0}\right)^{165/30}.$$
$$i_{ef} = 3,236642850\%$$

Приклад 5. Борговий цінний папір у портфелі до погашення, за яким визнається зменшення корисності. Номінал 1000. Справедлива вартість на момент купівлі 900.

Дисконт: $1000 - 900 = 100$. Ставка купона = 12% річних (1% в місяць).

Строк = 12 місяців. Ставка купона = 1 раз на квартал.

Розв'язання

Сума сплати: $1000 \cdot 1\% \cdot 3 \text{ міс.} = 30$ грн.

Визначимо грошові потоки:

Період	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Грошові потоки	-900	0	0	30	0	0	30	0	0	30	0	0	1030

Розрахуємо ефективну ставку:

$$900 = 30 / (1 + i_{ef})^3 + 30 / (1 + i_{ef})^6 + 30 / (1 + i_{ef})^9 + (1000 + 30) / (1 + i_{ef})^{12}.$$

$$i_{ef} = 1,922100891647\%.$$

Первісний графік матиме вид

Період	Балансова вартість на поч	Визнання процентів, в т.ч.		Грошові потоки Купон+осн.сума	Балансова вартість на кінець	Ставка дохідності
		всього	Нараховані відсотки			
0	1	2=1* <i>i</i>	3	4=2-3	6=1+2-5	7=2/1
	900					
1	900	17,30	10	7,30	917,30	0,01922101
2	917,30	17,63	10	7,63	934,93	0,01922101
3	934,93	17,97	10	7,97	922,90	0,01922101
4	922,90	17,74	10	7,74	940,64	0,01922101
5	940,64	18,08	10	8,08	958,72	0,01922101
6	958,72	18,43	10	8,43	947,15	0,01922101
7	947,15	18,21	10	8,21	965,35	0,01922101
8	965,35	18,56	10	8,56	983,91	0,01922101
9	983,91	18,91	10	8,91	972,82	0,01922101
10	972,82	18,70	10	8,70	991,52	0,01922101
11	991,52	19,06	10	9,06	1010,58	0,01922101
12	1010,58	19,42	10	9,42	0,00	0,01922101
Всього		220	120	100		
				1120		

На 31.07 (пройшло 7 місяців) стало відомо, що кредитний рейтинг емітента знизився.

Це призведе до зменшення грошових потоків на 50% (за 3-й та 4-й квартали).

Станом на 31.07 визначаємо суму очікуваного відшкодування:

$$\left[\frac{(30 \cdot 50\%)}{(1 + 1,922100891647\%)^2} \right] + \\ + (1030 \cdot 505) / \left[(1 + 1,922100891647\%)^5 \right] = 482,68.$$

Сума резерву складатиме:

$$965,35 - 482,68 = 482,68.$$

Проводка: **Дебет** 7-й клас 482,68 **Кредит** Резерв 482,68.

Визнання доходу, наприклад, за 8-й місяць:

Дебет 3218	10.
Кредит 3216	0,72.
Кредит 6053	9,28.

Погашення цінного папера:

<i>Дебет</i> 1200	515,0	} 1045,00
<i>Дебет</i> 3290	482,68	
<i>Дебет</i> 3216	47,32	
Кредит 3210	1000,0.	
Кредит 3218	45,0.	

Новий графік матиме вид:

Період	Ам с/в на поч.	Визначення доходів			Грошові потоки			Ам. с/в на кін. до коригув. резерву	Сума очікуваного відшкодування	Коригування резерву	Ам с/в на кінець	Дохідність
		Всього (6-й кп)	Нарах. дох.	Аморт. дисконт.	Купон	Осн.сума	Всього					
0	1	$2=1 \cdot i_{\text{эф}}$	$3=N \cdot i_{\text{н}}$	$4=2-3$	$5=N \cdot i_{\text{н}}$	$6=\Delta N$	$7=5+6$	8=1+3+4-7	9=PV(i_{эф})	10=8-9	11=8-10	12=2/1
1	900	17,30	10	7,30	0	0	0	917,30	917,30	000	917,30	0,0192
2	917,30	17,63	10	7,63	0	0	0	934,93	934,93	0,00	934,93	0,0192
3	934,93	17,97	10	7,97	30	0	30	922,90	922,90	0,00	922,90	0,0192
4	922,90	17,74	10	7,74	0	0	0	940,64	940,64	0,00	940,64	0,0191
5	940,64	18,08	10	8,08	0	0	0	958,72	958,72	0,00	958,72	0,0191
6	958,72	18,43	10	8,43	30	0	30	947,15	947,15	0,00	947,15	0,0192
7	947,15	18,21	10	8,21	0	0	0	482,68	482,68	482,68	482,68	0,0192
8	482,68	9,28	10	-0,72	0	0	0	491,95	491,95	0,00	491,95	0,0192
9	491,95	9,46	10	-0,54	15	0	15	486,41	486,41	0,00	486,41	0,0192
10	486,41	9,35	10	-0,65	0	0	0	495,76	495,76	0,00	495,76	0,0191
11	495,76	9,53	10	-0,47	0	0	0	505,29	505,29	0,00	505,29	0,0191
12	505,29	9,71	10	-0,29	15	500	515	0	0	0,00	0	0,0191
Σ		172,68	120	52,68	90	500	590			482,68		

За рахунками бухгалтерського обліку будемо мати:

Кінець періоду	Номінал	Неамортиз. дисконт	Нараховані відсотки	Резерв	Грошові надходження	Балансова вартість
Номер рахунка	3210	3216	3218	3290	1200	
0	1000	100	0,00	0	0	100
1	1000	92,70	10,00	0,00	0,00	917,30
2	1000	85,07	20,00	0,0	0,00	934,93
3	1000	77,10	0,00	0,0	30,00	892,90
4	1000	69,36	10,00	0,0	0,00	940,64
5	1000	61,28	20,00	0,0	0,00	958,72
6	1000	52,85	0,00	0,0	30,00	917,15
7	1000	44,65	10,00	482,68	0,00	482,68
8	1000	45,37	20,00	482,68	0,00	491,95
9	1000	45,91	15,00	482,68	15,00	471,41
10	1000	46,56	25,00	482,68	0,00	495,76
11	1000	47,04	35,00	482,68	0,00	505,29
12	1000	47,32	45,00	482,68	515,00	0,00

Приклад 6. Розрахунок за фінансовим інструментом з плаваючою ставкою.

Номінал 10 000.

Ставка купона (проста) 100% від ринкової ставки.

Зміна ставки (умовно) щокварталу.

Сплата купона 1 раз на півріччя (база: 30/360).

Строк 12 міс (1.01–31.12).

Справедлива вартість: **10 320,26 грн.**

Ціна купівлі = справедливій вартості, в т. ч.:

Номінал 10 000.

Накопичені відсотки: 401,67.

Дисконт – 81,41.

Розв'язання

Оскільки дисконт утворився за рахунок різниці в ставках, за якими нараховувався купон, дисконт має бути амортизований до строку наступної зміни ринкової ставки, тобто до кінця 6-го місяця.

Розрахуємо ефективну ставку:

Ринкові ставки (річні):

I кв. = 12%; II кв. = 12,2%; III кв. = 12,3%; IV кв. = 12,5%.

а) грошові потоки:

Період	Грошові потоки	
0	- 10 320,26	
5	0	
6	10 605,00	=10000+10000·12%·(3/12)+10000·12,2%·(3/12)

б) ефективна ставка (місячна) **1,370157458%**.

Ця ефективна ставка буде діяти протягом 5-го і 6-го місяців.

Надалі ефективна ставка збігається з ринковою.

Сальдо рахунків матиме вид:

Період	Номінал	Неамортиз. дисконт	Нараховані відсотки	Резерв	Балансова вартість на кінець
0	10 000	-81,41	401,67	0,00	10 483,08
5	10 000	-41,67	503,33	0,00	10 545,01
6	10 000	16,83	0,00	0,00	9983,17
7	10 000	11,63	102,50	0,00	10 090,87
8	10 000	7,37	205,00	0,00	10 197,63
9	10 000	4,35	307,50	0,00	10 303,15
10	10 000	1,89	411,67	0,00	10 409,78
11	10 000	0,44	515,83	0,00	10 515,39
12	0	0,00	0,00	0,00	0,00

Графік матиме вид

Період	Ринкова ставка на поч.(рік)	Ам с/в на поч.	Визначення доходів			Грошові потоки			Ам.с/в на кін. до перегляду	Сума ОВ	Коригування	Ам с/в на кінець	Доходність		
			Всього (6-й квіт)	Нарах.дох. (**8)	Аморт. дисконт (**6)	Всього	Номинал	%					за період	річна	
0				401,67								10320,26			
5	0,122	10320,26	141,40	101,67	39,74	0	0	0,00	10461,66	10461,66	0,00	10461,66	0,0137	0,177	
6	0,122	10461,66	143,34	101,67	41,67	605	0	605	10000,00	10016,83	-16,83	10016,83	0,0137	0,177	
7	0,123	10016,83	97,30	102,50	-5,20	0	0	0,00	10114,13	10114,13	0,00	10114,13	0,0097	0,123	
8	0,123	10114,13	98,25	102,50	-4,25	0	0	0,00	10212,37	10212,37	0,00	10212,37	0,0097	0,123	
9	0,123	10212,37	99,20	102,50	-3,30	0	0	0,00	10311,85	10311,85	-0,27	10311,85	0,0097	0,123	
10	0,125	10311,85	101,71	104,17	-2,45	0	0	0,00	10413,56	10413,56	0,00	10413,56	0,0099	0,125	
11	0,125	10413,56	102,71	104,17	-1,45	0	0	0,00	10516,27	10516,27	0,00	10516,27	0,0099	0,125	
12	0,125	10516,27	103,73	104,17	-0,44	10620	10000	620	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0099	0,125	
Σ			887,65	1225,0	64,32	11225	10000	1225			-17,09				
1	табл1	2=12n-1	3=2* $t_{эф}$	4=N*in	5=3-4	6=7+8	7=N _{порт}	8=% _{опт}	9=2+4+5-6	10=PV	11=9=10	12=10-11	13=3/2		

Приклад 7. Портфель на продаж: боргові ЦП

Номинал = 10000. Дисконт = 200.

Ставка купону = 10%

річних.

Строк = 5 років.

Нарахування 1 раз на рік.

Сплата:	відсотків -	в кінці року
	осн. суми -	в кінці строку

Розв'язання

Побудуємо графік грошових потоків:

Період	0	1	2	3	4	5
Грошові потоки	-9800	1000	1000	1000	1000	11000

Визначимо ефективну ставку відсотка, виходячи з рівняння:

$$9800 = 1000 / (1 + i_{\text{эф}})^1 + 1000 / (1 + i_{\text{эф}})^2 + 1000 / (1 + i_{\text{эф}})^3 + 1000 / (1 + i_{\text{эф}})^4 + 11000 / (1 + i_{\text{эф}})^5$$

Ефективна ставка: 10,5348227731%.

Припустимо, що в кінці року справедлива вартість цінного папера знизилась, наприклад, через відомості про фінансові труднощі емітента (тобто є об'єктивний доказ зменшення корисності). У такому разі сума уцінки, визнана в капіталі (951,61), переноситься з капіталу на прибутки/збитки такими проводками:

Дебет Переоцінка	951,61	Кредит 5102	951,61
Дебет 7703	951,61	Кредит Резерв	951,61.

Для подальшого визнання доходу необхідно визначити ставку відсотка, закладену в розрахунок справедливої вартості. Збиткова подія передбачає негативний вплив на грошові потоки. Нехай прогнозуємо, що ми не отримаємо останній купон.

Складемо рівняння: $9000 = 10000 / (1 + i)$.

Виходячи з рівняння, «ринкова» ставка: **11,111111111111%.**

Побудуємо графік обліку цінного папера

Період	Вартість на початок	Ам с/в на початок	Визначення доходів			Грошові потоки			Ам. с/в на кінець	Спр/в на кінець	Перецінка 5102	Вартість на кінець	Доходність
			Всього	Нарах. %	Аморт. дисконту	Осн. сума	%	Всього					
0	1=9(n-1)	2=12n-1	3=2* $i_{эф}$	4=N*in	5=3-4	6=N _{пораш}	7=N*in	8=6+7	9=2+4+5-8	10	11=10-9	12=9+11	13=3/2
1	9800,00	9800,00	1032,41	1000,00	32,41	0,00	1000,0	1000,0	9832,41	9832,41	0,00	9832,41	0,105
2	9832,41	9832,41	1035,83	1000,00	35,83	0,00	1000,0	1000,0	9868,24	9900,00	31,76	9900,00	0,105
3	9900,00	9868,24	1039,60	1000,00	39,60	0,00	1000,0	1000,0	9907,84	9900,00	-7,84	9900,00	0,105
4	9900,00	9907,84	1043,77	1000,00	43,77	0,00	1000,0	1000,0	9951,61	9000,00	-951,61	9000,00	0,105
5	9000,00	9951,61	1048,39	1000,00	48,39	10000,00	1000,0	11000,0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,105
Σ			5200,00	5000,00	200,0	10000,00	5000,0	15000,0					

Новий графік:

Період	Балансова вартість на початок	Ам с/в на поч.	Визнання доходів			Грошові потоки		Ам. с/в на кін. до кориг. резерву	Сума очік. відшкодуван	Коригув. резерву	Спр/в на кінець	Перецінка 5102	Балансова вартість на кінець	Дохідність
			Всього	Нарах. %	Аморт. дисконту	Всього	Всього							
0	$1=9(n-1)$	$2=12n-1$	$3=2 \cdot i_{\text{эф}}$	$4=N \cdot \text{in}$	$5=3-4$	$6=N_{\text{not}} + N \cdot \text{in}$	$7=2+4+5-6$	$8=PV$	$9=7-8$	10	$11=10-(7-9)$	$12=7-9+11$	$13=3/2$	
1	9800,00	9800,00	1032,41	1000,00	32,41	1000,00	9832,41	9832,41	0,00	9832,41	0,00	9832,41	0,105	
2	9832,41	9832,41	1035,83	1000,00	35,83	1000,00	9868,24	9868,24	0,00	9900,00	31,76	9900,00	0,105	
3	9900,00	9868,24	1039,60	1000,00	39,60	1000,00	9907,84	9907,84	0,00	9900,00	-7,84	9900,00	0,105	
4	9900,00	9907,84	1043,77	1000,00	43,77	1000,00	9951,61	9000,00	951,61	9000,00	0,00	9000,00	0,105	
5	9000,00	9000,00	1000,00	1000,00	0,00	1000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,111	
Σ			5151,61	5000,00	151,61	14000,00								

Сальдо рахунків матиме вид

Кінець періоду	Номинал	Неам. дисконт	Нарах. %	Резерв	Грошові надходження	переоцінка	Балансова вартість
№ рахунку	3210	3216	3218	3290	1200	3215	
0	10000	200	0,00	0	0		200
1	10000	167,59	0,00	0,00	1000,00	0,00	9832,41
2	10000	131,76	0,00	0,0	1000,00	31,76	9900,00
3	10000	92,16	0,00	0,0	1000,00	-7,84	9900,00
4	10000	48,39	0,00	951,61	1000,00	0,00	9900,00
5	10000	48,39	1000,00	951,61	10000,00	0,00	0,00

Список використаної літератури

1. Международные стандарты финансовой отчетности 2011. – М.: Аскери-АССА, 2011. – 998 с.

2. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України: постанова Правління Національного банку України від 03.10.2005 р. за № 358 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1265-05>.

3. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: постанова Правління Національного банку України від 28.08.2001 року за № 368, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>.

4. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України: постанова НБУ України від 17.06.2004 р. № 280, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0918-04>.

ТЕМА 10. ОБЛІК КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ У БАНКУ

- 10.1.** Організація касової роботи банку.
- 10.2.** Документальне оформлення та порядок здійснення касових операцій.
- 10.3.** Облік руху готівкових коштів в національній валюті.
- 10.4.** Облік касових операцій з клієнтами банку.
- 10.5.** Операції банків з індивідуальними банківськими сейфами.
- 10.6.** Облік внутрішньобанківських операцій банків.
- 10.7.** Бухгалтерський облік валютно-обмінних операцій банків.
- 10.8.** Облік операцій з ювілейними монетами, що мають гривневий номінал і виконують функцію засобу платежу.

Програмна анотація

Касові операції комерційних банків. Операційна каса. Приходна каса, видаткова каса, вечірня каса, каса перерахування. Сховище цінностей.

Прибуткові та видаткові касові документи. Заява на переказ готівки, прибуткові касові ордери, документи на сплату платежів, документи платіжних систем. Грошові чеки, заява на видачу готівки, видаткові касові ордери, документи платіжних систем. Документообіг. Операційний час. Операційний день.

Облік руху готівкових коштів в національній валюті. Облік касових операцій з клієнтами банку. Облік внутрішньобанківських операцій банків. Бухгалтерський облік валютно-обмінних операцій банків.

Облік операцій з ювілейними монетами, що мають гривневий номінал і виконують функцію засобу платежу.

10.1. Організація касової роботи банку

Здійснення касових операцій у комерційних банках України регламентується чинним законодавством та нормативно-правовими актами НБУ, зокрема, Інструкцією про ведення касових операцій банками в Україні, затвердженою Постановою Правління Національного банку України 01.06.2011 р. № 174; Законом України «Про Національний

банк України», Законами України «Про банки і банківську діяльність», «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», іншими законами та нормативно-правові акти Національного банку України.

Готівкові гроші відбиваються на окремих балансових рахунках.

Операційна каса – це касовий вузол банку (філії, відділення), у якому виконуються касові операції. **Каса банку** – сукупність операційних кас банку, його філій, відділень, пунктів обміну іноземної валюти.

Склад касових операцій:

- приймання через касу банку готівки національної та іноземної валюти від клієнтів для зарахування на власні рахунки та рахунки інших юридичних і фізичних осіб або на відповідний рахунок банку (філії, відділення);
- видача готівки національної та іноземної валюти клієнтам з їх рахунків через касу банку;
- приймання від фізичних та юридичних осіб готівки національної та іноземної валюти для переказу і виплати отримувачу суми переказу в готівковій формі через операційну касу;
- отримання банком (філією, відділенням) у територіальному управлінні підкріплення готівкою та здавання надлишків, у тому числі пачок банкнот у касетах;
- вилучення з обігу сумнівних банкнот (монет) та надсилання їх на дослідження;
- обмін клієнтам непридатних до обігу та вилучених з обігу банкнот (монет) національної валюти на придатні, монет на банкноти, банкнот на монети, банкнот (монет) одних номіналів на банкноти (монети) інших номіналів;
- обробка готівки.

Для зберігання готівки та інших цінностей виділяється спеціальне приміщення – сховище цінностей.

Сховище цінностей – спеціально обладнане приміщення банку (філії, відділення), сейф, депозитна система та АТМ-сейфи, що використовуються для зберігання готівки та інших цінностей, технічний стан яких відповідає нормативно-правовим актам. *Цінності* – це готівка національної та іноземної валюти, сумнівні (уключаючи підроблені) банкноти, зразки банкнот, пам'ятні та інвестиційні монети, сувенірна продукція, банківські метали, дорогоцінні метали та дорогоцінне каміння, цінні папери та інші цінності, які мають вартість.

Банк (філія, відділення) зобов'язаний:

- здійснювати касове обслуговування клієнтів на підставі договору через касу банку. Касове обслуговування – надання послуг з приймання, видачі та обміну готівки;
- забезпечувати обробку готівки в операційній касі;
- забезпечувати контроль за платіжністю і справжністю банкнот (монет) під час приймання та обробки готівки з використанням відповідного обладнання (приладів);
- визначати платіжність банкнот (монет) відповідно до вимог нормативно-правових актів та з використанням довідкової інформації, що надається Національним банком України, банками-емітентами або іншими уповноваженими установами;
- виконувати операції лише з тими видами і номіналами банкнот іноземної валюти, які перебувають в обігу в країнах-емітентах або підлягають обміну в порядку, встановленому банком-емітентом.

Банк (філія, відділення) організовує роботу операційної каси з касового обслуговування клієнтів протягом операційного часу та в післяопераційний час відповідно до внутрішніх положень (інструкцій) банку.

Комерційний банк зобов'язаний протягом операційного часу (у післяопераційний час) без будь-яких обмежень безкоштовно обмінювати фізичним та юридичним особам вилучені з обігу, непридатні до обігу платіжні банкноти й монети національної валюти на придатні; здійснювати на вимогу клієнта обмін банкнот на монети, монет на банкноти, банкнот (монет) одних номіналів на банкноти (монети) інших номіналів. Такий обмін, якщо справжність та платіжність банкнот (монет) не викликає сумніву, банк виконує безпосередньо під час приймання готівки без відображення в бухгалтерському обліку. Згідно з нормативно-правовим актам НБУ визначено:

Операційний час – це час роботи банку з клієнтами.

Операційний день – це робочий день банку, протягом якого банк здійснює приймання, передавання, оброблення документів; вимірювання, облік та контроль операцій.

Документообіг – це послідовне проходження документів за інстанціям їхньої обробки, контролю та обліку.

Видача готівки під звіт працівникам банків для розрахунків, пов'язаних із виробничими (господарськими) потребами, у тому числі на відрядження, проводиться безпосередньо з операційної каси та видається на строк не більше двох робочих днів, уключаючи день отримання готівки під звіт.

Якщо підзвітній особі одночасно видана готівка як на відрядження, так і для вирішення в цьому відрядженні виробничих (господарських) питань, то строк, на який видана готівка під звіт на зазначені цілі, може бути продовжено до завершення строку відрядження.

Банк під час виконання касових операцій має забезпечувати:

- визначення справжності й платіжності банкнот (монет) національної та іноземної валюти;
- обов'язкове приймання банкнот і монет на вимогу клієнта, у тому числі таких, що вилучаються з обігу Національним банком;
- своєчасне повне оприбуткування готівки національної та іноземної валюти, що надійшла до каси банку, та її зарахування на зазначені клієнтами рахунки згідно з вимогами нормативно-правових актів;
- своєчасну видачу клієнтам придатних до обігу банкнот (монет) національної та іноземної валюти, у тому числі під час здійснення сплати платежів;
- документальне оформлення руху готівки національної та іноземної валюти в касі банку;
- своєчасне відображення касових операцій у бухгалтерському обліку;
- належний внутрішній контроль за касовими операціями;
- здавання готівки національної валюти до територіальних управлінь відповідно до встановлених відповідним договором умов;
- створення безпечних умов роботи з готівкою та її зберігання;
- задоволення потреб своїх клієнтів у готівці насамперед за рахунок власних надходжень, перерозподілу готівки у власній мережі, а в разі її недостатності – отримання підкріплення готівкою в територіальному управлінні, придбання її в інших банках;
- систематичний аналіз стану надходжень і видачі готівки в національній та іноземній валюті;
- ідентифікацію клієнтів відповідно до вимог законодавства України.

10.2. Документальне оформлення та порядок виконання касових операцій

Приймання і видача готівки з каси банку оформлюються касовими документами, що поділяються на **прибуткові** та **видаткові**.

Порядок приймання готівки. Банк приймає від клієнта готівку для її переказу через операційну касу за такими прибутковими касовими документами:

за **заявою на переказ готівки** – від юридичних осіб для зарахування на власні поточні рахунки, від фізичних осіб – на поточні, вкладні (депозитні) рахунки, а також від юридичних та фізичних осіб – на рахунки банку, у тому числі на погашення кредиту, та переказ без відкриття рахунку. ;

за **рахунками на сплату платежів** – від фізичних осіб на користь юридичних осіб;

за **прибутковим касовим ордером** – від працівників та клієнтів банку (філії, відділення) за внутрішньобанківськими операціями;

за **документами, установленими відповідною платіжною системою**, – від фізичних і юридичних осіб для відправлення переказу та виплати його отримувачу готівкою в національній валюті.

Банк приймає готівку іноземної валюти від клієнтів за такими прибутковими касовими документами:

- за заявою на переказ готівки – від юридичних осіб-резидентів, фізичних осіб-підприємців та представництв-нерезидентів для зарахування на власні поточні рахунки; від уповноваженого представника нерезидента – суб'єкта господарювання для зарахування на розподільчий рахунок в іноземній валюті, відкритий цим банком (філією, відділенням) резиденту – суб'єкту господарювання; від фізичних осіб – на поточні, вкладні (депозитні) рахунки та переказ без відкриття рахунку;
- за прибутковим касовим ордером – від працівників та клієнтів банку (філії, відділення) за внутрішньобанківськими операціями;
- за документами, установленими відповідною платіжною системою – від фізичних осіб на відправлення переказу, який приймається в готівковій формі.

Банк перевіряє у прибуткових касових документах таке:

- повноту заповнення реквізитів;

- наявність і тотожність підписів відповідальних працівників банку (філії, відділення) із зразками підписів (у разі прийняття заяви на переказ готівки через відповідальних працівників).

Таким чином, надходження грошей від підприємств та організацій в каси банку для зарахування на поточні рахунки оформлюються *заявою на переказ готівки*. Цей документ являє собою *комбінований бланк, що складається із заяви на переказ готівки і квитанції*. Квитанцію відповідальний виконавець банку повертає тому, хто вніс гроші, як підтвердження про їх одержання (наприклад, внесення коштів на поточний, депозитний рахунок, перерахування на користь третіх осіб). А *прибуткові касові ордери* застосовуються в банках при поверненні невикористаних авансових сум, коштів на господарські потреби та інші внутрішньобанківські операції.

Порядок видачі готівки.

Відповідальні виконавці банку зобов'язані видавати з каси банку клієнтам тільки придатні до обігу банкноти (монети). А іноземну валюту банк має право видавати тільки у виді монет у разі її наявності в операційній касі юридичним особам, що мають право використовувати іноземну валюту як засіб платежу або здійснювати розрахунки, пов'язані з відрядженнями за кордон, та фізичним особам.

Готівку національної валюти банк видає з операційної каси за такими видатковими касовими документами:

за ***грошовим чеком*** – юридичним особам, їх відокремленим підрозділам, а також фізичним особам-підприємцям;

за ***заявою на видачу готівки*** – фізичним особам з поточних, вкладних (депозитних) рахунків та фізичним і юридичним особам переказ без відкриття рахунку (з представленням юридичною особою доручення на уповноважену особу), за операціями з клієнтами (видача кредиту, відшкодування сумнівних банкнот, які за результатами дослідження визнані справжніми, інше);

за ***документом на отримання переказу готівкою в національній валюті, установленим відповідною платіжною системою*** – фізичним і юридичним особам (з представленням юридичною особою доручення на уповноважену особу);

за ***видатковим касовим ордером*** – працівникам банку (філії, відділення) за внутрішньобанківськими операціями.

Клієнт – юридична особа (фізична особа-підприємець) заповнює для одержання грошової чекової книжки заяву про видачу грошової чекової книжки в одному примірнику, на якій після відповідної перевірки робиться дозвільний напис уповноваженого працівника банку.

До видачі клієнту грошової чекової книжки банк заповнює на кожному чеку належні реквізити (найменування та код банку, найменування юридичної особи (прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи), номер його поточного рахунку) і реєструє їх номери в порядку, визначеному банком.

Грошовий чек – наказ підприємства банку про видачу з поточного рахунку клієнта зазначеної в ньому суми готівки.

Видатковими касовими ордерами оформлюються внутрішні банківські операції (наприклад, видача заробітної плати, одержання авансових сум на відрядження, оплату поштово-телеграфних послуг та ін.).

Меморіальними називають документи, якими оформлюються операції з безготівкових перерахунків за відпущені товарно-матеріальні цінності, виконані роботи, надані послуги. У внутрішньобанківській документації основне місце займають меморіальні ордери для часткової оплати платіжних вимог, виправлення помилкових записів за рахунками, перерахування нарахованих відсотків за депозитними вкладками та ін.

Для проведення операцій з цінностями, які відображені на позабалансових рахунках та рух яких відбувається через касовий вузол, використовуються прибуткові та видаткові позабалансові ордери.

Основні документи, що надходять ззовні в банк, є платіжні доручення, платіжні вимоги-доручення, платіжні вимоги, розрахункові чеки, заяви на акредитив.

Банк видаче з операційної каси готівку іноземної валюти за такими видатковими касовими документами:

- за заявою на видачу готівки – юридичним особам, їх відокремленим підрозділам, а також фізичним особам-підприємцям з їх поточних рахунків на цілі, передбачені нормативно-правовими актами; фізичним особам з їх поточних, вкладних (депозитних) рахунків та переказу без відкриття рахунку, а також за операціями з відшкодування банкнот іноземної валюти, прийнятих на інкасо;
- за видатковим касовим ордером – працівникам банку (філії, відділення) за внутрішньобанківськими операціями;
- за документами на отримання переказу в готівковій формі, установлені відповідною платіжною системою – фізичним особам.

Банк перед видачею готівки у видаткових касових документах (заява на видачу готівки, видатковий касовий ордер, грошовий чек) перевіряє таке:

- повноту заповнення реквізитів на документі;

- наявність підписів відповідальних осіб банку (філії, відділення), яким надано право підпису касових документів, і тотожність їх зразкам;
- належність наданого паспорта або документа, що його замінює, отримувачу, відповідність даних паспорта даним, зазначеним у касовому документі;
- у разі отримання готівки за дорученням – відповідність оформлення доручення на отримання готівки вимогам законодавства України;
- наявність підпису отримувача.

Якщо клієнт отримує готівку за кількома видатковими касовими документами з різних рахунків, то готівка видається за кожним таким документом окремо.

У разі звернення до банку отримувача переказу з вимогою про виплату суми переказу готівкою працівник банку перевіряє наявність інформації про надходження такого переказу.

Банку забороняється здійснювати виплату переказу готівкою без відкриття рахунку за видатковим касовим документом на суму, меншу, ніж сума переказу, що надійшла.

Виявлену клієнтом під час перерахування готівки суму недостачі банк відшкодовує отримувачу готівки (юридичній або фізичній особі) з операційної каси, а її надлишок приймає до операційної каси відповідно до оформленого акта про розбіжності.

Якщо готівка не була перерахована клієнтом у приміщенні банку під контролем працівника банку, то претензії від клієнта щодо відшкодування недостачі не приймаються. Про це на видному місці в операційній касі розміщується відповідне оголошення.

10.3. Облік руху готівкових коштів в національній валюті

Облік касових операцій виконується за рахунком **1001 «Банкноти та монети в касі банку»**. За рахунком обліковується готівка в національній та іноземній валюті в касі банку.

За дебетом рахунку проводяться суми готівки, що вносяться в операційну касу для зарахування на рахунку банку та його клієнтів; суми обмінних пошкоджених банкнот і дефектної монети, отриманих від клієнтів банку; суми готівки, яка отримана з установ НБУ та з підвідомчих установ банку; суми готівки, яка надходить з обмінних пунктів; залишок готівки з банкомата та ін.

За кредитом рахунку проводяться суми готівки, що відсилаються в установи НБУ та до підвідомчих установ банку; суми готівки, які видаються обмінному пункту, в банкомат, клієнтам банку, підзвіт та ін.

Залишок рахунку дебетовий – відображає суму готівкових коштів у національній та іноземній валюті, що є в банку.

У разі потреби банки можуть здійснювати підкріплення операційної каси готівковими грошовими коштами іншого банку чи регіонального управління НБУ.

Процес підкріплення операційної каси банку відбувається на умовах сплати банком-одержувачем безготівкового еквівалента необхідних йому готівкових коштів. Підкріплюється операційна каса на основі договору, укладеного між банками.

Для обліку процесу підкріплення операційної каси одним комерційним банком іншого комерційного банку використовуються рахунки 1811 «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою» та 1911 «Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою».

Банк, який має потребу в додатковій готівці – реципієнт – платіжним дорученням перераховує еквівалент готівкових коштів у безготівковому порядку банку-донору, що оформлюється таким бухгалтерським записом: Дебет рахунка 1811 Кредит рахунка 1200.

Після отримання готівки від банку-донора виконується бухгалтерський запис щодо оприбуткування: Дебет рахунка 1001 Кредит рахунка 1811.

Банк-донор після одержання електронного повідомлення про безготівкове зарахування грошових коштів робить запис: Дебет рахунка 1200 Кредит рахунка 1911 і видає готівку: Дебет рахунка 1911 Кредит рахунка 1001.

У день здійснення операції підкріплення банки, задіяні в цій операції, мають надіслати повідомлення про суму готівки та про банки, які провели операцію.

Якщо банк має ліцензію НБУ, він може проводити інкасування грошового виторгу клієнтів спеціально організованим підрозділом – інкасаторами банку.

За необхідності клієнти можуть самостійно здавати у вечірню касу комерційного банку торговельний виторг в опломбованих мішках.

За великих обсягів операцій з інкасування грошових коштів їх перерахування можна робити наступного робочого дня. Проте, щоб процес з інкасованою сумою не обмежував інтереси клієнта банку, внесені суми обліковуються на рахунку 1005 «Банкноти та монети, інкасовані до перерахування».

За дебетом рахунка 1005 проводяться суми грошового виторгу, вказані в документах клієнта, які до перерахування зараховуються на рахунок клієнта.

За кредитом рахунка 1005 проводяться суми перерахованого грошового виторгу.

Після виконання операції з перерахування на рахунку 1005 не має бути залишку.

Рахунок 2809 *«Інша дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»* призначений для обліку дебіторської заборгованості клієнтів перед банком.

За дебетом рахунку проводяться суми дебіторської заборгованості клієнтів перед банком, стосовно операції, яка розглядається, – облікування сум нестачі грошових коштів, виявлених у процесі перерахування готівки клієнта.

За кредитом рахунку здійснюється погашення дебіторської заборгованості за операціями з клієнтами банку.

Залишок дебетового рахунку показує суму заборгованості клієнта перед банком.

Рахунок 2909 *«Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»* призначений для обліку кредиторської заборгованості клієнтів перед банком.

Установи комерційних банків здають надлишок готівки та зношені гроші до оборотної каси регіонального управління НБУ самостійно або через інкасаторів.

Для здійснення такої операції використовується балансовий рахунок 1007 *«Банкноти та монети в дорозі»*. За дебетом рахунку проводиться сума готівки, яка відіслана до НБУ чи підвідомчих установ банку до моменту отримання підтвердження.

За кредитом рахунку проводиться сума готівки, що надійшла за призначенням, згідно з отриманим підтвердженням.

Залишок рахунка 1007 – дебетовий – віддзеркалює суму готівки в дорозі.

При відправленні готівки виконується проводка: **Дебет** рахунка 1007 **Кредит** 1001.

При одержанні підтвердження від регіонального управління НБУ про отримання готівки та зарахування на кореспондентський рахунок **Дебет** 1200 **Кредит** 1007.

Для проведення готівкових розрахунків через банкомати та обліку готівки, що є в них, передбачено балансовий рахунок 1004 *«Банкноти та монети в програмно-технічних комплексах самообслуговування»*.

Процедура обліку завантаження банкоматів касетами здійснюється у два етапи:

1 етап – видача касет інкасаторам: **Дебет 1007 Кредит 1001**.

2 етап – встановлення касет співробітниками банку в банкомат: **Дебет 1004 Кредит 1007**.

Видача готівки через банкомат:

Дебет 2625 Кредит 2920 «Транзитний рахунок за операціями, здійсненими через програмно-технічний комплекс самообслуговування», а потім:

Дебет 2920 Кредит 1004.

Банк має відображати операції з отримання готівки за допомогою програмно-технічного комплексу самообслуговування для подальшого зарахування на відповідні рахунки такими бухгалтерськими проводками:

Дебет – 1004

Кредит – 2920 «Транзитний рахунок за операціями, проведеними через програмно-технічний комплекс самообслуговування».

Під час зарахування на відповідні рахунки:

Дебет – 2920

Кредит – рахунки для обліку кредитів, депозитів, рахунки клієнтів.

10.4. Облік касових операцій з клієнтами банку

Операції з приймання готівки в національній та іноземній валютах від клієнтів через каси банків України фіксуються у фінансовому обліку такими бухгалтерськими проводками:

1. Приймання готівки від юридичних осіб для зарахування на власні поточні рахунки:

Дебет 1001, 1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку».

Кредит 2520 «Поточні рахунки клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України»; **2530** «Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду Державного бюджету України»; **2600, 2650** «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ».

2. Приймання готівки для зарахування на розподільчі рахунки в іноземній валюті у випадках, передбачених законодавством України:

Дебет 1001, 1002 Кредит 2603 «Розподільчі рахунки суб'єктів господарювання».

3. Приймання готівки від фізичних осіб для зарахування на поточні, вкладні рахунки:

Дебет 1001, 1002 **Кредит** 2620, 2625 «Кошти на вимогу фізичних осіб для операцій з використанням платіжних карток»; 2630 «Короткострокові вклади (депозити) фізичних осіб»; 2635 «Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб».

4. Приймання готівки від фізичних та юридичних осіб для зарахування на рахунки інших юридичних та фізичних осіб:

Дебет 1001, 1002 **Кредит** 2520, 2530, 2600, 2620, 2650, 2902 «Кредиторська заборгованість за прийняті платежі».

Операції з видачі готівки в національній та іноземній валютах з кас банків України відображаються в фінансовому обліку такими бухгалтерськими проводками:

1. Видача готівки юридичним особам, їх відокремленим підрозділам, а також підприємцям з їх поточних та інших рахунків:

Дебет 2520, 2530, 2600, 2650 **Кредит** 1001, 1002.

2. Видача готівки фізичним особам з поточних, вкладних рахунків:

Дебет 2620, 2630, 2635 **Кредит** 1001, 1002.

Операції з приймання готівки в національній валюті від фізичних та юридичних осіб і готівки в іноземній валюті від фізичних осіб для здійснення переказу без відкриття рахунку та виплати переказу отримувачу готівкою відображаються такими проводками:

Дебет 1001, 1002 **Кредит** 2902, 2909 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку».

Видача переказу клієнту без відкриття рахунку в банку:

Дебет 2902, 2909 **Кредит** 1001, 1002.

Отримання комісійних за послуги банку, що сплачені готівкою:

Дебет 1001, 1002 **Кредит** 6110 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів».

10.5. Операції банків з індивідуальними банківськими сейфами

Балансові рахунки, які використовуються для фінансового обліку операцій банків з індивідуальними банківськими сейфами:

Каса банку – 1001,1002;

Рахунок обліку сум оренди – 2909;

Рахунок передоплати – 3600;

Поточний рахунок контрагента – 2620, 2600;

Рахунок доходів банку від оренди – 6395;

Рахунок доходів банку від пені – 6397;

Кредиторська заборгованість за податками (ПДВ) – 3622;

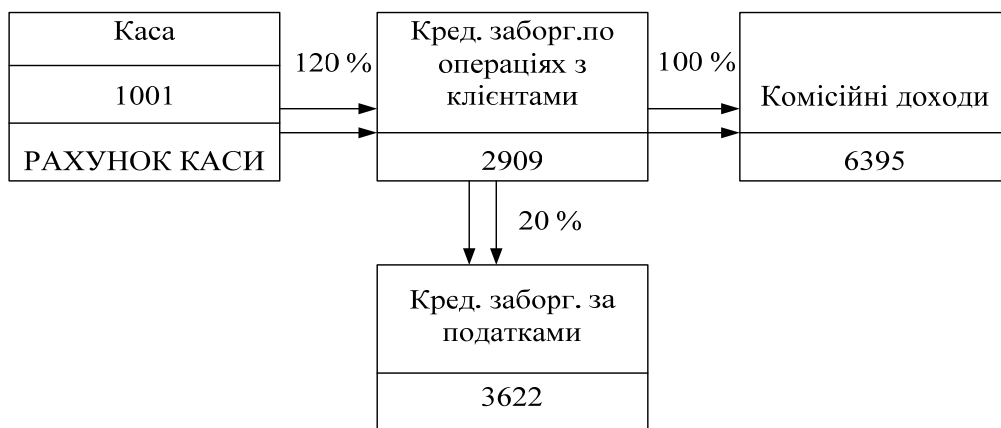
Позабалансовий рахунок з обліку цінностей – 9819;

Позабалансовий рахунок з обліку застав – 9501;

Позабалансовий контрахунок – 9910.

У комерційних банках використовуються декілька бухгалтерських моделей фінансового обліку індивідуальних банківських сейфів (надалі – ІБС).

1а Бухгалтерська модель



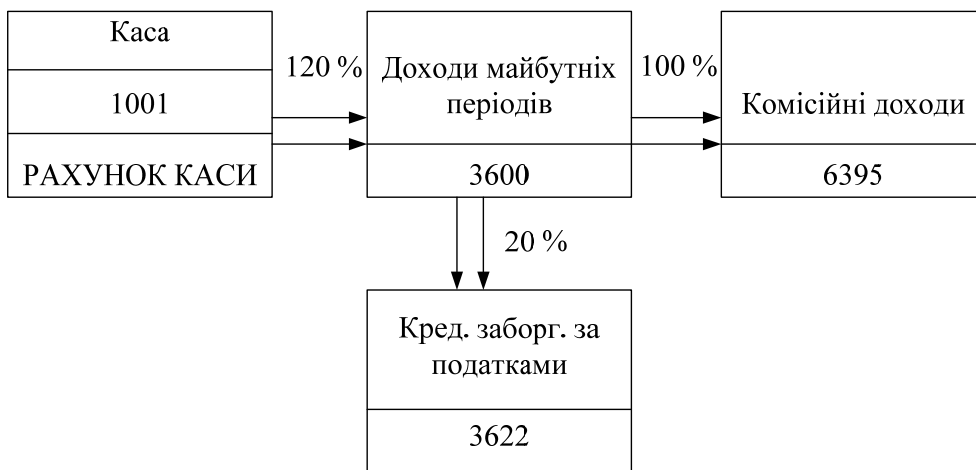
Оплата оренди або оренди при пролонгації, додаткова орендна плата при простроченні боргу

№	Дебет	Кредит	Сума
1.	1001	2909	Сума орендної плати (у т.ч. ПДВ)
2.	2909	3622	Сума ПДВ
3.	2909	6395	Сума комісії банку згідно з договором оренди

Розподіл оплати оренди, розподіл додаткової плати при простроченні боргу

№	Дебет	Кредит	Сума
1	2909А	3622	Сума ПДВ
2	2909А	6395	Сума комісії банку згідно з договором оренди

2а Бухгалтерська модель



Оплата оренди або оренди при пролонгації, додаткова орендна плата при простроченні боргу

№	Дебет	Кредит	Сума
1	1001	3600	Сума орендної плати
2	3600	3622	Сума ПДВ

Розподіл оплати оренди, розподіл додаткової плати при простроченні боргу

№	Дебет	Кредит	Сума
1	3600	3622	Сума ПДВ

За Бухгалтерська модель



Оплата оренди або оренди при пролонгації, додаткова орендна плата при простроченні боргу

№	Дебет	Кредит	Сума
1	1001	2909	Сума орендної плати (у т. ч. ПДВ)
2	2909	3622	Сума ПДВ
3	2909	3600	Сума комісії банку згідно договору оренди

Розподіл оплати оренди, розподіл додаткової плати при простроченні боргу

№	Дебет	Кредит	Сума
1	2909	3622	Сума ПДВ
2	2909	3600	Сума комісії банку згідно з договором оренди

Виконавці банку, відповідальні за проведення операцій з індивідуальними банківськими сейфами, мають в операційний день банку, у який здійснилася одна з нижченаведених подій, відображати й такі операції:

1. Бухгалтерські проводки з ключами:

Облік застави за ключ

№	Дебет	Кредит	Сума
1	1001	2909	Сума застави за ключ от ІБС

Повернення застави за ключ

№	Дебет	Кредит	Сума
1	2909	1001	Сума застави за ключ

2. Бухгалтерські проводки з пені:

Пеня за прострочення

№	Дебет	Кредит	Сума
1	1001	2909/3600	Пеня за прострочення договору оренди ІБС
2	2909/3600	6397	Пеня за прострочення договору оренди ІБС

Пеня за прострочення (пряма оплата)

№	Дебет	Кредит	Сума
1	1001	6397	Пеня за прострочення договору оренди ІБС

3. Амортизація, пряма оплата прострочення Віднесення орендної плати на доходи

№	Дебет	Кредит	Сума
1	3600	6395 «Доходи від оперативного лізингу (оренди)»	Сума комісії банку згідно з договором оренди з розрахунку на місяць

Віднесення додаткової орендної плати при простроченні на доходи

№	Дебет	Кредит	Сума
1	1001	6397 «Штрафи, пені, отримані банком»	Сума додаткової плати за оренду ІБС (без ПДВ)
2	1001	3622	Сума ПДВ

4. Формування позабалансових ордерів: Позабалансовий облік при підписанні угоди

№	Дебет	Кредит	Сума
1	9819	9910	Сума облікової цінності (договору)
2	9910	9819	Списання ключа від ІБС

Позабалансовий облік при закритті угоди

№	Дебет	Кредит	Сума
1	9910	9819	Сума облікової цінності (договору)
2	9819	9910	Списання ключа від ІБС

10.6. Облік внутрішньобанківських операцій банків

Операція з виплати готівкою заробітної плати (премії, матеріальної допомоги, інших виплат) працівникам банку відбивається в фінансовому обліку наступним чином:

Дебет 3652 «Нарахування працівникам банку заробітної плати»

Кредит 1001, 1002.

Виплата відпускних працівникам банку:

Дебет 3652, 3654 «Нараховані відпускні до сплати»

Кредит 1001, 1002.

Виплати за авансами, виданими працівникам банку в підзвіт – на відрядження, інші господарські витрати:

Дебет 3550 «Аванси працівникам банку на витрати з відрядження»; 3551 «Аванси працівникам банку на господарські

витрати»; 3559 «Інша дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами»

Кредит 1001, 1002.

Повернення підзвітною особою невикористаних коштів згідно з авансовим звітом:

Дебет 1001, 1002 **Кредит** 3550, 3551, 3559.

10.7. Бухгалтерський облік валютно-обмінних операцій банків

Бланки суворого обліку для валютно-обмінних операцій обліковуються за позабалансовим рахунком 9821 «Бланки суворого обліку».

Під час видачі бланків у підзвіт виконується така бухгалтерська проводка:

Дебет 9892 «Бланки суворого обліку в підзвіті» **Кредит** 9821.

Під час списання бланків з підзвіту на підставі відповідних звітів про використання:

Дебет 991 «Контррахунки для рахунків розділів 96-98» **Кредит** 9892.

Операції з купівлі-продажу готівкової іноземної валюти відображаються в фінансовому обліку:

На суму придбаної банком іноземної валюти:

Дебет 1001, 1002, 1003 «Банкноти та монети в обмінних пунктах», 1004.

Кредит 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Одночасно на суму проданої національної валюти здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дебет 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів» **Кредит** 1001, 1002, 1003, 1004.

На суму проданої банком іноземної валюти:

Дебет 3800 **Кредит** 1001, 1002, 1003.

Одночасно на суму отриманої національної валюти:

Дебет 1001, 1002, 1003.

Кредит 3801.

Результат від купівлі-продажу іноземної валюти відбивається в бухгалтерському обліку такими бухгалтерськими проводками:

- у разі виникнення позитивної різниці між гривневим еквівалентом придбаної (проданої) іноземної валюти за офіційним курсом гривні до іноземних валют та вартістю придбання: **Дебет 3801 Кредит 6204** «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами»;
- у разі виникнення від'ємної різниці між гривневим еквівалентом придбаної (проданої) валюти за офіційним курсом гривні до іноземних валют та вартістю придбання: **Дебет 6204 Кредит 3801**.

Операції з конвертування готівкової іноземної валюти:

- на суму придбаної іноземної валюти: **Дебет 1001, 1002, 1003 Кредит 3800**;
- на суму проданої іноземної валюти: **Дебет 3800 Кредит 1001, 1002, 1003**;
- на суму вартості придбаної іноземної валюти за офіційним курсом: **Дебет 3801** (аналітичний рахунок з обліку гривневого еквівалента придбаної іноземної валюти) **Кредит 3801** (аналітичний рахунок з обліку гривневого еквівалента проданої іноземної валюти).

Сплата комісійної винагороди за операції з конвертування: **Дебет 1001, 1002, 1003 Кредит 6114** «Комісійні доходи за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для клієнтів».

10.8. Облік операцій з ювілейними монетами, що мають гривневий номінал і виконують функцію засобу платежу

Перерахування коштів НБУ за ювілейні монети, що мають гривневий номінал і виконують функцію засобу платежу:

Дебет 1819 «Інша дебіторська заборгованість за операціями з банками»

Кредит 1200.

Оприбуткування ювілейних монет:

Дебет 1001, 1002 – за номінальною вартістю монет

Дебет 3500 «Витрати майбутніх періодів» – на суму різниці між відпускнуою ціною НБУ і номінальною вартістю монет

Кредит 1819 – за відпускнуою ціною НБУ.

Відображення в фінансовому обліку операцій з реалізації ювілейних монет:

- отримання коштів від клієнтів за ювілейні монети:

Дебет 1001, 1002, 1200, 2600, 2620, 2650 **Кредит** 1919 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з банками», 2909.

- видача клієнтам ювілейних монет:

Дебет 1919, 2909 – за відпускною ціною банку **Кредит** 1001, 1002 – за номінальною вартістю монет

Кредит 3500 – на суму різниці між відпускною ціною НБУ і номінальною вартістю монет.

Кредит 6399 «Інші операційні доходи» – на суму різниці між відпускною ціною банку і відпускною ціною НБУ.

Відбиття у фінансовому обліку операцій з використання ювілейних монет на представницькі цілі:

Дебет 7454 «Представницькі витрати» – за відпускною ціною НБУ

Кредит 1001, 1002 – за номінальною вартістю монет

Кредит 3500 – на суму різниці між відпускною ціною НБУ і номінальною вартістю монет.

Питання та завдання для самоконтролю

1. У чому полягає організація роботи касового апарату банку?
2. За яким порядком здійснюються касові операції прибутковими касами?
3. Який порядок виконання касових операцій видатковими касами?
4. У якому порядку проводяться касові операції вечірніми та операційними касами банку?
5. Як визначається склад готівкових коштів?
6. Навести фрагмент балансу банку, де відображаються готівкові кошти.
7. Чим характеризуються документи та регістри касового обліку?
8. Які реквізити має проконтролювати касир банку на видатковому документі перед видачею грошей клієнтові банку?
9. За якою періодичністю проведення ревізії грошових коштів?
10. Як відбувається фінансовий облік касових операцій у банківській системі на сучасному етапі в Україні та які є рекомендації щодо покращення цих операцій згідно зі світовим досвідом?
11. У чому полягають проблеми переходу відображення касових операцій при переході на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності?

12. Як удосконалюється фінансовий облік готівкових коштів у банківських інститутах при впровадженні сучасних технологій?

Тестові завдання

У тестах оберіть одну правильну відповідь.

1. Готівкою через касу погашено заборгованість за короткостроковою позикою, виданою фізичній особі на поточні потреби. Обрати правильний варіант бухгалтерської проводки:

- А) Дт 2202 Кт 1001;
- Б) Дт 1001 Кт 2202;
- В) Дт 1001 Кт 2201.

2. За результатами ревізії каси оприбутковано виявлені надлишки готівки. Обрати правильний варіант бухгалтерської проводки:

- А) Дт 1001 Кт 6800;
- Б) Дт 1001 Кт 3552;
- В) Дт 1001 Кт 3652.

3. Банком оплачений чек підприємства на заробітну платню співробітникам. Обрати правильний варіант бухгалтерської проводки:

- А) Дт 1001 Кт 2603;
- Б) Дт 2600 Кт 1001;
- В) Дт 2601 Кт 1002.

4. Організація касової роботи банків регламентується:

- А) Законом України «Про банки і банківську діяльність»;
- Б) Міжнародними стандартами бухгалтерського обліку;
- В) Національним банком України.

5. Прийом грошової готівки в касу банку відбувається на підставі:

- А) прибуткових документів;
- Б) прибутково-видаткових документів;
- В) книги обліку прийнятих і виданих грошей.

6. Видача пенсій або допомоги проводиться на підставі доручень:

- А) Національного банку України;
- Б) Пенсійного фонду;
- В) касира.

7. Інкасацію виконують на підприємствах інкасатори-збирачі банків на підставі:

- А) журналу обліку прийнятих сумок і мішків з грошовою готівкою;
- Б) довідки про прийняття вечірньою касою сумок із грошовою готівкою;
- В) доручень на інкасацію грошей.

8. Синтетичний облік грошової готівки здійснюється на рахунку:

- А) 1001 «Банкноти та монети в касі банку»;
- Б) 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»;
- В) 1101 «Банківські метали в банку».

9. Рахунок 1001:

- А) активний;
- Б) пасивний;
- В) активно-пасивний.

10. Рахунок 2900:

- А) активний;
- Б) пасивний;
- В) активно-пасивний.

Приклади розв'язання типових задач

Приклад 1. Протягом операційного дня в касу банку надійшли грошові кошти від фізичних осіб:

1. Іванова О. І. – 2000,00 грн для зарахування на власний депозитний рахунок (термін депозиту – 3 місяці).

2. Петрова О. А. – 215 грн – єдиний податок фізичної особи-підприємця для перерахування до державного бюджету.

Комісія банку за переказ готівки за тарифами складає 1,5% від суми, але не менше 7 грн.

Визначити:

- 1. Тип касового документа, за яким були проведені операції.
- 2. Вказати обов'язкові реквізити документа, що видається клієнту після приймання у нього готівки;
- 3. Необхідні реквізити фізичних осіб для формування в ОДБ платежів;
- 4. Показати операцію за рахунками бухгалтерського обліку.

Розв'язання

1. Тип документа – заява на переказ готівки.
2. Клієнту видається *квитанція*, що містить обов'язкові реквізити – найменування банку, дату та суму операції, підпис відповідального працівника та відбиток печатки (штампу), призначення платежу.
3. Для формування бухгалтерських проводок необхідно визначити: ідентифікаційний код клієнта-платника; ідентифікаційний код клієнта-отримувача; рахунок отримувача; МФО банку отримувача.
4. Схема бухгалтерських проводок: зарахування на депозитний рахунок коштів фізичної особи Іванова О. І. Дебет 1001 Кредит 2630 – 2000,00 грн. без комісії для перерахування єдиного податку до бюджету. Від Петрова О. А. Дебет 1001 Кредит 2902 – 215,00 грн. – єдиний податок. Дебет 1001 Кредит 6110 – 7,00 грн. – комісія банку за переказ коштів.

Список використаної літератури

1. Международные стандарты финансовой отчетности 2011. – М.: Аскери-АССА, 2011. – 998 с.
2. Про ведення касових операцій банками в Україні: Інструкція затверджена постановою Правління НБУ від 01.06.11 р. № 174, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0790-11>.
3. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України: постанова Правління НБУ від 20.10.04 № 495 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1425-04>.
4. Про затвердження Інструкції з організації інкасації коштів та перевезення валютних цінностей у банківських установах в Україні: постанова Правління НБУ від 14.02.07г. № 45 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0181-07>.
5. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України: постанова НБУ України від 17.06.2004 р. № 280, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0918-04>.

ТЕМА 11. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ В ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТАХ ТА БАНКІВСЬКИХ МЕТАЛАХ

- 11.1. Теоретичні основи бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах.
- 11.2. Відображення в бухгалтерському обліку операцій з купівлі-продажу іноземної валюти та банківських металів для власних потреб банку на дату розрахунку.
- 11.3. Відображення в бухгалтерському обліку операцій з купівлі-продажу іноземної валюти та банківських металів за дорученням клієнтів на дату розрахунку.
- 11.4. Відображення в бухгалтерському обліку переоцінки активів і зобов'язань в іноземній валюті та банківських металах.

Програмна анотація

Відображення в бухгалтерському обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах за балансовими рахунками з використанням технічних рахунків 3800 та 3801. Різниці між сумами залишків у гривневому еквіваленті відповідної іноземної валюти та банківських металів. Рахунок 2603 «Розподільчі рахунки». Використання транзитних рахунків, рахунків з обліку дебіторської та кредиторської заборгованості.

Відбиття в бухгалтерському обліку операцій з купівлі-продажу іноземної валюти та банківських металів для власних потреб банку на дату розрахунку.

Показ у бухгалтерському обліку операцій з купівлі-продажу іноземної валюти та банківських металів за дорученням клієнтів.

Переоцінка активів і зобов'язань в іноземній валюті та банківських металах.

11.1. Теоретичні основи бухгалтерського обліку операцій в іноземних валютах та банківських металах

Під час відображення в бухгалтерському обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах за балансовими рахунками банки можуть використовувати технічні рахунки **3800** «Позиція банку

щодо іноземної валюти та банківських металів» та **3801** «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Наприкінці кожного операційного дня суми залишків у гривневному еквіваленті за технічними рахунками 3800 та 3801 мають бути тотожними.

Різниці між сумами залишків у гривневному еквіваленті відповідної іноземної валюти та банківських металів за аналітичними рахунками 3800 та 3801 у розрізі кодів іноземної валюти та банківських металів, що виникають у зв'язку із математичним округленням, відбиваються за балансовим рахунком **6204** «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами».

Аналітичний облік активів і зобов'язань в іноземній валюті та банківських металах, реалізованих та нереалізованих результатів за операціями в іноземній валюті, відкритих валютних позицій та їх гривневих еквівалентів здійснюється в розрізі кодів валют і банківських металів.

Під час проведення операцій в іноземній валюті та банківських металах банки за потреби використовують транзитні рахунки, рахунки з обліку дебіторської та кредиторської заборгованості відповідно до облікової політики з подальшим відображенням операцій на відповідних рахунках за їх призначенням.

Рахунок **2603** «Розподільчі рахунки суб'єктів господарювання» банки використовують з метою валютного контролю та обов'язкового продажу іноземної валюти відповідно до вимог нормативно-правових актів Національного банку України з валютного регулювання.

11.2. Відображення в бухгалтерському обліку операцій з купівлі-продажу іноземної валюти та банківських металів для власних потреб банку на дату розрахунку

На дату розрахунку операції з купівлі іноземної валюти та банківських металів за національну валюту у клієнтів банку відбиваються за балансовими рахунками такими бухгалтерськими проводками:

- на суму коштів у гривнях, що сплачуються клієнту-продавцю іноземної валюти та банківських металів: **Дебет** 3540 або 3801 **Кредит** 2600, 2620, 2650;
- на суму іноземної валюти та банківських металів, що куплені та отримані від клієнтів: **Дебет** 2600, 2620, 2650 **Кредит** 3640 або 3800;

- на суму закриття кредиторської та дебіторської заборгованості: Дебет 3640 або 3800. Кредит 3540 або 3801;
- на суму різниці між вартістю придбаної іноземної валюти та банківських металів за офіційним курсом гривні до іноземних валют та вартістю за курсом купівлі: Дебет 3801. Кредит 6204 – у разі позитивної різниці між гривневим еквівалентом купленої іноземної валюти за офіційним курсом гривні до іноземних валют та її вартістю за курсом купівлі

або

Дебет 6204 – у разі від’ємної різниці між гривневим еквівалентом придбаної іноземної валюти за офіційним курсом гривні до іноземних валют та її вартістю за курсом купівлі **Кредит** 3801.

Операції з купівлі іноземної валюти та банківських металів за іншу іноземну валюту у клієнтів банку відображаються на дату розрахунку за балансовими рахунками такими бухгалтерськими проводками:

- на суму іноземної валюти та банківських металів, що придбані та отримані від клієнтів: **Дебет** 2600, 2620, 2650 **Кредит** 3640 або 3800;
- на суму іноземної валюти та банківських металів, проданих і перерахованих клієнту: **Дебет** 3540 або 3800 **Кредит** 2600, 2620, 2650;
- закриття кредиторської та дебіторської заборгованості за операцією з купівлі іноземної валюти та банківських металів: **Дебет** 3640 або 3800 **Кредит** 3540 або 3800;
- на суму різниці між вартістю проданої та придбаної іноземної валюти й банківських металів за офіційним курсом гривні до іноземних валют: **Дебет** 3801 – за придбаною іноземною валютою та банківськими металами **Кредит** 3801 – за проданою іноземною валютою та банківськими металами. **Кредит** 6204 – у разі позитивної різниці між гривневим еквівалентом проданої та придбаної іноземної валюти за офіційним курсом гривні до іноземних валют

або

Дебет 6204 – у разі від’ємної різниці між гривневим еквівалентом проданої та придбаної іноземної валюти за офіційним курсом гривні до іноземних валют **Дебет** 3801 – за придбаною іноземною валютою та банківськими металами **Кредит** 3801 – за проданою іноземною валютою та банківськими металами.

Операції з продажу іноземної валюти та банківських металів за національну валюту клієнтам банку на дату розрахунку відбиваються за балансовими рахунками такими бухгалтерськими проводками:

- на суму іноземної валюти та банківських металів, проданих клієнту-покупцю: **Дебет** 3540 або 3800 **Кредит** 2600, 2620, 2650;
- на суму гривні, що отримана від клієнта-покупця іноземної валюти та банківських металів: **Дебет** 2600, 2620, 2650 **Кредит** 3640 або 3801;
- на суму закриття кредиторської та дебіторської заборгованості: **Дебет** 3640 або 3801 **Кредит** 3540 або 3800;
- на суму різниці між вартістю проданої іноземної валюти та банківських металів за офіційним курсом гривні до іноземних валют і вартістю за курсом продажу: **Дебет** 3801 **Кредит** 6204 – у разі позитивної різниці між гривневим еквівалентом проданої іноземної валюти за офіційним курсом гривні до іноземних валют та вартістю за курсом продажу.

або

Дебет 6204 – у разі від'ємної різниці між гривневим еквівалентом проданої валюти за офіційним курсом гривні до іноземних валют та її вартістю за курсом продажу **Кредит** 3801.

Операції з продажу іноземної валюти та банківських металів за іншу іноземну валюту клієнтам банку виконуються на дату розрахунку за балансовими рахунками такими бухгалтерськими проводками:

- на суму іноземної валюти та банківських металів, придбаних у клієнта: **Дебет** 2600, 2620, 2650 **Кредит** 3640 або 3800;
- на суму іноземної валюти та банківських металів, проданих і перерахованих клієнту: **Дебет** 3540 або 3800 **Кредит** 2600, 2620, 2650;
- закриття кредиторської та дебіторської заборгованості за операцією з продажу іноземної валюти та банківських металів: **Дебет** 3640 або 3800 **Кредит** 3540 або 3800;
- на суму різниці між вартістю проданої та придбаної іноземної валюти й банківських металів за офіційним курсом гривні до іноземних валют: **Дебет** 3801 – на суму гривневого еквівалента іноземної валюти та банківських металів, що купуються **Кредит** 3801 – на суму гривневого еквівалента іноземної валюти та банківських металів, що продаються. 6204 – у разі позитивної різниці між гривневим еквівалентом проданої та придбаної іноземної валюти за офіційним курсом гривні до іноземних валют.

або

Дебет 6204 – у разі від'ємної різниці між гривневим еквівалентом проданої та купленої валюти за офіційним курсом гривні до іноземних валют;

3801 – на суму гривневого еквівалента іноземної валюти та банківських металів, що купуються.

Кредит 3801 – на суму гривневого еквівалента іноземної валюти та банківських металів, що продаються.

11.3. Відбиття в бухгалтерському обліку операцій з купівлі-продажу іноземної валюти та банківських металів за дорученням клієнтів на дату розрахунку

Операції із купівлі іноземної валюти та банківських металів за національну валюту за дорученням клієнтів виконуються на дату розрахунку за балансовими рахунками такими бухгалтерськими проводками:

- перерахування клієнтом коштів у національній валюті на придбання іноземної валюти та банківських металів: **Дебет** 2600, 2620, 2650 **Кредит** 2900;
- перерахування коштів у національній валюті продавцю іноземної валюти та банківських металів: **Дебет** 2900 **Кредит** 1200, 1500, 1600, 2600, 2620, 2650;
- зарахування іноземної валюти та банківських металів, придбаних і отриманих для клієнтів: **Дебет** 1500, 1600 **Кредит** 2900;
- зарахування придбаної іноземної валюти та банківських металів на рахунок клієнта: **Дебет** 2900 **Кредит** 2600, 2620, 2650;
- утримання комісії банку та повернення клієнту коштів у національній валюті, якщо іноземну валюту придбано за курсом, нижчим, ніж заявлено клієнтом: **Дебет** 2900 **Кредит** 6114 – на суму комісії банку;

1200, 2600, 2620, 2650 – на суму коштів у національній валюті, що повертається клієнту, якщо іноземну валюту придбано за курсом, нижчим, ніж заявлено клієнтом за вирахуванням комісії.

Операції з купівлі іноземної валюти та банківських металів за іншу іноземну валюту за дорученням клієнтів висвічуються на дату

розрахунку за балансовими рахунками такими бухгалтерськими проводками:

- перерахування клієнтом коштів в іноземній валюті на купівлю іншої іноземної валюти: **Дебет** 2600, 2620, 2650 **Кредит** 2900;
- перерахування коштів продавцю іноземної валюти та банківських металів: **Дебет** 2900 **Кредит** 1500, 1600, 2600, 2620, 2650;
- отримання іноземної валюти та банківських металів, що надійшли від продавця для зарахування на рахунок клієнта-покупця: **Дебет** 1500, 1600, 2600, 2620, 2650 **Кредит** 2900;
- зарахування придбаної іноземної валюти та банківських металів на рахунок клієнта-покупця: **Дебет** 2900 **Кредит** 2600, 2620, 2650;
- повернення клієнту різниці коштів в іноземній валюті, якщо іноземну валюту куплено за курсом, нижчим, ніж заявлено клієнтом: **Дебет** 2900 **Кредит** 2600, 2620, 2650;
- визнання комісії банку: **Дебет** 2900 **Кредит** 3800.

Одночасно здійснюється проводка на суму гривневого еквівалента комісії банку: **Дебет** 3801 **Кредит** 6114.

Операції з продажу іноземної валюти та банківських металів за національну валюту за дорученням клієнтів відображаються на дату розрахунку за балансовими рахунками такими бухгалтерськими проводками:

- перерахування клієнтом-продавцем іноземної валюти та банківських металів: **Дебет** 2600, 2620, 2650 **Кредит** 2900;
- перерахування іноземної валюти та банківських металів покупцю: **Дебет** 2900 **Кредит** 1500, 1600, 2600, 2620, 2650;
- зарахування суми у гривнях, отриманої для клієнтів за продажу іноземну валюту та банківські метали: **Дебет** 1200, 1500, 1600 **Кредит** 2600, 2620, 2650, 2900;
- утримання комісії банку: **Дебет** 2900 **Кредит** 6114 – на суму комісії банку.

Операції з продажу іноземної валюти та банківських металів за іншу іноземну валюту за дорученням клієнтів показують на дату розрахунку за балансовими рахунками такими бухгалтерськими проводками:

- перерахування клієнтом коштів в іноземній валюті та банківських металах на купівлю іншої іноземної валюти: **Дебет** 2600, 2620, 2650 **Кредит** 2900;

- перерахування покупцю коштів в іноземній валюті та банківських металів: **Дебет**2900 **Кредит** 1500, 1600, 2600, 2620, 2650;
- отримання іноземної валюти, що надійшла для зарахування клієнту: **Дебет** 1500, 1600, 2600, 2620, 2650 **Кредит** 2900;
- зарахування придбаної іноземної валюти та банківських металів на рахунок клієнта-покупця: **Дебет** 2900 **Кредит** 2600, 2620, 2650;
- визнання комісії банку: **Дебет** 2900 **Кредит** 3800.

Одночасно виконується проводка на суму гривневого еквівалента комісії банку: **Дебет** 3801 **Кредит** 6114.

Операції з конвертації однієї іноземної валюти в іншу іноземну валюту та одного банківського металу в інший банківський метал за дорученням клієнта показуються в бухгалтерському обліку на дату розрахунку за крос-курсом такими проводками:

Дебет 2600, 2620, 2650 **Кредит** 3800 – на суму іноземної валюти та банківського металу, що купуються:

Дебет 3800 **Кредит** 2600, 2620, 2650 – на суму іноземної валюти та банківського металу, що продаються.

Одночасно здійснюється бухгалтерська проводка: **Дебет** 3801 – на суму гривневого еквівалента іноземної валюти та банківського металу, що купуються **Кредит** 3801 – на суму гривневого еквівалента іноземної валюти та банківського металу, що продаються.

11.4. Відображення в бухгалтерському обліку переоцінки активів і зобов'язань в іноземній валюті та банківських металах

Переоцінка (перерахунок залишків за рахунками в іноземній валюті в еквівалентні суми в гривнях за офіційним курсом гривні до іноземних валют) усіх монетарних статей балансу в іноземній валюті відбувається під час кожної зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют. Курсова різниця від переоцінки монетарних статей балансу в іноземній валюті в бухгалтерському обліку відбивається за балансовим рахунком 6204.

У разі зниження офіційного курсу гривні до іноземних валют у бухгалтерському обліку здійснюються такі бухгалтерські проводки:

а) переоцінка активів:

Дебет Рахунки з обліку активів **Кредит** 3800.

Одночасно виконується бухгалтерська проводка:

Дебет 3801 Кредит 6204;

б) переоцінка зобов'язань:

Дебет 3800 Кредит Рахунки з обліку зобов'язань.

Одночасно здійснюється бухгалтерська проводка:

Дебет 6204 Кредит 3801.

Якщо офіційний курс гривні до іноземних валют зростає, то у бухгалтерському обліку це відбивається такими бухгалтерськими проводками:

а) переоцінка зобов'язань:

Дебет Рахунки з обліку зобов'язань Кредит 3800.

Одночасно здійснюється бухгалтерська проводка:

Дебет 3801 Кредит 6204;

б) переоцінка активів:

Дебет 3800 Кредит Рахунки з обліку активів.

Одночасно здійснюється бухгалтерська проводка:

Дебет 6204 Кредит 3801.

Дебіторська заборгованість з придбання оборотних і необоротних активів за іноземну валюту та кредиторська заборгованість з продажу оборотних і необоротних активів за іноземну валюту висвічуються у бухгалтерському обліку за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату їх виникнення і не переоцінюються під час кожної зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют. Та навпаки кредиторська заборгованість з придбання оборотних і необоротних активів за іноземну валюту та дебіторська заборгованість з продажу оборотних і необоротних активів за іноземну валюту переоцінюються під час кожної зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют.

Переоцінка залишків в іноземній валюті за балансовими рахунками з обліку нарахованих доходів і витрат виконується під час кожної зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют. Переоцінка доходів і витрат майбутніх періодів в іноземній валюті за монетарними активами та зобов'язаннями здійснюється під час кожної зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют до часу їх визнання (відображення за рахунками доходів і витрат у відповідному звітному періоді). А доходи і витрати майбутніх періодів в іноземній валюті за немонетарними статтями не переоцінюються в разі зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют.

Внески до статутного капіталу банку в іноземній валюті переоцінюються за офіційним курсом гривні до іноземних валют до часу визнання збільшення статутного капіталу з відображення курсової різниці за балансовим рахунком 6204.

Питання для самоконтролю

1. Як класифікуються операції в іноземній валюті?
2. Що таке валютна позиція та як її відображають на рахунках бухгалтерського обліку?
3. Як відбувається облік операцій за дорученнями клієнтів в іноземній валюті?
4. Яким чином обліковуються міжбанківські обмінні операції в іноземній валюті?
5. Як обліковуються операції з пластиковими картками та дорожними чеками?
6. Як виконується облік інших операцій в іноземній валюті?
7. Як відбувається розвиток обліку міжбанківських операцій в іноземній валюті на сучасному етапі?
8. Чим облік операцій з пластиковими картками та дорожними чеками в Україні різниться від таких дій в інших країнах світу?
9. Як обліковуються операції в іноземній валюті при переході до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку?
10. Які ви знаєте різні підходи до розрахунку валютної позиції та як її висвічують на рахунках бухгалтерського обліку у банках?

Тестові завдання

У тестах оберіть одну правильну відповідь.

1. Як називаються банки, які одержали ліцензію для проведення валютних операцій?

- А) уповноважені;
- Б) генеральні;
- В) розрахункові.

2. Ліцензії поділяються:

- А) на генеральні й індивідуальні;
- Б) постійні й термінові;
- В) прості і складні.

3. Яким органом може бути переглянуте скасування видачі ліцензії НБУ?

- А) арбітражним судом;
- Б) міжрегіональним судом;
- В) МФУ.

4. Обмін валюти в обмінній касі банку здійснюється на основі:

- А) чека;
- Б) квитанції;
- В) оголошення.

5. Касир обмінної каси банку наприкінці робочого дня формує інкасаторські сумки у валюті:

- А) національній;
- Б) іноземній валюті;
- В) національній і іноземній.

6. Результати роботи обмінних пунктів з операцій придбання та продажу іноземної валюти відображаються на рахунку:

- А) валютному;
- Б) транзитному;
- В) кореспондентському.

7. Конверсія готівкової іноземної валюти проводиться для:

- А) вільно конвертованої;
- Б) неконвертованої;
- В) валюти обмеженої конвертації.

8. Яким органом ухвалюються закони і декрети про валютні операції?

- А) КМУ;
- Б) ВРУ;
- В) МФУ.

9. Переоцінка резервів в іноземній валюті від зміни офіційних валютних курсів відбувається за балансовим рахунком:

- А) 960 «Не сплачені в строк доходи»;
- Б) 2490 «Резерви під заборгованість за нарахованими доходами за операціями з клієнтами»;
- В) 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами».

10. Операції з конвертації однієї іноземної валюти в іншу іноземну валюту та одного банківського металу в інший банківський метал за дорученням клієнта відбивються в бухгалтерському обліку на дату розрахунку:

- А) за курсом продажу;
- Б) за крос-курсом;
- В) за курсом покупки.

Приклади розв'язання типових задач

Приклад 1. 20 травня банківська установа уклала договір з іноземним постачальником на придбання комп'ютерів за 1000 доларів США. 25 травня банк перерахував суму згідно договору. Вантажна митна декларація оформлена 5 червня. Зміни офіційного курсу долара США:

20.05. – 8,5;

25.05. – 8,45;

30.05. – 8,55;

05.06. – 8,6.

Розрахувати суму придбання та відбити ці операції в обліку банку.

Розв'язання

1. Перераховано 25.05 іноземному постачальнику:

Дебет 3800 Кредит 1500 – у сумі 1000 доларів США;

Дебет 3510 Кредит 3801 – у сумі: $1000 \cdot 8,45 = 8450$ грн.

2. Отримано комп'ютери 05.06. Оскільки дебіторська заборгованість з придбання ОЗ и НА стосується немонетарних статей, то облік ведеться за валютним курсом на дату перерахування коштів:

Дебет 4400 Кредит 3510 – у сумі: $1000 \cdot 8,45 = 8450$ грн.

Список використаної літератури

1. Международные стандарты финансовой отчетности 2011. – М.: Аскери-АССА, 2011. – 998 с.

2. Положення про здійснення уповноваженими банками операцій з банківськими металами: постанова Правління НБУ від 06.08.03 р. № 325 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0749-03>.

3. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України: постанова Правління НБУ від 17 листопада 2004 року № 555 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1511-04>.

4. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України: постанова НБУ України від 17.06.2004 р. № 280, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0918-04>.

5. Про порядок відкриття, використання і закриття рахунків в національній і іноземній валютах: постанова НБУ від 12.11.2003 р. № 492 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03>.

ТЕМА 12. ОБЛІК ДОХОДІВ, ВИТРАТ І ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

- 12.1. Доходи і витрати банку
- 12.2. Класифікація доходів і витрат банку
- 12.3. Бухгалтерський облік доходів і витрат банку. Визнання фінансового результату банку

Програмна анотація

Умови та напрями визнання доходів і витрат банківськими установами. Ділення, роялті та дивіденди. Доходи (витрати) за одноразовими та за безперервними послугами. Надходження, які не визнаються доходами, та суми, які не визнаються витратами.

Класифікація доходів і витрат банку. Відсоткові доходи і витрати. Комісійні доходи і витрати. Прибутки (збитки) від торговельних операцій. Дохід у виді дивідендів. Витрати на формування спеціальних резервів банку. Доходи від повернення раніше списаних активів. Інші операційні доходи і витрати. Загальні адміністративні витрати. Податок на прибуток.

Бухгалтерський облік доходів банку. Фінансовий облік витрат банку. Визнання фінансового результату банку.

12.1. Доходи і витрати банку

Згідно з Постановою Правління Національного банку України «Про затвердження Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України» від 18 червня 2003 року № 255 **доходи і витрати** банківськими установами **визнаються за таких умов:**

а) визнання реальної заборгованості за активами та зобов'язаннями банку;

б) фінансовий результат операції, пов'язаної з наданням (отриманням) послуг, може бути точно визначений.

Доходи і витрати, що виникають у результаті операцій, **визначаються** договором між її учасниками або іншими документами, оформленими згідно з вимогами чинного законодавства України, та визнаються за Законом України «Про банки і банківську діяльність» **за кожним видом діяльності (операційної, інвестиційної, фінансової) банку.**

У результаті використання активів банку іншими сторонами доходи визнаються у виді *відсотків, роялті та дивідендів*. Відсотки визнаються у тому звітному періоді, до якого вони належать, та розраховуються, виходячи з бази їх нарахування та строку користування відповідними активами. Роялті – за принципом нарахування згідно з економічним змістом відповідної угоди, а дивіденди – у разі встановлення прав на отримання платежу. Умовою визнання відсотків і роялті є імовірність отримання банком економічної вигоди, а дивідендів – достовірно оцінений дохід.

Якщо на дату нарахування неможливо визначити дохід (витрати) за останні 2-3 дні місяця (наприклад, комісії за інкасаторські послуги, за послуги розрахунково-касового обслуговування тощо), то такий дохід (витрати) визнається наступного місяця.

Крім того, банк, зважаючи на принцип суттєвості, виконує коригуючі проводки відповідно до Положення про формування коригуючих проводок, що здійснюються банками України, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 09.10.2001 р. № 427 і зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 26.10.2001 р. за № 909/6100.

Якщо актив забезпечує одержання економічних вигід протягом кількох звітних періодів, то витрати визнаються шляхом систематичного розподілу його вартості (наприклад, амортизація) між відповідними звітними періодами.

Доходи (витрати) за одноразовими послугами (наприклад, комісії за обмін валют, надання (отримання) консультацій тощо) можуть визнаватися без відображення за рахунками нарахованих доходів (витрат), якщо кошти отримані (сплачені) у звітному періоді, у якому послуги фактично надавались (отримувались). А доходи (витрати) за безперервними послугами (наприклад, комісії за інформаційно-розрахункове обслуговування в системі електронних платежів, за послуги користування системою електронної пошти тощо) визнаються щомісяця протягом усього строку дії угоди про надання (отримання) послуг і відбиваються в бухгалтерському обліку за принципом нарахування.

Не визнаються доходами такі надходження від інших осіб:

- сума завдатку під заставу або в погашення кредиту, якщо це передбачено відповідним договором;
- сума надходжень за договором комісії, агентським та аналогічним договором на користь комітента, принципала тощо;

- сума авансу в рахунок попередньої оплати послуг, товарів тощо;
- надходження, що належать іншим особам;
- надходження від первинного розміщення цінних паперів;
- сума податку на додану вартість, інших податків і обов'язкових платежів, що підлягають перерахуванню до бюджету й позабюджетних фондів.

Не визнаються витратами й не включаються до звіту про фінансові результати:

- платежі за договорами комісії, агентськими угодами та іншими аналогічними договорами на користь комітента, принципала тощо;
- попередня (авансова) оплата товарів, робіт, послуг;
- погашення одержаних кредитів, повернення депозитів тощо;
- витрати, які відбуваються через зменшення власного капіталу відповідно до чинного законодавства України.

12.2. Класифікація доходів і витрат банку

У результаті операційної діяльності в банку виникають такі доходи і витрати:

- відсоткові доходи і витрати;
- комісійні доходи і витрати;
- прибутки (збитки) від торговельних операцій;
- дохід у виді дивідендів;
- витрати на формування спеціальних резервів банку;
- доходи від повернення раніше списаних активів;
- інші операційні доходи й витрати;
- загальні адміністративні витрати;
- податок на прибуток.

Відсоткові доходи і витрати – операційні доходи і витрати, отримані (сплачені) банком за використання грошових коштів, їх еквівалентів або сум, заборгованих банку (залучених банком), суми яких обчислюються пропорційно часу із застосуванням ефективної ставки відсотка. До них належать:

- доходи (витрати) за операціями з коштами, розміщеними в інших банках (залученими від інших банків);
- доходи (витрати) за кредитами й депозитами, наданими (отриманими) юридичним та фізичним особам, та за іншими

фінансовими інструментами, у тому числі за цінними паперами;

- доходи у виді амортизації дисконту (премії).

Комісійні доходи і витрати (далі – комісії) – операційні доходи і витрати за наданими (отриманими) послугами, сума яких обчислюється пропорційно сумі активу або зобов'язання чи є фіксованою.

За наданими (отриманими) послугами залежно від мети їх оцінки та основи обліку пов'язаного з ними фінансового інструменту комісії поділяються:

а) на такі, що є невід'ємною частиною доходу (витрат) фінансового інструменту. Ці комісії визнаються у складі первісної вартості фінансового інструменту і впливають на визначення сум дисконту та премії за цим фінансовим інструментом. До них належать:

- комісії з ініціювання кредиту, отримані (сплачені) банком і пов'язані зі створенням або придбанням фінансового інструменту, що не обліковується в торговому портфелі з визнанням переоцінки через прибутки/збитки;
- комісії, отримані (сплачені) банком за зобов'язання з кредитування (резервування кредитної лінії) під час ініціювання або придбання кредиту;
- комісії, отримані (сплачені) банком від випуску боргових зобов'язань, що обліковуються за амортизованою собівартістю;

Комісії з ініціювання кредиту, отримані (сплачені) банком і пов'язані зі створенням або придбанням фінансового інструменту, що не обліковується в торговому портфелі з визнанням переоцінки через прибутки/збитки, складаються з таких її видів:

- з оцінки фінансового стану позичальника;
- з оцінки гарантій, застав;
- з обговорення умов інструменту;
- з підготовки, обробки документів та завершення операції тощо.

Комісії, отримані (сплачені) банком за зобов'язання з кредитування (резервування кредитної лінії) під час ініціювання або придбання кредиту, визнаються невід'ємною частиною доходу (витрат) фінансового інструменту, якщо є імовірність того, що кредитний договір буде укладено. Якщо строк наданого зобов'язання з кредитування закінчується без надання кредиту, то на кінець строку зобов'язання комісії визнаються комісійними доходами (витратами).

Якщо фінансовий інструмент обліковується за справедливою вартістю із визнанням змін справедливої вартості через прибутки/збитки,

то комісії, отримані (сплачені) банком, визнаються комісійними доходами (витратами) під час первісного визнання такого фінансового інструменту;

б) комісії, що отримуються (сплачуються) під час надання послуг, визнаються доходами (витратами). До них належать такі комісії :

- за розрахунково-касове обслуговування клієнтів;
- за обслуговування кредитної заборгованості;
- за резервування кредитної лінії, які розраховуються на пропорційній часу основі протягом строку дії зобов'язання;
- за управління інвестицією тощо;

в) що отримуються (сплачуються) після виконання певних дій, визнаються як дохід (витрати) після завершення певної операції. До них належать комісії за розподіл акцій (часток) клієнтів, розміщення цінних паперів за операціями з андеррайтингу, за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для клієнтів, синдикування кредиту, за довірче обслуговування клієнтів тощо.

Прибутки (збитки) від торговельних операцій – результат (прибуток чи збиток) від операцій з купівлі-продажу різних фінансових інструментів. У тому числі за операціями з цінними паперами, за операціями з іноземною валютою та банківськими металами банк визнає прибутки та збитки:

- від реалізації фінансових інвестицій;
- від змін в оцінці (переоцінці) інвестицій до справедливої вартості;
- від результату переоцінки активів і зобов'язань в іноземній валюті та банківських металах у разі зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют (банківських металів).

Дохід у виді дивідендів – дохід, який виникає в результаті використання банком цінних паперів з нефіксованим прибутком.

Витрати на формування спеціальних резервів банку – це витрати на покриття можливих збитків від зменшення корисності активів банку та списання безнадійних активів.

Доходи від повернення раніше списаних активів – кошти, що надійшли для погашення заборгованості, яка була визнана банком безнадійною щодо отримання.

Інші операційні доходи і витрати – доходи і витрати від операцій, не пов'язаних з інвестиційною та фінансовою діяльністю, а також ті, що не включені у вищезазначені групи операційних доходів і витрат, зокрема: доходи (витрати) від оперативного лізингу (оренди); витрати за послуги аудиту; витрати на інкасацію; неустойки (штрафи, пені), отримані (сплачені) за банківськими операціями, інше.

Загальні адміністративні витрати – операційні витрати, пов'язані із забезпеченням діяльності банків (заробітна плата, витрати на соціальне забезпечення, обов'язкові нарахування, страхування, додаткові виплати, премії, навчання тощо); амортизація необоротних активів; витрати на утримання та експлуатацію основних засобів і нематеріальних активів (ремонт, страхування), інші експлуатаційні витрати (комунальні послуги, охорона тощо); гонорари за професійні послуги (юридичні, медичні тощо); витрати на зв'язок (поштові, телефонні, факс тощо); сплата податків та інших обов'язкових платежів, крім податку на прибуток й інші витрати, спрямовані на обслуговування та управління банком.

Податок на прибуток – операційні витрати банку, пов'язані зі сплатою податку відповідно до чинного законодавства України та з огляду на вимоги міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку щодо визнання відстрочених податкових зобов'язань та податкових активів.

За результатами інвестиційної діяльності банк визнає:

- доходи (витрати) за операціями зі збільшення (зменшення) інвестицій в асоційовані компанії;
- доходи (витрати) за операціями зі збільшення (зменшення) інвестицій у дочірні установи;
- доходи (витрати) від реалізації (придбання) основних засобів та нематеріальних активів тощо.

За результатами операцій, пов'язаних із фінансовою діяльністю, банк визнає:

- доходи (витрати) за операціями з цінними паперами власного боргу;
- доходи (витрати) за субординованим боргом;
- дивіденди, сплачені протягом звітного періоду;
- доходи, які виникають у результаті випуску інструментів власного капіталу тощо.

12.3. Бухгалтерський облік доходів і витрат банку. Визнання фінансового результату банку

Визнані банком доходи і витрати висвітлюються в бухгалтерському обліку із застосуванням принципу нарахування та відповідності згідно з прийнятою банком обліковою політикою. Бухгалтерський облік нарахованих доходів і витрат здійснюється не рідше одного разу на місяць за кожною операцією (договором) окремо.

Амортизація дисконту (премії) також відбувається не рідше одного разу на місяць з відзеркаленням за відповідними рахунками відсоткових доходів (витрат).

Статті доходів і витрат не згортаються, а відбиваються в обліку окремо, за винятком статей, пов'язаних із хеджуванням або активами та зобов'язаннями, якщо є юридичне право на таке згортання та якщо це передбачено відповідними положеннями (стандартами) з бухгалтерського обліку. На нетто-основі, як правило, відображаються доходи і витрати, що виникають у результаті:

- а) реалізації та переоцінки балансової вартості цінних паперів, придбаних для здійснення торгових операцій;
- б) реалізації цінних паперів у портфелі на продаж;
- в) операцій в іноземній валюті.

Доходи і витрати банку відображаються в бухгалтерському обліку за рахунками класів 6 та 7 Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 17.06.2004 р. за № 280 і зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 26.07.2004 р. за № 918/9517 (зі змінами).

Залишки за рахунками доходів і витрат показуються наростаючим підсумком з початку року та в кінці звітного фінансового року закриваються:

- за умови перевищення доходів над витратами – на рахунок 5040 П «Прибуток звітного року»;
- за умови перевищення витрат над доходами – на рахунок 5041 А «Збиток звітного року».

Банки самостійно визначають порядок формування аналітичних рахунків за балансовими рахунками класів 6 і 7. Облік нарахованих доходів і витрат та фактично отриманих доходів або сплачених витрат, а також доходів і витрат, що підлягають чи не підлягають оподаткуванню, виконується на розсуд банку на окремих аналітичних рахунках за відповідними рахунками класів 1, 2, 3 у кореспонденції з рахунками класів 6 та 7.

Рахунки з обліку нарахованих доходів і витрат протягом місяця можуть мати характеристику активно-пасивних, але на перше число місяця – лише активні або пасивні відповідно. Отримані доходи та понесені витрати, що належать до майбутніх періодів, обліковуються відповідно за рахунками **3600 П** «Доходи майбутніх періодів» та **3500 А** «Витрати майбутніх періодів».

Порядок нарахування та визнання доходів і витрат за операціями, що здійснюються між структурними підрозділами банку (філіями),

визначається банком самостійно. Разом з тим слід брати до уваги вимоги зазначених Правил, а також те, що залишки за рахунками доходів і витрат за операціями між структурними підрозділами банку (філіями) мають бути тотожними та не враховуються під час формування фінансового результату банку.

Доходи і витрати (нараховані, отримані, сплачені) в іноземній валюті відбиваються за рахунками класів 6 і 7 у національній валюті за офіційними курсами гривні до іноземних валют на дату їх визнання. Під час висвітлення в бухгалтерському обліку цих доходів і витрат банки можуть використовувати технічні рахунки 3800 та 3801.

У разі непогашення боржником заборгованості за нарахованими доходами в строк, передбачений угодою, наступного робочого дня несплачена сума обліковується на відповідних рахунках з обліку прострочених нарахованих доходів класів 1, 2, 3.

Для обрахування процентних доходів і витрат застосовуються такі методи визначення кількості днів:

метод «факт/факт» – передбачає, що для розрахунку використовується фактична кількість днів у місяці та році;

метод «факт/360» – передбачає, що для розрахунку використовується фактична кількість днів у місяці, але умовно в році 360 днів;

метод «30/360» – передбачає, що для розрахунку використовується умовна кількість днів у році – 360, у місяці – 30.

Під час нарахування процентних, комісійних та інших доходів за операціями в національній валюті здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дебет Рахунки для обліку процентних нарахованих доходів за класами 1, 2, 3; комісійних та інших нарахованих доходів за класом 3

Кредит Рахунки для обліку процентних, комісійних та інших доходів за класом 6.

Нарахування відсоткових, комісійних та інших доходів в іноземній валюті з використанням технічних рахунків валютної позиції відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дебет Рахунки для обліку відсоткових нарахованих доходів за класами 1, 2, 3; комісійних та інших нарахованих доходів за класом 3

Кредит 3800 АП «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Одночасно на суму вартості іноземної валюти в грошовій одиниці України (далі – гривневого еквівалента) здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дебет 3801 АП «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кредит Рахунки для обліку відсоткових, комісійних та інших доходів за класом 6.

Амортизація дисконту за фінансовими активами в національній валюті відбивається в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дебет Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за фінансовими активами

Кредит Рахунки для обліку відсоткових, комісійних та інших доходів за класом 6.

Амортизація дисконту за фінансовими активами в іноземній валюті з використанням технічних рахунків валютної позиції відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дебет Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за фінансовими активами

Кредит 3800 АП «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Одночасно на суму гривневого еквівалента виконується така бухгалтерська проводка:

Дебет 3801 АП «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кредит Рахунки для обліку відсоткових доходів за класом 6.

Амортизацію премії за фінансовими активами в національній валюті показують в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дебет Рахунки для обліку відсоткових доходів за класом 6

Кредит Рахунки для обліку неамортизованої премії за фінансовими активами.

Амортизація премії за фінансовими активами в іноземній валюті з використанням технічних рахунків валютної позиції віддзеркалюється в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дебет 3800 АП «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кредит Рахунки для обліку неамортизованої премії за фінансовими активами.

Одночасно на суму гривневого еквівалента виконується така бухгалтерська проводка:

Дебет Рахунки для обліку відсоткових доходів за класом 6

Кредит 3801 АП «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Під час отримання банком коштів за раніше визнаними нарахованими доходами виконуються такі бухгалтерські проводки:

Дебет Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки

Кредит Рахунки для обліку нарахованих доходів за класами 1, 2, 3.

У разі отримання коштів у сумі, більшій, ніж визнано за рахунками нарахованих доходів на певну дату, здійснюються такі бухгалтерські проводки:

Дебет Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки

Кредит Рахунки для обліку комісійних та інших нарахованих доходів за класом 3.

3600 П «Доходи майбутніх періодів» – на суму доходів, що отримані авансом та належать до майбутніх звітних періодів.

Банк формує резерви в разі втрати ймовірності щодо отримання компенсації за дебіторською заборгованістю, у тому числі за дебіторською заборгованістю за нарахованими та не отриманими доходами (крім відсоткових доходів за фінансовими інструментами), і показує це в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дебет Рахунки для обліку відрахувань у резерви

Кредит Рахунки для обліку резервів під дебіторську заборгованість і заборгованість за іншими нарахованими доходами.

Банк списує дебіторську заборгованість як безнадійну щодо отримання за рахунок сформованих резервів такими бухгалтерськими проводками:

Дебет Рахунки для обліку резервів під дебіторську заборгованість і заборгованість за іншими нарахованими доходами

Кредит Рахунки для обліку комісійних та інших нарахованих доходів за класом 3.

Рахунки для обліку дебіторської заборгованості за господарською діяльністю банку.

На суму списаної за рахунок резервів дебіторської заборгованості як безнадійної щодо отримання оформлюються такі бухгалтерські проводки за позабалансовими рахунками:

Дебет Позабалансові рахунки

Кредит 991 «Контррахунки для рахунків розділів 96–98».

Банк показує в бухгалтерському обліку отримання коштів за дебіторською заборгованістю, що списана за рахунок резервів та обліковується за позабалансовими рахунками, такими бухгалтерськими проводками:

Дебет Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки

Кредит Рахунки для обліку відрахувань у резерви (за умови, що безнадійна заборгованість за нарахованими доходами списана за рахунок резерву в поточному році).

Рахунки для обліку повернення раніше списаних безнадійних боргів минулих років за класом 6 (за умови, що безнадійна заборгованість за нарахованими доходами списана за рахунок резерву в минулому році).

На суму отриманих коштів за дебіторською заборгованістю, що списана за рахунок резервів, здійснюються такі бухгалтерські проводки за позабалансовими рахунками:

Дебет 991 «Контррахунки для рахунків розділів 96–98» **Кредит** Позабалансові рахунки.

Під час нарахування відсоткових, комісійних та інших витрат за фінансовими інструментами виконується така бухгалтерська проводка:

Дебет Рахунки для обліку відсоткових, комісійних та інших витрат за класом 7 **Кредит** Рахунки для обліку відсоткових нарахованих витрат за класами 1, 2, 3; комісійних та інших нарахованих витрат за класом 3.

Нарахування відсоткових, комісійних та інших витрат в іноземній валюті з використанням технічних рахунків валютної позиції відбивається в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дебет 3800 АП «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів» **Кредит** Рахунки для обліку відсоткових нарахованих витрат за класами 1, 2, 3; комісійних та інших нарахованих витрат – за класом 3.

Одночасно на суму гривневого еквівалента виконується така бухгалтерська проводка:

Дебет Рахунки для обліку відсоткових, комісійних та інших витрат за класом 7 **Кредит** 3801 АП «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Амортизація дисконту за фінансовими зобов'язаннями в національній валюті відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дебет Рахунки для обліку відсоткових витрат за класом 7 **Кредит** Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за фінансовими зобов'язаннями.

Амортизація дисконту за фінансовими зобов'язаннями в іноземній валюті з використанням технічних рахунків валютної позиції показується в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дебет 3800 АП «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів» **Кредит** Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за фінансовими зобов'язаннями.

Одночасно на суму гривневого еквівалента здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дебет Рахунки для обліку відсоткових витрат за класом 7 **Кредит** 3801 АП «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Амортизацію премії за фінансовими зобов'язаннями в національній валюті висвітлюють в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дебет Рахунки для обліку неамортизованої премії за фінансовими зобов'язаннями **Кредит** Рахунки для обліку відсоткових витрат за класом 7.

Амортизація премії за фінансовими зобов'язаннями в іноземній валюті з використанням технічних рахунків валютної позиції відбивається в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дебет Рахунки для обліку неамортизованої премії за фінансовими зобов'язаннями **Кредит** 3800 АП «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Одночасно на суму гривневого еквівалента виконується така бухгалтерська проводка:

Дебет 3801 АП «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів» **Кредит** Рахунки для обліку відсоткових витрат за класом 7.

Під час сплати коштів відповідно до умов договору на дату платежу здійснюються такі бухгалтерські проводки:

Дебет Рахунки для обліку нарахованих витрат за класами 1, 2, 3 **Кредит** Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки.

У разі сплати коштів за операціями, за якими визнання витрат та сплата коштів відбуваються на дату балансу, висвітлюються такі бухгалтерські проводки:

Дебет Рахунки для обліку відсоткових, комісійних та інших витрат за класом 7

Кредит Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки.

Витрати за операціями в іноземній валюті, за якими визнання витрат та сплата коштів відбуваються на дату балансу, показують в бухгалтерському обліку з використанням технічних рахунків валютної позиції. У такому разі здійснюють такі проводки:

Дебет Рахунки для обліку відсоткових, комісійних та інших витрат за класом 7 **Кредит** 3801 АП «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Одночасно виконуються такі бухгалтерські проводки:

Дебет 3800 АП «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів» **Кредит** Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки.

Попередня оплата (аванс) комісійних та інших витрат відбивається в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дебет 3500 А «Витрати майбутніх періодів» **Кредит** Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки.

Висвітлення в бухгалтерському обліку витрат на утримання персоналу (нарахування та сплата заробітної плати та прирівняних до неї платежів, нарахування та утримання обов'язкових зборів) банки здійснюють відповідно до вимог чинного законодавства України та облікової політики банку.

У бухгалтерському обліку зазначені операції відбиваються такими проводками:

а) нарахування заробітної плати (премії, матеріальної допомоги, інших виплат) протягом місяця висвічується в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дебет

7400 А «Основна і додаткова заробітна плата»;

7403 А «Матеріальна допомога та інші соціальні виплати»;

7409 А «Інші витрати на утримання персоналу»;

3559 А «Інша дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами».

Кредит

3652 П «Нарахування працівникам банку заробітної плати»;

б) виплата заробітної плати (премії, матеріальної допомоги, інших виплат) показується в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дебет 3652 П «Нарахування працівникам банку заробітної плати».

Кредит

1001 А «Банкноти та монети в касі банку»;

1002 А «Банкноти та монети в касі відділень банку»;

2620 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб»;

2625 АП «Кошти на вимогу фізичних осіб для операцій з використанням платіжних карток»;

в) депонування коштів у випадках, передбачених законодавством України, відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дебет 3652 П «Нарахування працівникам банку заробітної плати»
Кредит 3652 П «Нарахування працівникам банку заробітної плати» (окремий аналітичний рахунок);

3659 П «Інша кредиторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами»;

г) нарахування відпускних показують в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дебет

7400 – на суму, що належить до поточного місяця;

3500 А «Витрати майбутніх періодів»;

3559 А «Інша дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами»

Кредит

3652 П «Нарахування працівникам банку заробітної плати»;

3654 П «Нараховані відпускні до сплати»;

3658 П «Забезпечення оплати відпусток» – на суму нарахованого забезпечення майбутніх виплат;

г) за умови створення банком забезпечення під відпускні на суму визнаних у звітному місяці відпускних виконується такими бухгалтерськими проводками: **Дебет** 3658 **Кредит** 3652, 3654.

д) виплата відпускних відбивається в бухгалтерському обліку такими проводками: **Дебет** 3652, 3654 **Кредит** 1001, 1002, 2620, 2625.

е) нарахування податків і обов'язкових зборів, пов'язаних з оплатою праці, до фондів соціального страхування висвітлюється в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дебет

7401 А «Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»;

3500 А «Витрати майбутніх періодів» – на суму сплачених у поточному місяці відпускних, що належать до майбутніх періодів;

3559 А «Інша дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами»;

3652 П «Нарахування працівникам банку заробітної плати»

Кредит

3622 П «Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток»;

е) на суму виплат, що були раніше визнані як дебіторська заборгованість та витрати майбутніх періодів у поточному місяці у бухгалтерському обліку, здійснюються такі проводки:

Дебет

7400 А «Основна і додаткова заробітна плата»;

7401 А «Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»;

7403 А «Матеріальна допомога та інші соціальні виплати»;

7409 А «Інші витрати на утримання персоналу»

Кредит

3500 А «Витрати майбутніх періодів»;

3559 А «Інша дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами»;

ж) утримання з працівників банку на користь третіх осіб показують в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дебет 3652 П «Нарахування працівникам банку заробітної плати»

Кредит 3653 П «Утримання з працівників банку на користь третіх осіб».

з) сплата нарахованих податків, обов'язкових зборів і платежів, пов'язаних з оплатою праці, та утримання з працівників банку на користь третіх осіб в бухгалтерському обліку висвітлюються такими проводками:

Дебет

3622 П «Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток»; або

3522 А «Дебіторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток» – за умови авансових платежів;

3653 П «Утримання з працівників банку на користь третіх осіб»

Кредит Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки.

Інші виплати та розрахунки за авансами, виданими працівникам банку під звіт (на відрядження та інші господарські витрати), відбиваються в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дебет

3550 А «Аванси працівникам банку на витрати з відрядження»;

3551 А «Аванси працівникам банку на господарські витрати»;

3559 А «Інша дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами»

Кредит 1001,1002,2625.

Згідно з авансовим звітом використані кошти показують у бухгалтерському обліку за відповідними рахунками для обліку витрат такими проводками:

Дебет

7431 А «Господарські витрати»;

7433 А «Інші експлуатаційні витрати»;

7452 А «Витрати на відрядження»;

7454 А «Представницькі витрати»

Кредит 3550,3551,3559.

Повернення підзвітною особою невикористаних коштів згідно з авансовим звітом:

Дебет 1001,1002 **Кредит** 3550, 3551, 3559.

у разі виплати коштів працівнику банку за результатами авансового звіту виконуються такі бухгалтерські проводки:

Дебет 7431, 7433, 7452 – на суму повернення невикористаних сум;
7454

Кредит 3650,3651,3659.

Одночасно на суму коштів, сплачених працівнику банку за результатами авансового звіту, здійснюються такі бухгалтерські проводки:

Дебет 3650, 3651, 3659

Кредит 1001, 1002, 2625

Відображення в бухгалтерському обліку виплат працівникам банку за результатами авансового звіту може виконуватися із застосуванням рахунків дебіторської заборгованості групи 355 «Дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку».

Витрати на маркетинг та рекламу відбиваються в бухгалтерському обліку такими проводками:

а) у разі сплати авансових платежів (попередньої оплати) згідно з умовами договору за послуги з маркетингу та реклами:

Дебет 3500 А «Витрати майбутніх періодів»;

3519 А «Дебіторська заборгованість за послуги»

Кредит Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки;

б) на суму отриманих послуг з маркетингу та реклами:

Дебет 7455 А «Витрати на маркетинг та рекламу»

Кредит 3500,3519.

Експлуатаційні та інші витрати, пов'язані з діяльністю банку, висвітлюються в бухгалтерському обліку такими проводками:

а) авансові платежі згідно з умовами договору:

Дебет 3519,3500

Кредит Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки;

б) визнання в бухгалтерському обліку експлуатаційних та інших витрат, пов'язаних з діяльністю банку у відповідному звітному періоді:

Дебет Відповідні рахунки груп 738, 739, 742, 743, 744, 745, 749
класу 7

Кредит 3500, 3510 А «Дебіторська заборгованість з придбання активів», 3519, 3678 П «Інші нараховані витрати» – за умови визнання витрат за рахунками нарахованих витрат;

в) перерахування коштів відповідно до умов угод з надання експлуатаційних та інших послуг відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дебет 3678 **Кредит** 3519, Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки.

Нарахування та сплата загальнодержавних та місцевих податків і зборів (обов'язкових платежів), що справляються згідно із чинним законодавством, віддзеркалюються в бухгалтерському обліку такими проводками:

а) нарахування податку на землю:

Дебет 7411 А «Податок на землю» **Кредит** 3622 П «Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток».

б) нарахування збору до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб:

Дебет 7418 А «Відрахування до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» **Кредит** 3623 П «Кредиторська заборгованість за зборами до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб»;

в) нарахування інших податків та зборів (обов'язкових платежів), крім податку на прибуток:

Дебет 7419 А «Сплата інших податків та обов'язкових платежів, крім податку на прибуток» **Кредит** 3622 П «Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток»;

г) сплата податків і зборів (обов'язкових платежів):

Дебет
3622 П «Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток».

3623 П «Кредиторська заборгованість за зборами до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб»

Кредит Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки.

Питання для самоконтролю

1. Як відбувається бухгалтерський облік витрат комерційного банку?

2. У чому полягають бухгалтерський облік доходів комерційного банку.

3. Як обліковуються фінансові результати діяльності комерційного банку?
4. Як організовуються податковий облік?
5. Як застосовується метод нарахування для обліку доходів і витрат?
6. Як відбувається вартісна оцінка витрат і доходів?
7. Як характеризуються балансові рахунки для обліку доходів та витрат?
8. Як виконується порядок визначення фінансового результату діяльності банку на проміжні дати?
9. Як обліковуються результати діяльності банку на кінець року?
10. Як коригування доходи й витрати після настання звітної дати?
11. У чому полягають особливості обліку доходів і витрат банківських установ у період переходу нашої країни до застосування МСБО?
12. Які ви знаєте особливості обліку фінансового результату банківських установ у період переходу нашої країни до застосування МСБО?
13. Які є проблеми співставлення фінансового результату у фінансовому та податковому обліку банківських установ України на сучасному етапі?
14. Чим різняться підходи до обліку доходів, витрат та фінансового результату в Україні та інших країнах?

Тестові завдання

У тестах оберіть одну правильну відповідь.

1. Чому має дорівнювати сума доходів і витрат банку за операціями між філіями та установами одного банку в консолідованому балансі банку?

- А) нулю;
- Б) не менше передбаченої суми;
- В) сума доходів має бути більше затрат.

2. Усі операції за рахунками внутрішньобанківських доходів та витрат виконуються:

- А) до 15.00;
- Б) після 15.00;
- В) під час операційного дня.

Приклади розв'язання типових задач

Приклад 1. У березні 2012 року витрати банку на заробітну плату склали:

- за фактично відпрацьований час штатних працівників – 40 000,00 грн, в тому числі інвалідів – 8000,00 грн;
- за договорами громадянсько-правового характеру – 5000,00 грн;
- відпускні – 12 000,00 грн;
- лікарняні за рахунок банку – 1200,00 грн;
- оподаткована матеріальна допомога – 1000,00 грн.

Заробітна плата кожного працівника не перевищує 10 000,00 грн., податкова соціальна пільга до доходів не застосовувалась. Встановлені ставки податків та відрахувань:

- єдиний соціальний внесок (ЄСВ) на фонд оплати праці – загальний 36,8%, для лікарняних – 33,2%, для інвалідів – 8,41%;
- єдиний соціальний внесок з виплат працівникам – 3,6%;
- ПДФО – 15%.

Визначити загальний фонд оплати праці (ФОП), розрахувати належні податки та збори. Показати результати цих дій на відповідних рахунках бухгалтерського обліку

Розв'язання

ФОП загальний:

$$40\,000,00 + 5\,000,00 + 12\,000,00 + 1\,200,00 + 1\,000,00 = 59\,200,00 \text{ грн.}$$

Нарахування ЄСВ на ФОП:

від загального:

$$(59\,200,00 - 8\,000,00 - 1\,200) \cdot 36,8\% = 18\,400,00 \text{ грн.}$$

$$\text{від ФОП інвалідів: } 8\,000,00 \cdot 8,41\% = 672,80 \text{ грн.}$$

$$\text{від лікарняних: } 1\,200,00 \cdot 33,2\% = 398,40 \text{ грн.}$$

$$\text{утримано з працівників ЄСВ: } 59\,200,00 \cdot 3,6\% = 2\,131,20 \text{ грн.}$$

$$\text{ПДФО: } (59\,200 - 2\,131,20) \cdot 15\% = 8\,560,32 \text{ грн.}$$

Відбиття на рахунках бухгалтерського обліку:

Дебет 7400 «Основна і додаткова заробітна плата»

Кредит 3652 «Нарахування працівникам банку за заробітною платою» – 57 000,00 грн. – нарахована заробітна плата за фактично відпрацьований час, відпускні;

Дебет 7403 «Матеріальна допомога та інші соціальні виплати»
Кредит 3652 – 1000,00 грн – нарахована матеріальна допомога.
Дебет 7409 «Інші витрати на утримання персоналу»
Кредит 3652 – 1200,00 грн – нарахована допомога з тимчасової
втрати працездатності (лікарняні) за рахунок банку.
Дебет 3652
Кредит 3622 «Кредиторська заборгованість за податками та
обов'язковими платежами, крім податку на прибуток» – 2131,20 грн. -
утримано ЄСВ 3.6%.
Дебет 3652 Кредит 3622 – 8560,32 грн, – утримано ПДФО 15%;
Дебет 7401 «Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне
соціальне страхування»
Кредит 3622 — 19 471,20 грн (18 400,00+672,80+398,40) –
нарахування на ФОП.

Список використаної літератури

1. Международные стандарты финансовой отчетности 2011. – М.: Аскери-АССА, 2011. – 998 с.
2. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України: постанова НБУ України від 17.06.2004 р. № 280, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0918-04>.
3. Про затвердження Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України: Постанова Правління НБУ від 18.06.2003 р. за № 255 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0583-03>.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ І КАТЕГОРІЇ

Активи – ресурси, контрольовані банком у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до надходження економічних вигід у майбутньому.

Антирозбавляюча потенційна проста акція – фінансовий інструмент або інша угода, конвертація яких у прості акції приведе до збільшення чистого прибутку (зменшення чистого збитку) на одну просту акцію від звичайної діяльності в майбутньому.

Банк-емітент – банк, що відкрив акредитив або здійснив емісію цінних паперів, платіжних карток, або видав розрахунковий чек (чекову книжку).

Безготівкові розрахунки – перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки одержувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки одержувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному виді.

Бенефіціар – особа, якій призначений платіж або на користь якої відкрито акредитив.

Відповідальний виконавець – працівник банку, який відповідно до своїх службових обов'язків має повноваження виконувати від імені банку певні дії, пов'язані із здійсненням розрахунків.

Виконуючий банк – банк, який за дорученням банку-емітента здійснює платіж проти документів, визначених в акредитиві. Виконуючий банк залежно від операції за акредитивом, виконання якої доручено йому банком-емітентом, також може бути авізуючим банком.

Виплати інструментами власного капіталу банку – виплати працівнику, за якими йому надається право на отримання фінансових інструментів власного капіталу, емітованих банком (або його материнським банком), або сума зобов'язань банку працівнику залежить від майбутньої ціни фінансових інструментів власного капіталу, емітованих банком.

Виплати по закінченні трудової діяльності – виплати працівнику (окрім виплат при звільненні та виплат інструментами власного капіталу банку), які підлягають сплаті по закінченні трудової діяльності працівника.

Виплати при звільненні – виплати працівнику, які підлягають сплаті за рішенням банку про звільнення працівника до досягнення ним

пенсійного віку або за рішенням працівника про звільнення за власним бажанням до досягнення ним пенсійного віку.

Власний капітал – частина в активах банку, що залишається після вирахування його зобов'язань.

Власник рахунку в банку – особа, яка відкриває рахунок у банку і має право розпоряджатися коштами на ньому.

Внутрішньогрупові операції – операції між материнським банком і дочірньою компанією або між дочірніми компаніями однієї групи.

Внутрішньогрупове сальдо – сальдо дебіторської заборгованості та зобов'язань на дату балансу, яке утворилося внаслідок внутрішньогрупових операцій.

Географічний сегмент – це компонент бізнесу банку, який можна відокремити і який надає послуги у визначеному економічному середовищі, у якому ризики та прибутковість відрізняються від інших регіонів, тобто це відповідна країна.

Господарська одиниця за межами України – небанківська дочірня компанія, асоційована компанія, дочірній банк, філія, представництво українського банку, які перебувають або ведуть діяльність за межами України.

Грошові кошти – готівкові кошти в касі та міжбанківські депозити до запитання.

Грошові потоки (рух коштів) – це надходження і вибуття грошових коштів та їх еквівалентів.

Група вибуття – сукупність активів, які плануються до продажу або відчуження в інший спосіб однією операцією, та зобов'язання, які прямо пов'язані з такими активами, що будуть передані (погашені) в результаті такої операції.

Гудвіл при консолідації – перевищення вартості придбання над часткою материнського банку в справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів та зобов'язань на дату придбання;

Дата валютування – зазначена платником у розрахунковому документі або в документі на переказ готівки дата, починаючи з якої гроші, переказані платником отримувачу, переходять у власність отримувача. До настання дати валютування сума переказу обліковується в банку, що обслуговує отримувача, або в установі – члені платіжної системи.

Дебіторська заборгованість – це сума вимог банку до юридичних і фізичних осіб на певну дату щодо отримання активів, послуг тощо.

Еквіваленти грошових коштів – це короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у відомі суми грошових коштів і яким притаманний незначний ризик зміни вартості.

Емісійні різниці (емісійний дохід) – це перевищення суми коштів, отриманих від первинного випуску або продажу власних акцій (інших корпоративних прав), над їх номіналом або перевищення номіналу акцій (інших корпоративних прав) над вартістю їх викупу.

Ефективна ставка відсотка – ставка, яка точно дисконтує очікуваний потік майбутніх грошових платежів або надходжень упродовж очікуваного терміну дії фінансового інструменту до чистої балансової вартості (амортизованої собівартості) цього інструменту.

Заявник акредитива – платник, який подав обслуговуючому банку заяву про відкриття акредитива.

Збиток – перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати.

Звітна дата – дата, на яку складається фінансова звітність, тобто квартальна за станом на кінець останнього дня кварталу, річна та консолідована на кінець останнього дня звітного року.

Звітні сегменти – це сегмент діяльності або географічний сегмент, визначений банком, щодо якого має розкриватися в річній (консолідованій) фінансовій звітності інформація за сегментом.

Зобов'язання – заборгованість банку, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів банку, що втілюють у собі економічні вигоди.

Інвестиційна діяльність – це придбання і продаж довгострокових активів, а також інших інвестицій, які не є еквівалентами грошових коштів.

Індекс інфляції – індекс споживчих цін, оприлюднений Державним комітетом статистики України.

Індивідуальні звіти – звіти одного учасника консолідації (члена групи), складені відповідно до вимог законодавства України, яке регулює бухгалтерський облік та звітність в Україні.

Інші довгострокові виплати працівникам – виплати працівнику (окрім виплат по закінченні трудової діяльності, виплат при звільненні та виплат інструментами власного капіталу банку), які не підлягають сплаті в повному обсязі протягом дванадцяти місяців по закінченні місяця, у якому працівник виконував відповідну роботу.

Капітал банку – залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань.

Коефіцієнт коригування – відношення індексу інфляції на дату балансу (кінець звітного року) та індексу інфляції на дату визнання (переоцінки) відповідної статті звітності.

Консолідована група – це окрема економічна одиниця, неюридична особа, яка є сукупністю юридичних осіб, включаючи головну банківську установу (материнський банк з урахуванням філій, представництв, відділень на території України і за кордоном), учасників групи (асоційовані й дочірні компанії) та суб'єктів господарювання спеціального призначення.

Контрактивні рахунки – це контрарні рахунки, які використовуються для регулювання показників активних рахунків. Відображення операцій за цими рахунками здійснюється за методами відображення операцій за пасивними рахунками.

Контрпасивні рахунки – це контрарні рахунки, які використовуються для регулювання показників пасивних рахунків. Відображення операцій за цими рахунками здійснюється за методами відображення операцій за активними рахунками.

Контрарні рахунки – це рахунки бухгалтерського обліку, показники яких використовуються для регулювання оцінки об'єктів обліку, які відображені в інших рахунках.

Кредиторська заборгованість – це сума зобов'язань банку юридичним і фізичним особам на певну дату щодо надання активів, послуг тощо.

Кумулятивний приріст інфляції – добуток річних індексів інфляції за певний період.

Материнський банк – банк, який контролює учасників консолідованої групи, щодо яких виконуються певні умови.

Монетарні статті – статті балансу про грошові кошти, а також такі активи й зобов'язання, що отримуватимуться або сплачуватимуться у фіксованій (або визначеній) сумі грошей або їх еквівалентів.

Негативний гудвіл при консолідації – перевищення вартості частки материнського банку в справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів і зобов'язань над вартістю придбання на дату придбання.

Негрошові операції – операції, які не потребують використання грошових коштів та їх еквівалентів.

Немонетарні статті – статті інші, ніж монетарні статті балансу.

Непередбачене зобов'язання – це:

зобов'язання, що може виникнути внаслідок минулих подій та існування якого буде підтверджене лише тоді, коли відбудеться або не

відбудеться одна чи більше невизначених майбутніх подій, над якими підприємство не має повного контролю, або теперішнє зобов'язання, що виникає внаслідок минулих подій, але не визнається, оскільки мало ймовірно, що для врегулювання зобов'язання потрібно буде використати ресурси, які втілюють у собі економічні вигоди, або оскільки суму зобов'язання не можна достовірно визначити.

Нереалізовані прибутки та збитки від внутрішньогрупових операцій – прибутки та збитки, які виникають унаслідок внутрішньогрупових операцій (продажу товарів, продукції, виконання робіт, послуг тощо).

Одиниця, яка генерує грошові кошти – найменша група активів, яку можна ідентифікувати і яка генерує надходження грошових коштів, що здебільшого не залежать від надходжень грошових коштів від інших активів або груп активів.

Операційна діяльність – це основна діяльність банку, що дає дохід, а також інші види діяльності, що не є інвестиційними або фінансовими.

Операція пов'язаних сторін – передавання активів або зобов'язань однією пов'язаною стороною іншим пов'язаним сторонам.

Операційний день – частина робочого дня банку або іншої установи-члена платіжної системи, протягом якої приймаються документи на переказ і документи на відкликання та можна за наявності технічної можливості здійснити їх обробку, передачу та виконання. Тривалість операційного дня встановлюється банком або іншою установою-членом платіжної системи самостійно та зазначається в їх внутрішніх правилах.

Операційний час – частина операційного дня банку або іншої установи - члена платіжної системи, протягом якої приймаються від клієнтів документи на переказ і на відкликання, що мають бути оброблені, передані та виконані цим банком протягом цього самого робочого дня. Тривалість операційного часу встановлюється банком або іншою установою-членом платіжної системи самостійно та зазначається в їх внутрішніх правилах.

Ордер меморіальний – розрахунковий документ, який складається за ініціативи банку для оформлення операцій зі списання коштів з рахунку платника, внутрішньобанківських операцій відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України.

Пакет консолідації – визначені материнським банком у процесі складання консолідованої фінансової звітності склад та форми уніфікованих фінансових звітів.

Пов'язані сторони – сторони вважаються пов'язаними, якщо одна з них прямо чи опосередковано здійснює контроль над іншою або має суттєвий вплив на ухвалення фінансових та операційних рішень іншою стороною.

Потенційна проста акція – фінансовий інструмент або інший договір, які дають право на отримання простих акцій.

Потенційне право голосу – фінансові інструменти, потенціал яких (у разі їх виконання або конвертації) забезпечить материнському банку додаткове право голосу або зменшить право голосу іншої сторони під час ухвалення рішень щодо фінансової та виробничої політики учасника консолідованої групи.

Поточні виплати працівнику – виплати працівнику (окрім виплат при звільненні та виплат інструментами власного капіталу підприємства), які підлягають сплаті в повному обсязі протягом дванадцяти місяців по закінченні місяця, у якому працівник виконував відповідну роботу.

Прибуток – сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати.

Примітка до фінансової звітності – це додаткова інформація для розкриття й уточнення суми, суті та класифікації операції, до якої вони належать.

Провідний управлінський персонал – персонал, відповідальний за керівництво, планування та контролювання діяльності банку, зокрема голова та члени спостережної ради банку, голова правління/ради директорів та члени правління/ради директорів, заступники голови правління/ради директорів (президент, віце-президенти), головний бухгалтер та його заступники.

Проміжний період – це період фінансової звітності, що складається з трьох місяців. Перший звітний період для новоствореного банку може бути меншим, ніж три місяці.

Розбавляюча потенційна проста акція – фінансовий інструмент або інша угода, конвертація яких у прості акції призведе до зменшення чистого прибутку (збільшення чистого збитку) на одну просту акцію від звичайної діяльності в майбутньому.

Сегмент діяльності – це компонент бізнесу банку, який можна відокремити і який надає визначені послуги. Йому притаманні ризики та прибутковість, що відрізняються від інших сегментів діяльності.

Середній індекс інфляції – середнє геометричне місячних індексів інфляції.

Середньозважена кількість простих акцій – це кількість простих акцій, які були в обігу протягом звітного періоду.

Середньозважена кількість простих акцій в обігу визначається як сума добутків кількості простих акцій, що перебувають в обігу протягом звітного періоду (у днях), на часовий зважений коефіцієнт. Якщо випуск, викуп і анулювання акцій здійснюються з першого числа місяця, то допускається брати в розрахунок період обігу акцій не в днях, а в місяцях.

Середньозважений валютний курс – результат ділення суми добутків величин курсів Національного банку та кількості днів їх дії у звітному місяці (кварталі, році) на кількість календарних днів у цьому місяці (кварталі, році);

Середньорічна кількість простих акцій – середньозважена кількість простих акцій, які перебували в обігу протягом звітного року. Середньорічна кількість простих акцій в обігу визначається сумою добутків кількості простих акцій в обігу протягом певних періодів у днях (місяцях) та відповідних часових зважених коефіцієнтів. Кількість простих акцій в обігу визначається за даними реєстру акціонерів;

Скоригована середньорічна кількість простих акцій – середньорічна кількість простих акцій в обігу, скоригована на кількість потенційних простих акцій.

Скоригований чистий прибуток (збиток) – чистий прибуток (збиток) після вирахування дивідендів на привілейовані акції, скоригований на вплив розбавляючих простих акцій. Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію визначається діленням скоригованого чистого прибутку (збитку) на скориговану середньорічну кількість простих акцій в обігу. Величина скоригованого чистого прибутку (збитку) є показником максимально можливого ступеня зменшення прибутку (збільшення збитку) на одну просту акцію банку в разі конвертації розбавляючих потенційних простих акцій без відповідного збільшення активів банку.

Списання примусове (стягнення коштів) – списання коштів, що здійснюється стягувачем без згоди платника на підставі встановлених законом виконавчих документів у випадках, передбачених законом.

Суб'єкт господарювання спеціального призначення – це суб'єкт господарювання, створений для вузького, чітко окресленого призначення, зокрема з метою розробок або сек'юритизації фінансових активів, а також венчурні фонди, взаємні фонди, трасти тощо.

Транзитні рахунки – рахунки, що використовуються для обліку платежів на час до перерахування їх за призначенням згідно з нормативно-правовими актами або договорами.

Уніфіковані звіти – індивідуальна інформація учасників консолідації, використовувана материнським банком у процесі складання консолідованої фінансової звітності.

Фінансова діяльність – це діяльність, яка спричиняє зміни розміру та складу власного і запозиченого капіталу банку.

Функціональна валюта – це валюта основного економічного середовища, у якому суб'єкт господарювання виконує свою роботу.

Часовий зважений коефіцієнт – частка від ділення загальної кількості днів (місяців), протягом яких акції перебували в обігу, на загальну кількість днів (місяців) у звітному періоді.

Частка меншості в прибутку групи – частина чистого прибутку (збитку), що не належить материнському банку (прямо або через інші дочірні компанії).

Частка меншості в чистих активах – частка в чистих активах на дату придбання плюс частка в акціонерному капіталі дочірньої компанії, що не належить материнському банку (прямо або через інші дочірні компанії).

Чисті активи – активи установи за вирахуванням її зобов'язань.

Чистий прибуток (збиток) – це прибуток (збиток) від банківської діяльності за звітний період після відрахування податку на прибуток.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеєнко М. Д. Капітал банку: питання теорії та практики: монографія / М. Д. Алексеєнко. – К.: КНЕУ, 2002. – 276 с.
2. Аналіз ринку банківських послуг: навч. посіб. для студ./ за ред. В. Б. Захожая, С. С. Герасименка. – К.: МАУП, 2006. – 178 с.
3. Баканов М. И. Теория экономического анализа / М. И. Баканов, А. Д. Шеремет. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 416 с.
4. Банківські операції: підручник / [А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.]; за ред. А. М. Мороза. – К.: КНЕУ, 2000. – 384 с.
5. Банківські операції: підручник / за ред. А. М. Мороза. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – К.: КНЕУ, 2002. – 476 с.
6. Банковское дело: стратегическое руководство / под ред. В. Платонова, М. Сиггинса. – [2-е изд.]. – М.: Консалтбанкир, 2001. – 432 с.
7. Белоглазова Г. Н. Банковское дело / Г. Н. Белоглазова; под ред. Г. Н. Белоглазовой, Л. П. Кроливецкой. – СПб.: Питер, 2002. – 384 с.
8. Берсуцький Я. Г. Облік у банках: курс лекцій/ Я. Г. Берсуцький, Б. Л. Дугинський, К. О. Палагута. – Донецьк: ДІЕГП, 2002. – 108 с.
9. Волкова І. А. Бухгалтерський облік у банках: навчальний посібник / І. А. Волкова, О. Ю. Калініна. – К.: Центр навч. літ., 2009. – 520 с.
10. Гроші та кредит: підручник / за ред. М. І. Савлука. – К.: КНЕУ, 2001. – 602 с.
11. Деньги. Кредит. Банки. Ценные бумаги: Практикум / [Е. Ф. Жуков и др.]; под ред. Е. Ф. Жукова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 310 с.
12. Економічний аналіз: навчальний посібник / за ред. М. Г. Чумаченка. – К.: КНЕУ, 2001. – 540 с.
13. Єгоричева С. Б. Банківські інновації: навчальний посібник / С. Б. Єгоричева. – К.: Центр навч. літ., 2010. – 208 с.
14. Капран В. І. Банківські операції: навч. посіб. для студ./ В. І. Капран, М. С. Омельченко. – К.: Центр навч. літ., 2006. – 208 с.
15. Ковбасюк М. Р. Економічний аналіз діяльності комерційних банків і підприємств: навчальний посібник / М. Р. Ковбасюк. – К.: Скарби, 2001. – 336 с.
16. Косова Т. Д. Банківські операції: навч. посіб. для студ. / Т. Д. Косова, О. Р. Циганов. – К.: ЦУЛ, 2008. – 372 с.

17. Косова Т. Д. Аналіз банківської діяльності: навч. посіб. для студ. / Т. Д. Косова. – К.: ЦУЛ, 2008. – 486 с.
18. Кочетков В. М. Забезпечення фінансової стійкості сучасного комерційного банку: теоретико-методологічні аспекти: монографія / В. М. Кочетков. – К.: КНЕУ, 2002. – 238 с.
19. Кредитний ризик комерційного банку / за ред. В. В. Вітлінського. – К.: Знання, 2000. – 250 с.
20. Манакіна В. А. Фінансовий облік-1: навчально-методичний посібник / В. А. Манакіна, Г. В. Веріга. – Донецьк: ДонДУУ, 2010. – 271 с.
21. Манакіна В. А. Фінансовий облік-2: навчально-методичний посібник / В. А. Манакіна, Г. В. Веріга. – Донецьк : ДонДУУ, 2010. – 242 с.
22. Международные стандарты финансовой отчетности 2011. – М.: Аскери-АССА, 2011. – 998 с.
23. Мещеряков А. А. Організація діяльності комерційного банку: навчальний посібник / А. А. Мещеряков. – К.: ЦУЛ, 2007. – 608 с.
24. Михайловська І. М. Банківські операції: кредитно-модульний курс: навчальний посібник / І. М. Михайловська, А. В. Олійник. – Львів : Магнолія 2006, 2011. – 646 с.
25. Податковий кодекс України : ВР України, від 02.12.2010 р. за № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
26. Положення про здійснення уповноваженими банками операцій з банківськими металами: постанова Правління НБУ від 06.08.03 р. № 325 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0749-03>.
27. Про банки і банківську діяльність: закон України від 07.12.00 № 2121 – III, зі змінами від 27.04.07 № 997–V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
28. Про ведення касових операцій банками в Україні: інструкція, затверджена постановою Правління НБУ від 01.06.11 р. № 174, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0790-11>.
29. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо арешту активів, що пов'язані з фінансуванням тероризму та стосуються фінансових операцій, зупинених відповідно до рішення, ухваленого на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН, та визначення порядку доступу до таких активів: закон України від 21.04.2011 № 3266-VI. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3266-17>.

30. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: закон України № 448/96-ВР від 30.10.96 р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80>.

31. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму [Електронний ресурс]: Закон України від 28.11.2002 р. № 249-IV (із змінами від 15.11.2011). – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/249-15>.

32. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України: постанова Правління НБУ від 17 листопада 2004 р. № 555 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1511-04>.

33. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України: постанова Правління НБУ від 20.10.04 № 495 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1425-04>.

34. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України: постанова Правління Національного банку України від 03.10.2005 р. за № 358 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1265-05>.

35. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України: постанова Правління НБУ від 27.12.2007 р. № 481 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0048-08>.

36. Про затвердження Інструкції з організації інкасації коштів та перевезення валютних цінностей у банківських установах в Україні: постанова Правління НБУ від 14.02.07 р. № 45 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0181-07>.

37. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: постанова правління НБУ від 21.01.04 р. № 22, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>.

38. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: постанова Правління Національного банку України від 28.08.2001 року за № 368, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>.

39. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкції про застосування Плану рахунків

бухгалтерського обліку банків України: постанова НБУ України від 17.06.2004 р. № 280, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0918-04>.

40. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу : постанова Правління НБУ від 14.05.2003 р. № 189 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0381-03>.

41. Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками резерву для відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості: постанова Правління НБУ від 25.01.2012 р. № 23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12#n46>.

42. Про затвердження Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України: постанова Правління НБУ від 18.06.2003 р. за №255 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0583-03>.

43. Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України: постанова НБУ від 24.10.2011 р. № 373, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11>.

44. Про порядок відкриття, використання і закриття рахунків в національній і іноземній валютах [Електронний ресурс]: Постанова НБУ від 12.11.2003 р. № 492 із змінами та доповненнями. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03>.

45. Табачук Г. П. Фінансовий облік у банках: навчальний посібник / Г. П. Табачук, О. М. Сарахман, Т. М. Бречко. – К.: Центр навч. літ., 2010. – 424 с.

46. Толковый экономический и финансовый словарь: в 2 т. / И. Бернар, Ж. К. Колли; под общей ред. Л. В. Степанова. – М.: Междунар. отношения, 1997. – 784 с.

47. Шило В. П. Організація міжнародних банківських операцій: навчальний посібник / В. П. Шило, В. Н. Васькова. – К.: Професіонал, 2008. – 224 с.

48. Шеремет А. Д. Финансовый анализ в коммерческом банке / А. Д. Шеремет, Т. Н. Щербаков. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 246 с.

ДОДАТКИ

ПЛАН РАХУНКІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ БАНКІВ УКРАЇНИ

Клас 1. Казначейські та міжбанківські операції

10	Готівкові кошти	
100	Банкноти та монети	
1001	А(1)	Банкноти та монети в касі банку
1002	А	Банкноти та монети в касі відділень банку
1003	А	Банкноти та монети в обмінних пунктах
1004	А	Банкноти та монети в банкоматах
1005	А	Банкноти та монети, інкасовані до перерахування
1007	А	Банкноти та монети в дорозі
101	Дорожні чеки	
1011	А	Дорожні чеки в касі банку
1012	А	Дорожні чеки в касі відділень банку
1013	А	Дорожні чеки в обмінних пунктах
1017	А	Дорожні чеки в дорозі
11	Банківські метали	
110	Банківські метали	
1101	А	Банківські метали в банку
1102	А	Банківські метали у відділенні банку
1107	А	Банківські метали в дорозі
12	Кошти в Національному банку України	
120	Кошти на вимогу в Національному банку України	
1200	А	Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України
1203	А	Кошти обов'язкових резервів банку в Національному банку України
1207	А	Накопичувальний рахунок банку в Національному банку України
1208	А	Нараховані доходи за коштами на вимогу в Національному банку України
121	Строкові вклади (депозити) у Національному банку України	
1211	А	Кошти, надані Національному банку України за операціями репо
1212	А	Короткострокові вклади (депозити) у Національному банку України

1215	А	Неамортизована премія за строковими вкладками (депозитами) у Національному банку України
1216	КА	Неамортизований дисконт за строковими вкладками (депозитами) у Національному банку України
1218	А	Нараховані доходи за строковими вкладками (депозитами) у Національному банку України
13	Кошти Національного банку України	
130	Кореспондентський рахунок Національного банку України в банку	
1300	П	Кореспондентський рахунок Національного банку України в банку
1308	П	Нараховані витрати за кореспондентським рахунком Національного банку України в банку
131	П	Короткострокові кредити, отримані від Національного банку України
1310	П	Кредити овернайт, отримані від Національного банку України шляхом рефінансування
1311	П	Кошти, отримані від Національного банку України за операціями репо
1312	П	Короткострокові кредити, отримані від Національного банку України шляхом рефінансування
1313	П	Короткострокові стабілізаційні кредити, отримані від Національного банку України
1315	П	Неамортизована премія за короткостроковими кредитами, отриманими від Національного банку України
1316	КП	Неамортизований дисконт за короткостроковими кредитами, отриманими від Національного банку України
1317	П	Прострочена заборгованість за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
1318	П	Нараховані витрати за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
132	Довгострокові кредити, отримані від Національного банку України	
1322	П	Довгострокові кредити, отримані від Національного банку України
1323	П	Довгострокові стабілізаційні кредити, отримані від Національного банку України
1324	П	Довгострокові кредити, отримані від Національного банку України за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій

1325	П	Неамортизована премія за довгостроковими кредитами, отриманими від Національного банку України
1326	КП	Неамортизований дисконт за довгостроковими кредитами, отриманими від Національного банку України
1327	П	Прострочена заборгованість за довгостроковими кредитами, отриманими від Національного банку України
1328	П	Нараховані витрати за довгостроковими кредитами, що отриманими від Національного банку України
133	Строкові вклади (депозити) Національного банку України	
1332	П	Короткострокові вклади (депозити) Національного банку України
1334	П	Довгострокові вклади (депозити) Національного банку України
1335	П	Неамортизована премія за строковими вкладками (депозитами) Національного банку України
1336	КП	Неамортизований дисконт за строковими вкладками (депозитами) Національного банку України
1338	П	Нараховані витрати за строковими вкладками (депозитами)
14	Казначейські та інші цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, та цінні папери, емітовані Національним банком України	
140	Боргові цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку	
1400	А	Облігації внутрішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
1401	А	Облігації зовнішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
1402	А	Боргові цінні папери органів державної влади та місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
1403	А	Боргові цінні папери, випущені банками та небанківськими фінансовими установами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
1404	А	Боргові цінні папери нефінансових підприємств, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку

1408	A	Нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
1405	АП	Переоцінка боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
1406	КА	Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
1407	A	Неамортизована премія за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
141		Боргові цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1410	A	Облігації внутрішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1411	A	Облігації зовнішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1412	A	Боргові цінні папери органів державної влади та місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1413	A	Боргові цінні папери, випущені банками та небанківськими фінансовими установами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1414	A	Боргові цінні папери нефінансових підприємств, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1415	АП	Переоцінка боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1416	КА	Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1417	A	Неамортизована премія за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж

1418	A	Нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1419	A	Прострочені нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
142		Боргові цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1420	A	Облігації внутрішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1421	A	Облігації зовнішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1422	A	Боргові цінні папери органів державної влади та місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1423	A	Боргові цінні папери, випущені банками та небанківськими фінансовими установами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1424	A	Боргові цінні папери нефінансових підприємств, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1426	KA	Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1427	A	Неамортизована премія за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1428	A	Нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1429	A	Прострочені нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
143		Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1430	A	Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку на продаж

1435	АП	Переоцінка боргових цінних паперів, емітованих Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1436	КА	Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1437	А	Неамортизована премія за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1438	А	Нараховані доходи за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж
144	Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку до погашення	
1440	А	Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1446	КА	Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1447	А	Неамортизована премія за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення
1448	А	Нараховані доходи за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення
149	Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України	
1490	КА	Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
1491	КА	Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
15	Кошти в інших банках	
150	Кошти на вимогу в інших банках	
1500	АП	Кореспондентські рахунки, відкриті в інших банках
1502	А	Кошти банків у розрахунках
1507	П	Нараховані витрати за отриманими кредитами овердрафт від інших банків

1508	A	Нараховані доходи за коштами на вимогу в інших банках
1509	A	Прострочені нараховані доходи за коштами на вимогу в інших банках
151	Строкові вклади (депозити), розміщені в інших банках	
1510	A	Депозити овернайт, розміщені в інших банках
1512	A	Короткострокові вклади (депозити), розміщені в інших банках
1513	A	Довгострокові вклади (депозити), розміщені в інших банках
1514	A	Довгострокові вклади (депозити), розміщені на умовах субординованого боргу
1515	A	Неамортизована премія за строковими вкладками (депозитами), розміщеними в інших банках
1516	КА	Неамортизований дисконт за строковими вкладками (депозитами), розміщеними в інших банках
1517	A	Прострочена заборгованість за строковими вкладками (депозитами), розміщеними в інших банках
1518	A	Нараховані доходи за строковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках
1519	A	Прострочені нараховані доходи за строковими вкладками (депозитами), розміщеними в інших банках
152	Кредити, надані іншим банкам	
1520	A	Фінансовий лізинг (оренда), наданий іншим банкам
1521	A	Кредити овернайт, надані іншим банкам
1522	A	Кредити, надані іншим банкам за операціями репо
1523	A	Короткострокові кредити, надані іншим банкам
1524	A	Довгострокові кредити, надані іншим банкам
1525	A	Неамортизована премія за кредитами, що надані іншим банкам
1526	КА	Неамортизований дисконт за кредитами, що надані іншим банкам
1527	A	Прострочена заборгованість за кредитами, що надані іншим банкам
1528	A	Нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам
1529	A	Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам
159	Резерви під заборгованість інших банків	
1590	КА	Резерви під заборгованість інших банків за кредитними операціями

1592	КА	Резерви за коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках в інших банках
16		Кошти інших банків
160		Кошти на вимогу інших банків
1600	АП	Кореспондентські рахунки інших банків
1602	П	Кошти в розрахунках інших банків
1607	А	Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані іншим банкам
1608	П	Нараховані витрати за коштами на вимогу інших банків
161		Строкові вклади (депозити) інших банків
1610	П	Депозити овернайт інших банків
1612	П	Короткострокові вклади (депозити) інших банків
1613	П	Довгострокові вклади (депозити) інших банків
1615	П	Неамортизована премія за строковими вкладками (депозитами) інших банків
1616	КП	Неамортизований дисконт за строковими вкладками (депозитами) інших банків
1617	П	Прострочена заборгованість за строковими вкладками (депозитами) інших банків
1618	П	Нараховані витрати за строковими вкладками (депозитами) інших банків
162		Кредити, отримані від інших банків
1621	П	Кредити овернайт, отримані від інших банків
1622	П	Кредити, отримані від інших банків за операціями репо
1623	П	Короткострокові кредити, отримані від інших банків
1624	П	Довгострокові кредити, отримані від інших банків
1625	П	Неамортизована премія за кредитами, отриманими від інших банків
1626	КП	Неамортизований дисконт за кредитами, отриманими від інших банків
1627	П	Прострочена заборгованість за кредитами, отриманими від інших банків
1628	П	Нараховані витрати за кредитами, отриманими від інших банків
18		Дебіторська заборгованість за операціями з банками
181		Дебіторська заборгованість за операціями з банками
1811	А	Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою
1819	А	Інша дебіторська заборгованість за операціями з банками

189	Резерви під дебіторську заборгованість за операціями з банками	
1890	КА	Резерви під дебіторську заборгованість за операціями з банками
19	Кредиторська заборгованість за операціями з банками	
191	Кредиторська заборгованість за операціями з банками	
1911	П	Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою
1919	П	Інша кредиторська заборгованість за операціями з банками

Клас 2. Операції з клієнтами

20	Кредити, надані суб'єктам господарювання	
201	Кредити, надані за операціями репо суб'єктам господарювання	
2010	А	Кредити, надані за операціями репо суб'єктам господарювання
2016	КА	Неамортизований дисконт за кредитами, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання
2018	А	Нараховані доходи за кредитами, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання
202	Кредити, надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання	
2020	А	Кредити, надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання
2026	КА	Неамортизований дисконт за врахованими векселями суб'єктів господарювання
2027	А	Прострочена заборгованість за кредитами, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання
2028	А	Нараховані доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання
2029	А	Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання
203	Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання	
2030	А	Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання
2036	КА	Неамортизований дисконт за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання
2037	А	Прострочена заборгованість за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання

2038	A	Нараховані доходи за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання
2039	A	Прострочені нараховані доходи за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання
206	Кредити в поточну діяльність, надані суб'єктам господарювання	
2062	A	Короткострокові кредити в поточну діяльність, надані суб'єктам господарювання
2063	A	Довгострокові кредити в поточну діяльність, надані суб'єктам господарювання
2065	A	Неамортизована премія за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
2066	КА	Неамортизований дисконт за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
2067	A	Прострочена заборгованість за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
2068	A	Нараховані доходи за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
2069	A	Прострочені нараховані доходи за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
207	Фінансовий лізинг (оренда), наданий суб'єктам господарювання	
2071	A	Фінансовий лізинг (оренда), наданий суб'єктам господарювання
2074	A	Довгострокові кредити, що надані суб'єктам господарювання за участю кредитів Національного банку України
2075	A	Неамортизована премія за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання
2076	КА	Неамортизований дисконт за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання
2077	A	Прострочена заборгованість за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання
2078	A	Нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання
2079	A	Прострочені нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання
208	Іпотечні кредити, надані суб'єктам господарювання	
2082	A	Короткострокові іпотечні кредити, надані суб'єктам господарювання
2083	A	Довгострокові іпотечні кредити, надані суб'єктам господарювання

2085	A	Неамортизована премія за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
2086	КА	Неамортизований дисконт за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
2087	A	Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
2088	A	Нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
2089	A	Прострочені нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
2082	A	Короткострокові іпотечні кредити, надані суб'єктам господарювання
2083	A	Довгострокові іпотечні кредити, що надані суб'єктам господарювання
2085	A	Неамортизована премія за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
2086	КА	Неамортизований дисконт за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
2087	A	Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
2088	A	Нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
2089	A	Прострочені нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
21		Кредити, надані органам державної влади
210		Кредити, надані органам державної влади
2102	A	Короткострокові кредити, надані органам державної влади
2103	A	Довгострокові кредити, надані органам державної влади
2105	A	Неамортизована премія за кредитами, що надані органам державної влади
2106	КА	Неамортизований дисконт за кредитами, що надані органам державної влади
2107	A	Прострочена заборгованість за кредитами, що надані органам державної влади
2108	A	Нараховані доходи за кредитами, що надані органам державної влади
2109	A	Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані органам державної влади

211		Кредити, надані органам місцевого самоврядування
2112	A	Короткострокові кредити, надані органам місцевого самоврядування
2113	A	Довгострокові кредити, надані органам місцевого самоврядування
2115	A	Неамортизована премія за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
2116	КА	Неамортизований дисконт за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
2117	A	Прострочена заборгованість за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
2118	A	Нараховані доходи за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
2119	A	Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
212		Іпотечні кредити, надані органам державної влади
2122	A	Короткострокові іпотечні кредити, надані органам державної влади
2123	A	Довгострокові іпотечні кредити, надані органам державної влади
2125	A	Неамортизована премія за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади
2126	КА	Неамортизований дисконт за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади
2127	A	Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади
2128	A	Нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади
2129	A	Прострочені нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади
213		Іпотечні кредити, надані органам місцевого самоврядування
2132	A	Короткострокові іпотечні кредити, надані органам місцевого самоврядування
2133	A	Довгострокові іпотечні кредити, що надані органам місцевого самоврядування
2135	A	Неамортизована премія за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
2136	КА	Неамортизований дисконт за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування

2137	A	Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
2138	A	Нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
2139	A	Прострочені нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
22		Кредити, надані фізичним особам
220		Кредити на поточні потреби, надані фізичним особам
2202	A	Короткострокові кредити на поточні потреби, надані фізичним особам
2203	A	Довгострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам
2205	A	Неамортизована премія за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам
2206	КА	Неамортизований дисконт за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам
2207	A	Прострочена заборгованість за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам
2208	A	Нараховані доходи за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам
2209	A	Прострочені нараховані доходи за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам
221		Фінансовий лізинг (оренда), наданий фізичним особам
2211	A	Фінансовий лізинг (оренда), наданий фізичним особам
2215	A	Неамортизована премія за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам
2216	КА	Неамортизований дисконт за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам
2217	A	Прострочена заборгованість за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам
2218	A	Нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам
2219	A	Прострочені нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам
222		Кредити, надані за врахованими векселями фізичним особам
2220	A	Кредити, надані за врахованими векселями фізичним особам
2226	КА	Неамортизований дисконт за врахованими векселями фізичних осіб

2227	А	Прострочена заборгованість за кредитами, що надані за врахованими вексями фізичним особам
2228	А	Нараховані доходи за кредитами, що надані за врахованими вексями фізичним особам
2229	А	Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані за врахованими вексями фізичним особам
223		Іпотечні кредити, надані фізичним особам
2232	А	Короткострокові іпотечні кредити, надані фізичним особам
2233	А	Довгострокові іпотечні кредити, надані фізичним особам
2235	А	Неамортизована премія за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам
2236	КА	Неамортизований дисконт за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам
2237	А	Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам
2238	А	Нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам
2239	А	Прострочені нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам
24		Резерви під заборгованість за кредитами, що надані клієнтам
240		Резерви під заборгованість за кредитами, що надані клієнтам
2400	КА	Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на індивідуальній основі
2401	КА	Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на портфельній основі
25		Кошти бюджету та позабюджетних фондів України
251		Кошти Державного бюджету України
2512	П	Кошти Державного бюджету України цільового характеру
2513	П	Кошти Державного казначейства України
2518	П	Нараховані витрати за коштами Державного бюджету України
252		Бюджетні кошти клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України
2523	П	Поточні рахунки цільового характеру клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України
2525	П	Вклади (депозити) клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України

2526	П	Кошти в розрахунках клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України
2528	П	Нараховані витрати за коштами клієнтів банку, які утримуються за рахунок Державного бюджету України
253		Кошти бюджетних установ, що залучаються до спеціального фонду Державного бюджету України
2530	П	Кошти бюджетних установ, що залучаються до спеціального фонду Державного бюджету України
2531	П	Кошти, вилучені уповноваженими органами
2538	П	Нараховані витрати за коштами бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду Державного бюджету України
254		Кошти місцевих бюджетів та бюджетні кошти клієнтів, які утримуються за рахунок місцевих бюджетів
2541	П	Кошти бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів
2542	П	Кошти районних, міських, селищних та сільських бюджетів
2544	П	Кошти бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів цільового характеру
2545	П	Кошти районних, міських, селищних та сільських бюджетів цільового характеру
2546	П	Вклади (депозити) місцевих бюджетів
2548	П	Нараховані витрати за коштами місцевих бюджетів
255		Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя
2552	П	Кошти в розрахунках клієнтів, які утримуються за рахунок бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів
2553	П	Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів
2554	П	Кошти в розрахунках клієнтів, які утримуються за рахунок районних, міських, селищних та сільських бюджетів
2555	П	Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціальних фондів районних, міських, районних у містах, селищних та сільських бюджетів

2558	П	Нараховані витрати за коштами бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя
256		Кошти позабюджетних фондів
2560	П	Державні позабюджетні фонди
2561	П	Галузеві позабюджетні фонди
2562	П	Регіональні позабюджетні фонди
2565	П	Цільові кошти позабюджетних фондів
2568	П	Нараховані витрати за коштами позабюджетних фондів
257		Кошти державного та місцевого бюджетів для виплат
2570	П	Кошти державного бюджету для виплат
2571	П	Кошти державного та місцевих бюджетів для цільових виплат готівкою
2572	П	Кошти місцевих бюджетів для виплат
26		Кошти клієнтів банку
260		Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
2600	АП	Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
2601	П	Поточні рахунки банку-управителя з довірчого управління
2602	П	Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання
2603	П	Розподільчі рахунки суб'єктів господарювання
2604	П	Цільові кошти на вимогу суб'єктів господарювання
2605	АП	Кошти на вимогу суб'єктів господарювання для здійснення операцій з використанням платіжних карток
2606	П	Цільові кошти на фінансування ЄВРО-2012
2607	А	Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані суб'єктам господарювання
2608	П	Нараховані витрати за коштами на вимогу суб'єктів господарювання
261		Строкові кошти суб'єктів господарювання
2610	П	Короткострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання
2611	П	Кошти, отримані від суб'єктів господарювання за операціями репо
2615	П	Довгострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання
2616	КП	Неамортизований дисконт за строковими коштами суб'єктів господарювання
2617	П	Неамортизована премія за строковими коштами суб'єктів господарювання

2618	П	Нараховані витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання
262		Кошти на вимогу фізичних осіб
2620	АП	Кошти на вимогу фізичних осіб
2622	П	Кошти в розрахунках фізичних осіб
2625	АП	Кошти на вимогу фізичних осіб для здійснення операцій з використанням платіжних карток
2627	А	Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані фізичним особам
2628	П	Нараховані витрати за коштами на вимогу фізичних осіб
263		Строкові кошти фізичних осіб
2630	П	Короткострокові вклади (депозити) фізичних осіб
2635	П	Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб
2636	КП	Неамортизований дисконт за строковими коштами фізичних осіб
2637	П	Неамортизована премія за строковими коштами фізичних осіб
2638	П	Нараховані витрати за строковими коштами фізичних осіб
264		Кошти виборчих фондів
2640	П	Кошти виборчого фонду кандидата на пост Президента України
2641	П	Кошти виборчого фонду політичної партії, кандидати у депутати від якої зареєстровані в загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі
2642	П	Кошти виборчого фонду місцевої організації партії, кандидати в депутати від якої зареєстровані в багатомандатних виборчих округах
2643	П	Кошти виборчого фонду кандидата в народні депутати України в одномандатному виборчому окрузі, кандидата в депутати в одномандатному, одномандатному мажоритарному виборчому окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови
265		Кошти небанківських фінансових установ
2650	АП	Кошти на вимогу небанківських фінансових установ
2651	П	Короткострокові вклади (депозити) небанківських фінансових установ
2652	П	Довгострокові вклади (депозити) небанківських фінансових установ
2653	П	Неамортизована премія за строковими коштами небанківських фінансових установ

2656	КП	Неамортизований дисконт за строковими коштами небанківських фінансових установ
2655	АП	Кошти на вимогу небанківських фінансових установ для здійснення операцій з використанням платіжних карток
2657	А	Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані небанківським фінансовим установам
2658	П	Нараховані витрати за коштами небанківських фінансових установ
27		Кредити, отримані від міжнародних та інших організацій
270		Кредити, отримані від міжнародних та інших організацій
2700	П	Короткострокові кредити, отримані від міжнародних та інших організацій
2701	П	Довгострокові кредити, отримані від міжнародних та інших організацій
2706	КП	Неамортизований дисконт за кредитами, що отримані від міжнародних та інших організацій
2707	П	Неамортизована премія за кредитами, що отримані від міжнародних та інших організацій
2708	П	Нараховані витрати за кредитами, що отримані від міжнародних та інших організацій
28		Дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку
280		Дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку
2800	А	Дебіторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку
2801	А	Дебіторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів банку
2805	А	Дебіторська заборгованість за операціями з грошово-речовими лотереями
2806	А	Дебіторська заборгованість за індексацією грошових заощаджень
2809	А	Інша дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку
289		Резерви під дебіторську заборгованість за операціями з клієнтами банку
2890	КА	Резерви під дебіторську заборгованість за операціями з клієнтами банку

29		Кредиторська заборгованість і транзитні рахунки за операціями з клієнтами банку
290		Кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку
2900	П	Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку
2901	П	Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів
2902	П	Кредиторська заборгованість за прийнятті платежі
2903	П	Кошти клієнтів банку за недіючими рахунками
2905	П	Кредиторська заборгованість за операціями з грошово-речовими лотереями
2906	П	Кредиторська заборгованість за індексацією грошових заощаджень
2907	П	Кредиторська заборгованість за операціями з цінними паперами колишнього СРСР
2908	П	Кредиторська заборгованість за іншими операціями колишнього СРСР
2909	П	Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку
292		Транзитні рахунки за операціями з клієнтами банку
2920	АП	Транзитний рахунок за операціями, здійсненими через банкомат
2924	АП	Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток

Клас 3. Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання

30		Цінні папери та інші фінансові інвестиції, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток
300		Акції та інші фінансові інвестиції, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток
3002	А	Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені банками, у торговому портфелі банку
3003	А	Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені небанківськими фінансовими установами, у торговому портфелі банку

3005	A	Інші акції та цінні папери з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку
3006	A	Інші фінансові інвестиції, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток
3007	АП	Переоцінка акцій та інших фінансових інвестицій, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток
3008	A	Нараховані доходи за акціями та іншими фінансовими інвестиціями, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток
301		Боргові цінні папери в торговому портфелі банку
3010	A	Боргові цінні папери органів державної влади в торговому портфелі банку
3011	A	Боргові цінні папери органів місцевого самоврядування в торговому портфелі банку
3012	A	Боргові цінні папери, випущені банками, у торговому портфелі банку
3013	A	Боргові цінні папери, випущені небанківськими фінансовими установами, у торговому портфелі банку
3014	A	Боргові цінні папери нефінансових підприємств у торговому портфелі банку
3015	АП	Переоцінка боргових цінних паперів у торговому портфелі банку
3016	КА	Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами в торговому портфелі банку
3017	A	Неамортизована премія за борговими цінними паперами в торговому портфелі банку
3018	A	Нараховані доходи за борговими цінними паперами в торговому портфелі банку
304		Похідні фінансові активи в торговому портфелі банку
3040	A	Активи за придбаними опціонними контрактами в торговому портфелі банку
3041	A	Активи за форвардними контрактами в торговому портфелі банку
3042	A	Активи за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку
31		Цінні папери та інші фінансові інвестиції в портфелі банку на продаж й похідні фінансові активи, призначені для обліку хеджування

310		Акції та інші фінансові інвестиції в портфелі банку на продаж
3102	A	Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені банками, у портфелі банку на продаж
3103	A	Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені небанківськими фінансовими установами, у портфелі банку на продаж
3105	A	Інші акції та цінні папери з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж
3106	A	Інші фінансові інвестиції в портфелі банку на продаж
3107	АП	Переоцінка акцій та інших фінансових інвестицій у портфелі банку на продаж
3108	A	Нараховані доходи за акціями та іншими фінансовими інвестиціями в портфелі банку на продаж
311		Боргові цінні папери в портфелі банку на продаж
3110	A	Боргові цінні папери органів державної влади в портфелі банку на продаж
3111	A	Боргові цінні папери органів місцевого самоврядування в портфелі банку на продаж
3112	A	Боргові цінні папери, випущені банками, у портфелі банку на продаж
3113	A	Боргові цінні папери, випущені небанківськими фінансовими установами, у портфелі банку на продаж
3114	A	Боргові цінні папери нефінансових підприємств у портфелі банку на продаж
3115	АП	Переоцінка боргових цінних паперів у портфелі банку на продаж
3116	КА	Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж
3117	A	Неамортизована премія за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж
3118	A	Нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж
3119	A	Прострочені нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж
312		Інвестиції в асоційовані компанії, що утримуються з метою продажу
3122	A	Інвестиції в асоційовані банки, що утримуються з метою продажу

3123	A	Інвестиції в асоційовані небанківські фінансові установи, що утримуються з метою продажу
3125	A	Інвестиції в інші асоційовані компанії, що утримуються з метою продажу
3128	A	Нараховані доходи за інвестиціями в асоційовані компанії, що утримуються з метою продажу
313		Інвестиції в дочірні компанії, що утримуються з метою продажу
3132	A	Інвестиції в дочірні банки, що утримуються з метою продажу
3133	A	Інвестиції в дочірні небанківські фінансові установи, що утримуються з метою продажу
3135	A	Інвестиції в інші дочірні компанії, що утримуються з метою продажу
3138	A	Нараховані доходи за інвестиціями в дочірні компанії, що утримуються з метою продажу
314		Похідні фінансові активи, призначені для обліку хеджування
3140	A	Активи за придбаними опціонними контрактами, призначені для обліку хеджування
3141	A	Активи за форвардними контрактами, призначені для обліку хеджування
3142	A	Активи за ф'ючерсними контрактами, призначені для обліку хеджування
319		Резерви під знецінення фінансових інвестицій у портфелі банку на продаж
3190	КА	Резерви під знецінення фінансових інвестицій у портфелі банку на продаж
32		Цінні папери в портфелі банку до погашення
321		Боргові цінні папери в портфелі банку до погашення
3210	A	Боргові цінні папери органів державної влади в портфелі банку до погашення
3211	A	Боргові цінні папери органів місцевого самоврядування в портфелі банку до погашення
3212	A	Боргові цінні папери, випущені банками, у портфелі банку до погашення
3213	A	Боргові цінні папери, випущені небанківськими фінансовими установами, у портфелі банку до погашення
3214	A	Боргові цінні папери нефінансових підприємств у портфелі банку до погашення

3216	КА	Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення
3217	А	Неамортизована премія за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення
3218	А	Нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення
3219	А	Прострочені нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення
329		Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення
3290	КА	Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення
33		Цінні папери власного боргу та похідні фінансові зобов'язання
330		Короткострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком
3300	П	Короткострокові прості векселі, емітовані банком
3301	П	Акцепти, надані за короткостроковими переказними вексями
3305	П	Інші короткострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком
3306	КП	Неамортизований дисконт за короткостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком
3307	П	Неамортизована премія за короткостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком
3308	П	Нараховані витрати за короткостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком
331		Довгострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком
3310	П	Довгострокові прості векселі, емітовані банком
3311	П	Акцепти, надані за довгостроковими переказними вексями
3315	П	Інші довгострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком
3316	КП	Неамортизований дисконт за довгостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком
3317	П	Неамортизована премія за довгостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком
3318	П	Нараховані витрати за довгостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком

332		Короткострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком
3320	П	Короткострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком
3326	КП	Неамортизований дисконт за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком
3327	П	Неамортизована премія за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком
3328	П	Нараховані витрати за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком
333		Довгострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком
3330	П	Довгострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком
3336	КП	Неамортизований дисконт за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком
3337	П	Неамортизована премія за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком
3338	П	Нараховані витрати за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком
334		Ощадні (депозитні) сертифікати на вимогу, емітовані банком
3340	П	Ощадні (депозитні) сертифікати на вимогу, емітовані банком
3346	КП	Неамортизований дисконт за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком
3347	П	Неамортизована премія за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком
3348	П	Нараховані витрати за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком
335		Похідні фінансові зобов'язання в торговому портфелі банку
3350	П	Зобов'язання за проданими опціонними контрактами в торговому портфелі банку
3351	П	Зобов'язання за форвардними контрактами в торговому портфелі банку
3352	П	Зобов'язання за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку

336		Похідні фінансові зобов'язання, призначені для обліку хеджування
3360	П	Зобов'язання за проданими опціонними контрактами, призначені для обліку хеджування
3361	П	Зобов'язання за форвардними контрактами, призначені для обліку хеджування
3362	П	Зобов'язання за ф'ючерсними контрактами, призначені для обліку хеджування
34		Запаси матеріальних цінностей
340		Запаси матеріальних цінностей
3400	А	Запаси матеріальних цінностей на складі
3402	А	Запаси матеріальних цінностей у підзвітних осіб
3403	А	Дорогоцінні метали в банку
3407	А	Дорогоцінні метали в дорозі
3408	А	Необоротні активи, утримувані для продажу
3409	А	Майно, що перейшло у власність банку як заставотримача
35		Інші активи банку
350		Витрати майбутніх періодів
3500	А	Витрати майбутніх періодів
351		Дебіторська заборгованість за господарською діяльністю банку
3510	А	Дебіторська заборгованість з придбання активів
3519	А	Дебіторська заборгованість за послуги
352		Розрахунки за податками та обов'язковими платежами
3520	А	Дебіторська заборгованість за податком на прибуток
3521	А	Відстрочений податковий актив
3522	А	Дебіторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток
354		Дебіторська заборгованість за операціями банку з фінансовими інструментами
3540	А	Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку
3541	А	Дебіторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку
3548	А	Дебіторська заборгованість за операціями з іншими фінансовими інструментами
355		Дебіторська заборгованість з розрахунків з працівниками банку
3550	А	Аванси працівникам банку на витрати з відрядження

3551	А	Аванси працівникам банку на господарські витрати
3552	А	Нестачі та інші нарахування на працівників банку
3559	А	Інша дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами
357		Інші нараховані доходи
3570	А	Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування
3578	А	Інші нараховані доходи
3579	А	Прострочені інші нараховані доходи
359		Резерви під дебіторську заборгованість за операціями банку
3590	КА	Резерви під дебіторську заборгованість за операціями банку
3599	КА	Резерви під заборгованість за іншими нарахованими доходами
36		Інші пасиви банку
360		Доходи майбутніх періодів
3600	П	Доходи майбутніх періодів
361		Кредиторська заборгованість за господарською діяльністю банку
3610	П	Кредиторська заборгованість з придбання активів
3615	П	Кредиторська заборгованість за фінансовим лізингом (орендою)
3619	П	Кредиторська заборгованість за послуги
362		Розрахунки за податками та обов'язковими платежами
3620	П	Кредиторська заборгованість за податком на прибуток
3621	П	Відстрочені податкові зобов'язання
3622	П	Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток
3623	П	Кредиторська заборгованість за зборами до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб
363		Розрахунки з акціонерами (учасниками)
3631	П	Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами
364		Кредиторська заборгованість за операціями банку з фінансовими інструментами
3640	П	Кредиторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку
3641	П	Кредиторська заборгованість з розрахунків за цінними паперами для банку

3648	П	Кредиторська заборгованість за операціями з іншими фінансовими інструментами
365		Кредиторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку
3650	П	Заборгованість працівникам банку на відрядження
3651	П	Заборгованість працівникам банку на господарські витрати
3652	П	Нарахування працівникам банку заробітної плати
3653	П	Утримання з працівників банку на користь третіх осіб
3654	П	Нараховані відпускні до сплати
3658	П	Забезпечення оплати відпусток
3659	П	Інша кредиторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами
366		Субординований борг банку
3660	П	Субординований борг банку
3661	П	Облігації, емітовані банком, на умовах субординованого боргу
3666	КП	Неамортизований дисконт за субординованим боргом
3667	П	Неамортизована премія за субординованим боргом
3668	П	Нараховані витрати за субординованим боргом
367		Інші нараховані витрати
3670	П	Нараховані витрати за розрахунково-касове обслуговування
3678	П	Інші нараховані витрати
369		Банківські резерви на покриття ризиків і витрат
3690	П	Резерви за виданими фінансовими зобов'язаннями
3699	П	Резерви за іншими нефінансовими зобов'язаннями
37		Клірингові рахунки, суми до з'ясування та транзитні рахунки
370		Клірингові рахунки
3705	АП	Клірингові рахунки за розрахунками платіжними картками
371		Дебетові суми до з'ясування
3710	А	Дебетові суми до з'ясування
372		Кредитні суми до з'ясування
3720	П	Кредитні суми до з'ясування
373		Транзитні рахунки
3739	АП	Транзитний рахунок за іншими розрахунками
38		Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів

380		Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів
3800	АП	Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів
3801	АП	Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
39		Розрахунки між філіями банку
390		Розрахунки між філіями банку
3900	АП	Рахунки філій, відкритих в банку
3901	АП	Рахунки, відкриті для філій банку
3902	А	Розрахунки за коштами, що надані філіям банку
3903	П	Розрахунки за коштами, що отримані від філій банку
3904	А	Нараховані доходи за коштами, що надані філіям банку
3905	П	Нараховані витрати за коштами, що отримані від філій банку
3906	А	Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою між філіями банку
3907	П	Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою між філіями банку
392		Транзитні рахунки за розрахунками між філіями банку
3928	А	Транзитні рахунки для дебетових сум, не підтверджених філіями банків, розташованими в Україні
3929	П	Транзитні рахунки для кредитних сум, не підтверджених філіями банків, розташованими в Україні

Клас 4. Фінансові та капітальні інвестиції

41		Інвестиції в асоційовані компанії
410		Інвестиції в асоційовані компанії
4102	А	Інвестиції в асоційовані банки
4103	А	Інвестиції в асоційовані небанківські фінансові установи
4105	А	Інвестиції в інші асоційовані компанії
4108	А	Нараховані доходи за інвестиціями в асоційовані компанії
42		Інвестиції в дочірні компанії
420		Інвестиції в дочірні компанії
4202	А	Інвестиції в дочірні банки
4203	А	Інвестиції в дочірні небанківські фінансові установи
4205	А	Інвестиції в інші дочірні компанії
4208	А	Нараховані доходи за інвестиціями в дочірні компанії

43		Нематеріальні активи
430		Нематеріальні активи
4300	A	Нематеріальні активи
4309	КА	Накопичена амортизація нематеріальних активів
431		Капітальні інвестиції в нематеріальні активи
4310	A	Капітальні інвестиції за не введеними в експлуатацію нематеріальними активами
432		Гудвіл, що виник у результаті придбання
4321	A	Гудвіл
44		Основні засоби
440		Основні засоби
4400	A	Основні засоби
4409	КА	Знос основних засобів
441		Інвестиційна нерухомість
4410	A	Інвестиційна нерухомість
4419	КА	Знос інвестиційної нерухомості
443		Капітальні інвестиції за основними засобами
4430	A	Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами
4431	A	Обладнання, що потребує монтажу
45		Інші необоротні матеріальні активи
450		Інші необоротні матеріальні активи
4500	A	Інші необоротні матеріальні активи
4509	КА	Знос інших необоротних матеріальних активів
453		Капітальні інвестиції за основними засобами, отримані в оперативний лізинг (оренду)
4530	A	Капітальні інвестиції за основними засобами, отримані в оперативний лізинг (оренду)

Клас 5. Капітал банку

50		Статутний капітал та інші фонди банку
500		Статутний капітал банку
5000	П	Статутний капітал банку
5002	КП	Власні акції (частки, паї), викуплені в акціонерів (учасників)
5004	П	Внески за незареєстрованим статутним капіталом
501		Емісійні різниці
5010	П	Емісійні різниці

502		Загальні резерви та фонди банку
5020	П	Загальні резерви
5021	П	Резервні фонди
5022	П	Інші фонди банку
503		Результати минулих років
5030	П	Нерозподілені прибутки минулих років
5031	А	Непокриті збитки минулих років
504		Результати звітнього року
5040	П	Прибуток звітнього року
5041	А	Збиток звітнього року
51		Результати переоцінки
510		Результати переоцінки
5100	П	Результати переоцінки основних засобів
5101	П	Результати переоцінки нематеріальних активів
5102	АП	Результати переоцінки фінансових інструментів у портфелі банку на продаж
5104	АП	Результати переоцінки за операціями хеджування
5105	АП	Результати коригування вартості фінансових інструментів під час первісного визнання
52		Приписний капітал філії іноземного банку
520		Приписний капітал філії іноземного банку
5200	П	Приписний капітал філії іноземного банку

Клас 6. Доходи

60		Відсоткові доходи
600		Відсоткові доходи з коштів, розміщених в Національному банку України
6000	П	Відсоткові доходи з коштів на вимогу, розміщених в Національному банку України
6002	П	Відсоткові доходи коштів, наданих Національному банку України за операціями репо
6003	АП	Відсоткові доходи з короткострокових вкладів (депозитів), розміщених в Національному банку України
601		Відсоткові доходи з коштів, розміщених в інших банках
6010	П	Відсоткові доходи з коштів на вимогу, розміщених в інших банках
6011	П	Відсоткові доходи за депозитами овернайт, розміщених в інших банках

6012	АП	Відсоткові доходи з короткострокових вкладів (депозитів), розміщених в інших банках
6013	АП	Відсоткові доходи з довгострокових вкладів (депозитів), розміщених в інших банках
6014	П	Відсоткові доходи з кредитів овернайт, наданих іншим банкам
6015	П	Відсоткові доходи з кредитів, наданих іншим банкам за операціями репо
6016	АП	Відсоткові доходи з кредитів овердрафт та короткострокових кредитів, наданих іншим банкам
6017	АП	Відсоткові доходи з довгострокових кредитів, наданих іншим банкам
6018	П	Відсоткові доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий іншим банкам
602		Відсоткові доходи за кредитами, що надані суб'єктам господарювання
6020	П	Відсоткові доходи за кредитами овердрафт, що надані суб'єктам господарювання
6021	П	Відсоткові доходи за кредитами, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання
6022	П	Відсоткові доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання
6023	П	Відсоткові доходи за операціями з факторингу із суб'єктами господарювання
6026	АП	Відсоткові доходи за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
6027	АП	Відсоткові доходи за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
6028	П	Відсоткові доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий суб'єктам господарювання
6029	АП	Відсоткові доходи за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
603		Відсоткові доходи за кредитами, що надані органам державної влади
6030	АП	Відсоткові доходи за кредитами, що надані органам державної влади
6031	АП	Відсоткові доходи за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
6032	АП	Відсоткові доходи за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади

6033	АП	Відсоткові доходи за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
604		Відсоткові доходи за кредитами, що надані фізичним особам
6040	П	Відсоткові доходи за кредитами овердрафт, що надані фізичним особам
6042	АП	Відсоткові доходи за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам
6044	П	Відсоткові доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий фізичним особам
6045	П	Відсоткові доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями фізичним особам
6046	АП	Відсоткові доходи за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам
605		Відсоткові доходи з цінних паперів
6050	АП	Відсоткові доходи з цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
6051	АП	Відсоткові доходи з цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
6052	АП	Відсоткові доходи за іншими цінними паперами в портфелі банку на продаж
6053	АП	Відсоткові доходи за іншими цінними паперами в портфелі банку до погашення
6054	АП	Відсоткові доходи за цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж
6055	АП	Відсоткові доходи за цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення
6056	АП	Відсоткові доходи за цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
6057	АП	Відсоткові доходи за цінними паперами в торговому портфелі банку
608		Відсоткові доходи за операціями з філіями банку
6080	П	Відсоткові доходи за операціями з філіями банку
609		Інші відсоткові доходи

6099	П	Інші відсоткові доходи
61		Комісійні доходи
610		Комісійні доходи за операціями з банками
6100	П	Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування банків
6101	П	Комісійні доходи від кредитного обслуговування банків
6103	П	Комісійні доходи за операціями з цінними паперами для банків
6104	П	Комісійні доходи за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для банків
6106	П	Комісійні доходи від довірчого обслуговування банків
6108	П	Комісійні доходи за позабалансовими операціями з банками
6109	П	Інші комісійні доходи за операціями з банками
611		Комісійні доходи за операціями з клієнтами
6110	П	Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів
6111	П	Комісійні доходи від кредитного обслуговування клієнтів
6113	П	Комісійні доходи за операціями з цінними паперами для клієнтів
6114	П	Комісійні доходи за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для клієнтів
6116	П	Комісійні доходи від довірчого обслуговування клієнтів
6118	П	Комісійні доходи за позабалансовими операціями з клієнтами
6119	П	Інші комісійні доходи за операціями з клієнтами
618		Комісійні доходи за операціями з філіями банку
6180	П	Комісійні доходи за операціями з філіями банку
62		Результат від торговельних операцій
620		Результат від торговельних операцій
6203	АП	Результат від торговельних операцій з фінансовими інструментами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток
6204	АП	Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами
6209	АП	Результат від торговельних операцій з похідними фінансовими інструментами
63		Інші операційні доходи
630		Дохід у виді дивідендів

6300	П	Дохід у виді дивідендів
638		Інші операційні доходи за операціями з філіями банку
6380	П	Інші операційні доходи за операціями з філіями банку
639		Інші операційні доходи
6390	П	Дохід під час первісного визнання фінансових активів за вартістю, вищою/нижчою, ніж справедлива
6391	АП	Результат переоцінки об'єкта хеджування
6392	АП	Результат переоцінки інструменту хеджування
6393	АП	Результат від продажу цінних паперів та інших фінансових інвестицій з портфеля банку на продаж
6394	П	Доходи від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості
6395	П	Доходи від оперативного лізингу (оренди)
6396	П	Доходи від наданих консультаційних послуг фінансового характеру
6397	П	Штрафи, пені, отримані банком
6398	П	Дохід під час первісного визнання фінансових зобов'язань за вартістю, вищою/нижчою, ніж справедлива
6399	П	Інші операційні доходи
64		Інші доходи
649		Інші доходи
6490	П	Позитивний результат від продажу нематеріальних активів та основних засобів
6499	П	Інші доходи
67		Повернення списаних активів
671		Повернення списаних активів
6710	П	Повернення раніше списаної безнадійної дебіторської заборгованості за операціями з банками
6711	П	Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості інших банків
6712	П	Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості за кредитами, що надані клієнтам
6713	П	Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості від знецінення цінних паперів на продаж
6714	П	Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості від знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення
6715	П	Повернення раніше списаної безнадійної іншої дебіторської заборгованості та інших активів банку
6717	П	Повернення раніше списаних безнадійних доходів минулих років

Клас 7. Витрати

70		Відсоткові витрати
700		Відсоткові витрати за коштами, що отримані від Національного банку України
7000	А	Відсоткові витрати за коштами на вимогу, що отримані від Національного банку України
7002	А	Відсоткові витрати за коштами, що отримані від Національного банку України за операціями репо
7003	АП	Відсоткові витрати за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
7004	АП	Відсоткові витрати за довгостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України
7005	АП	Відсоткові витрати за короткостроковими вкладками (депозитами), що отримані від Національного банку України
7006	АП	Відсоткові витрати за довгостроковими вкладками(депозитами), що отримані від Національного банку України
701		Відсоткові витрати за коштами, отриманими від інших банків
7010	А	Відсоткові витрати за коштами на вимогу інших банків
7011	А	Відсоткові витрати за депозитами овернайт інших банків
7012	АП	Відсоткові витрати за короткостроковими вкладками (депозитами) інших банків
7013	АП	Відсоткові витрати за довгостроковими вкладками (депозитами) інших банків
7014	А	Відсоткові витрати за кредитами овернайт, що отримані від інших банків
7015	А	Відсоткові витрати за кредитами, отриманими від інших банків за операціями репо
7016	АП	Відсоткові витрати за кредитами овердрафт та короткостроковими кредитами, що отримані від інших банків
7017	АП	Відсоткові витрати за довгостроковими кредитами, отриманими від інших банків
702		Відсоткові витрати за операціями із суб'єктами господарювання
7020	А	Відсоткові витрати за коштами на вимогу суб'єктів господарювання

7021	АП	Відсоткові витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання
7028	А	Відсоткові витрати за фінансовим лізингом (орендою)
703		Відсоткові витрати за коштами бюджету та позабюджетних фондів України
7030	А	Відсоткові витрати за коштами бюджету та позабюджетних фондів України
704		Відсоткові витрати за операціями з фізичними особами
7040	А	Відсоткові витрати за коштами на вимогу фізичних осіб
7041	АП	Відсоткові витрати за строковими коштами фізичних осіб
705		Відсоткові витрати за цінними паперами власного боргу
7050	АП	Відсоткові витрати за короткостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком, крім ощадних (депозитних) сертифікатів
7051	АП	Відсоткові витрати за довгостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком, крім ощадних (депозитних) сертифікатів
7052	АП	Відсоткові витрати за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами власного боргу, емітованими банком
7053	АП	Відсоткові витрати за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами власного боргу, емітованими банком
7054	АП	Відсоткові витрати за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком
706		Відсоткові витрати за кредитами, отриманими від міжнародних та інших організацій
7060	АП	Відсоткові витрати за короткостроковими кредитами, отриманими від міжнародних та інших організацій
7061	АП	Відсоткові витрати за довгостроковими кредитами, отриманими від міжнародних та інших організацій
707		Відсоткові витрати за операціями з небанківськими фінансовими установами
7070	А	Відсоткові витрати за коштами на вимогу небанківських фінансових установ
7071	АП	Відсоткові витрати за строковими коштами небанківських фінансових установ
708		Відсоткові витрати за операціями з філіями банку
7080	А	Відсоткові витрати за операціями з філіями банку

709		Інші відсоткові витрати
7096	A	Відсоткові витрати за субординованим боргом
7099	A	Інші відсоткові витрати
71		Комісійні витрати
710		Комісійні витрати
7100	A	Комісійні витрати на розрахунково-касове обслуговування
7101	A	Комісійні витрати на кредитне обслуговування
7103	A	Комісійні витрати за операціями з цінними паперами
7104	A	Комісійні витрати за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів
7106	A	Комісійні витрати на довірче обслуговування
7108	A	Комісійні витрати за позабалансовими операціями
7109	A	Інші комісійні витрати
718		Комісійні витрати за операціями з філіями банку
7180	A	Комісійні витрати за операціями з філіями банку
73		Інші операційні витрати
738		Інші операційні витрати за операціями з філіями банку
7380	A	Інші операційні витрати за операціями з філіями банку
739		Інші операційні витрати
7390	A	Витрати під час первісного визнання фінансових активів за вартістю, вищою/нижчою, ніж справедлива
7391	A	Витрати на інкасацію та перевезення цінностей
7392	A	Витрати на аудит
7394	A	Витрати від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості
7395	A	Витрати на оперативний лізинг (оренду)
7396	A	Витрати за отриманими консультаційними послугами фінансового характеру
7397	A	Штрафи, пені, сплачені банком
7398	A	Витрати під час первісного визнання фінансових зобов'язань за вартістю, вищою/нижчою, ніж справедлива
7399	A	Інші операційні витрати
74		Загальні адміністративні витрати
740		Витрати на утримання персоналу
7400	A	Основна і додаткова заробітна плата
7401	A	Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування
7403	A	Матеріальна допомога та інші соціальні виплати
7404	A	Витрати на підготовку кадрів

7405	A	Витрати на спецодяг та інші засоби захисту працівників
7409	A	Інші витрати на утримання персоналу
741		Сплата податків та інших обов'язкових платежів, крім податку на прибуток
7410	A	Податок на додану вартість
7411	A	Податок на землю
7418	A	Відрахування до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб
7419	A	Сплата інших податків та обов'язкових платежів, крім податку на прибуток
742		Витрати на утримання основних засобів і нематеріальних активів
7420	A	Витрати на утримання власних основних засобів і нематеріальних активів
7421	A	Витрати на утримання основних засобів, отриманих у лізинг (оренду)
7423	A	Амортизація
743		Інші експлуатаційні та господарські витрати
7430	A	Витрати на комунальні послуги
7431	A	Господарські витрати
7432	A	Витрати на охорону
7433	A	Інші експлуатаційні витрати
744		Витрати на телекомунікації
7440	A	Витрати на СЕП
7441	A	Витрати на інші системи банківського зв'язку
7442	A	Поштово-телефонні витрати
745		Інші адміністративні витрати
7452	A	Витрати на відрядження
7454	A	Представницькі витрати
7455	A	Витрати на маркетинг і рекламу
7456	A	Спонсорство та доброчинність
7457	A	Інші адміністративні витрати
749		Інші витрати
7490	A	Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів
7491	АП	Втрати від уцінки запасів на продаж
7499	A	Інші витрати
77		Відрахування в резерви
770		Відрахування в резерви

7700	АП	Відрахування в резерви під дебіторську заборгованість за операціями з банками
7701	АП	Відрахування в резерви під заборгованість інших банків
7702	АП	Відрахування в резерви під заборгованість за наданими кредитами клієнтам
7703	АП	Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж
7704	АП	Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення
7705	АП	Відрахування в резерви за дебіторською заборгованістю та іншими активами банку
7706	АП	Відрахування в банківські резерви на покриття ризиків і втрат
772		Відрахування в резерви під заборгованість за нарахованими доходами
7720	АП	Відрахування в резерви під заборгованість за нарахованими доходами
79		Податок на прибуток
790		Податок на прибуток
7900	АП	Податок на прибуток

Клас 8. Управлінський облік
Клас 9. Позабалансові рахунки

90		Зобов'язання і вимоги за всіма видами гарантій
900		Гарантії, поручительства, акредитиви та акцепти, надані банкам
9000	А	Гарантії, надані банкам
9001	А	Підтверджені акредитиви
9002	А	Акцепти, надані банкам
9003	А	Авалі, надані банкам
901		Гарантії, отримані від банків
9010	П	Прості гарантії, отримані від банків
9015	П	Контргарантії, отримані від банків
902		Гарантії, надані клієнтам
9020	А	Гарантії, надані клієнтам
9023	А	Авалі, надані клієнтам
903		Гарантії, отримані від клієнтів

9030	П	Прості гарантії, отримані від уряду України
9031	П	Прості гарантії, отримані від клієнтів, крім уряду України
9036	П	Контргарантії, отримані від клієнтів
91		Зобов'язання з кредитування, надані та отримані
910		Зобов'язання з кредитування, надані банкам
9100	А	Зобов'язання з кредитування, надані банкам
911		Зобов'язання з кредитування, отримані від банків
9110	П	Зобов'язання з кредитування, отримані від банків
9111	П	Зобов'язання з кредитування, отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
912		Зобов'язання з кредитування, надані клієнтам
9122	А	Непокріті акредитиви
9129	А	Інші зобов'язання з кредитування, надані клієнтам
92		Зобов'язання і вимоги за операціями з валютою та банківськими металами
920		Валюта та банківські метали до отримання
9200	А	Валюта та банківські метали до отримання за умовами спот
9201	А	Валюта та банківські метали до отримання за форвардними контрактами, призначені для обліку хеджування
9202	А	Валюта та банківські метали до отримання за форвардними контрактами в торговому портфелі банку
9203	А	Валюта та банківські метали до отримання за опціонними контрактами, призначені для обліку хеджування
9204	А	Валюта та банківські метали до отримання за опціонними контрактами в торговому портфелі банку
9206	А	Валюта та банківські метали до отримання за ф'ючерсними контрактами, призначені для обліку хеджування
9207	А	Валюта та банківські метали до отримання за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку
921		Валюта та банківські метали до відправлення
9210	П	Валюта та банківські метали до відправлення за умовами спот
9211	П	Валюта та банківські метали до відправлення за форвардними контрактами, призначені для обліку хеджування

9212	П	Валюта та банківські метали до відправлення за форвардними контрактами в торговому портфелі банку
9213	П	Валюта та банківські метали до відправлення за опціонними контрактами, призначені для обліку хеджування
9214	П	Валюта та банківські метали до відправлення за опціонними контрактами в торговому портфелі банку
9216	П	Валюта та банківські метали до відправлення за ф'ючерсними контрактами, призначені для обліку хеджування
9217	П	Валюта та банківські метали до відправлення за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку
93		Вимоги та зобов'язання щодо андеррайтингу цінних паперів, спотових і строкових фінансових інструментів, крім інструментів валютного обміну
930		Цінні папери до отримання за операціями андеррайтингу
9300	А	Вимоги за андеррайтингом цінних паперів
931		Цінні папери до відправлення за операціями андеррайтингу
9310	П	Зобов'язання за андеррайтингом цінних паперів
935		Активи до отримання
9350	А	Активи до отримання та депозити до розміщення за спотовими контрактами
9351	А	Активи до отримання за форвардними контрактами, призначені для обліку хеджування
9352	А	Активи до отримання за форвардними контрактами в торговому портфелі банку
9353	А	Активи до отримання за опціонними контрактами, призначені для обліку хеджування
9354	А	Активи до отримання за опціонними контрактами в торговому портфелі банку
9356	А	Активи до отримання за ф'ючерсними контрактами, призначені для обліку хеджування
9357	А	Активи до отримання за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку
936		Активи до відправлення
9360	П	Активи до відправлення та депозити до залучення за спотовими контрактами
9361	П	Активи до відправлення за форвардними контрактами, призначені для обліку хеджування

9362	П	Активи до відправлення за форвардними контрактами в торговому портфелі банку
9363	П	Активи до відправлення за опціонними контрактами, призначені для обліку хеджування
9364	П	Активи до відправлення за опціонними контрактами в торговому портфелі банку
9366	П	Активи до відправлення за ф'ючерсними контрактами, призначені для обліку хеджування
9367	П	Активи до відправлення за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку
95		Інші зобов'язання і вимоги
950		Отримана застава
9500	А	Отримана застава
9501	А	Заставна за іпотечними кредитами
9503	А	Застава за складськими свідоцтвами
951		Надана застава
9510	П	Надана застава
952		Іпотека
9520	А	Земельні ділянки
9521	А	Нерухоме майно житлового призначення
9523	А	Інші об'єкти нерухомого майна
96		Списана заборгованість та кошти до повернення
960		Не сплачені в строк доходи
9600	А	Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з банками
9601	А	Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з клієнтами
961		Списана у збиток заборгованість за активами
9610	А	Списана у збиток заборгованість за коштами на кореспондентських рахунках
9611	А	Списана у збиток заборгованість за кредитними операціями
9613	А	Списана у збиток заборгованість за операціями з цінними паперами
9615	А	Списана у збиток дебіторська заборгованість
9617	А	Списана у збиток заборгованість банків за іншими активами
9618	А	Списана у збиток заборгованість клієнтів за іншими активами

962		Кошти до повернення
9620	A	Валютні кошти підприємств, організацій, міністерств, відомств і Кабінету Міністрів України, що обліковуються на рахунках «Внешэкономбанка» (ВЭБ) Росії
9621	A	Валютні кошти фізичних осіб, що обліковуються на рахунках «Внешэкономбанка» (ВЭБ) Росії
97		Цінні папери та інші активи клієнтів на зберіганні
970		Цінні папери та інші активи клієнтів на зберіганні
9702	A	Цінні папери на зберіганні
9703	A	Інші активи на зберіганні
9704	A	Цінні папери клієнтів згідно з договором доручення (комісії)
971		Документи з приватизації – житлові чеки
9710	A	Розрахунки з емісії приватизаційних житлових чеків
9711	A	Житлові чеки в установах ВАТ «Ощадбанк»
9712	A	Розрахунки житловими чеками з позабюджетним Державним фондом приватизації
9713	A	Розрахунки житловими чеками з позабюджетним Державним фондом приватизації Автономної Республіки Крим
9714	A	Розрахунки житловими чеками з позабюджетним Державним фондом приватизації адміністративно-територіальних одиниць
9715	A	Розрахунки установ ВАТ «Ощадбанк» за житловими чеками
9717	A	Житлові чеки, акумульовані на рахунках фінансових посередників
9718	A	Житлові чеки, акумульовані для розрахунків за придбані об'єкти приватизації
972		Документи з приватизації – майнові сертифікати
9720	A	Розрахунки з емісії приватизаційних майнових сертифікатів
9721	A	Майнові сертифікати в установах ВАТ «Ощадбанк»
9722	A	Розрахунки майновими сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації
9723	A	Розрахунки майновими сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації Автономної Республіки Крим

9724	A	Розрахунки майновими сертифікатами з позабюджетним фондом приватизації адміністративно-територіальних одиниць
9725	A	Розрахунки установ ВАТ «Ощадбанк» майновими сертифікатами
9726	A	Бланки приватизаційних майнових сертифікатів
9727	A	Приватизаційні майнові сертифікати, акумульовані на рахунках фінансових посередників для приватизації майна
9728	A	Майнові сертифікати, акумульовані для розрахунків за приватизоване житло
973		Документи з приватизації – земельні бони
9731	A	Земельні бони в установах ВАТ «Ощадбанк»
9733	A	Розрахунки земельними бонами з позабюджетним Державним фондом приватизації Автономної Республіки Крим
9734	A	Розрахунки земельними бонами з позабюджетним Державним фондом приватизації адміністративно-територіальних одиниць
9735	A	Розрахунки установ ВАТ «Ощадбанк» земельними бонами
9737	A	Земельні бони, акумульовані на рахунках фінансових посередників
974		Інші розрахунки
9740	A	Розрахунки житловими чеками з позабюджетним Державним фондом приватизації за придбане майно
9741	A	Розрахунки житловими чеками з позабюджетним Державним фондом приватизації Автономної Республіки Крим за придбане майно
9742	A	Розрахунки житловими чеками з позабюджетним Державним фондом приватизації адміністративно-територіальних одиниць за придбане майно
9743	A	Розрахунки приватизаційними майновими сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації за приватизоване житло
9744	A	Розрахунки приватизаційними майновими сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації Автономної Республіки Крим за приватизоване житло
9745	A	Розрахунки приватизаційними майновими сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації адміністративно-територіальних одиниць за приватизоване житло

9746	A	Транзитний рахунок за розрахунковими документами з приватизації
975		Документи з приватизації – компенсаційні сертифікати
9751	A	Бланки компенсаційних сертифікатів
9752	A	Компенсаційні сертифікати, що обертаються на ринку
9753	A	Компенсаційні сертифікати, запропоновані для продажу на біржі
9754	A	Компенсаційні сертифікати, що зберігаються в установах банків
9755	A	Розрахунки компенсаційними сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації
9756	A	Розрахунки компенсаційними сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації Автономної Республіки Крим
9757	A	Розрахунки компенсаційними сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації адміністративно-територіальних одиниць
976		Грошова компенсація заощаджень громадян України в установах ВАТ «Ощадбанк»
9760	A	Грошова компенсація заощаджень громадян України в установах ВАТ «Ощадбанк»
977		Різні цінності й документи з приватизації в дорозі
9770	A	Різні цінності й розрахункові документи за придбаними об'єктами приватизації, що відправлені
9771	A	Бланки з приватизації в дорозі
978		Активні рахунки довірчого управління
9780	A	Готівкові кошти за операціями довірчого управління
9781	A	Поточні рахунки банку-управителя з довірчого управління
9782	A	Дебіторська заборгованість за операціями довірчого управління
9783	A	Цінні папери в довірчому управлінні
9784	A	Банківські метали в довірчому управлінні
9786	A	Інші активи в довірчому управлінні
9787	A	Витрати за операціями довірчого управління
9788	A	Нараховані доходи за об'єктами довірчого управління
979		Пасивні рахунки довірчого управління
9790	П	Фонди банківського управління
9791	П	Рахунки установників
9792	П	Кредиторська заборгованість за операціями довірчого управління

9797	П	Доходи від операцій довірчого управління
98		Облік інших цінностей та документів
980		Документи за розрахунковими операціями
9800	А	Розрахункові документи за факторинговими операціями
9802	А	Акредитиви до виконання
9803	А	Розрахункові документи клієнтів, що обліковуються банком відповідно до укладених цивільно-правових договорів
9804	А	Документи клієнтів банку (крім фізичних осіб), що не виконані в строк з вини банку
9805	А	Прострочена заборгованість за кредитами, оформлена векселями
9806	А	Документи фізичних осіб, що не виконані в строк з вини банку
9809	А	Інші документи за розрахунковими операціями клієнтів
981		Інші цінності й документи
9810	А	Нерозібрані посилки з цінностями
9811	А	Отримані дозволи на випуск цінних паперів
9812	А	Погашені цінності
9819	А	Інші цінності й документи
982		Бланки цінних паперів та бланки суворого обліку
9820	А	Бланки цінних паперів
9821	А	Бланки суворого обліку
983		Документи й цінності, прийняті та відправлені на інкасо
9830	А	Документи й цінності, прийняті на інкасо
9831	А	Документи й цінності, відправлені на інкасо
985		Кошти на будівництво, передані в порядку пайової участі
9850	А	Кошти на будівництво, передані в порядку пайової участі
986		Операції з обслуговування кредитів
9860	А	Кредити, що перебувають на обслуговуванні в банку
9861	А	Відсоткові доходи за кредитами, що перебувають на обслуговуванні в банку
989		Документи та цінності в підзвіті та в дорозі
9890	А	Бланки цінних паперів в підзвіті
9891	А	Бланки цінних паперів в дорозі
9892	А	Бланки суворого обліку в підзвіті
9893	А	Бланки суворого обліку в дорозі
9898	А	Інші цінності та документи в підзвіті
9899	А	Інші цінності та документи в дорозі

99		Контррахунки та позабалансова позиція банку
990		Контррахунки для рахунків розділів 90-95
991		Контррахунки для рахунків розділів 96-98
992		Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами
9920	АП	Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами

Навчальне видання

*Сергій Францевич Смерічевський
Аліса Салаватівна Кірізлєєва*

ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК У БАНКАХ

ПІДРУЧНИК

Редактор: Василенко Людмила Геннадіївна
Коректор: Ястребов Андрій Олександрович
Комп'ютерна верстка: Василенко Людмила Геннадіївна
Дизайн обкладинки: Василенко Людмила Геннадіївна

Підписано до друку 07.03.2014. Формат 70x100¹/₁₆.
Папір фінський. Друк офсетний.
Ум.друк.аркушів – 33,15. Обл.- вид.аркушів – 30,11.
Наклад 300 прим.

ТОВ «Кондор-Видавництво»
Свідоцтво Серія А01 №376847 від 28.07.2010 р.
03067, м. Київ, вул.Гарматна, 29/31
тел./факс (044) 408-76-17, 408-76-25